

1968

JONAS AISTIS	—	GRAŽINA TULAUSKAITĖ
JUOZAS KRALIKAUSKAS	—	MARIUS KATILIŠKIS
VYTAUTAS ALANTAS	—	
	—	ALBINAS BARANAUSKAS
VLADAS ŠLAITAS	—	
	—	ČESLOVAS VALDAS OBCARSKAS
AGNĖ LUKŠYTĖ	—	EDUARDAS CINZAS
KAZYS BRADŪNAS	—	PRANAS VISVYDAS
BENEDIKTAS RUTKŪNAS	—	KAROLĖ PAŽĖRAITĖ
ANTANAS TULYS	—	MYKOLAS VAITKUS
LIUDAS DOVYDĖNAS	—	M. SLAVĖNIENĖ
IRENA JOERG	—	R. ŠILBAJORIS

NIDA PENKTOJI

Literatūros metraštis

PRADALGĖ

PENKTOJI PRADALGĖ
LITERATŪROS METRAŠTIS

KAINA: nariams — minkštais viršeliais 12 šil., arba 2.50 dol., arba DM 7; kietais — 16 šil., arba 3.00 dol., arba DM 9.

Nenariams — 25 % daugiau.

Nidos Knygų Klubo Leidinys Nr. 71, 1968.

Printed by NIDA PRESS,

1, Ladbroke Gardens, London, W.11, Gt. Britain.

JONAS AISTIS

GRAŽINA TULAUSKAITĖ

JUOZAS KRALIKAUSKAS

MARIUS KATILIŠKIS

VYTAUTAS ALANTAS

PENKTOJI PRADALGĖ

L I T E R A T Ū R O S M E T R A Š T I S

Redagavo K. BARĖNAS

ALBINAS BARANAUSKAS

VLADAS ŠLAITAS

ČESLOVAS VALDAS OBCARSKAS

AGNĖ LUKŠYTĖ

EDUARDAS CINZAS

KAZYS BRADŪNAS

PRANAS VISVYDAS

BENEDIKTAS RUTKŪNAS

KAROLĖ PAŽĖRAITĖ

ANTANAS TULYS

MYKOLAS VAITKUS

LIUDAS DOVYDĖNAS

M. SLAVĖNIENĖ

IRENA JOERG

R. ŠILBAJORIS

IŠĖJUSIAI

*Nė žodžio nepasakius, neišpėjus,
Iš mano būsto nejaukaus ir tuščio
Tu išėjai be apmaudo ir rūščio
Į rudenį ir siautėjančius vėjus...*

*Būties keliais ir vedus ir lydėjus,
Tauriu ir dangiško gražumo veidu
Gilias gyvenimo tiesas atskleidus,
Tu išėjai į siautėjančius vėjus...*

*Nenuvokiau, kad jau visai išėjus...
Už lango vėtra verkavo ir spiege,
Tai atvirom akim letargo miege
Nepamačiau išeinančios į vėjus...*

*Mane iš dulkių kėlus ir žavėjus,
Kol mano blankumu pati nublankus,
Nė atsisveikint neištiesus rankos,
Tu išėjai, tu išėjai į vėjus...*

*Tačiau akyse stovi, kaip stovėjus...
Ar tau, ar šmėklai puolu nūn po kojų,
Lenkiuos, lenkiuos lig žemės ir dėkoju
Išėjusiai į rudenį ir vėjus...*

Hillcrest Heights, Md., 1968 vasario 11 d.

PASAKA BIRŽELIO

*Ką daryti, jei širdis
Nesuranda kelio,
Kai dainuoja pilnatis
Mudviem prie berželio?*

*Ką daryti, jei širdis
Jau miegot negali,
O ta žydinti naktis —
Pasaka birželio?*

*Ką daryti, jei širdis
Nedainuot negali,
Kai dainuoja ir naktis,
Mėnuo ir berželis?*

Cicero, 1968.I.27

TRAUKINY

*Traukiniai, traukiniai, traukiniai...
Kur esi, kur buvai — nežinai.*

*Bėga medžiai ir upės ir stotys —
Nežinai, kur galėsi sustoti.*

*Bėga miškas, laukai, ežerai —
Su širdim jau kažkas negerai.*

*Staiga skęsta jinai ežere —
Kaip dainuoja, girdi vakare.*

*Traukiniai, traukiniai, rėkia bėgiai...
Negali padėt širdžiai bejėgei.*

*Prieš tave, už tavęs tik naktis...
Šaukia šaukia visus paslaptis.*

*Grius sugrius dangaus mėlynos lubos —
Žvaigždės krinta ir kristi vis skuba.*

*O ir tu, kur leki, nežinai —
Tavęs laukia duobė, pelenai...*

*O toliau, kas toliau, kas už jos?
Po mirties kas gyvens, kas dainuos?*

*Traukiniai, traukiniai, lieka stotys...
Kieno akys pradėjo rasoti?*

1968.I.21

VAKARO LYRIKA

*Nekalbėki man taip apie lyriką:
Ta kalba man neturi prasmės.
O dar šiandien penktadienis, 13-ta, —
Vėl nelaimė kokia prasidės!*

*Jeigu širdį turėtum tu gyvą,
Jei — kaip aš — tu mylėtum žvaigždes,
Jei sapnuos tau dainuotų alyvos,
Nebeklaustum, kur tiltą surast.*

*Jei pūgoj tau vis plaukioja gulgės,
Matai žydint vandens lelijas,
Jei ir žiemą lakštingalos čiulba —
Galim drąsiai mes brist per marias.*

*Bet jei tu, tik pradėdamas kelią,
Atsisukęs dairysies atgal,
Nesutiksim pavasario žalio,
Širdis mano lydėti negal.*

*Jei mylėjai arba jeigu myli ką,
Jei ne visas esi iš akmens,
Tu pats jausi, kas tai yra lyrika,
Mėnesiena... lelijos vandens...*

*Tu neklausi, ko verkia vėl smuikas,
Kodėl aš taip liūdnai vis dainuoju,
Kai šį vakarą gaudų ir puikų
Širdyje vadinu mylimuoju.*

1968.I.23

AVIETĖS

*Gera, kad saulė švietė.
Jei šviečia,
Dar geriau —
Tiek kvepiančių aviečių
Išsirpusių radau.*

*Gera, kad saulė švietė,
Dėkoju tau, dangau.
Ir aš — kaip ta avietė —
Čia saulę suradau.*

*Dangus mane jei kvietė,
Aš žemėn atėjau.
Kvepėjimu avietė
Tau smilkina, dangau.*

*Ką aš tau padainuosiu,
O, tėviškės dangau?
Atsiremiu į uosį —
Aviete nuraudau.*

1968.II.23

NE TIKTAI DĖL TO

*Gyvenimas gražus,
Bet ne tiktai dėl to,
Kad vaikščioja po parką
Dainuodamas ruduo.*

*Toks vakaras skambus,
Bet ne tiktai dėl to,
Kad vėjo stygomis
Man skambina ruduo.*

*Peizažas toks gražus,
Bet ne tiktai dėl to,
Kad tuos liūdnus dažus
Vartojo jam ruduo.*

*Viens žodis toks skambus
Ir amžinas, dėl to
Širdis nuo jo pabus,
Nors ir gilus ruduo.*

1968.I.19

ATSIBUSK

*Atsimerk! Atsiverk: gaivia žodžių srove
Išsiliek — atsibusk iš mirties vakare.*

*Netylėk — prakalbėk: te gėla išsilies
Nejučiom ta kalba su manim iš širdies.*

*Nebijoki žaibų. Nesukelsiu audrų:
Tau ramybę grąžint man dabar taip svarbu.*

*Aš žinau tiek kelių... Juos nurodyt galiu,
Kur sutiksime saulę ir rasim gėlių.*

*Atsimerk, pažiūrėk, kiek žiedų tau nešu.
Nebijoki audros: čia nėra debesų.*

1968.I.22

ŽYDINČIOS ŠIRDYS

*Nieks manęs taip nemylėjo,
Niekas man taip nekalbės,
Kad kiekvienas žydi žodis
Tartum žiedas obelies.*

*Ir tos visos dienos skamba
Tartum pasakos varpai,
Kai širdy skaitau legendą,
Kurią tu man palikai.*

*Ir pati dainuoti noriu
Ir žvaigždėms ir akmenims...
Kaip žydėjo mūsų širdys,
Obelies žiedai primins.*

*Kai saulėlydy matysi —
Žydi uolos tolumoj,
Mena Baltija legendą
Savo vakaro dainoj.*

1967.XII.23

ATEINANTI DIENA

*Aš vis bėgu sutikti dienos,
Kuri vėl pas mane čia ateina.
Ar ji audrą man dovanos,
Ar paliks širdyje mano — dainą?*

*Ar atneš ji man tokius žodžius,
Kurie gal amžinai čia gyventi
Ir pati tartum nuotaka bus
Pasipuošus į savąją šventę?*

*Ar skambės ji man tartum daina,
Niekad niekad nepakartojama,
Kaip jaunystė, kaip meilė viena
Amžinam mūs klajojime?*

*Jei sutiksiu aš vėlei čia ją —
Tokią lengvą ir linksmą ir šviesią —
Kaip gėlė man žydės širdyje —
Aš šypsodama ją jums atvesiu*

*Bet jei vėlei ji bus — kaip jaučiu —
Tartum nemiga — tokia juoda ir sunki —
Aš kaip skraistę aksomo vėl sutinku
Apsisiautęs ją nešti ant savo pečių.*

*Juk tai mano! Kaip kūdikis mano — diena!
Nesvarbu net, kokia ji ateitų.
Jeigu ji čia kaip nuotaka verktų jauna,
Aš ramčiau ją rudenio fleita.*

1968.II.7

MYLIMAJAM POETUI

*Tavo knygos tikrai neskaitau,
Bet tais žodžiais nuolat gyvenu.
Aš net žado nuo jų netekau,
Kad man širdį davei dovanų.*

*Padėkos tik nelauk — jos nebus.
Patikėk — aš likau nebylė.
Per kaitras tavo vėjas man pūs,
Per pūgas žydės tavo gėlė.*

*Jau nėra nei dienos nei nakties —
Tiktai tavąjį balsą girdžiu.
Tai ne saulė — širdis tavo švies,
Kaitroje ji bus mano medžiu.*

*Aš likau ir akla ir kurčia,
Ir laiminga tokia — kaip dar niekad.
Su nieku nemainyčiau nakčia,
Jeigu žodžiai tavieji man lieka.*

1968.II.13

GĖLIŲ DALINTOJA

*Tegul mano širdies spindulėlį
Drąsus paukštis uždengia sparnu:
Jis aukščiausiai iškils pasikėlęs,
O aš vis tiktai slėniu einu.*

*Kaip našlaitė gėlių pardavėja
Aš klajojau viena paupiuos,
Kur pavasario sveikint skubėjau,
O pabudęs jis jums uždainuos.*

*Aš rinkau jums ten žiedą prie žiedo
Slėnyje ir sušalusiom rankom.
O širdis mano vyturiu gieda,
Su gėlėms saulės spindulius renka.*

*Aš esu ne gėlių pardavėja —
Dykai širdį su jom dalinu:
Kas kada pro mane tik praėjo,
Gavo puokštę gėlių ir dainų.*

1968.I.29

PALANGA

*Baltom gulbėmis plaukiojo burės.
Mane Baltija tasyk užbūrė.*

*Degs ant kaklo nuolat gintarai,
Širdyje jos daina amžinai.*

*„Palanga, Palanga, Palanga“...
Mičigano dainuoja banga.*

*Kad galėčiau pavirsti žuvėdra,
Ir per audrą sugrižčiau, per vėtrą*

*Paklausyti ten jūros dainos,
Atsirėmus pušies, tos senos.*

*Bet ir čia nepavirsiu į uolą —
Žinau — žemėje nieks neprapuola.*

*Ne mane nužudyti mintims —
Man iš skausmo daina vėl užgims.*

*Širdy amžiais žydės man gyva
Ir dainuos Lietuva. Lietuva!*

1968.I.27

KAIP ŽAROS UGNIS

*Aš noriu dieną saule būt tava,
Žvaigžde — tau naktį būti,
Bet ne kaip gimus negyva
Spaustuvėje sulaužyta eilutė.*

*Nenoriu žiedas būt gėlės,
Sudžiūvęs tarpe knygos lapų:
Jis tau dainuoti negalės,
Pavasario atnešti kvapo.*

*Aš noriu būt gyva kaip vėjas
Ir amžinai jauna kaip jis,
Kad vakare, man pažiūrėjus,
Liepsnotum kaip žaros ugnis.*

1968.I.27

KAI RUDUO

*Su žvaigždėm danguje noriu kilti,
O lietum turiu kristi į žemę.
Debesų — kur esu — trapūs tiltai,
Bėgalinė mėlynė juos semia.*

*Kai laisvu aš balsu uždainuoju,
Gražinu jus visus vėl į rojų,
Man gi lieka tik jo ilgesys,
Kol mirtis čia mane pasivys.*

*Su žeme ir gražia ir gera
Mes dalinamės ryto žara.
Mums dangus dovanoja žvaigždes...
Nežinau, kur manoji nuves.*

*Nematau, nežinau, kas čia bus...
Girdit — rudenio rauda lietus.
Rauda mano širdis nerami,
Kad tu man netikėti imi.*

1968.I.27

NEGALIU AŠ GYVENTI

*Negaliu aš gyventi be meilės
Ir be lyrikos ir be gėlių,
Negaliu patikėti, kad niekam
Jau tikėti aš nebegaliu.*

*Negaliu nemylėti saulėlydžio
Ir žiūrėti į jį taip šaltai,
Kad pajūryje, jį palydėjus,
Man kaip jo neliepsnotų skruostai.*

*Negaliu nesiglausti prie vėjo,
Kai jis man apkabina pečius,
Negalėčiau su juo nedainuoti,
Kai jo širdį man plakant girdžiu.*

*Negaliu nemylėti ir jūros
Už jos tiek ilgesingų dainų...
Taip liūdnai liepos vakaras žiūri,
Kai viena aš namo pareinu.*

1968.II.9

JONINIŲ ŽIEDAS

*Kartais naktį taip skaudžiai galvoju —
Lyg galvojimas man ką padės —
Daug lengviau čia sutikti rytojų
Aklam akmeniui — tam be širdies.*

*Betgi žodžiai man plaukia savaime:
Kartais rodos — lyg būtų ne mano.
Aš kadaise tikėjau, kad laimė —
Kaip pavasaris — atplaukia Nemunu.*

*Tik stovēk mēnesienoj pakrantēj,
Nuo bangų kol galva susisuks.
Mes visi taip jaunystę čia šventēm...
Staiga žiedas Joninių užges nuostabus.*

*Pamatei tik nuo rudenio tilto
Upe plukdant jau žiemai ledus,
Kai tau gėlės širdy nesutilpo,
Kai bijojai iš sapno pabust.*

*Nors dabar — vis taip pat kaip kadaise —
Lėtai brenda dangum pilnatis —
Susimąstęs kažin ko dairaisi
Ir klausai, ką ji tau pasakys.*

1968.II.19

VIEŠNIA

*Taip šalta žemėj! Bet, dangau,
Juk nieko čia nepraradau.*

*Tarp dulkių dulkė tik esu
Ir debesis tarp debesų.*

*Nesutinku savos žvaigždės —
Manos dainos ji negirdės.*

*Net pūgoje ir be kelių
Viena tamsoj palikt galiu.*

*Aš tik trumpam — viešnia — žinai —
Neliksiu žemėj amžinai.*

1968.II.16

IŠRADEJAS

*Reikia būti geru išradėju
Džiaugtis tuo, ko visai neturi,
Čia ieškot, ko tikrai nepadėjai,
Matyt saulę nakties vidury.*

*Ir tikėti šioj žemėj į meilę,
Kai žmogus čia toks žmogui žvėris,
Gėlei braukti jos ašarą gailią,
Kai žinai, kad kruša tuojau kris.*

*Ir dainuoti — kaip gera gyventi,
Kokia laisvė! Kiek laimės! Erdvės!..
Kad senatvė — gražiausioji šventė...
Ir žudyti, kas tuo netikės.*

1968.I.28

MELANCHOLIKĖ

*Ligoninėj aš nemiegu,
Nenoriu nieko, negalvoju,
Ar vėjai mėtosi sniegu,
Ar saulė žieduose dainuoja.*

*Gal paukščiai negiedot chorų
Toj gilumoj alyvų sodo:
Aš melancholija sergu,
Ir man jau viskas nusibodo.*

*Ar jau lenktynių bėga upės,
Upeliai išdidžių kalnų,
Dabar visai man tai nerūpi:
Pavasario sutikt neinu.*

*Matau už lango baltą šaką —
Gal apsnigtą, o gal jazmino...
Ji širdžiai nieko nebesako —
Širdis jau liūdesiu patvinus.*

*Matau ir senąjį malūną
Kažin kam mojančią sparnais:
Gal jam vienam per liūdna būna,
Belaukiant, kas kada praeis.*

*O man tik duokite ramybę,
Kurios prašiau aš taip ilgai.
Į mėnesio ragus įkibę
Sūpuojas debesų vaikai.*

1968.I.10

PRASMĖ

*Mūs gyvenime viskas prasminga —
Nesijuok — akmenų reik ir rožių.
— Pažiūrėk tik, kaip baisiai čia sninga! —
Aš tau pūgą pro langą parodžiau.*

*Ir paveiksle juk mums reikalingi
Visada spinduliai ir šešėliai.
O ir vėjas numiršta, jei tingi,
Ir pūga — kaip daina — mus prikėlė.*

1968.I.28

DUOBĖJE

*Tu per kalnus vedei lig duobės.
Išsigelbėti kas man padės?*

*Ar ištrauks kas mane iš čia naktį,
Kai gyvybė jau baigia išsekti?*

*Kas esu? Kas gi tu man buvai?
Skęsta skęsta kasdieną laivai.*

*Iš toli mus žavėjo vis uolos —
Jos išdidžios ir gražios iš tolo.*

*Vakarinės žaros spinduliuos
Jos spindės ir dainuos ir vilios.*

*Jos mirtis, jos mirtis iš arti.
O naktis nebyli ir kurti.*

*Jau mirtis! Į mane jau ji žiūri!
O aplinkui tik uolos ir jūra.*

1968.I.22

JUOZAS KRALIKAUSKAS

SAULELĖ RAUDONA

Motina darže. Basa, su balta skarele ir rudu sijonu, anąžiem pačios rankom išaustu.

Ji tokioj tvankoj galėtų būti prigulus po kaičio. Bet ją traukte traukia daržas. Kiekvienas diegelis čia jos pasodintas. Aguonos žydi aukštos ir iš lėto linguoja. Viskas čia šiūmečiai, šviežia, neseniai iš po rankų. Tyliai ir sparčiai auga. Žemė — neišsenkanti augintoja. Anąkart teisybę Jeronimas iš knygos skaitė: žemė — visų motina.

Šutas. Prieš lietų, gal ir su perkūnija. Per Jonines ar ne kasmet būna.

Netoli tvoros, vyšnaitės unksmėje — našlės jauniausias sūnus Lukas. Neregys, smulkus berniukas, marškonėm kelnelėm, sujuostas mamos išausta juosta. Veidukas rimtas ir atrodo vyresnis negu jo meteliai ir stovylėlė. Tai aklumas ir liūdesys daro veidelį subrandesnį. Lūputes suspaudęs tyli, mąsto.

Unksmėje šalia Luko dvėsauja Margiukas, raudoną liežuvį iškoręs, tankiai mušdamas šonais. Degutu pateptos jo ausys, sparvų ir musių iki kraujo praėstos.

Ne tik šikart — motiną visada apima liūdnumas, kai ji užgirsta varnas. Kad pakilo viena, tuoj pat kyla ir kitos — visas būrys. Jos krankia, maišosi, šaukia. Sakytum — ginčijasi, abejoja, nesutaria: leistis vėl ten pat ar skristi kitur. Jei pagaliau skristi, tai vėl nesutarimas — kur.

Pasižvalgo motina. Štai, varnos būriu ir šnarėdamos sparnais pragvoja. Viršum namų su gontiniu stogu ir baltom langinėm. Viršum kaitroje prisnūdusio sodelio.

— Mama, ko varnos taip rėkia?

— Nežinau, sūneli.

— Tai kodėl nežinai?

— Daug kas palieka nežinoma. Žmogus ne viską gali žinoti ir suprasti.

Ir iš tikrųjų, pagalvoja motina, ko pilkvarnėms dabar rėkti? Argi per Jonines matyti jas būry, kai jos turi šile lizdus? Apima blogas nujautimas: gal ne prieš gera čia jos dabar. Nuo jų krankimo ir sukimosi apsunksta galva, lyg užgavus smalkių...

Pilkvarnės nusileidžia į pakapinio slėnį, pranykdamos iš akių. Nuščiūva toj pusėj visiškai.

Motina atsidūsta. Širdis vėl atšyla, ramybei užstojus, saulėtai dienai tvaskant. Nieko,

rodos, daugiau nebenori, tik būti šitaip darže, sodely, apie namus su savo vaikais.

Iš padaržės dvelkia šviežiais dobilais, šiandie paryčiu Jono nupiautais. Visoj apynamėj prisklidę saldžios išdaužytų pradalgių kvapties.

Aukštai sklando gandas didžiuliu ratu ir vis nejudindamas sparnų. Lukas stovi, tyli ir to gandro nemato. Jis — jos sopulys. Nabagėlis amžinoje tamsybėje gyvena. Iš visų trijų jis nelaimingiausias ir mylimiausias. Net ir danguje aukštajam nyku būtų be Luko. Gailu būtų mąstyti, kad jis stovi pasilikęs po vyšnaite... Kadgi toks vienas, net ir aguonėlių tyliai lėtai linguojančių nemato. Tylus, liūdnas, lyg prie brastos Jonas Nepomukas...

Staiga — toli sugriaudžia.

— Mama! Ar jau tuoj lis? — Lukas pasukęs veidą į tolimo dundesio pusę, į vakarus. Jis uodžia vėjelio gūsy tvankiai tirštą dobilų kvapą. Sujudęs. Jis bijo perkūnijų, nes nei mato, nei žino, kas taip baisiai daros.

— Ten ne griausmas, sūneli.

— Tai kas?

— Iš patrankų šaudo.

— O kas šaudo?

— Galybė eina prieš galybę.

Lukas vėl tyli. Kumšteliuose tebelaiko varnalėšų kibius, kuriais buvo jį apšaudęs Jeronimas, prieš nueidamas vandens. Mąsto — galybė prieš galybę... Girdi — bitutė dūžia...

Bitutėms gerai. Jos gali matyti; žino, kas aplinkui. Mamutė sakė — bitutės šventos...

— Gal pienuko norėtum?

— Nenoriu.

— Šaldaus, šalto?

— Ale, mama...

— Ar norėtum?

— Sakiau gi, ne! Pasakyk, mama...

— Ką?

— Tai gal Jono su Baliute vestuvių nebus?

— Dėl ko nebūtų?

— Kad iš patrankų šaudo.

— Bus per Petrines.

— Sakei, penkios dar dienos.

— Netruks tos penkios dieneles praeiti. Sulauksim, vaikeli, — guodžia motina, užgirdusi vaiko balse nekantrumą. — Bus namuose linksma per Petrines.

Bus namuose linksma — susigalvoja motina. Ar ne per daug pasakė? Ir atsilenkus užsižiūri kapinėsna. Ten tėvas. Kalnely jis, nepriklausomybės kovų savanoris. Sava valdžia paskui jam davė šį sklypą. Daug sveikatos čia padėjo, ilgus metus abu sunkiai dirbdami. Prisiplūkė, kol namus išstatė ir ūkį įtvarkė. Ir kai, užvadėlius praauginęs, jau galė o lengviau atsidusti, turėjo viską palikti. O čigonė melagė kadai būrė, kad jis po jos dar dvi vasaras gyvensias. Antrą pavasarėlį jau be jo žydėjo gražiai išbėgęs sodelis. Kiekviena obelėlė,

kiekvieną vyšnaitę jo rankom pasodinta, prieš šalčius šiaudų kūleliais raišiota...

Ar nereikėjo su vestuvėm dar palaukti? Ar neužsirūstins tėvas, kad taip greit namuose linksmybę ir muzikas užvedė?

Sunku tėvą nubūti, tokį gerą primiršti. Kur eina, ką bedaro — vis tėvas akyse. Lyg jis tik neilgam kur išėjęs. Rodos, jis tuoj pareis iš kur, atsiras užtrukęs...

Tai, Dievuliau, ir nebėra. O rodos gi — dar tik kaip viena dienele. Vasara po vasaros, metai po metų vis prie nepabaigiamų darbų. Kai taip ateis ir paskutinioji, argi neskaudės širdį visus tris paliekant. Ne tiek Jono — jis toks vyras užaugo: Jonas — ačiū Dievui. Ne tiek dar ir Jeronimo: nors ir raišas, bet gudrumo pilnas bernaitis — galva jį ves. Luko nabagėlio užvis labiau gaila. Kaipgi jis, sopulėlis, be jos pasauly vaduosis? Ar žiūrės broliai, neskriaus? Gi apleis, kai jau bus vedę...

Lukas vėl girdi liūdną motinos giedojimą: „...palaimink mūs darbus, laukus ir namus...“ Ji dažnai šitą gieda pratįsiu balsu...

— Ką jis ten dabar?

— Kas? — susidomi Lukas, užgirdęs motinos balse nustebimą.

— Nagi Jonas! Ant stogo vėliavą iškėlė! — motinos balse tas pats, kai ji gerą naujieną užgirsta ar kam perduoda.

— Tai gerai, mama.

— Gerai tai gerai, nėr ko sakyti. Buvom džiūvom kaip žolelė be lietaus. Šita vėliava —

šaulių būrio. Jonas paslėpęs išsaugojo. Kai ją šventino, tėvas krikšto tėvu buvo. Ale ar nereikėjo dar palaukti. Gali dar blogai būti.

— O kas gali būti?

— Vėliava gali pritraukti jų akis. Užlėkę gali padegti ar ką padaryti. Išleikia gi įnirtę. Ir be Dievo.

Motina prisideda ranką viršum akių ir užsižiūri į vėliavą. Rodos, šventė kokia. Ir saulė lyg didesnė. Ir linksmesnė visa sodybėlė. Net kregždės su savo „vyt-vyt“ bene dar šmaikščiau šaudo viršum sodelio...

— Mama, valio laisvė! — šaukia Jeronimas, kurs krypuodamas parneša naščius vandens. — Tai kad Joninės, tai Joninės!

Motina peržvelgia suprakaitavusį Jeronimą ir pilnutėlius kibirus.

— Kam gi tokius pilnus, kaip akis? Geriau per dukart po lengviau, negu iškart per sunkiai. Tau sakyk ar nesakyk: nė ausim nevedi.

— Kad nesunku, mama! Tokia diena, tokie dalykai dedasi!

— Net širdį sudilgo, kai ją pamačiau, — motina vėl žiūri į vėliavą. — Iš džiaugsmo ir baimės susyk. Galima buvo gi dar palaukti.

— Kirmysim čia iš baimės, kai visas kraštas atgijo.

— Jiems bet tik kliaudis kerštui atgiežti.

— Ale klausyk, ką iš Brazio užgirdau! Per radiją vakar nepriklausomybę paskelbė! Sako, taip ir pranešė: pavergėjai jau bėga! Te-

gyvuoja laisva mūsų tėvynė! Ir pergiedojo himną, o po jo — „Saulelė raudona“.

— Saulelė raudona, Dieve, — sudrėksta motinos akys.

— Vėl turim savo vyriausybę.

— Į tėvą atsigimėt. Jūs tėvo atspindžiai. Už savo valdžią jis Jono metuose savanoriu išėjo.

— Mama! Tėvas gi dabar būtų pats iškėlęs.

Motina tyli susimąsčiusi. Vėl mūsų valdžia. Kaip dabar tėvas džiaugtųsi. Skaudėjo ir skaudėjo, sakytum, votis. Ogi va — iš karto. Dabar kad tik sveikatos dar pagyventi.

„...mūsų maldų neatmesk, ir nuo visokių pavojų mus visados gelbėk...“ — vėl gieda motina. Ir meldžia mintyse: Dieve, dar ilgai neatskirk manęs nuo Luko. Su mano vaikeliais drauge palaikyk. Kadagi paskui susitiksime Juozapato klony? Ag, visi trys pravirko, kai pasaulin atėjo...

Pasižvalgo motina — rodo į lietų. Dangus iš vakarų pradeda krūmuotis tankiais būriais. Jie primena rūstingas baidykles, graumius smakus.

Gi žiū! Vieškely mašinos — anapus pakapinio slėnio...

Mašinos įsuka kelelin, kurs per lauką atsikloja ligi pakapinio slėnio ir laikinai dingsta. Tas pats kelias išlenda jau šiaupus ir prasiptiesia pro vienasėdį.

— Argi nenujautė širdis? Koks buvo rei-

kalas skubėti su vėliava? — susirūpina motina.

Mašinos sulenda pakapinio slėnin, tarytum žemėn pragaišdamos. Bet nors jų ir nematyti, vis girdėti niaurus ūžimas...

Iš pakapinio su alasu pakyla varnos.

— Slėpkitės! Lįskit kur! Ko sulauksit stovėdami? — rikteli sūnums.

Bet Lukas kur, nabagėlis, be akelių slėpsis? Apglobia jį ranka prie savo šono.

Mašinos išlenda viena paskui kitą šiapus slėnio.

Jeronimas patvory pakelia lovio kraštą ir palenda. Niekas net iš saviškių nematė, kur jis pasidėjo.

Mašinoms artėjant, baimė auga. Motina padidėjusiom akim jau įžiūri blizgančius šautuvus su uždėtais durtuvais. Ji pakirstom kojom stovi prie tvoros. Ag, ko jie čia suktų iš vieškelio, jeigu ne ką nors pikto padaryti? Atūžia, atvažiuoja labai didelė nelaimė...

O gal jie tik pro šalį pravažiuos?..

Dar gerokai nuo viensėdžio mašinos sustoja. Iššoką kareiviai ir greit išsiskleidžia vilnin. Artėja laikydami šautuvus su blizgančiais durtuvais...

Motina nutirpus, nusmilkus visa...

Varnos sukas ir gvoja. Jos nelemtį nujaučia, pasmerkimą nutuokia? Jie su durtuvais atžengia jos vaikų kraujo pralieti?..

Motina šnibžda Jėzaus ir Marijos vardus. Lukas girdi mamos išgastį. Jis dreba.

— Mamute, ar mes pasislėpę? — klausia šnibždomis.

— ...

— Ar mūsų čia nepamatys?

— ...

— Pasakyk! — Lukas papurto jos ranką.

— Tylėk!

Lukas apsilaižo: daugiau nieko neklaus. Atpučia lūpeles, bet išsilaiko nepravirkęs. Tokiu balsu mamutė sudraudė. Gi kažkas baisaus artėja, o jis nemato kas. Ir net mamutė neatsako...

Bet kai mamutė — netyčia ar susigriebus ir pagailėdama — uždeda ant jo galvutės ranką, Lukas tyliai pravirksta.

Margas šunelis,usių ir sparvų iki kraujo praėstom ausim, iššoka iš vienasėdijos. Tankiai lodamas, jis drąsiai mėgina pastoti jiems kelią.

Vienas šovė — Margiukas skaudžiai suklykia. Ajajuoja sargelis, susivertęs atgal į sodybą...

Bet vėl taukšteli šūvis! Ir ajajai ūmai nuščiūva...

— Ar Margiuką nušovė? — pasibaisėja Lukas.

— Nu.

Patvoriais ir patrobesiais apsižvalgydami, jie suvėžlioja į kiemą. Motina jų veidų išsigąsta labiau negu šautuvų ir durtuvų.

— Kur daugiau? — surinka vienas kietai.

Motina nežino, ką atsakyti.

— Kur kiti? — paklausia antras lietuviškai.

Motina gūsteli. Tik dabar ji pastebi: šis kitoks — ir civilišškai apsirengęs.

— Nėra.

— Kur?

— Išėję.

— Kur išėję?

— Maudytis.

— Kas tą skudurą iškėlė?

Motina vėl tyli. Pasakyti, kad nežino — negali. Kaipgi ji, būdama čia šeimininkė, galėtų nežinoti. O pasakyti, kas — dar labiau negali.

— Šitas? — parodo į Luką.

— Jis aklas.

— Visi jūs dar akli, — jis įdėmiau pasižiūri į berniuką ir staigiai kyšteli revolverį jam prie veido, tarytum nušauti.

Berniukas nei krūpteli, nei lošteli — tikrai aklas. Tik motina beprotiškai surinka, atkišdama rankas.

Vado lūpos iškrypsta šaltu šypsniu. Kažką ūmai išrado ar sugalvojo. Motina įtemptai seka jo veidą: lyg stengtusi atspėti, kas tyko už šito pikto nudžiugimo...

Šiuosyk dunksteri tolima patranka.

— Pasakai ar ne, kas iškėlė liaudies priešų vėliavą?

Užušily pasigirsta lėktuvų užimas.

Vadas žvilgterį į šilo viršūnių piuklą. Kareiviai sunerimsta.

Civilis kažką vadui paburba. Motinai top-
teli viltis, kad jie dėl lėktuvų išskubės tolyn.

— Galėsi likus kale staugti, — ir pasisu-
kęs į kareivius, vadas iškapoja keletą žodžių.

Du griebia motinos rankas aukščiau al-
kūnių, o trečiasis — Luką. Berniuką pastumia
taip smarkiai, kad jis paknopstom žnekteli žė-
mėn.

Lukas balsu pravirksta ir keliiasi. Bet ka-
reivis batu spiria berniuką į vidupetę ir sun-
kia užmina.

Vadas prikiša revolverį prie Luko pakau-
šio:

— Jei nepasakysi, kol suskaitysiu tris,
nušausiu.

— Sakyk, kol dar nevēlu. Ištars „trys“ —
nušaus! — greit pataria motinai civilis.

Motina apstulbsta: tai kas gi čia dabar
daros? Betgi tai ir ne sapnas! Siūbteli svaigu-
lys. Akyse išauga milžiniškas batas, primynęs
jos sopulėlį. „...Ištars trys — nušaus!“ Irgi
kaip Margiuką? Bet jei pasakytų, jie nušautų
Joną. Ogi abu sūnūs...

— Vienas.

— Vienas! — greit pakartoja civilis. —
Nori pati pražudyti savo vaiką?

„...nori pati pražudyti...“ Argi šis žmogus
neturėjo motinos?

— Du.

— Du! — surinka civilis įspėjamai.

Apglėbti Luką! Savimi uždengti! Motina
metasi išsirauti iš laikančių, bet jai nepavyks-
ta...

— Jėzau, pasigailė-ė-ėk! — ji surinka ne savo balsu.

Ir staiga — motinai švysteli mintis: ji gali neišduoti Jono ir išgelbėti Luką! Ji pati iškėlė vėliavą. Tik kuo greičiausiai pasakyti: aš iškėliau...

Bet jai užsikirtęs kvapas. Ji sausai užspringo surikdama. Sprangulys dusina užslėgęs balsą. Jai dingteli — nebesuspės pasakyti! Pirmiau tas ištars „trys“ ir šaus...

Ji sukaupia visas pastangas ištarti balsiai — aš! Bet ji tik žiopčioja, kaip žuvis. Ir netenka jėgų, pakibdama ant rankų tarp dviejų svetimšalių...

— Aš iškėliau vėliavą, — užgirsta motina. Tėvo balsas? Iš karsto nuo kalnelio? Nė ten neišlaikė tėvo širdis?..

Motina atmerkia akis — Jonas!.. Nušokęs iš palėpės, kur buvo užsislėpęs. Jis iš veido ir būdo labai primena tėvą. Bet tik šikart — ag, tik šikart ji taip aiškiai užgirdo, kaip Jono balsas panašus į tėvo balsą.

— Vaikeli! — sudejuoja motina, žiūrėdama į išblyškusį Jono veidą. Koks jis dabar dar panašesnis į tėvą. Toks pat išbalęs ir tokiais pat bruožais, koks buvo numiręs, kai pašarvotas ant lentos gulėjo. — Vaikeli! — dar skausmingiau sudejuoja motina: jis gi taip tiesiai jiems į rankas.

— Kiek ten jūsų?

— Daugiau nėra, — atsako Jonas.

— Pažiūrėkit.

Arčiau stovėjusieji kareiviai šoka patikrinti.

— Lipk ir numesk tą liaudies priešų skudurą, — liepia Jonui, rodydamas revolve-riu į vėliavą.

— O, ne! — atsako Jonas.

— Ką? Tu nenori numesti?

— Nesulauktumėt.

— Tu nelipsi nu-mes-ti? — lėtai košia prislopintu balsu.

— Ne, — papurto galvą Jonas.

— Gerai, ge-rr-aii, — įdėmiai žiūri Jono veidan; kiek prisimerkia ir vos pastebimai nusišypsojo. — Užlipk ir numesk! — liepia kareiviui.

Vadas degasi cigaretę ir apžvelgia apylinkę, kol kareivis įvykdo įsakymą.

Numestą vėliavą civilis sudrasko, apspiaudo ir sumindžioja.

— Paimkite jį! — liepia vadas.

Kareiviai apstoja Joną ir pastumia mašinų link.

Motina buvo bepuolanti ant kelių prieš vadą, bet susiduria akys. Ji sustulpsta ir nuryją sprangulį.

Joną išsiveda pro ją, nešdamiesi šautuvus su blizgančiais durtuvais.

— Sudie, mama! Sudie, broleliai!

Motina metasi prie sūnaus, skėsdama rankas jį apglėbti.

Kareivis — tas pats, kuris pirmiau Luką spyrė ir buvo primynęs — šautuvo buože bloškia motiną šalin.

Ją smogia alpinas skausmas... Suvirba akyse rausvi, gelsvi skrituliai... Ir pažaliuojant dienai, ji mato, kaip Jonas iš visų jėgų spiria tam kareiviui į pilvą...

Kareivis susmunka, paleisdamas ir šautuvą iš rankų. Jis mykia susirietęs, o kiti muša Joną...

Bet tarp jų ir jos praeina vadas. O pasakum jį seka civilis:

— Išperėjai liaudies priešą. Abu tavo išperos akli.

Motina lošteli: jis gi taip kokčiai! Jai tokius žodžius lietuviškai!..

— Judošius tu! Išgama! — surinka pasišlykštėdama.

Ji pamato: Jonas jau lipa į sunkvežimį. Jis baltais marškiniais iš visų išsiskiria.

Ji peržegnoja išvežamą sūnų. Ir pasižiūri į kapines, kaip pažiūrėtų į tėvą, jo būdo tvirtume sau atramos ieškodama...

Sujuda sunkvežimiai. Plėšia ausis trūkčiojās užimas. Kriokdamos mašinos apsisuka per linus ir avižas. Stambūs ratai išverčia didžiules vėžes.

Motina susikaupus lydi akimis tą mašiną, kurioj baltais marškiniais Jonas. Ar pasimatyti dar? Gal jau tik Juozapato pakalnėj? O gal dar jis pareis? Gal paleis? Ar gal jis kaip nors pabėgs?..

— Mama! — šaukiasi Lukas iš kiemo. — Mama, kur tu? — berniuko balse išgąstis. Tur būt, jis mano, kad mašinos nusiveža jo mamutę.

Jai gi ir tas sūnus — ir šis. Vieną išveža nežinia kur ir kam, o antrasis aklas, išsigandęs, jau prie pat mirties buvęs. Ji pakelia neregi sūnų nuo žemės. Per jos veidą ritasi stambios ašaros. Kelios jų užkrinta ant Luko nosies ir paskirdusių lūpų...

Lukas apsilaižo ir pajunta sūrų skonį...

Motina laukia, kada anoj pusėj slėnio išlįs sunkvežimiai iš pakapinio. Jonas gi žiūrės atsisukęs, kai žūlniai prieškalniu tols vieškelio link. Kodėlgi užtruko? Gal kuri mašina sugedo?..

Pakapinio slėny — drioksmas! Ogi taip, lyg susyk keliom kultuvėm...

Motina krūpteli — šūviai?..

— Kas, mamute?

Su alasu pakyla varnos iš pakapinio. Motina sušalus ir įklusus. Tos gi krankia ir sukas maišaty viršum kapinių...

Pagaliau ji vėl užgirsta mašinų ūžimą. Ir netrukus vėl pamato sunkvežimius, įžulniai kylančius keliu...

Bet jau nėra jo su baltais marškiniais! Joną jie slėny paliko!..

Motina suklykia ir metasi bėgti į slėnį...

Ir lekia ji per džiūstančius dobilus, širyt Jono nupiautus. O varnos gvoja, suka, maišosi... Ir lekia per arimą, dar tik vakar irgi Jono suartą. O varnos suka verpetą, kyla ir leidžias, aukštyn ir žemyn — net akys temsta. Jai

siaubu, kad kuri gali išlesti Jono akis. Jeigu nesuspės, o kuri iš būrio pultų žemyn, suglausdama sparnus, kaip jos puola viščiukus... Gi snapu kirste iškirstų jo akis...

Užkliuvus parkrinta motina. Vėl keliasi, skuba, uždusęs bėga. Ir ima jai, pritrūkstant kvapo, klaikiai atrodyti: ji gi jau nepalekia, ji tik vietoj kapstosi...

— Mama!.. Mama!.. — šaukia Lukas.

Jis atsilikdamas klumpa dobiluose ir vėl keliasi. Pasimeta. Jau nebežino, kurlink nubėgo mama. Ir sustoja ant arimo... Ir prilaikykdamas alsavimą, jis stengias ką nors nugirsti...

Ir vėl mamos klyksmas! Bet šįkart jau nutolusios mamos, jau lyg į kokią gilumą nuskendusios...

Lukas atkiša rankas ir eina į tą pusę, iš kurios girdi savo motiną. Ji jau neklykia, tik ūkuoja... Jam būtų lengviau pakelti mamos verksmą, net anokį klyksmą, tik ne šitoki ūkuojimą, ne tokį kukavimą...

Jis kliūva vis už arimo. Mamos raudojimui įklusęs, atsimena dažną jos gydavimą: „...palaimink mūs darbus, laukus ir namus...“

— Dievuli, pagailėk mamutės! — šnabžda Lukas. — Dievulėli, pagailėk mano mamulės! Argi negirdėjai, kaip ji giedodavo?

Ir kadgi sunkiai sudunda kažkur atokiai, net žemė suvirpa... Ore sparčiai ir galingai artėja užimas — storas ir nuožmus...

Lėktuvai kurtindami skrenda jau viršum galvos... Ir ima jie kalenti...

Lukas guli kniūbsčias ant arimo ir girdi — viršuj užimas vėl greitai didėja... Vėl atmauroja lėktuvai — urzgia, kriokia ir drebina lauką...

Ūmai — baisūs trenksmai! Sprogsta bomba paškui bombą netoli: vieškelio pusėje, kur nuvažiavo tie, kurie atšlaime jį batu mygė ir Margiuką nušovė...

Lukas dreba ir spaudžiasi prie lauko... Gi tuoj vėl kris bombos, vėl baisiai sprogs... Bet pagal silpnėjantį užimą supranta, kad lėktuvai jau nuskrenda tolyn...

Ir užstoja tyla. Tokia tyla, kad Lukas girdi biteleį dūzgiant. Ji neboja nei varnų, nei mašinų, nei bombų — nieko...

Lukas atkelia galvą ir apsiklauso. Nieko daugiau negirdėti. Tiktai bitutė dūzgioja: dar ta pati, o gal jau kita...

Jam jaučiau ir lengviau. Ima atrodyti, kad mama tuoj vėl uždės ranką ant jo pečių ir paglostys galvą. Vėl pakels jį nuo žemės...

Jis lūkestyje įklusęs aplinkinėn tamsybėn. Laukia mamos atėjimo. Jis visad jos žingsnius greit atskiria ir nuo Jono ir dar labiau nuo šlubo Jeronimo...

Jis gi jau, va, ir girdi kažką einant... Bet tai ne mama, ne... Tai Jeronimas, tikrai!

— Jeronim! — prietyliai pašaukia Lukas. Prie jo prisiklaupia Jeronimas.

Lukas iškart atsigeivėja. Niekad Jeroni-

mas nėra buvęs jam toks reikalingas. Ranka palietęs brolių, atsisėda šalia:

— Pasakyk, kas buvo?

— Jie gi mūsų Joną...

— Ką jam padarė?

— Nušo-vė...

Lukas įsitveria į Jeronimą abiem rankom. Brolių teturi jau tik šitą. Jono niekad nematė. Nežino, koks buvo jo veidas...

Lukas atsilošia iki Jeronimo krūtinės ir braukinėja delnais per brolio veidą. Pačiais pirštų galais. Pirmąkart taip atidžiai apibrauko Jeronimą.

— Tai Jono su Baliute vestuvių jau nebus?

— Baliutės kada nors bus.

— O Jono?

— ...

— Jau Jono vestuvių nebus? — Lukas papurto brolio smakrą. — Jeronim?

Ir pajunta neregėlis ant savo skruosto ir lūpų tankiai byrant lašus. Apsilaižo. Ašaros ir Jeronimo sūrios, kaip pirmiau mamos - - -

MARIUS KATILIŠKIS

SENATVĖJE

Viskam ateina laikas, taip ir Juozapui Čeponiui išeiti pensijon. Tas reikalas buvo kiek užvilktas, mat, ruošiant popierius užjūriams, vaikai tikino, jog didžiai praverstų kai ką nubraukti. Ir taip nubraukė iš tų popierių visą penketą metų. Rodos, nedaug, o darbo ieškant tikrai padėjo. Turtinga kompanija jį priėmė ir padarė šlavėju. Čeponis švilpavo, švaistėsi nesudėtingais įrankiais, vis neįstengdamas perprasti, kad taip lengvai galima užsidirbti duoną. Ne niekingai šluotai ir bobiškiems skudurams buvo sutausota sveikata ir energija, ruošiantis geležinei lažai. O, matykite, kaip čia dabartėlios. Tokie reiškiniai užkliudė akį vyriausio formeno, kalbančio lenkiškai ir suprantančio rusiškai, kurs ėmė kartą ir pasakė:

— Mes turim gyvą peklą visokių kripelių, šluinių ir klišių. Mes pagalvosim ką nors...

Nu, sakė — pasakė. Negi Čeponiui supras-
ti, ką vyresnybė šneka. Bet jis baisiai nusigan-
do, kai netrukus jam pasiūlė eiti mašinų tep-
ti. Jis beveik atsižegnojo, o senas tepėjas kei-
kėsi keliomis kalbomis, gromuliavo tabaką,
spiaudėsi tirštomis, rudomis seilėmis po pusę
stiklinės iš karto, vedžiojosi po visą fabriką,
rodė, aiškino, supažindino su mašinomis, jų
paskirtimi. Ir vis, numodamas ranka, daryk,
kaip toj dainoj: ką tėvelis daro. Kur tu nela-
bojo! Iš karto pakilo atlyginimas. Šlavėjas pa-
sidarė kvalifikuotu darbininku. Ne, nesakyki-
te, kad nereikia šunies laimės. Be jos prapuo-
lęs gyvenime.

Ėjo žmonės pensijon, kiti į atklanes, o jis
dirbo ir glaudė pinigą. Pagalvodavo, ir kaktą
nuplieksdavo raudonis, nurasodavo prakaitu,
ir viduje įsikurdavo ugnis, lyg trejų devynerių
stiklinę suvertus ant tuščios. Pirštai grėžiasi
į delnus, plaštakos pabąla, ir jis pagauna mo-
suoti ranka ir kraipyti galvą, tarsi gylių ap-
niktas arklys. O kartais toks juokas, ir jis ki-
kenasi į saują, apsidairydamas, ar kas nema-
to. Jeigu jau sekasi, kaip kortose, tai sekasi.
Ir vėl toks nerimastis, ir jis krapinėdavo, kaip
nesavomis kurpėmis apsiavęs. Jis gyveno kaž-
kieno metais, ne savo, gerą galą nukandęs ir
neprarijęs. Kad tik kokiomis neužspringtų, po
šunais. Vaikai juokėsi, tardami, jog nieko pa-
prastesnio nėra kaip atgauti savuosius. Para-
šysim į Vilnių, ir atsiųs. Juk, po teisybe, prisi-
dirbai iki pažiaunių, per septynias dešimtis

gerokai persiritai. Jau būtų ir laikas. O už tai niekas tamstelės nesodins su nigeriais į dželą. Būk be baimės.

Taip ir klostėsi. Atėjo metrikai iš Vašingtono per sovietų atstovybę. Šešias dešimtis centų pašto išlaidoms prašė primokėti. Nunešė darbovietėn ir parodė raštinėje. Nė ten kas jį barė, gėdino ar graudeno. Gerai, kad savuosius metus atsekei. Tai gal jau norėtumei pailsėti? Jeigu taip, tai prašom, prašom, viską sutvarkysim, nors mums gaila išleisti gerą darbininką. Kaip geram darbininkui, išleistuves suruošė kafeterijoje pietų metu. Butelį kaspinais parėdytą pastatė. Paskui turėjo eiti ir atsisveikinti su visais. Nuo įmonės direktoriaus iki vienkojo sargo prie frontinių durų. Dešimnios po to ilgai nevaldė. Ak tu, svieteli, kaip jam, Juozapui Čeponiui, sekėsi Amerikoje.

— Gerai, kad ant tos pensijos išėjai. Visi išeina. Tik man rūpi, ką dabar veiksi per dienų dienas. Išsiganęs kaip ketvergis jautis. Dar į saliūnus valkiotis pradėsi... — neaišku, patenkinta ar ne, ževernojo Čeponienė.

Nugi saliūnai ir įtaisyti širdies patiekai. Jei pradėsi galąsti, kaip tekėlas, tai nežinia dar kaip bus. Jiedu buvo papirkę vienbutį namuką. Pirko nežinodami, išmokės ar ne. Ir tik dėl pačios, kuri, kaip griežlė vasarojuje, baigė atšipinti dantis. Ji negalinti nukaršti svetimoje kamaroje, ji nenorinti tarškinti šaukštais su savo marčiomis. Ji buvo gospadinė savo namuose, ji ir bus. Pirko nebrangiai. Trobelė sta-

tyta gerokai prieš karą. Apleista ir apšepusi. Išmokės - neišmokės, tai paliks vaikams pabaigti. Ir nebūtų išmokėję, jei ne tie penkeri metai. Tie prilopyti metai Čeponiui padėjo įsipirkti trobą. Tais pačiais metais Juozapas turėjo užsiėmimo iki pažastų. Aplopė, užkamšė, išdažė. Viduje perdirbo vien kaip reikiant, kaip šioje gadynėje ir šiame krašte turi būti. Nežinojo tik, ką daryti su sienomis iš lauko pusės. Jų nė su šarmu nenuplausai. Ir kas ten jas plauna? Toks miestas, tokie orai, tai tokios ir trobos. Gyvenk tu tik mieste ir matysi, kaip tavo rankomis varva smala, tikras degutas, nors imk ir tepk senobinių drangų medines ašis.

Graži, rudenėjanti diena. Čeponienė ruošiasi tarnybon. Ji, mat, nebūtų boba, senatvėje susimanė uždarbiauti. Ji pasidarė vaikų saugotoja. Kur kam reikia, kas pašaukia, ji ir traukia. Ir žiūrėk — parsineša po keletą dolelių. Neišmano nė be, nė me, o moko visą svietą. Ir dar, manykite, manykite kaip norit, ji pasiskelbė esanti šeimos išlaikytoja! Senis nebedirba, senis nieko neuždirba, tai iš kur jie vargdieniai begyvens?..

Boba taip, kaip kipšas. Jeigu ji spendžia, tai turi ką nors ir pagauti savo sląstuose. Juozapas Čeponis jau įkliuvęs, net ausų nebesimato. Bet dėl to jis nesivargina ir atsižegnoja kaire koja. Iš tikrųjų, ką čia karžygiško benuveiksi, kai iš viso nebėra ko veikti? Tad jis ir ganosi, kaip mitulys vešlioje dobilienoje, įsi-

bridęs iki kelių, skabydamas tai lapą, tai koki žiedą nulieždamas. Ir, kaklą užkoręs ant spygliuotų vielų tvoros, dairosi. Už tvoros tai kas kita, už vielų tai bent gyvenimas...

— Neįpratau ir neįprasiu. Vis tiek čia ne namai...

— Tai kas? Ar kiaulidė?

— Abu, rodos, ne kiaulės. Tai kodėl kiaulidė?

Čeponienė atsisuka ir pasistoja tokioje smarkybėje, lyg pasiruošusi smaką praryti. Ji pagauta kažkokio nirtulio, tarsi verpeto iš padebesių, prisigavusio žemės ir viską keliančio nuo žemės: lapus, šieną, tvorą, duris, stogus su kaminais, su skliautais. Ji šneka, kad girdėtų ketvirtoje troboje:

— O tu bezliepyčia ubagėli! Tu atvėptausi šalnakandi! Kaktą daužytumei į akmenis ir keliais griotuotumei kaip už pakūtą, kad tave atvežė į tokį kraštą!..

— Taigi, atvežė...

— Tau, durniui, sakęs ar nesakęs, o dar kartą pasakysiu, kaip dainuodavo mano motiniukė amžinatils: kur gyvensiu, ten name-liai, kur numirsiu, ten kapeliai...

Ir senoji Čeponienė narsiai apsivalksto iš-eiginėm drapanom ir išvyksta tarnybon — saugoti kaimyno vaikų.

Bepigu buvo jos motiniukei. Ji niekur ne-iškėlė kojos. Ir ištekėjo į tą patį sodžių. O ta-čiau tuose Čeponienės posmuose atsišaukė gū-

di jaunamartės neviltis, išeinant iš namų į svetimus namus, kurie pataps jos nameliais, ir į laukus, kurių galuose, prie upelio, viename smėlynų kalnelyje, bus pavietoti jos kaulai.

Moteris surėdyta kiek kitaip. Jos dalin įrašyta palikti gimtinę sėdybą ir įsilieti svetimon. Joms tai pavyksta, sunkiau ar lengviau, bet pavyksta, nes su kiekvienu užgimstančiu kūdikiu ji nebeatšaukiamai susaistoma su vakarykščiai svetimu peisažu, kurs galiausiai tampa jos savastimi. Vyrai daugiausia rambesni. Jie kasasi iki kelių, iki juosmens. Jie pasineria savo paties rankomis išverston duobėn iki pažastų, kol pamato, kad nebėra kaip išsiropti. Ir Čeponis suvokia savaip, vyriškai ir užtraugia niekad nesibaigiančią šneką:

— Kapeliai tai kapeliai. O man šmeižiasi po akim smėlio kaubury, apkupojęs vinkšnomis ir kadugiais. Apvalainių lauko akmenų tvora aplinkui ir špižiniai vartai. Mačiau, kaip čionajos nugarbstytuose, nušventytuose kapuose leidžia žmogų į duobę, iškniurvintą molyje. Gilumo keturios pėdos, o joje trys pėdos vandens. Nenoriu, nenoriu tokios duobės... Bet kas tavęs pasiklaus?..

Ištraukė Čeponienė uždarbiauti, ir Juozapas Čeponis vienas, kaip cvikis, iš statinės ištrauktas. Aha, kaip ji ten nudainavo, kaip jos motiniukė bus sakiusi? O mano mamelė, taipogis amžinatilsį, bus dainavusi ir tokias daineles, kurių daleles jis dar atsimena. Ar ne taip ji lingavo kada ką nors?

Lekia gulbė per marę,
Nusileisti negalė.
Pavargs gulbės sparneliai
Per marelę belekiant.

Laužk, gulbele, sparnelius,
Grįžk į savo namelius,
Kur sudėjai kiaušelius,
Išperėjai vaikelius...

Taigi šitaip ir bešnekėtum ir neberastum galo. Atsigultum ant pievos po medžiu, pa-
brukęs rankas po galva, ir svaigtum, svaig-
tum saulėje, kol nebeatsikeltum. Tenai žino-
tumei, kad žmogus esi miręs, o ką čionajos? Ir
taip nugara niežti, lyg kažin ko neprisime-
nant, lyg laukiant kažin ko ateinant, o ko?
Kad kas pasakytų...

Savotiška pensininko diena. Darbo, kaip
tokio, nėra. Pievutė prie gatvės, gerai atsi-
krenkštus, perspiaunama. Tiek pat ir kiemely-
je. Tokia mašinėlė, kuri iš bėdos tiktų ir plau-
kams kirpti, važinėji skersai ir išilgai kas mie-
lą trečią dieną, kol atsibosta. O kasdien, ma-
žiausiai porą kartų, įsitveri guminės žarnos
galą ir šlapiniesi aplinkui. Irgi kol atsibosta.

Gerai, kad atkrypuoja negras laiškanešys,
persikreipęs nuo šikšninės tarbos svorio. Laik-
raštis kasdieninis, biznierių lapeliai ir laišk-
as. Kad iš Lietuvos, pasako popierius, toks jis
jau prastas, kad silkes į geresnį vyniodavo ka-
daise. Ką turi, tuomi ir verčiasi žmonės. Rašo,

kaip paprastai, marti, ir Čeponis neskaitęs žino, kas ten parašyta. Tai vis nesibaigiančios padėkų litanijos už siuntinius. Tik vienas vaikas užsikorė Lietuvoje. Traukiantis pasimetė kažin kur — žemaičiuose ar prūsuose. Apgarbstė, apkukavo savo tarpe. Vėliau mišias giedotines užpirko keliose parapijose. O jis, tasai niekadėjas, lygiai dešimčiai metų praėjus, atsiliepė. Esąs ne tik gyvas, bet ir sveikas. Auginęs trejetą jauniklių. Žmoną parsivedęs iš netolimų kaimynų ir tokią gerą, kad į ausį kištum ir nejustum. Gražiausia, kad gyvenęs ne tik savo kaime, bet ir troboje, kurioje gimė ir užaugo.

Po to prasidėjo siuntinių bangos. Tikrai, kaip kokiose mariose. Siuntė broliai ir seserys. Siuntė ir jiedu su motina, kiek išgalėjo. Ko tik pageidavo, kas tik kam ant seilės užėjo. Tas vienas vaikas tenajos, o čia visas drūtgalys. Dviračiai, laikrodžiai, foto aparatai, šikšniniai portfeliai, paskui motociklai paaugusiems berniukam. O drapanų, o avalynės tai jau su mėslakabėm šakėm neverši... Ir didesnė dalis tokių niekelių, kaip skarelės ar kas, tinkančių pardosui, kad rublio vietoje prasimanytų.

Marti šnekutė, maskatuojanti liežuviiu, kaip menturiu. Ir nieko nebojanti, lyg jai čia būtų vis tiek. Prirašo po kelis puslapius, išsiplėšusi iš vaikų aritmetikos sąsiuvinio. Tas gyvena čia, o anas kitur. Tam pusėtinai, o kitam visai nesiseka. Kas grįžo iš šaltosios žemės, o kas nebegrižo. Jiedu dirba kolūkyje, turi pusę

trobos, nes kitame gale įkurdino atėjūną, tokį rudnagį, jog širdis pyksta einant pro šalį. O ką tu ištaisysi? Eini dantis sukandęs ir tiek. Klėtyje, jeigu žinotumėte, tiktai per kiemelį, ištaisė Stepas Simokaitis. Kur jis ir bepasidės, kai jo viensėdis nutvatėjo iki pamatų per karą? Visi dabar lygūs, visi eina, kur brigadierius varo. Kai dalijo po šešias dešimtis arų, tai kaip ten buvo, kaip ne, o Simokaičiui primatavo senąjį sėdybos daržą. Ten, kur mamelė sėdavo rasodą, kur nokino sėklainius, kur cvikliniai burokai virsdavo iš lysvių ir bastučių gūžės sprogdavo iš traškumo. Bet jie ėmėšlavo, įtrėšė savo sklypelį ir dabar jau eina lygiomis. Žemė aplink visur gera.

Kas teisybė, tai teisybė, sutikdavo Juozapas Čeponis, — mūsų žemė gera. O Čeponienę apnikdavo tikras siutas:

— Va, — sakydavo ji ne kartą, — būtime palikę ir būtime gyvenę kaip žmonės, savoje žemėje. O dabar ten gyvena kiti.

Kiti, kiti, kas teisybė, tai teisybė. Tik visa bėda, kad negali gyventi visur vienu metu.

Čeponiui kąsnis užsiskersuodavo, gomurį įnikdavo svilinti rėmuo, kai tik kas primindavo Simokaitį. Kiek tas nevaleika jam pridarė bėdų, kiek uždavė tūžmasties, kiek sveikatos atėmė. Prie visų valdžių trynėsi, o žiūrėk, jo nei į Sibiriją neišvežė, nei sušaudė, nei ką. Ir dabar gyvena jo klėtyje ir kapstosi jo darže.

Marti vis pažarsto pelenus pagaikščiu, kad neišblėstų žarija. Vis tai tą, tai kitą kiek-

viename laiške. Ir dabar ji, dėkodama už dovanas, pasakojasi, kaip jiems gerai einasi. Gink Dieve, brangūs tėveliai, kai jau išėjote pensjon, nieko mums nebesiūskite. Gerai žinome, ką reiškia pensija. O tie, kurie negauna siuntinių, mums baisiausiai pavydi. Šmeižia visai, apkalba, nebūtų dalykų prasimano. Simokaičiai tai jau ypatingai, nes giminių užjūriuose neturi ir nieko negauna. O toliau, pamanykite, marti rašo, paskutiniu metu keisti reiškiniai jų kieme ėmė rodytis. Ne iš karto, pamažiukais taip, bet gyvenant ankštai, susigrūdus, kaip žiurkėms viename urve, šipuliuko dančiui parakti nenuslėpsi. Taigi — kaimyno moterys įniko rėdytis. Madingos suknelės, rankinukai, bateliai. Vyrai tai vieną, tai kitą gerą daiktą parsiveža. Mūsų klėtį nuo pamatų verčia. Girdi, iširengsią namą su visais patogumais, kaip mieste. O kai ruoš įkurtuves, tai surengs balių, jog zuikių blakstienos išdulkės nuo dainų. Tegul sau dulkinas, tik tas dvasna Simokaitis visiškai dantų nevaldo. Aną dieną, prisilupęs šniūrinės, ramstosi tarpduryje ir gvorauja. Va, užsprinkite jūs su savo siuntiniais. Mums nereikia amerikoniškų lupatų, mes galim pasirėdyti geresnėm drapanom ir iš savo kišenės...

Nu, nu, duosis matyti... Mes gal ir nežinosim, o kam reikia, tie jau sužinos, iš kur jo kišenė pildosi — savaip, įspėjančiai baigė laiską marti.

Čeponis vaipėsi, žaksėjo. Tokių laiškų ge-

riau nerašytų. Kas jam tas Simokaitis? Ar kad jo klėtyje įsitaisė, kad ūmai praturtėjo? Kolchozuose, sako, visi vagia ir nė nesigina, jei tik prie skylės prieina. O Čeponiui tai kaip garstyčios ant nuplėstos rankos. Kurėjo, kur nesiėjo, vis tas Simokaitis. Reikėjo, matai, apie tokį nederlą pasakoti laiške. Iki paslėpsnių atsiėdęs jisai.

Buvo kaimynai, laukas su lauku. Simokaičio dirvas merkė slėsnuma, kurią nusausinti tebuvo galima tik per Čeponio žemę. Kaimynui privalu padėti, ir prie liudininkų sutarė, kad griovį savo pusėje Simokaitis išsiklas vienas, o Čeponio dalyje — abu. Išvarė griovį, ir Simokaičio žemė pastebimai ėmė keistis. Išnyko viksvos, išdžiūvo varputė. Pasikeitė ir Čeponio žemė, tik atvirkščiai. Numirko avižos, supuvo bulvės, sukrito žieminių rėžis. Varom griovį toliau, varom, kada tik sutikdamas, ragina kaimyną Čeponis. Tas kuirinasi, teisinasi, skundžiasi užpuolusiom bėdom, vis ketina negaišdamas pradėti, kol neužėjo ruduo ir šalčiai. Pavasarį vėl dainelė iš naujo. Ko nedarė Čeponis — ir gražiuoju ir teismu pagrūmojo. Kaip į sieną. Per kaimynus nugirdo, kad Simokaitis nė nemano kasti, dargi tyčiojasi. Jei gu tam seniui šlapia, tai tegul ir knisiasi kaip kurmis — jo žemė esanti sausa. Norės bėdų — gali duoti į teismą. Kas jam esą teismas?

Nenorėjo Čeponis bėdų, bet išeities nematė. Teisėjas priteisė ir įpareigojo viršaitį prižiūrėti vykdymą. Tasai sudarė trijų vyrų ko-

misiją, ir nori nenori teko Simokaičiui išsigaląsti kastuvus ir pasispiaudyti delnus. Čia, kaip ir sakė, bėdos tik prasidėjo. Čepioniui grasino, gąsdino, minėjo raudoną gaidį. Suleisdavo naktimis gyvulius į jo javus, iškapojo berželių jaunuolyną galulaukėje. Kartą, iš turgaus grįžtant, apstumdė ir per ausį kirto. Vėl į teismą, ir vėl priskverbė Simokaitį. Nepatikėtum, kokių biaurių sutvėrimų besama!..

Prisiminimų siūlas, lyg iš migdančiai burzgiančio ratelio, dryko ir vyniojosi į rytę, į kamuolį. Buvo toks Samuelis Šachmanas, žmonių vadinamas trumpai ir tiesiogiai — Šakne. Arba Šaknė Raštininkas, kad nesumaišius su jo broliu, turėjusiu stambią prekybą. Turgaus dienomis jo namo priebutyje lūkuriodavo žmonės. Vyrai ir moterys ateidavo ir išeidavo. Šaknė rašydavo prašymus. Visokius, bet daugiausia teismui. Kalbėjo, kad jaunystėje ėjęs į advokatus, tik kažkas sutrukdęs mokslą. Už akių jį vadindavo ir šunadvokačiu, tai tokie, kuriems nepavykdavo susitarti, arba kiti raštininkai, kurių miestelyje netrūko, bet kurie nevaliojo padaryti to, ką padarydavo Šaknė. Jis nesiimdavo reikalo, kuriuomi nebuvo tikras. Nuodugniai susipažindavo su medžiaga, ir jeigu pamerkdavo plunksną rašalinen, žinok, jog esi laimėjęs. Jo raidės liejosi taip lengvai ir gražiai, viena kaip viena, kad ir nemokėdamas, rodos, imtum ir skaitytum.

Talkos teisėjas atvažiuodavo keletą kartų metuose, ir teismo sesijų dienomis Šaknė vi-

sada būdavo po ranka. Užsimoka kreiptis į išmanantį. Ką šaknė padaro, nepadarys valčiaus raštininkėlis, kalbėdavo žmonės. O kad taip ir buvo.

— Ponas Čeponi, — sako miestelyje susitikęs šaknė. — To jūsų kaimyno bukumas neišpasakytas. Jūsų byloje dėl smurto, tamsta patsai girdėjai, teisėjas pasakė: byla baigta be apeliacijos. Reiškia, kromelis uždarytas. Bet, matykite, Simokaičiui tai nieko nereiskia. Jis nepripažįsta įstatymų. Jis apeliaciją į Apygardos Teismą. Iš ten praneša, jog tegalimas kasacijos skundas Vyriausiam Tribunolui. Kas jam — duoda į Tribunolą, įnešdamas penkiasdešimt litų. O ten su niekais neturi kada užsiiminėti. Ką pasakė taikos teisėjas, tai ir pasakė — byla baigta, ir užstatas dingsta. Ponas Čeponi, aš tamstai, kaip geram žmogui, pasakysiu, kad teismas teismu ir palieka. Ar Tribunolas, ar taikos teisėjas. Kiek pinigų išmėto, oi, oi, oi, ponas Čeponi...

Naujiena buvo, kokios pinklės jam spenđiamos, ir smagu, kad nieko iš to neišėjo. Nežinia, kaip būtų klostęsi toliau, bet dideli įvykiai vijo vienas kitą. Užėjo vokiečiai, nešdami vilčių ir baisią neviltį kitiems. Niekas nė netikėjo, kad su žydais taip pasielgs. Atėmė turta, suvarė krūvon, privežė dar iš aplinkinių kaimų, taip, jog susidarė keli geri šimtai. Gaudai sklido vis šiurpesni. Žmonės kraipė galvas, trūkčiojo pečiai.

Rudeniui išibiurus, taip apie spalio vi-

durį, aplėkė žinia, kad pušyne rusai belaisviai kasa milžiniškus griovius. Atvažiavusi žudikų komanda. Pavakaryje, nurimus vėjui ir ausis užsikimšus, laukais drioskėjo sutelktinės salvės. Vėlumoje, prieš pusiaunaktį, išilojo šunys. Čeponis išėjo į kiemą. Kažin kur toli, į žemus rudens debesis atsimušusi, blūsčiojo kruvina pašvaistė. Aidėjo atstumų prislopinti pavieniai šūviai. Iš tamsos išniro žmogus, rankoje įsitvėręs lagaminėlį. Pažino iš karto. Tai buvo šaknė Raštininkas. Prie medžio glaudėsi žmona su ryšuliu ir abu jų vaikai. Viskas aišku. Čeponis paprašė palaukti, kad išpėtų namiškus. Jo žodis visad buvo lemiantis, ir, be to, nebuvo kada vesti ilgų kalbų ir derybų. Tvartų gale, iš viralinės, mažos durelės vedė į patalpą, mažai naudojamą, užverstą atliekamam laužui, su sena duonkepe krosnimi. Reikėjo pasidarbuoti, bet švintant bėgliai sugulė ankštoje, tamsioje buveinėje.

Dienos purvinai pilkos, kupinos baimės, netikrumo, nuolatinės įtampos. Gera tik, kad šunys, lyg suprasdami sunkius laikus, netruko prijunkti. Ir dar geriau, kad sėdyboje nebuvo nieko svetimo. Visi savi, visi susiklausę. Pabėgėliai laikėsi kaip įmanoma tyliau. Jų kaip ir nebuvo. Mergaitė, jau ūgtelėjusi panelė, ir jos brolis padaigslis, toks raudonplaukis, visai nusidavęs į tėvą. Čeponio šeimyna vaikščiojo ausis suskliaudusi. Turėjo girdėti ir žinoti, kas dedasi aplink. Jau kitą dieną po žudynių šnekėjo, kad kelios šeimos yra pasislėpusios. Kur?

Kas pasakys? Tačiau miestelyje buvo vyrų, kurie, atrodo, tik tuomi ir vertėsi, kad suuoštų ir atrastų.

Pirmiausia aptiko šaknę prekyją, Raštinko brolių. Ūkininką apausiavo, žydus sugrūdė į sunkvežimį ir, nusivežę į pušyną, prie didžiosios duobės, sušaudė. Už savaitės atrado kitą nelaimingųjų grupelę. O žmones, teikusius priebėgą, tardė, stumdė, varinėjosi, reikalaujami pasakyti, kur pinigai ir brangenybės. Kas patikės, kad tai jie darė už ačiū?

Baisios buvo dienos. Čeponis jautėsi kaip koją įsikirtęs, kaip įsibridęs į gyvas žarijas. Kad greičiau pavasaris nušvistų, gal tada kas, gal kas nors?.. Ir taip vieną vakarą, jau po Trijų Karalių, visai nelauktai iš miestelio atpluošė žentas. Sušilęs, suplukęs ir taip jau sunerimęs, kad nejauku darėsi bežiūrint. Jis buvo atsargos karininkas ir tarnavo vachmistru vietos policijoje, nenorėdamas karo metais nutolti nuo tėviškės. Reikalas tokis, kad kuo skubiausiai turime išvežti žydų šeimyną. Tuoju, tuoju pat, nes rytoj greičiausiai bus per vėlu. Jie turi žinių, kad pėdsakai aptikti. Dieve sergėk, tik neatiduoti į vietinių žmogėdų rankas, kurie gal jau ryt skalydami sugarmės kieman.

Tai ką dabar? Čeponis pasijuto, lyg priverstas daržinės durų.

— Eikit išpėti žmones, kad pasiruoštų. Po dvylikos išvažiuoju. Vešiu į šiaulius. Mūsų tikromis žiniomis, po pirmosios masinės bangos

šiauliuose, bent kol kas, daugiau žydų nešaudė. Jie laikomi darbams, kurių vokiečiai ten turi begales. Turiu pilną viršininko pritarimą ir lydimąjį raštą. Kelias geras. Iki aušros tikiuosi būti vietoje...

Pakinkė geriausią arklį, roges privertė šiaudų, priklojo gūnių, keleivius apvalkstė kailiniais ir šiltai apavė. Tamsoje, be žiburio, lengvai snaiguliuojant, glėbėsi rankos ir tik pavieniai duslūs žodžiai. Žento rankose bota-gas ir vadžios, ir šautuvas tarp kelių. Snaiguo-lės tirpo ant veidų ir, įgavusios gaižų priesko-nį, sūriais latakais sruvo patakiui. Likusieji persižegnojo įtempę kaklus, išplėtę akis į nak-tį, lyg netikėdami tuom, kas įvyko.

Juozapas Čeponis atsuko vandenį. Palais-tys savo pievą, dviejų žingsnių pločio ir de-šimties ilgio. Delnai niežti, pirštai gniaužiasi, nuklydus atgalios į anuos veiklos ir didelės įtampos metus. Matė žmonės šiauliuose šak-nę su sūnumi, žygiuojančius akmeniniu grin-diniu, kaip kareivius. Geltonos Dovydo žvaigž-dės prie skudurų. Dar paskutinį pavasarį ji matė prie griuvėsių valymo. Jis rodęs kažin kokius ženklus, lyg turėtų ką pasakyti, bet pi-lietis pabūgęs vokiečių sargybinių ir nesiarti-nęs.

Čeponio žentas buvo tikras, kad šeima iš-likusi ir dabar kur nors Vakaruose. Duok Die-ve.

Prisiminimų srautas beveik nuvargino. Prikrito pokaičio, bet užmigti negalėjo. Vartė

laikraštį, viena akim pasekdamas praeivį, pravažiuojančią mašiną. Viena tokia didelė ir puošni sustojo priešais jo namą, ir išlipęs vyras dairėsi. Paskui perėjo skersai gatvę, palipo laipteliais prie durų ir perskaitė kortelę prie pašto dėžutės. Tai jo ieško, pamanė Čeponis, žengdamas pasitikti.

— You are mister Džiosef Seponis? — paklausė gerai apsirengęs ponas, šviesiais, garbiniuotais plaukais ir truputį šlakuotu veidu.

— Yes, yes, mister... — linksėjo galva pritardamas.

— Manęs nepažįstate, ponas Čeponi? — tada lietuviškai prabilo vyras, lengvai ir gudriai šypsodamasis.

Čeponiui lyg žadą pro gerklę ištraukė. Širdis tvaksėjo, ir tik žiobčiojo. Tie šviesūs plaukai, veidas ir stotas. Ir šypsenėlė apie šlakuotą burną. Tarsi prieš dvidešimt metų stovėtų ir tartusi dėl prašymo su...

— Sakyčiau, kad taip panašus į poną Šak... persiprašau, į poną Šachmaną...

— O yes, taip, į poną Šaknę, — plačiai nusijuokė. — Aš esu jo sūnus, Jokūbas Šachmanas, ir jus pažinau iš karto. Beveik nepasikeitęs per tiek metų...

— Aš žiūriu, žiūriu... Toks panašumas... Tik plaukai jau nebe...

— O, plaukai! Mano plaukai buvo raudoni. Gimnazijoje vadindavo Raudonuoju Šakniuku. Duokite ranką, ponas Čeponi. Dėkoju jums tėvelių vardu, sesers, savo šeimos ir sa-

vo paties vardu. Tiktai jūs, tiktai jūsų šeima mus išgelbėjo nuo tikros mirties.

— Ką jūs, ką jūs dabar? Ir juk nėra už ką... O kaip tėvelis? Tvirtas dar?.. — Čeponio lūpa tirtėjo. Jis aiškiai graudinosi.

— Tėvelį palaidojom prieš gerą mėnesį. Ir aš atvykau jo reikalų sutvarkyti. Mes ilgai jūsų ieškojome ir tik neseniai per Lietuvos Konsulą suradome.

— Tai prašom į vidų. Prašom užėti. Toks svečias, toks netikėtas...

Svečias nuėjo prie savo mašinos ir grįžo su portfeliu. Susėdus jis vartė popierius ir dėliojo priešais.

— Čia asmeniškas tėvelio laiškas. Ir taip pat dalis jo testamentu, liečianti jus.

Matydamas, kad šeimininkas jaudinasi, jis pastebėjo:

— Perskaitysite vėliau. O čia yra čekis dviejų tūkstančių keturių šimtų dolerių sumai. Jį iškeisite bet kokiame banke. Prašau tik jūsų parašo, kad gavote.

Kaip ir kur Čeponis pasirašė, vėliau nebegalėjo prisiminti. Staiga kilo gera mintis pasiūlyti ko nors išgerti. Svečias maloniai priėmė vaišes. Gerą valandžiukę kalbėjosi, nerams atsileidus. O buvo apie ką kalbėti.

Vienai dienai perdaug, svarstė vienas pasilikęs Čeponis ir vis nesiryžo atplėšti laiško. O kai atplėšė, prieš akis liejosi tos pačios gražios raidės, viena į vieną. Lygiai kaip anomis teismų dienomis tėvynėje.

„Brangus Pone Juozapai Čeponi,
nerandu žodžių išreikšti savo ir savo
šeimos dėkingumui. Tegaliu tik prašyti,
kad patikėtumėte. Mano dienos trumpos
—baigia sugrauzti vėžys. Viską papasa-
kos mano sūnus Jokūbas, kuriam pave-
džiau vykdyti testamentą.

Krimtausi ir tebesikremtu, kad neper-
daviau Tamstoms į rankas to, kas tik
Tamstoms tepriklausė. Vieną naktį ry-
šulį pakasiau po agrastų krūmu Jūsų dar-
že. Kodėl taip dariau? Man tada atrodė,
kad taip turėjau daryti Jūsų ir savo labui
ir saugumui. Įvykiai keitėsi staigiai ir ne-
pramatytai, ir aš nebesusigaudžiau. Šian-
dien man viskas kaip dūmuose. Man nepa-
vyko žinios perduoti iš Šiaulių.

Ten buvo žmonos brangenybės. Penki
šimtai dolerių banko notomis. Dvidešimt
penkios auksinės, po dvidešimt dolerių
vertės monetos. Ir apie penkiasdešimt
(tiksliai neprisimenu) rusiškų po dešimt
ir po penkis auksinius. Viso to vertė buvo
didesnė anuomet. Ir, be abejonės, didesnė
negu mano sutaupos senatvėje. Mes žino-
me, kad pinigais neįmanoma atsipirkti.

Meldžiu Dievo palaimos,
Samuelis Šachmanas“.

Šalia nuorašas vertimo į anglų kalbą, su
antspaudais ir parašais.

Butelis konjako ir du stikleliai tebestovė-

jo ant stalo. Čeponis atsinešė iš virtuvės arbatinę stiklinę, ją prisikliukino lygmaliai ir springdamas susivertė. Jis norėjo pasigerti ar ką nors panašaus padaryti. Kai grįš Čeponienė prisidabojusi vaikų, jis jos paklaus, ar ji dabar žino, iš kokios kišenės jų artimiausias buvęs kaimynas Simokaitis pradėjo gerai gyventi.

DAINUOJANTIS KARDAS

Ištrauka iš XIII amž. kronikos „Šventaragis“

1

Siauras keliūkštis vingiavo tarp krūmų ir medžių, daiktais šmūkstelėdamas į tokią tankynę, jog vyrai turėjo rankomis prisidengti veidus, kad šakos neišdraskytų akių. Keliuku rangėsi raitelių vilkstinė: priešakyje jojo rinktiniais žirgais ginkluoti vyrai, o pridurmais sekė irgi nuo galvos iki kojų ginkluoti kareivos, už pavadžių vesdami sunkiais nešuliais apkrautus arklius.

Karaliaus Mindaugo pasiuntinybė keliavo į Livoniją.

Keliukas staiga išlindo į platų, dirvonuojantį lauką, vietomis jau apžėlusį prasikalusių iš žemės metūgių krūmokšniais. Jojās

priešakyje pasiuntinybės vadas Parnus* sustojo ir, apmesdamas akimis lauką, tarė:

— Štai, čia buvo kunigo Mylgirinio laukai. Kažkur netoli turi būti sudeginta jo pilis. Į rytus gyvena jo brolis Gineika, o į šiaurę tęsiasi trečiojo brolio Tošės žemės.

Visoje Lietuvoje žmonės kalbėjo apie trijų brolių negandą. Daug kas kaltino Mindaugo artimą gentainį kunigą Lengvenį, kad dėl jo persekiojimų broliai turėję pabėgti pas kalavijuočius, kiti gi apkalbinėjo brolius, kam jie bėgę į Rygą, o neskubėję į Kernavę teisybės ieškoti.

Kai saulė pasislėpė už medžių, keleiviai priėjo sudegintą sodybą. Kiemas jau buvo apsipylęs jauna veja, o sudegintos gyvenamosios trobos lopus juodavo, apsiklojęs anglies ir pelenų žievele.

— Čia bus gera vieta nakvynei, — nušoko nuo žirgo Parnus, paduodamas pavadi pribėgusiam tarnui.

Parnaus prašomas, Mindaugas, nors ir svyruodamas, į pasiuntinybės sudėtį paskyrė ir šventaragį. Jis galvojo, kad tokiai atsaikingai paskirčiai tas bernas esąs dar per jaunas, bet Parnus jį perkalbėjo sakydamas, kad šventaragis savo proto sumatumu ir ne vieną senį ožio ragan suriesiąs ir kad, be to, rei-

* Parnus — istorinė asmenybė: jis buvo Mindaugo artimas patarėjas.

kią jaunos vyrus pratinti atlikinėti pavedimus su kitais kraštais.

Ir pats Šventaragis nustebo, kad valdovas ir Parnus jam parodė tokį pasitikėjimą, ir labai nudžiugo, nes už Lietuvos ribų jis dar nebuvo iškėlęs kojos, o pamatyti svetimus kraštus ir žmones jam jau seniai knietėjo noras. Kadangi Mindaugas siuntė Livonijos vyskupui dovanų ir gabendino iš savo sandėlių į Rygą didelį kiekį prekių, — daugiausia žvėrių kailių ir vaško, — tai vilkstinės apsaugai reikėjo nemažo būrio ginkluotų palydovų. Šventaragiui nebuvo sunku jų tarpan išsprauti ir savo bičiulius: Šilinį, Mantą, Eikutį ir Stulgą.

Be Parnaus ir Šventaragio, tretysis pasiuntinybės narys buvo Karigaila: jau nebe jaunas vyras, mokąs rašyti ir kalbas svetimomis kalbomis. Jis lydėdavo Parną į visas jo keliones po svetimus kraštus ir buvo kaip ir jo dešinioji ranka.

Kol tarnai ir kareivės ruošė stovyklą ir gamino vakarienę, Parnus su Šventaragiu vaikštinėjo po sodybą kalbėdamiesi.

— Matai, išmarūnų sodyba! — Parnus apmetė akimis kiemą. — Dar ne taip seniai čia gyvenimas virte virė, o dabar dykuma! Aš pažinojau Mylgirinį: keliaudamas į Livoniją, ne kartą čia esu viešėjęs. Pažinojau ir jo brolius: visi buvo šaunūs vyrai. Ko jie susivaidijo su Lengveniu, vieni dievai težino. Atsimenant jo staigų ir priekabų būdą, gal

daug ir nereikėjo: maža kibirkštis galėjo didelį gaisrą įžiebtį. Lengvenis užpuolė brolius ir apiplėšė jų sodybas, broliai keršydami nusiaubė jo valdas. Jei Lengvenis nebūtų buvęs mūsų valdovo svainis, gal ir tų peštynių nebūtų buvę, bet jis žinojo turįs tvirtą užnugarį ir galvojo galįs sauvaliauti iki valios. Brolių apdraskytas, jis paprašė Mindaugą pagalbos. Sužinoję, kad valdovas ketinąs paremti savo gentainį ir kad jų laukianti pražūtis, visi trys rikiai pabėgo į Livoniją. Žinoma, kas be ko, magistras juos priėmė išskėstomis rankomis, apkrikštindino ir padarė savo vasalais, pažadėdamas apdovanoti žemėmis.

— Ar apdovanojo? — paklausė Šventaragis.

— Nežinia, gal sužinosime nukeliavę į Rygą, — atsakė Parnus. — Kad tik taip tas kivirčas būtų pasibaigęs, dar tiek to, bet jis taip nepasibaigė. Kalavijuočių remiami broliai užpuolė Lengvenio pilį, ją sudegino ir jį patį pagrobė nelaisvėn. Paskum, susirinkę čia, Mylgirinio sodyboje, jie pasiėmė savo šeimas, gyvulius ir mantą ir iškeliavo į Livoniją. Žmonės kalba, kad užpuolimui vadovavęs pats magistras. Užpuolikus pasivijo Lengvenio brolis, bet buvo nugalėtas ir pats žuvo kautynėse. Magistras už Lengvenio laisvę pareikalavo 500 sidabro markių išperkamujų. Tai labai didelis pinigais. Mindaugas ir Lengvenio giminės tuos pinigus sumetė: pakaktų tą sidabro maišelį blokšti magistrui į nasrus, ir by-

la būtų baigta, bet tai dar ne viskas: Remėza mums pranešė iš Rygos, kad girdėjęs, jog magistras dar reikalaujas priedo žemėmis kažkur padauguvyje. Mes spėliojame, kad ordinas nori prasimušti sausumos kelią padauguviu iki Dysnos žiočių.

— Aš pažįstu tą sritį, — pasakė Šventaragis. — Dysnos upe prekių vytinės pavasari atplaukdavo iki mano tėvo pilies. Jei ordinas pasistūmėtų iki Dysnos, prekijams kelias ta upe būtų užkirstas, arba pareitų nuo ordino malonės ar nemalonės.

— Teisingai, bet kol kas Livonija savo nagų iki Dysnos neištiesė ir, turėkime vilties, neišties. O dabar einame vakarieniauti.

Po vakarienės visi sugulė poilsio, išskyrus sargybinius. Šventaragis tįsojo ant pamestos po medžiais meškenos, bet užmigti negalėjo. Buvo graži, šilta vasaros naktis. Visur aplink atkakliai čirškė žiogeliai. Parnus tą vietą pavadino išmarūnų sodyba, ir Šventaragiui pasivaideliojo, lyg tame naktinių muzikantų smuikavime atsiaidi žmonių balsai, gyvulių baubimas ir lyg jis girdi kažkur tolybėse aidinčius gal dainos, gal raudos atskambius. Jis atidžiai išsižiūrėjo į šešėliuose skendinčią medžių lapiją ir pagalvojo, kad gal ten rauda persikėlusios medžiuosna nužudytųjų vėlės. Bet jis nenorėjo mąstyti apie dvasias ir vėl grįžo prie Lengvenio bylos.

Kunigą Lengvenį jis matydavo Kernavėje, kai jis grįždavo iš savo žygių į Maskoliją ir

Lenkiją. Jam švystelėjo akyse to vyro aukšta, pakumpusi, prakaulaus veido povyza. Lietuvos kaimynams savo išpuoliais jis pridarydavo daug eibių, bet ir namie nelabai su kuo skaitydavosi. Savo giminystę su Mindaugu jis kiek tik įmanydamas lenkė savo naudai. Niekas jo nemėgo, pagaliau niekieno bičiulystės jis ir neieškojo. Niekam nebuvo jokia naujiena, kad jis susiniovė su savo kaimynais. Tuo metu didžiūnų savitarpio kivirčų netrūko, bet buvo bloga tai, kad, sunaikinus trijų rikių sodybas, Livonijos pasienyje atsirado spraga.

— Ir tai atsitiko dėl to niūrono kaltės, — murmtelėjo šventaragis.

Susigriebęs jis tas mintis nuvijo šalin prisimindamas, kad jam pavesta tą vyrą ne smerkti, bet gelbėti iš nelaisvės. Lengviausias kelias būtų magistrui sumokėti išperkamuosius ir užleisti siaurą žemės ruoželį pagal Dauguvą, jei ordinas to iš tikrųjų reikalauja, ir byla būtų baigta: nebūtų reikėję ir tokios didelės pasiuntinybės siųsti.

— Betgi ar nebūtų galima tos bylos ir kitaip išnarplioti, ar nebūtų galima jam padėti pabėgti? — Šventaragis šyptelėjo ir naktinių muzikantų liūliuojamas užmigo.

Rygos įkūrimas 12 ir 13 amž. sąvartoje Lietuvos istorijoje atskleidė naują lapą. Iš čia ėmė kilti nauja Livonijos valstybė, suvaidinusi tokį didelį vaidmenį Lietuvos istorijoje.

Pirmieji miesto kūrėjai buvo vokiečių prekijai, kurie dar antroje XII amž. pusėje

Dauguvos žiotyse ėmė statydintis prekių sandėlius ir steigti kontoras. Prekijai praminė taką dvasiškiams, misininkams, amatininkams ir visokio plauko nuotykių ieškotojams. Kol atėjūnai nesikišo į tenykščių gyventojų reikalus, šie gal ir skersakiavo į naujakurius, bet ginklo prieš juos nesigriebė, tačiau kai atvykėliai ėmė paveržinėti iš jų prekybą, kurią lybiai varė su rusų miestais bei skandinavais, ir kai aplamai, jų skaičiai didėjant, atėjūnai darėsi drąsesni ir agresyvesni, tarp jų ir lybių bei aplinkinių genčių prasidėjo dešimtmečius ir gal net šimtmečius užtrukusi kova.

Paskui prekijus sekė dvasiškai. XII amž. pabaigoje į lybių žemę atkilo šv. Augustino ordino vienuolis Meinhardas ir įkūrė čia vienuolyną. Atrodo, kad jis bus buvęs pirmasis Livonijos vyskupas.

1196 m. į naują vokiečių kuriavą atkeliavo antrasis Livonijos vyskupas Bertoldas, kurį Eiliuotoji kronika vadina tikruoju Rygos įkūrėju. Šis aukštas bažnyčios jerarchas, matyt, kardą valdė neblogiau už šlakštyklę, nes po poros metų žuvo bekovodamas su lybiais.

To karingo vyskupo mirtis buvo didelis smūgis ir kartu išpėjimas naujasėdžiams, kad ir juos gali ištikti panašus likimas. Lybiams ir jų talkininkams vis neatlaidžiau spaudžiant, Rygos prekijai kartu su Bremeno vyskupu Hartvigu II kreipėsi į popiežių Inocentą III pagalbos, kurios ilgai laukti nereikėjo: 1199 m. popiežius paskelbė pirmąjį kryžiaus

karą prieš lybius. Paskirtasis trečias Livonijos vyskupas Albertas atplaukė į Rygą su dideliu laivynu — 23 laivais, atsigabendamas ne tik bažnytinių reikmenų, bet ir ginklų bei misininkų, kurie liepsnojo nekantrybe imti skelbti krikščionių tikėjimą stabmeldžiuose ne tik žodžiu, bet ir kardu.

Vysk. Albertas įkūrė savo būstinę prie Rygelės kilpos, lybių gyvenviečių kaimynystėje. Tas vyras buvo ne tik uolus dvasiškis ir karštas popiežiaus šalininkas, bet ir plataus masto valstybininkas bei geras organizatorius. Įsikūręs Dauguvos žiotyse, jis netruko susivokti, kad jų pirmtakų veikla nebuvo pakankamai sėkminga ir kad melsdamasis ir krapindamas šlakštykle, be ginklo paramos, šioje priešų apsuptoje žemėje tvirtai ant kojų neatsistosi. Tad penktaisiais savo vyskupavimo metais jis parsikvietė į pagalbą kalavijuočių ordino brolius, kurie pasistatydino pilį jo paties kuriavoje. Tuo būdu Baltijos pajūryje, Dauguvos žiotyse, augo vis naujų atėjūnų papildomas vokiečių branduolys, iš kurio vysk. Albertas svajojo sukurti Romos kurijai priklausiančią valstybę. Kurija tam ne tik pritarė, bet ir akinte akino, pasiskelbdama nukariautų ir nukariausimų žemių globėja, naują valstybę pakrikštydama Tera Mariana, atseit, Marijos Žeme ir visaip kitaip vyskupo sumanymą remdama.

Tačiau vysk. Alberto svajonė tapti nukariautų ir apkrikštytų genčių ne tik dvasiniu

tėvu, bet ir pasauliniu valdovu pasikorė ant jo paties įsitaisyto kabliuko, būtent, susidūrė su pasipriešinimu ordino, kurį jis pats išsikvietė, bet kuris ilgainiui toli gražu nebuvo linkęs pasiduoti vyskupo valiai. Turėdamas ginklą savo rankose, ordinas manėsi esąs pakankamai galingas ir pats tarti žodį Livonijos valdymo reikaluose. Juo labiau, kad vokiečių imperatorius Friedrichas II Hohenštaufenas, kurio grumtynės su popiežiumi tuo metu aidėjo per visą Europą, paskelbė Livoniją imperijos provincija. Tad jei vyskupas galėjo atsiremti į Romą, tai ordinas savo užnugaryje turėjo imperatorių. Kai popiežiaus legatas Balduinas 1234 m. atvyko į Rygą su labai aiškia misija sukurti padauguvyje nuo Romos Kurijos priklausančią valstybę, tai tam popiežiaus planui kalavijuočiai pasipriešino su ginklu rankoje.

Netrukus naujai įsikūrusiame mieste ėmė reikštis ir trečioji galybė, būtent, miestelėnai ir prekijai, kurie irgi svajojo padėti pagrindus naujai prekybų valstybei padauguvyje. Jie pradėjo kovą su vyskupu ir ordinu ir XIII amž. viduryje išsikovojo savivaldą — teisę rinktis miesto magistratą, kuris atsistojo šalia vyskupo ir magistro kaip „trečias didysis“, o norėdamas turėti irgi tvirtą užnugarį, Rygos miestas įsijungė į galingąją Hansos Lygą. „Trijų didžiųjų“ rungtynėmis vėliau pasinaudos Lietuvos valdovai, palaikydami vieną ar kitą pusę, o gal ir tyčia tą nesantaiką pakurstydami iš šalies.

Čia aprašomais laikais Rygos miestas jau galėjo turėti apie 1.000 gyventojų. Vysk. Albertas buvo miręs 1229 m., ir jo vietoje vyskupavo Mykalojus, o kalavijuočių ordiną valdė magistras Volkevinas.

Šventaragis ir jo bičiuliai Rygą matė pirmą kartą. Jojant per miestą, jų galvos neišnešė, kodėl gatvelės tokios siauros ir iškreivotos ir kodėl smailais stogais namai taip suglausti vienas prie kito, lyg kad naujakuriams būtų pritrūkę erdvės miestą statyti palaidžiau. Šaligatviuose išraustuose grioveliuose telkšojo paplavos su maisto ir žmonių atmatomis, kurių smarvė jiems draskyte draskė nosis. Daiktais palaidi, perkarę šunys maknojo po tas nešvarybes, ieškodami maisto.

— Greičiau nėšinkimės iš čia: riterių dvokas mums nosis nusuks! — Mantas jojo susiėmęs nosį.

— Vakaruose visur tokie miestai: jei ten dažniau pabuvosite, priprasite, — nusijuokė Parnus.

Išjoję į pajūrį, lietuviai atsikvėpė lengviau. Nuo jūros dvelkė vėjelis, tartum ir Baltija būtų gynusis nuo slopių miesto kvapsnių. Uoste prie krantinių pritvirtinti dunksojo dideli jūros laivai. Šventaragis pagalvojo, kad jie daug didesni už lietuvių vytines, kurios pavasarį atplaukdavo Dysnos upe į jo tėvo pilį. Bet ypačiai jį sužavėjo jūra, kurios jis dar nebuvo matęs.

Uoste dėjosi didelis sąmyšis. Darbininkai, persimetę storų lentų lieptus, krovė iš laivų prekes į sandėlius arba iš sandėlių į laivus. Žvejai iš savo laivelių žėrė žuvį pintinėmis ant didelių skobnių, moterys ją svarstė pirkėjoms ant aukštai pakeltų svarstyklių, o vietomis jos čia pat ją ir išdarinėjo. Oras stipriai nešė žuvimi ir jūra. Prekininkai slampinėjo turgavietėje, siūlydami atgabentas iš užjūrio smulkias prekes. Jūreiviai slankiojo pamūriais, kalbindami gatvines. Stambus rytietiškas apsi rengęs vyras, pasikabinęs per pečius dievotionalų prikrautą prekydėžę, stūmėsi per žmones, visa gerkle rėkaudamas, kad jis ką tik grįžęs iš Šventosios Žemės ir parsigabenęs medalionų ir kryželių su šventųjų kaulų relikvijomis...

Vienoje vietoje lietuvių vilkstinė turėjo sustoti. Matyt, iš neseniai atplaukusio laivo į krantą kėlėsi keleiviai, tempdami didelius nešulius ir dėžes. Tarp atvykėlių matėsi daug misininkų vienuolių ir kariškių. Lietuviai smalsiai žiūrėjo į tuos atplūdėlius iš užjūrio, pagalvodami, kad gal ne su vienu iš jų teks susiremti kautynių lauke. Ir atėjūnai su nemenkesniu smalsumu žvilgčiojo į lietuvius, apie kuriuos savo tėvynėje iš pamokslininkų buvo prisiklausę tiek ir tiek būtų ir nebūtų dalykų. Tūlas skersakiavo į klaidatikius su patyčia ir neapykanta, kiti čiupinėjo ant kaklo talismanus ir spiaudėsi į šalį, kad nepakerėtų pagoniški apžavai, o buvo ir tokių, ku-

rie atvirai rėkavo ir grūmojo kumščiais. Aplamai, jie nešėsi aukštai, nes laikė save Dievo išrinktaisiais ir žiūrėjo į lietuvius ne kaip į žmones, bet kaip į šėtono padarus. Šventaragis pagalvojo, kad kartu su vėsiu vėjeliu nuo jūros plūsta į krantą ir tų žmonių neapykanta ir kad jie savo širdyse ir galvose atsigabeno piktžolių, kurias pasėš šioje žemėje. Kai vienas apspūręs vienuolis atsistojęs prieš juos ypatingai atgrasiai skerdėdodamasis ėmė reikšti savo tūžmą, Stulga, čiuptelėjęs savo ilgakotį kirvį, sumurmėjo:

— Kažin, kad aš tam rėklai įsprausčiau į vambrą savo kirvelį?..

— Nereikia, galėsi jam ėdmenis išmaišyti kautynių lauke: čia mes atvykome, kaip taikūs Mindaugo pasiuntiniai, — pasakė ramiai Parnus.

Ypačiai lietuviai sužiuro, kai iš laivo pasirodė keletas riterių ir kai paskui juos knechtai išvedė jų turtingai pašarvotus žirgus. Pastebėję lietuvius, jie sustojo ir žinovų akimis apmetė jų ginkluotę ir šarvuotę. Šventaragiui dingtelėjo, kad ir jie ims tyčiotis ar kaip kitaip rodyti savo neapykantą, bet jie nesijuokė, tik, savo tarpe persimetę keliais žodžiais, nujojo savais keliais. Parnus pastebėjo, kad riteriai buvo ne vokiečiai. Minia, matyt, stengdamasi pabrėžti savo priešiškuumą lietuviams, riterius palydėjo ypačiai triukšmingai.

— Nieko sau žirgeliai ir šarvai, bet aš

manau, kad Stulgos kirvelis juos palmtų,
— nusijuokė Mantas.

Kai žmonės prasiskirstė, lietuviai nujojo
toliau.

3

Atokiau nuo kranto stūksojo dideli prekijų sandėliai ir kartu gyvenamieji namai. Daugiausia tai buvo mūriniai griozdai, kurie, rodėsi, dėl savo sunkumo atplyš nuo kranto ir prasmegs jūron.

Tarp tų pastatų stovėjo ir lietuvių „prekijo iš Kernavės“* Remėzos trobesys. Versdamasis prekyba, Remėza kartu buvo ir Mindaugo tarpininkas bei bankininkas Livonijos sostinėje. Per jo rankas Mindaugas varė prekybą su vokiečiais ir vikingais. Po visą Lietuvą išmėtytuose valdžios sandėliuose duoklių pavidalu susitelkdavo dideli kiekiai žvėrenų, vaško, medžio anglies, gintaro ir kitokių gėrybių, kurios buvo gabenamos į Rygą ir, Remėzai tarpininkaujant, parduodamos arba keičiamos į Vokietijos ir Skandinavijos geležį, druską, ginklus, sidabrą ir kitas prekes. Už parduotąsias Mindaugo gėrybes Remėza laikyda-

* Rygos skolų knygoje, rašytose antroje XIII amž. pusėje, randama ir apie 30 lietuviškų pavardžių, kurių tarpe figūruoja įrašyta ir „prekijo iš Kernavės“ Remėzos pavardė.

vo pinigų savo išdineje, arba jo įsakytas persiūsdavo į Lietuvą, arba pirkdavo prekes iš kitų kraštų.

Vilkstinė sujojo pro padarytą po namais plačią angą į erdvų, aukštą mūro sieną aptvirtą kiemą, kurio viename pakraštyje buvo pastatytos arklidės.

Tuoju atsirado ir pats šeimininkas, prekijas Remėza, apie 50 metų, aukštas žila trumpa barzda dar tvirtas žvalus vyras. Jis labai draugiškai pasisveikino su visais, bet ypačiai apsidžiaugė pamatęs šventaragį.

— Senas bičiulis! — jis sušuko. — Atsimeni mane?

— Kaip neatsiminsiu? Visada prisimenu tave, žergdamas ant savo žirgo, — atsakė šventaragis. — Prekijas Remėza kasmet pavasarį atplaukdavo savo vytinėmis į Padysnio pilį, — jis paaikškino Parnui ir Karigailai. — Vieną pavasarį jis man dovanojo puikų, eiklų žirgą, kuriuo dar ir dabar jodinėju.

— Girdėjau, kad kunigas Sugintas persikėlė į Kernavę.

— Persikėlė, dabar mano tėvas saugo mūsų valdovo išdyną.

— Geresnio ir doresnio sargėtojo jis ir nebūtų radęs... Prašau vidun: mano žmonės jūsų krovinius sutvarkys.

— Palauk, — atsakė Parnus, — pirma reikia padėti į saugią vietą mūsų atgabentąjį lobį, — jis parodė jau nuo arklio nuimtą vieną ryšulį. — Ten tarp kailių paslėptas sidabras,

kuri sudėjo kunigo Lengvenio giminaičiai jam išpirkti.

— Aš čia turiu tokią slėptuvėlę lobiams padėti, kad net ir pelės neranda, — nusijuokė Remėza. — Jūs čia lūkterėkite, aš tuoju, — jis pats paėmė ryšulį ir dingo su juo sandėlyje.

— Matyt, mūsų Remėza čia plačiai verčiasi, — pastebėjo šventaragis, žvalgydamasis po platų, judrų kiemą. Parnaus vyrai atgabentąsias iš Lietuvos prekes krovė į sandėlius, o Remėzos darbininkai dideliais dviračiais vežimais iš sandėlio kitas gėrybes gabeno į uostą. Vyrai rėkavo, keikėsi ir juokavo lietuviškai, vokiškai ir žemaitiškai.

— Remėza ne vieną mūsų rikį užsikištų už diržo, — pasakė Parnus. — Jo lobių neskaičiavau, bet žinau jį esant vieną turtingiausių Lietuvos vyrų. Rygoje gyvena gal apie trisdešimt lietuvių prekijų, bet jų piniginės kur kas liesesnės.

— Prasisiekėlis! Kažin iš kieno malonės jis taip praturtėjo, jei ne iš mūsų valdovo? — murmtelėjo Karigaila.

— Ne visai taip, — atsakė Parnus. — Jei Remėza būtų buvęs koks griova, niekad nebūtų praturtėjęs. Iš pat jaunystės jis buvo apsukrus ir sumatus vyriokas. Tarnaudamas tada mūsų valdovo arklidėse kaip arklininkas, jis vis dairėsi, kaip iš jų ištrūkti. Kai kartą atkeliavo į Kernavę vokiečių prekijai, jis prisipašė juos priimamas kaip darbininkas ir

nusibastė į Rygą. Nežinau, kaip ir kur jis vertėsi iš pradžios, tik atsimenu, kad po keletos metų grįžo Lietuvon jau šioks toks prekijas. Mūsų žmonės, užuot prekiavę su vokiečiais, noriau prekiavo su lietuviu. Mindaugui jis pakišo tokią mintį: užuot pigiai pardavinėjus savo gėrybes po kraštą besibastantiems vokiečiams, geriau patiems gabenti prekes į Rygą ir gauti ten kur kas aukštesnes kainas. Jis pats pasisiūlė prekes sandėliuoti ir tarpininkauti jas parduodant užjūrio prekijams. Valdovas Remėzą prisiminė, žinojo jį esant dorą ir teisingą vyrą ir sutiko. Dabar paimk tu jį! Karigaila tik dalinai teigus: Mindaugas daug jam padėjo, bet jis niekad nebūtų išokęs į prekijo kėdę, jei nebūtų turėjęs geros galvos...

Tuo tarpu grįžo Remėza tardamas:

— Prašau vidun: mano pati ir vaikai nekantraudami jūsų laukia.

Didžiulio pastato apačioje buvo įrengtas prekių sandėlis, antrame aukšte gyveno tarnai ir darbininkai, čia apsistodavo ir atvykusių svečių palydovai, o trečiame aukšte gyveno prekijas su šeima, ir čia būdavo apnakvindinami žymesnieji svečiai. Visuose aukštuose langai buvo užtaisyti geležiniais virbais, ir aplamai tas keistas pastatas šventaragiui labiau priminė tvirtovę, kaip kad ramų gyvenamąjį namą.

Remėza įvedė svečius į erdvią brangiais vakarietiškais baldais apstatytą ir praban-

giais kilimais išklotą menę, kur jų laukė jo žmona, stora, žilagalvė, patrauklaus veido moteriškė, jos duktė Vakarė ir abu sūnūs: Linas ir Tautvilas. Parnus ir Karigaila lankė Rygą nebe pirmą kartą ir su visais Remėzais pasisveikino kaip seni pažįstami.

— O štai čia, vaikai, kunigas Šventaragis Sugintaitis: aš jums esu daug apie jį pasakojęs, — Remėza uždėjo Šventaragiui ranką ant peties. — Jis dar jaunas, ne ką vyresnis už tavę, Tautvilai, — jis žvilgtelėjo į savo vyriausiąjį sūnų, beveik suaugusį berną, — bet, žiūrėk, jis jau valdovo pasiuntinys! Lankydamasis paskutinį kartą Lietuvoje, girdėjau kalbant, kad Šventaragis Sugintaitis mėgstas lankyti Alkaragio ramovėje ir ketinas tapti kriviu; paskum išgirdau, kad jis esąs geriausias kardininkas visame Padysnyje, o, štai, dabar mūsų viešpaties pasiuntinys! Mano galva neišneša: tur būt, ryt poryt išgirsime, kad Mindaugas jį paskyrė karvedžiu ar išsiuntė į Rytus maskolių valdyti!

— Vargu ar valdovas mane būtų čia atsiuntęs, jei viešpats Parnus nebūtų užtaręs, — kukliai pasakė Šventaragis.

— Iš pelų ir kevalų virvės nenuvysi, sako mūsų žmonės, — nusijuokė Parnus. — Jei nebūčiau buvęs tikras, kad turi galvą, nebūčiau užtaręs.

Remėzų jaunylis Linas, šešiolikmetis jaunuolis, ir jo brolis smalsiai ir pagarbiai žiūrėjo į Šventaragį, kuris jiems darė net dar

didesnį išpūdį, kaip kad tėvo pasakojimuose. Šventaragis buvo aukštesnis už kitus visa tvirtai ant plačių pečių besilaikančia galva, o per ploną liemenį sujuostas diržas, atrodė, dar labiau tiesino ir aukštino jo ir taip išbėgų ir aukštą stotą. Ypačiai Linas žiūrėjo į jį svajingomis akimis ir galvojo apie Lietuvos praeities didvyrius, kuriuos minėdavo tėvas ir motina savo sakose.

Kitiems kalbant apie kasdienius dalykus, Šventaragis susimąstęs dairėsi po menę. Jam čia viskas buvo nauja, keista ir svetima. Miestas, uostas, mūrai ir dabar, štai, ši prabangi, savotiška menė jam bylojo apie kitą pasaulį, kuriame jis jautėsi truputį pasimetęs, nors ir nebūtų galėjęs pasakyti, kad jam nepatiko Ryga ir apamai viskas, ką jis matė keliaudamas per Livoniją. Savo smalsiai akiai pasiganyti jis čia rado plačią ir įvairią dirvą. Ypačiai jam krito akysna Rygos mūrai. Miestas buvo apvestas aukšta, mūrine siena, miesto aikštėje dunksojo didelė krikščionių mūrinė šventykla. Ordino pilis, vyskupo rūmai, prekių sandėliai uoste — visur mūrai!

— Kodėl mes nestatome mūrinių pilių Lietuvoje? — jam dingtelėjo į galvą.

— O dabar sakyk, kaip laikosi mūsų kalnys kunigas Lengvenis? Kur jis kalinamas? — paklausė Parnus.

Išgirdęs kalbant apie Lengvenį, Šventaragis ėmė klausytis pokalbio.

— Ordino pilies požemiuose, kurgi dau-

giau? — atsakė Remėza. — Aš jį aplankau ir ši bei tą nunešu, nors jam nelabai ko reikia, nes, mat, jis kalinamas skyriuje turtingų ir kilnių belaisvių, iš kurių magistras tikisi gausias gerų išperkamųjų.

— Ar mes jį galėsime pamatyti? — paklausė Šventaragis.

— Nežinau. Reikia, kad magistras leistų.

— Ar jis labai saugomas? — vėl paklausė Šventaragis.

— Matai, kunige, pilies požemiuose yra tokių urvų, kur niekad saulė neįeina ir kur kaliniai laikomi grandinėmis prikalti prie sienų. Dažniausiai jie ten ir supūva. Kunigas Lengvenis laimingesnis: jis uždarytas vienutėje su mažais langeliais palubėje: dienos šviesą jis mato...

— Jūs vėl apie savo reikalus, — pertraukė vyrų pokalbį Remėzienė. — Svečiai iš Lietuvos pas mus reti paukščiai. Štai, jau keltintas mėnuo mes nieko negirdėjome, kas dedasi Kernavės dvare. Apie savo seserį jau bus pusė metų, kai jokių žinių neturėjau.

— Tiesa, būčiau pamiršęs, — taukštelėjo sau per kelius Parnus. — Mačiausi su ja prieš iškeliaudamas: ji sveika ir gyva ir siunčia tau sveikinimus. Ji labai prašė, kad leistum Vakarę pavierėti pas ją per vasarą. Ar norėtum keliauti su mumis į Lietuvą? — jis žvilgtelėjo į merginą.

— Labai norėčiau, jei tėtis ir mama leis.

— Pažiūrėsime, pažiūrėsime, — nusišyp-

sojo Remėza, glostydamasis barzdą. — Gal Lietuvoje ir vyrą susirastum: netekėsi gi už vokiečio...

Kai pokalbis vėl pakrypo į gimines ir pažįstamus, Šventaragis paklausė šeimininką, ar jis negalėtų žvilgterėti, kaip įsikūrė jo bičiuliai.

— Kodėl ne? Linai, nuvesk svečią apačion.

Leidžiantis plačiais akmeniniais laiptais, Šventaragis paklausė vaikiną:

— Kodėl jūsų čia visi langai geležiniais virbais užtaisyti?

— Kad priešai neužpultų.

— Ar dar ir taip būna?

— Ne, dabar priešų Rygoje mes nebematome, bet anksčiau, tėtis pasakoja, kol miestas dar nebuvo apvestas mūrine siena, lybiai, kuršiai, lietuviai ir estai gan dažnai čia apsilankydavę.

Linai įvedė Šventaragį į erdvią, žemomis lubomis, potamšę patalpą. Menės pasieniuose blaškėsi išmėtytos patalinės, viduryje stovėjo didelis skobnis, apdėtas nešvariais indais ir maisto likučiais, kampe prie durų pūpsojo išsiskėtusi rėčka su vandeniu. Patalpoje buvo slopu ir triukšminga. Vyras kalbėjosi lietuviškai, žemaitiškai ir vokiškai.

Šventaragiui įėjus, visi nutilo ir smalsiai sužiuro į jį. Tuoju atsirado prie jo šilinis, Stulga ir Eikutis.

— Kaip jūs čia įsikūrėte? — jis juos paklausė.

— Kaip karosai, išmesti ant kranto,
— jie visi atsakė kartu. — Kada iškeliaujame atgal?

— Palaukite, reikia kojas apšilti... Kur Mantas?

— Kauliukais lošia, — visi parodė akimis prie kito skobnio galo susispietusių vyrų būrelį.

Jie prisiartino prie vyrų, ir Šventaragis per galvas žiūrėjo į lošiančiuosius. Jis nėmaž nenustebo, kad Mantas, vos koją įkėlęs, sėdo lošti kauliukais: jis žinojo Mantą esant pramaniūgą ir visokių naujovių mėgėją. Bet jį nustebino jo žaidimo bendrininkas. Vyro amžius nebuvo aiškus: jis galėjo turėti 40, gal 50 metų. Jo plačiam, apvalinam veidui bespalvės akys buvo tikrai per mažos, o plati, nulinusi nosis bemaž dengė nepaprastai siaurą burną, kur vietoje lūpų matėsi tik siauras prapiovimas. To keisto žmogėno randuotas veidas buvo atžymėtas visokio blogio pėdsakais. Kauliukus jis atsidėjęs pabarškindavo nučiupinėtame odiniame puoduke, pakėlęs prie ausies, tarsi pasiklausydamas, kaip jie ten susidėsto, pavoždavo ant stalo ir... visada laimėdavo. Mantas karščiuojančiomis iš įširdžio akimis žiūrėjo, kaip dingsta jo pinigėliai gyslotoje priešininko rankoje. Šventaragis stebėjosi, kaip Mantas nepastebi to nedorėlio suktybių. Prasistūmęs pro vyrus arčiau, jis uždėjo nepažįstamajam ranką ant peties ir tarė:

— Parodyk savo kauliukus.

— Kam tau reikia? — lošikas pakėlė galvą, akiplėšiškai žiūrėdamas į šventaragį ir nepaleisdamas iš rankos puoduko.

— Stokis, su tavimi kalba kunigas šventaragis iš Lietuvos, — kumštelėjo lošikui į pašonę kažkoks vyras.

— Iš Lietuvos! Prieš pagonis aš sprando nelankstau!

Susispietusiems aplink skobnį vyrams dingtelėjo, kad lietuvis kunigas akižarą žiauriai nubaus, bet jis nepakėlė rankos, o tik atsigręžęs per petį tarė:

— Stulga, tas vyras nusėdėjo kojas: padėk jam atsistoti, aš nenoriu terliotis rankų.

Tačiau, net nespėjus jam ištarti paskutinio žodžio, vokietis pašoko, ir jo rankoje blikstelėjo durtuvas. Tokiems staigiems išpuoliams šventaragis visada būdavo pasiruošęs. Kaip staiga užpuolikas užsimoję, taip staiga jis pagriebė jam už riešo ir užlaužė ranką už nugaros. Vokietis žviegtelėjo iš skausmo, ir durtuvas nukrito ant grindų. Šventaragis vėl atsigręžė į Stulgą ir liepė jam paėmus sutraiskioti vieną kauliuką. Kauliukui trakstelėjus, Stulgos tarpupirštyje liko švino gabalėlis. Šventaragis tylėdamas pakišo jį apgavikui po nosimi ir paklausė Mantą, kiek jis jam pralošęs.

— Trenk jį šimts perkūnų, man nereikia tų pinigų! Tu pats sakei, kad už kvailystes reikia brangiai atmokėti, — Mantas piktai mostelėjo ranka.

— Jei nenori atsiimti pinigų, tai pamokyk jį: apsnukiuok tą strakalą kaip reikiant, kad jam dingtų noras apgaudinėti padorius vyrus.

— Pagonys ims mokyti mus, krikščionis! — riktelėjo vokietis. — Ar mes nusileisime tiems šėtono išperoms?

Vokiečiai sukruito, bet, matydami lietuvius ramiai stovinčius ir visam kam pasiryžusius, muštynių pradėti nedrįso.

— Aš tą nieką kaip reikiant pamokysiu, — tarė Stulga ir vokietį smarkiai apkūlė. Paskum pakėlė jį kaip šiaudų kūlį ir bloškė jo draugams ant galvų. Jie jį nešte išsinešė iš menės.

Šventaragis paklausė darbininkų užvaizdą, kas tas vokietis.

— Jo tikro vardo niekas nežino, — atsakė užvaizdas. — Visi jį vadina Belūpiu. Sako, jis esąs atsibastęs iš Prūsijos ar Žemaitijos, o gal iš Vokietijos, nežinau. Dabar čia atplūsta daug visokio gaivalo. Mūsų šeimininkas jį pasamdė dirbti sandėlyje, mat, Belūpis kažkur ir kažkaip yra pramokęs grabalioti žemaitiškai ir moka šiek tiek vokiško rašto. Jis čia visus aplošia: niekas daugiau lošti su juo nebenori. Jis ieško aukų atvykėlių tarpe. Gerai, viešpatie, kad jį pamokei, tik įspėju, saugokis: jis tavęs nepamirš. Sako, kad jis tarnaujas magistrui...

Parnus reikalų atidėlioti nemėgo. Po vakarienės svečiai užsidarė su Remėza jo kontoroje, ir Parnus paprašė jį papasakoti, kas dedasi Rygoje.

— Mums pravartu žinoti, — kalbėjo Parnus, — ar derybose su magistru mes galime tikėtis bent kokios paramos iš vyskupo. Vėlgi mums būtų aiškiau už ko nusitverti, jei ordinas ruošųsi karui. Tu pats mums pranešei į Kernavę, kad šią vasarą riteriai ir misininkai plūste plūstą į Rygą. Ar tai tiesa?

— Neabejotina, šią vasarą jų čia atsibasto daug daugiau, kaip kitais metais. Prieš porą savaitių atplaukė iš Prancūzijos riteris markizas de Frontinjakas su palydovais, o jam pridurmais atkilo iš Saksonijos markgrafas Ditliebas fon Rozenkrancas su savo knechtais. Čia sklinda gandai, kad markgrafo tėvas esąs labai turtingas ir kad magistrui jis atsiuntęs maišą sidabro.

— Ar tai reiškia, kad ordinas ruošiasi karui? — paklausė Karigaila.

— Gal būtų teisingiau paklausus, kada ordinas nesiruošia karui, — nusijuokė Remėza. — Aš čia gyvenu iligus metus, ir man rodos, kad aš visą laiką girdžiu ordiną kardą galandant. Juk dar nepamiršome, kai prieš keletą metų Livonija suruošė pirmąjį didelį

žygi į Lietuvą*. Ordino kariauna nužygiavo iki Nalšėnų ir grįžo su dideliu grobiu. Tas laimėjimas labai pakėlė Livonijos vardą krikščionių pasaulyje ir sužadino dar didesnius kalavijuočių norus. Man dingojas, kad ir dabartinis ordino magistras Volkevinas bei vyskupo Alberto įpėdinis Mykalojus yra pasiryžę eiti savo pirmtakų pėdomis. Juk pagunda labai didelė! Juo labiau, kad Volkevinas yra sumanus, drąsus ir veržlus vyras. Sklinda gandai, kad jis tariąsis ar jau susitaręs su Pskovu ir kad maskoliai pasižadėję jam atsiųsti pagalbą bedieviškai Lietuvai nukariauti. Iš atkeliavusių iš Prūsijos prekių prastarimų sužinojau, kad magistro žmonės lankosi ir kryžiuočių ordino namuose, meilaudami paramos prieš Lietuvą.

— Ką bendra mūsų pasiuntinybė turi su ordino pasiruošimu karui? — pertraukė šventaragis abiejų vyrų pokalbį.

— Labai daug, — atsakė Parnus. — Jei ordinas ruošiasi karui, jam reikalingi pinigai, ir todėl magistras gali būti nuolaidesnis.

— Ar magistras nesipiauna su vyskupu? — vėl paklausė Karigaila.

— Kaip sakiau, aš gyvenu Rygoje jau seniai, daug vokiečių pažįstu, daug žinau, kas dedasi Livonijos valdovų užnugaryje, ir man

* Pirmąjį didelį žygį į Lietuvą Kalavijuočių ordinas suruošė 1229 m.

vis knieti viena mintis: magistras su vyskupu gali rietis, kaip šuo su kate viename maiše, betgi kai išeina reikalas apie karo žygį, apie naujų žemių užgrobimą, naudos pasiplėšimą ir tikėjimo praplatinimą, jie dirba ranka rankon. Dedasi prie jų ir prekyjai. Paprastai jie vėl ima rietis, kai tenka dalytis grobiu, bet kai riteriai kaunasi, rietenos tyli. Šią vasarą negirdėjau, kad jie vienas kitam draskytų akis.

— Atseit, iš vyskupo paramos nelauk!
— mostelėjo ranka Parnus.

— Nežinau, gal jis jums ir padės, jei atgabenote dovanų.

— Žinoma, atgabenome: negi keliausi svečiuosna tuščiomis? — atsakė Parnus.

— Tiesa, atsiminus dovanas. Mes atgabenome 300 sidabro markių išperkamųjų. Tą lobį sudėjo Lengvenio giminės. Mūsų viešpats sakė, kad jis pridėsias nuo savęs 200 markių, ir liepė tau išmokėti magistrui iš jo išteklių.

— Bus padaryta, kaip liepė viešpats,
— Remėza linktelėjo galvą.

Šventaragis atidžiai klausėsi to pokalbio ir galvojo, kad tai, kas darosi gyvenimo paviršiuje, dar toli gražu ne viskas: didieji sprendimai darėsi tarp keturių sienų, toli nuo žmonių akių. Vytinė plaukia vandens paviršiumi, bet jos dugnas skendi tamsioje, nežvelgiamoje gelmėje. Ką didieji pagamina, tą mažieji srebja. Tik išrinktieji sėdi balne, o minių minios seka paskui ir vykdo jų įsaky-

mus. Jis prisiminė tris brolius, kurių likimą nulėmė irgi didieji, ir paklausė Remėzą, kas su jais atsitiko.

— Pirmiausia jie buvo pakrikštyti, o paskum magistras juos pasidalijo su vyskupu: Tošė buvo padarytas vyskupo vasalu, Gineika su Mylgiriniu — magistro. Žmonės kalbėjo, kad vyskupas davęs Tošei valdyti dvarą kažkur pakuršyje ir kad magistras apgyvendinęs Gineiką kažkur šiaurėje. Mylgirinis kol kas dar buvo paliktas Rygoje. Sako, tas vyras per savo žmoną turįs giminių žemaitijoje ir gerai pažįstas žemaičių kelius. Gal magistras nori jo žiniomis pasinaudoti būsimame kare?

— Ar mateisi su jais, ar kalbėjai? — vėl paklausė Šventaragis.

— Mėginau, bet nepasisekė. Sako, broliai nieko nenorį girdėti apie lietuvius, o gal magistras jiems uždraudė, nežinau. Ordinas jų iš savo glėbio nebepaleis, o galop atrodo, kad ir jie patys to nenori.

Visi nuleidę galvas kurį laiką tylėjo.

— Ką mes darysime toliau? — paklausė Šventaragis.

— Tiesa, — atsakė Remėza, — kai jūs atvykote, aš tuojau pasiunčiau savo žmones pas vyskupą ir magistrą. Vyskupas ketino jus priimti rytoj, o magistras atsakė, kad neturįs laiko ir kad jus priimsiąs tik po trijų dienų.

— Atseit, didžiujasi, tegul, — pasakė Parnus, — tas tris dienas mes nesėdėsime rankų sudėję: mūsų arkliai pasilsės, o Remė-

zos žmonės mums padės paruošti gabentinas į Lietuvą prekes. Po pasimatymo su vyskupu ir magistru mes vilkstinę išsiūsime atgal, tik 10 raitelių pasiliksimė savo sargybai ir palydai. Juo vilkstinė greičiau iškeliaus, juo mums bus ramiau. Pasimatę su vyskupu ir magistru, gal jau turėsime ką pranešti ir mūsų valdovui.

— Gera! sako viešpats Parnus, — pritarė Remėza.

Baigiantis pasitarimui, šventaragis papasakojo Remėzai, kaip žmonės juos sutiko uoste, ir paklausė, ar pasiuntinybės nariams esą saugu rodytis Rygos gatvėse.

— Aš tau taip pasakysiu, kunige: einant gatve, jums gali žmogžudys pakišti po šonkauliais durklą, kaip ir bet kuriam rygiečiui: niekas nuo to jūsų neapsaugos. Tad, išeidamas į gatvę, viešpatie, niekad neužmiršk ginklo ir visada būk apdairus, o būtų geriausia, kad ko mažiausiai rodytumeis viešai. Jei magistrui kas nepatinka, jis gali ir nesiųsti savo žudiko: tą patį darbą dar geriau atlieka jo pasamdyti savo amatą moką pasalkandžiai...

5

Vysk. Mykalojus šventaragiui padarė neblogą išpūdį. Lietuvių pasiuntinybę, atrodė, jis priėmė nuoširdžiai, klausinėjo apie Lietuvos valdovo bei jo šeimos sveikatą, dėkojo Parnui už perduotus Mindaugo sveikinimus ir

pats prašė jam perduoti jo sveikinimus bei linkėjimus visokių žemiškų ir dangiškų gėrybių, pridurdamas, jog jis dėkojās Dievui, kad šiuo metu tarp Lietuvos ir Livonijos klestinti taika ir jog jis meldžiasis šv. Dvasiai, kad ji apšviestų Lietuvos valdovo protą ir paakintų jį ilgiau nebedelsiant priimti šventąjį krikštą ir tapti šventosios katalikų bažnyčios ištikimu sūnumi. Vyskupas kalbėjo minkštu, geraširdišku balsu, pamaldžiai susidėjęs ant kelių baltas, putlias rankas, ir jo veidas atrodė kaip įkūnytas gerumas, tačiau kai Parnus užsiminė apie kunigą Lengvenį, jis lyg atslūgo, lyg ant jo akių nusileido uždangsnis, už kurio jau buvo sunku išvelgti, kas dedasi.

— Suprantu, kad Lietuvos valdovui rūpi jo giminaičio laisvė, — kalbėjo vysk. Mykalojus, žiūrėdamas į didelį velionio vysk. Alberto ant šoninės menės sienos kabantį portretą, — bet dabar jo likimas jo prakilnybės magistro rankose. Aš esu tik paklydusių avelių ganytojas: šio pasaulio reikalus tvarko jo prakilnybė magistras.

— Jūsų malonybė teisingai pasakei: pasaulio reikalus tvarko valdovai, bet ar ne dvasininkai moko juos pakantumo, gailestingumo ir santūrumo nuo žemiškų gėrybių? — paklausė Parnus lyg rimtai, lyg nujuokaudamas.

— Matau, kad Lietuvos valdovo pasiuntinys bus neblogai susipažinęs su šventuoju bažnyčios mokslu, — nusišypsojo vyskupas.

— Mano širdį džiugina, kad Kristaus mokslo spinduliai jau prasiskverbia ir pro Lietuvos girių tankumynus... Teisybė, kad mes esame ir šio pasaulio didžiūnų sielų ganytojai, tik, deja, ne visi jie klauso Dievo žodžio, — vyskupas skėstelėjo rankomis, dėdamasis esąs bejėgis.

Šventaragis, klausydamasis to pokalbio, galvojo, kad tie abu rimti vyrai tik tuščiažodžiauja. Juk iš tikrųjų reikalasėjo apie vyskupo paramą Lengvenio byloje. Parnus kažkodėl vengė iškart pasakyti, ko noris, o vyskupas savo režtu dangstėsi teologine skraistele, greičiausiai dėl to, kad nesitikėjo iš tos bylos išspausti kokios apčiuopiamesnės sau naudos. Tik lyg staiga prisiminęs Parnus nutraukė tą bergždžią pokalbį ir tartum atsiprašinėdamas tarė:

— Pokalbis su jūsų malonybe pasidarė toks įdomus, kad aš beveik pamiršau priminti, jog mano valdovas, siųsdamas jūsų malonybei sveikinimus, kartu siunčia ir dovanų, kurias prašo priimti, kaip jo bičiulystės ženklą. Mano žmonės laukia prieškambarėje jūsų leidimo jas įteikti.

Šventaragis atsidėjęs žiūrėjo vyskupui į akis, ir jam pasirodė, kad jose tvykstelėjo pasitenkinimo atspindėliai. Vyskupas pliaukštelėjo delnais, durys atsidarė, ir tarnų lydimi Mantas, Šilinis ir Eikutis, ta proga ištaigingai apsirengę, įnešė brangių kailių gražiai surištus ryšulius, dėžutę su sidabru ir didesnę dėžę su gintaru.

— Be to, — pridūrė Parnus, lyg ir pratešdamas dovanų įteikimo ceremoniją, — jūsų malonybės arklidėse stovi penki Lietuvos rinktiniai puikiai pabalnoti žirgai.

— Lietuvos valdovo dosnumas garsėja visuose kaimynuose, — atsakė vyskupas, vertindamas akimis dovanas. — Perduokite jam mūsų padėką ir pasakykite, kad mes melsimės už jo sielos išganymą, nors ji ir tebeklaidžioja stabmeldybės klaidoje. — Jis vėl pliaukštelėjo delnais, ir lietuviai su dovanomis iš mėsos išėjo. Jis kalbėjo toliau vėl maldingai susidėdamas rankas ir šikart pats užsimindamas apie Lengvenį: — Nesusekami mūsų Viešpaties keliai! Mes suprantame, kad kunigą Lengvenį ištiko didelė nelaimė, bet ir žinome, kad pats Dievas jį nubaudė už piktadarystes. Trys broliai mums viską papasakojo. Mes meldžiamės ir dėkojame dangiškajai Apvaizdai, kad per šventą krikštą ji parodė kelią trims Lietuvos rikiams ir jų šeimoms į mūsų motinos šventosios katalikų bažnyčios prieglobstį.

Tie vyskupo žodžiai padarė lietuviams slegiantį įspūdį: vysk. Mykalojus atvirai džiaugėsi magistro ir savo laimėjimu. Parnus su savo bičiuliais kurį laiką sėdėjo nudūrę akis, tartum jie patys būtų jautęsi esą kalti dėl Lietuvą ištikusio negando. Ar bebuvo prasmės bekalbėti toliau su vyskupu ir tikėtis iš jo kokios paramos? Jis žiūrėjo į lietuvius ramiomis, geraširdiškomis akimis, visai ne-

slėpdamas savo pasitenkinimo, kad Apvaizda viską taip gražiai surėdė. Šventaragiui dingtelėjo į galvą atsistoti ir išeiti, bet kadangi nejudėjo Parnus, negalėjo pajudėti ir jis, tačiau tas tylėjimas jam pasidarė nebepakenčiamas, ir jis prabilo pirmą kartą:

— Kad trys Lietuvos kunigai ir jų šeimos sustiprins jūsų malonybės avidę savo krauju, protu ir raumenimis, tai yra jūsų laimikis. Gal už tai, kad jie pabėgo iš savo krašto ir paskum jį apiplėšė, išdraskydami kunigo Lengvenio sodybą ir jį patį išsivarydami į nelaisvę, šventoji katalikų bažnyčia juos net ir šventaisiais paskelbs?..

— Jei tik jie bus to verti. Ne vienas pagonis, priėmęs šventąjį krikštą, tokios Dievo malonės susilaukė, — nuo vyskupo veido dingo geraširdiškumas, ir jis tuos žodžius tarė kietai ir sausai. — O, be to, tegul jaunas kunigas neužmiršta, kad visi trys broliai paprašė magistrą užtarimo ir globos ir kad pats, būdamas geras krikščionis, jis negalėjo atsakyti skriaudžiamiesiems pagalbos, — vyskupas vangiai šyptelėjo. — Juk jiems visiems kunigas Lengvenis ruošė pražūtį.

Šventaragis suprato, kad pokalbis tokioje plotmėje bus ne kas kita, kaip vandens grūdimas piestoje. Patys lietuviai Lengvenio neteisino ir galvojo savybėje, kad jis pateko į nelaimę tik dėl savo paties neatodairos. Jei norėjai perkalbėti vyskupą, reikėjo bandyti iš kitos pusės. Šventaragis žvilgterėjo į Parnų

laukdamas, kad jis vėl paimtų žodį, bet jis tik murmtelėjo: — Kalbėk! — ir vėl liko sėdėti kaip stebėtojas. Toks jo laikymasis šventaragi nustebino, bet jis neturėjo laiko apie tai galvoti ir vėl kreipėsi į vyskupą:

— Jūsų malonybė pasidžiaugel, kad tarp Lietuvos ir Livonijos klestinti taika. Džiaugiamės ir mes, bet argi kunigo Lengvenio pilies užpuolimas, apiplėšimas ir jo paties paėmimas nelaisvėn laikytinas taikos žygiu? O juk tam žygiui vadovavo pats magistras.

— Tai yra trijų brolių šeimininis reikalas, — nusišypsojo vyskupas.

Šventaragis vėl staiga susimetė, kad neprasminga kaltinti magistrą, nes vyskupo akyse jis teisus ir gal net didvyris, pasitaręs ordinui ir bažnyčiai. Tuomet šventaragis nusprendė nebekalbėti užuolankomis, o tarti atvirą, tiesų žodį:

— Mes suprantame, kad šiuo metu jūsų malonybei gal ir nėra jokios naudos paremti mus kunigo Lengvenio byloje, betgi su tuo kivirču nesibaigia Lietuvos ir Livonijos reikalai: gyvenant kaimynystėje, spręstinių reikalų visada atsiras. Mūsų valdovas labai atsidėjęs seka kunigo Lengvenio bylą ir tikriausiai neužmirš, kas tame ginče bus jo draugas, kas priešas. Mūsų žmonių išmintis sako: kaip tu man, taip aš tau.

— Mano sūnau, imi skelbti pagonybę mano rūmuose! — vysk. Mykalojus šypsojosi, dėdamasis persigandęs.

— Jei būčiau pasakęs, kad ranka ranką plauna, ar ir tai būtų pagoniška išmintis? — nusišypsojo ir Šventaragis.

Nuo pat pokalbio pradžios viešpatavusi nei šokia, nei tokia nuotaika lyg ir pragiedrėjo: vyskupas pasidarė kalbesnis. Pats būdamas senas ir patyręs derybininkas, gero derybininko savybes jis mokėjo įvertinti ir savo priešininkuose. Šventaragis jam ėmė patikti. Jis galvojo apgailestaudamas, kad tas jaunas, drąsus ir išradingo proto vyras yra pagonis ir lietuvis, o ne krikščionis ir vokiečių. Patylėjęs jis paklausė:

— Ko jūs iš manęs pageidaujate?

Šventaragis norėjo atsakyti, bet Parnus kilstelėjo ranką ir šikart žodį paėmė pats:

— Mūsų valdovas atsiuntė mus tartis su magistru dėl kunigo Lengvenio išvadavimo. Mums čia nerūpi vieną ar kitą pusę kaltinti ar teisinti: mums tik rūpi jo laisvė. Jei kunigas Lengvenis tebūtų menkas rikis ir ypačiai jei jis nebūtų mūsų viešpaties artimas gėntainis, mes čia nesėdėtume ir nekvaršintume jūsų malonybei galvos Bet Lengvenis yra galingas Lietuvos kunigas ir labai artimas mūsų valdovo žmogus, ir todėl Lietuvos viešpats negalės abejingai žiūrėti į tos bylos vienokį ar kitokį sprendimą. Aš nenoriu pasakyti, kad jis ruoš keršto žygį prieš Livoniją, bet aš galiu tikrai pasakyti, kad kunigo Lengvenio bylos vienokia ar kitokia užbaiga atsilieps į mūsų valdovo nusistatymą santykiuose su Livonija

ir gal net artimiausioje ateityje. Jei jūsu malonybē iš tiesų džiaugiesi viešpataujančia taika tarp Lietuvos ir Livonijos, tai į kunigo Lengvenio bylą neturėtum žiūrėti pro pirštus ir neturėtum jos palikti tik magistro nuožiūrai. Jūsų malonybės žodis Livonijos valdymo reikaluose yra labai svarus, o gal ir lemiamas, ir todėl mes pageidaujame, kad jūsų malonybė tartum jį, šalinant kliūtis, kurios gali sudrumsti taikų sugyvenimą tarp mūsų abiejų valstybių. Mano bendradarbis kunigas Šventaragis jau pastebėjo, kad Lietuvos valdovas labai akylai sekąs kunigo Lengvenio bylos eigą ir stebįs, kas ir kaip jos atžvilgiu laikąsis. Ir tai teisybė. Toli gražu aš čia nesu pasinešęs jūsų malonybei nurodinėti, kas ir kaip daryti, bet tik noriu priminti, kad, mums rodosi, Livonijos vyskupui kartais yra labai naudingas ir reikalingas Lietuvos valdovo palankumas. Mes prašome jūsų malonybę pagalvoti apie Lietuvos ir Livonijos taikų sugyvenimą ir apie tą naudą, kurios Livonijos vyskupas gali turėti iš draugystės su Lietuvos valdovu.

Kiek pokalbio pradžioje Parnus buvo švelnus ir mandagus, tiek savo paskutiniu žodžiu pasirodė šaltas ir kietas, nors jis kalbėjo ramiai ir santūriai. Patylėjęs jis pridūrė:

— Lengvenio byla nėra trijų brolių šeimyninis reikalas, kaip jūsų malonybė pastebėjai: mes ją laikome tarpvalstybiniu reikalu.

Vysk. Mykalojui Parnaus kalba visai nepatiko. Tegul ta byla būna ir tarpvalstybinis reikalas, bet jis nemėgo būti statomas į tokią padėtį, kad turėtų rinktis tarp Lietuvos valdovo ir magistro. Jis sakėsi džiaugijasis taika tarp Lietuvos ir Livonijos, bet iš tikrųjų kas jam ta taika? Juk ordinas vis tiek ruošiasi karui. Gal magistrui naudinga taiką užteisti, bet jis, vyskupas, jos neišgelbės, ir galop kokia jam nauda ją gelbėti? Savo mintyse jis nutarė pasimatyti su magistru ir išsiaiškinti, o tuo tarpu lietuvių pasiuntinybei apyšalčiai atsakė:

— Man rodos, kad jūs perdedate mano galią. Kaip sakiau, man labiau rūpi dvasiniai reikalai, kaip pasauliniai. Aš pakalbėsiu su magistru apie kunigo Lengvenio bylą, tik iš anksto galiu pasakyti, kad magistras nėra mano vasalas ir mano pageidavimai jam nėra įsakymas.

Parnus padėkojo, ir pasiuntinybė atsisveikino.

— Atrodo, kad nieko nebūsime pešę, — pastebėjo Parnus, kai jie jojo atgal pas Remėzą.

— Ir man taip rodosi, — pasakė Šventaragis.

— Tu gerai kalbėjai, — pažiūrėjo Parnus per šalį į Šventaragį. — Netrukus galėsi mane pavaduoti.

Tie žodžiai maloniai paglostė jo savi-
mylą: Parnus buvo šykštus pagyroms.

Remėzos sandėliuose darbas virte virė. Prekijas su savo padėjėjais ruošė prekes gabenti į Lietuvą. Vilkstinė turėjo iškelti tą pačią dieną, kai pasiuntinybė pasimatys su magistru, nes Parnus norėjo pranešti Mindaugui apie pirmuosius derybų išpūdžius. Remėzienė su Vakare taip pat ruošėsi kelionėn, nes Remėzai nutarė leisti ją per vasarą paviešėti Kernavėje pas tetą.

Turėdamas tris laisvas dienas, Šventaragis nutarė arčiau susipažinti su miestu ir apylinkėmis. Jį lydėjo šilinis, Mantas, Stulga, Eikutis ir Remėzos vyriausiasis sūnus Tautvilas. Jie apjojo aplink miesto sieną iš vidaus ir iš lauko pusės. Sieną buvo stora ir aukšta, o be to, daiktais dieną ir naktį saugoma sargyba. Stipri sargyba saugojo ir vartus, kurie vakarais būdavo uždaromi, ir niekas be slaptažodžio arba magistro leidimo iš miesto nebuvo išleidžiamas. Taip jiems paaiškino Tautvilas.

Kitą dieną Šventaragis su savo bičiuliais išjojo pasižvalgyti po pajūrį. Diena buvo skaisčiai saulėta, ir Šventaragis negalėjo atsigrožėti Baltijos žaižaruojančiomis platybėmis. Arčiau kranto bangos tvyksčiojo, tartum būtų apibarstytos dideliais deimantais. Ant akiračio balavo laivų burės, o arčiau kranto kur-ne-kur matėsi žvejų laiveliai. Dvelkė vėsus, malonus vėjelis.

Pajūris buvo tuščias. Iš pradžios jie jojo smėlėtu, kopingu pakraščiu, bet pajojus toliau ėmė ryškėti kelio provėžos. Šventaragis nustebo ir paklausė Tautvilą, kas tuo keliu važinėjas.

— Misininkai, amatininkai, naujakuriai, gali juos kaip nori pavadinti. Čia Livonijos sausumos kelias į Prūsiją...

Šventaragiui ir jo bičiuliams tai buvo naujiena: jie manė, kad Ryga susisiečia su Vakaraais tik jūros keliu.

— Tas pajūrio kelias vokiečiams pavojingas, — aiškino toliau Tautvilas. — Nors žemaičiai neturi pajūryje išstatę nuolatinių sargybų, bet kartais keliauninkus vis tiek užpuola ir sunaikina. Šiuo keliu ordino kariauna žygiuoja puldinėti žemaičių ir kuršių. Prūsijos kryžiuočių broliai kartais jūros pakraščiu atžygiuoja į Rygą padėti kalavijuočiams. Mano tėvas sako, kad magistras noris žemaičius visiškai atstumti nuo jūros, idant susisiekimas pajūriu būtų vokiečiams saugus.

Bejodami toliau, jie užtiko miškingoje vietoje kažkokių pakeleivių stovyklą. Tarp medžių buvo sustatyti dviračiai vežimai, prie ugniakuro ruošėsi moterys, o vyrai triūsė aplink arklius. Pamačiusios ginkluotus raitelius, moterys suklyko, o vyrai griebėsi ginklų. Tarp vežimų padarytoje erdvėje gulėjo keletas sužeistų vyrų.

— Nebijokite, mes nieko blogo jums ne-

darysime, — tarė Šventaragis, prijodamas arčiau. — Kas jūs tokie būsite?

— Mes misininkai iš Brandenburgo. Keliaujame į Līvoniją skelbti Dievo žodžio netikėliams, — pasakė į priekį išėjęs dar nesenas vyras aprišta ranka; kitoje rankoje jis laikė seną kardą. — Kas jūs tokie?

— Mes iš Rygos, — atsakė Šventaragis.

— Iš Rygos! — lengviau atsiduso vyras. — Ar dar toli iki Rygos?

— Bus pusė dienos kelio.

— Dėkojame šv. Mergelei Marijai, kad nebetoli! Pragaro išvisos tie žemaičiai! Pažiūrėkite, ką jie padarė! — vyras mostelėjo ranka sužeistųjų link. — Užpuolė mus pakeliui, septynis vyrus užmušė, dešimtį sužeidė, o devynis pasigrobė į nelaisvę. Man ranką perkirto, kad kipšas nepasigailėtų jiems pragare smalos!

— Gaila, kad neišpiovė jūsų visų, — pagalvojo Šventaragis. — Kur jie jus užpuolė? — jis paklausė vyrą.

— Bus visa diena kelio į Vakarus.

Šventaragis atsisveikino, ir jie nujojo toliau. Vienoje vietoje provėžos prisiartino prie pat jūros. Iš vienos pusės aukštos, baltos kopos tęsėsi į tolį, kiek akis apmeta, o kitoje stūksojo aukštokas, kriaušingas, daiktais medžiais apaugęs krantas, ant kurio juodavo sukrypusi lūšnelė. Vieta buvo nuošali ir rami. Šventaragis ir jo vyrai paleido žirgus pasiganyti ir, išsitiesę ant pakriaušės, tylėdami gro-

žėjosi vandenų platybėmis. Įlankos užglaudoje joks vėjelis negaivino oro, ir, nors ir pavėsyje, buvo slopu kaip katile.

Jie maudėsi Lietuvos upėse ir ežeruose, bet čia buvo kas kita. Gaivingas, sūrus vanduo čiupinėjo jų įkaitusius kūnus, ir jie jautė, lyg iš jūros gelmių lietuši į jų raumenis nauja jėga. Jie nardė ir šūkavo iš džiaugsmo, kaip maži vaikai. Tik Tautvilas, pripratęs prie maudynių jūroje, laikėsi ramiau. Atsigaivinę jie iššoko iš vandens ir ant smėlio ėmė galynėtis, norėdami išjudinti raumenis, kurie buvo apstingę ilgios kelionės metu.

Taip jiems bežaidžiant, pakriaušiu nusileido vyras ir prisiartino prie jų. Jie jį apspito ir smalsiai apžiūrinėjo: jis buvo menkai apsirengęs, ir jo raukšlėtas veidas buvo taip saulės nudegintas, kad atrodė kaip pajuodijęs.

— Kas jūs tokie būsite? — jis paklausė savotiška, bet jiems suprantama kalba.

— Mes esame lietuviai prekijai, — atsakė Šventaragis.

— Lietuviai! — apsidžiaugė vyras. — O aš maniau, kokie atsibastėliai plėšikai iš ten, — jis mostelėjo ranka į Vakarus. — Protarpiais čia prasėlina tie nevidonai.

— Čia atjodami, mes sutikome vieną būrį... Kuo tu vardu? — paklausė Šventaragis.

— Aš esu kuršis, mano vardas Lokeras, žvejys Lokeras.

— Kaip ši vietovė vadinasi?

— Kopkalnis. Seni žmonės sako, kad ten, kur dabar mano sodyba stovi, buvusios kopos.

— Ar čia ir daugiau žvejų gyvena?
— klausinėjo šventaragis.

— Gyvena maždaug pusdienis kelio į vieną pusę ir arti dienos kelio — į kitą.

— O kiek dienų kelio iki Žemaitijos?

Lokeras nudūrė akis ir pamastęs atsakė:

— Jei josi tuo pačiu trūkiu, gal per dvi dienas ir sukarsi.

— Ar daug žuvies sužvejoji jūroje?
— paklausė Mantas.

— Ne kiek, šiaip taip prasimaitinu.

Šventaragis prisiminė matytus žvejus Rygos uoste ir paklausė:

— Ar gabenį žuvį į Rygą parduoti?

— O kurgi? Čia nėra kas perka.

— Per kiek laiko nuplauki į Rygą laiveliu?

— Pavėjui nereikia nė pusės dienos.

— Girdėjau Rygoje, kad čia žvejai ir naktį žvejoja.

— O kaipgi? Jei graži naktis, žūklė būna labai gera. Iš jūros rytą plaukiame tiesiai į Rygą. Parduodame žuvį, pavalgome, išgeriame smuklėje ir vėl plaukiame į jūrą. Kartais būna taip, kad keletą dienų nė namo negrižtu: bobos verčiasi vienos.

— Tur būt, daug pinigų parveži? — paklausė Mantas.

— Jei smuklėje nepalieku, parvežu,
— visi nusijuokė.

— Ar negalėtum mums čia ką parūpinti užvalgyti: labai išalkome? — paklausė Šventaragis.

— Jei nepaniekinsite, turiu duonos, džiovintos žuvies ir pieno.

— Nešk viską, suvalgysime ką tik turi! — suriko vyrai.

Bevalgant Šventaragis ir jo vyrai visiškai susibičiuliavo su kuršiu. Jis jiems papasakojo, kaip prieš keletą metų kalavijuočiai nusiaubė Kuršą ir kaip jie apdėjo kuršius nepakeliomomis duoklėmis.

Atsisveikindamas Šventaragis jam dosniai atsilygino už maistą. Grįžtant į Rygą, jis jojo tylus ir susimąstęs.

7

Kitą dieną Šventaragis nutarė pasižvalgyti kitoje Rygos pusėje: pajoti kairiuoju Dauguvos krantu į Rytus. Tačiau per pusrytį Remėza ėmė jį atkalbinėti aiškindamas, kad tai esą pavojinga, nes magistras imsiąs įtarnėti, jog jaunas Lietuvos kunigas bastąsis po apylinkes ne be tikslo.

— Iš teisybės, ne be tikslo! — sušuko nerūpestingai Šventaragis. — Noriu pasigrožėti Rygos apylinkėmis!

— Čia menkas juokas: Remėza teisybę sako, — pritarė Remėzai ir Parnus. — Atsimink, kad esi pasiuntinybės narys. Nenoriu

dėl tavo užmačių turėti nesusipratimų su magistru. Ar mes dar nepažįstame vokiečių? Besivaikydamas gamtos grožybių, gali pats įkišti kuodą ir visą mūsų pasiuntinybę įklampinti.

Parnaus šalti, pamokomi žodžiai, kaip sukriu botagėliu, kirto šventaragiui per savimylą, bet jis susivaldė ir labai rimtai atsakė:

— Man nė galvoje apvilti viešpatį Parnų, ir aš toli gražu nesiruošiu kaišioti kuolų į pasiuntinybės vežimą. Gal kaip tik atvirkščiai: gal aš noriu bandyti išvilkti įklimpusį vežimą į sausesnę ir kalnesnę vietą? Juk ar ne tam žmogui ir galva duota? Man rodos, kad mes ne viską padarytume, jei iš laiko nepagalvotume, kaip būtų geriau susipainiojusį mazgą atmegzti.

Nelabai kas tesuprato, ką jis tais mįslingais žodžiais norėjo pasakyti, bet, kita vertus, visiems kažkaip buvo aišku jį sakant teisybę.

— Prižadų, tai bus paskutinis kartas, — pridūrė šventaragis. — Dar pasigrožėsiu Dauguvos pakrantėmis, o paskum sėdėsiu per dienas su Vakare ir klausysiuos jos pasakų apie Bangpūtį ir Jūrą, — jis nusišypsojo merginai, o atsigręždamas į Tautvilą paklausė: — Tu mus palydėsi, Tautvilai?

— Tik ne Tautvilas! — sušuko Remėza. — Jis jūsų nebelydės. Nenoriu pykčių su magistru. Jūs iškeliausite, o man reikės gyventi čia!

— Ką galvoji, viešpatie? — paklausė šventaragis, ir visi sužiuro į Parnų.

Parnus valgė tylėdamas. Jis nežinojo, kaip su tuo bernu elgtis. Jam dingsėjo galvoje, kad šventaragis neplavinės po miestą ir užmiestį be reikalo: jis kažką turi galvoje, bet vynioja į pakulas ir aiškiai nepasako. Ir vėlgi nė pati gudragalvė Laima jam nepašnibždės ausin, kaip jį pažaboti, kad pats neįkištų kuodo ir visos pasiuntinybės neįklampintų. Jis dar jaunas, bet kai pažiūri į tave savo šaltomis, mįslingomis akimis, tai ir pats imi galvoti esąs neišmanėlis! Ant jo gražios vambros ir išminčius liežuvį nususuks. Su vyskupu jis kalbėjo protingai, betgi čia ne vyskupas, o visagalis magistras! Ir jam pirmą kartą dingtelėjo galvon, kad kažin ar jis nebus apsirikęs, perkalbėdamas Mindaugą skirti tą nerimąlą į pasiuntinybę? Lyg ir ieškodamas pritarėjų, jis kreipėsi į Karigailą paklausdamas:

— Ką tu galvoji, Karigaila?

Karigaila buvo vyras nekalbus ir paprastai visada pritardavo savo viršininkui. Staiga užkluptas, jis nesusimetė iškart kas atsakyti ir žiūrėjo į Parnų mirkčiodamas savo mažomis, prigesusiomis akimis. Paskum jis atsi-
grėžė į šventaragį, kuris žiūrėjo į jį su tokia paperkama jaunuoliška šypsena, kad jis pats šyptelėjo ir ramiai atsakė:

— Anot mūsų žmonių išminties, bijok meškos, tai neik ir medžioti!

Visi ėmė juoktis ir laukė, kad jis dar ką

pasakytų, bet Karigaila tylėjo ir grįžo prie valgio.

— Ir tą greveldą tas bernas bus apžavėjęs, — dėbtelėjo Parnus nepatenkintas į savo padėjėją.

Galiausiai Parnus sutiko šventaragį išleisti, bet tik su sąlyga, kad tai bus paskutinis kartas.

Jie išjojo tuojuo po pusryčio. Šventaragis jojo tik su savo bičiuliais: Tautvilas liko namie.

Kelias vingiavo paupiu, daiktais nuo kranto nutoldamas, daiktais vėl priartėdamas. Vietomis pakrantėje ir toliau nuo jos staibstėsi miškeliai, o tarp jų buvo matyti žemdirbių sodybėlės ir dirbantieji laukai. Apylinkės nebuvo ypač gražios, bet šventaragis labai atsidėjęs dairėsi ir, atrodo, kiekvieną padairos smulkmeną dėjosi atmintin.

— Nežinau, kam jis mus tampo po tuos laukus, — kalbėjo nepatenkintas Mantas Šiliniui, kai jie jojo atsilikę. — Mūsų Nemunas daug gražesnis už tą jų Dauguvą. Ar mieste nėra įdomesnių vietelių pamatyti?

— Tau rūpi smuklės, žinau. Kur tu buvai šianakt?

— Matai, tas jų miestelis vietomis dvokia nepakenčiamai, bet tu čia rasi ir tokių užkampelių, kokių Lietuvoje nė su žiburiu nesusiešiosi. Ir jų čia tos mergos kitokios kaip mūsų...

— Iš kur tu žinai?

— Iš kur aš žinau? — nusijuokė Mantas.
— Gal tu manai, kad aš į Rygą atjočiau po Remėzos sandėlių trintis ir pajūriais pamariais maklinėti? Šianakt šiek tiek pasidairiau ir po tą jų miestelį. Vienoje smuklėje prie uosto mane apniko mergos.

— Pagyrūnas! — šilinis įtariai žvilgtelėjo į Mantą.

— Gal neapniko, o tik atvirai ir begėdiškai rodė savo dantis. Mat, smuklėse čia pilna mergų. Jei tu kuriai gnybteli į šlaunį, tai ji tik žvygteli, atsigrižusi rodo dantis ir tarsi sakyte sako: gnybtelėk dar kartą! Niekosau mergos, gaila, kad tu nematei. O toje smuklėje troškumas: kvapo negali atgauti! Ir ko ten nebuvo: vokiečių, maskolių, jūreivių, ginklanešių, knechtų, valkatų ir, tur būt, plėšikų ir žmogžudžių, žodžiu, visos miesto sąvalkos susirinko. Visi šaukia, bliana, mauraja! Gal su viena mergužė būčiau suėjęs ir į artimesnę kalbeį, bet žinai, kas šalia manęs atsisėdo? Niekad nenuspėsi: Belūpis! Na, manau, dabar jau bus blogai, ir ėmiau čiupinėti savo durtuvėlio rankenėlę, mat, pagalvočiau, kad savo galvelės pigiai neatiduosiu. O jis ką? Lyg niekur nieko, atsisėdo šalimais ir bičiuliškai ėmė kalbinti: kaip man patinkanti Ryga, ar aš dar neišžiūrėjęs kokios mergos, — jis mirktelėjo man viena akimi, — pasakum užsiminė apie gėralus ir labai ėmė girti žemaičių midų, mat, jis žemaitijoje gyvenęs, midų gėręs ir vis man siūlė gerti, mokėdamas

iš savo kišenės. Žinai, jis man pasirodė ne toks skretena, kaip lošiant kauliukais.

— Jis mokėjo tais pinigais, kuriuos tu jam pralošei, — nusijuokė šilinis.

— Perkūnsžin, gal ir tais, bet galėjo ir nemokėti. Paskum jis man prisipažino kone ašarodamas, kad labai gailysis užrūstinęs mūsų kunigą ir norįs maldauti jį dovanojamas, tik nežinaš, kaip prie jo priėti. Aš jam pasakiau, kad kunigą šventaragį jis visada galįs rasti pas Remėzą, bet jis atsakė, jog bijąs ten pasirodyti, kad Stulga vėl jo neprikultų. Paskum ėmė keikti magistrą, tik nebeatsimenu, kokiais žodžiais: mat, jau buvau gerokai svaigtelėjęs nuo jų alaus ir visokių vokiškų reinvainų. Kažkaip išėjus kalbai, Belūpis ėmė mane klausinėti, kodėl mūsų kunigas jodinėjas aplink miestą ir pajūriu, ko jis ten ieškąs? Galiausiai, žinai, ką jis man pasakė? Kad jis būtinai turįs pamatyti šventaragį, nes turįs jam didelę paslaptį pasakyti...

— Ir tu jam išplepėjai, kad šiandien mes išjojame padauguviu? — pertraukė savo bičiulį šilinis.

— Perkūnsžin, gal ir išplepėjau, nebeatsimenu, tik atsimenu, kad vakar, grįžus iš pajūrio, šventaragis minėjo padauguvį.

— Tuoju papasakok viską šventaragiui.

— Kam?

Užuot atsakęs, šilinis pagriebė Manto žirgo pavadį ir nutempė jį pas šventaragį. Kai

Mantas pasakojo jam savo naktinį nuotykį, šventaragis pojuokais tarė:

— Džiaukis, kad negavai peilio į pašonę.

— Bet jis taip prisitūpdamas koneveikė magistrą...

— Kad pasidarytų tavo sėbras... Gerai, kad papasakojai: jei Belūpis atsidauš man savo paslapties pasakyti, būsimė pasiruošę jį pasitikti.

Daugiau jie apie tai nebekalbėjo ir tylėdami nujojo toliau. Pajoję keletą varsnų, jie išjojo į plyną lauką, už kurio vėl buvo matyti miškas.

— Grįšime atgal, nieko gero: negali palyginti su pajūriu, — tarė šventaragis, nusišypsodamas sau vienas.

Jodami atgal siaura, smėlėta pakrante, jie pamatė priešais atjojantį raitelių būrį. Jie vilkėjo civiliai, bet buvo gerai apsiginklavę. Šventaragis suskaitė 11 vyrų.

— Pažiūrėk, Mantai, ar ne tavo draugas Belūpis joja priešakyje? — šventaragis juokaudamas grįžtelėjo į Mantą, kuris žiūrėjo į Belūpį taip, tarsi būtų norėjęs jį persmeigti savo žvilgsniu.

Kai raiteliai suartėjo tiek, kad buvo galima susikalbėti, Belūpis, pasistiepęs balne, suriko:

— Mes keliaujame į Pskovą. Mūsų žirgai pavargo, reikia juos pakeisti. Mes nutarėme žirgus pasiskolinti iš jūsų: jūs čia palauksite, kol mes grįšime. Jūsų piniginės mums taip

pat pravers: dykai niekur nakvynės negausi. Grįždami gražinsime jums su palūkanomis.

— Jei jūsų žirgai pavargo, galite plaukte plaukti upe: kol grįšite, mes jūsų žirgus paganysimė, — atkirto šventaragis apsidairydamas.

Smėlio ruožas buvo siauras. Vienoje pusėje tekėjo upė, kitoje — kilo status skardis. Žiūrėdamas į susiglaudusį priešų būrį, šventaragis tarė:

— Broleliai, pasivaikščiosime priešų pilvais! Tu, Stulga, stipriausias, lėksi priešakyje, aš su Eikučiu dešinėje, o jūs, Mantai ir Šilini, kairėje. Ir truputį prasiskleiskime, kad iš mūsų pasidarytų strėlės smailagalio pavidalas. Gera, kad čia siaura vieta: užpuolikai negalės prasiskleisti į šalis. Savo strėlę mes jiems suvarysime tiesiai į vidurius. Gera įsibėgėkime, kad pervažiuotume jiems per pilvus pilna zovada!

— Stulga, palik man Belūpį! — riktelėjo Mantas, kai visi jau nešėsi, pasilenkę ant žirgų.

Užpuolikai tokio staigaus antpuolio nelaukė, bet, kol lietuviai priartėjo, dar spėjo išsitraukti kardus iš makščių. Stulga smogė savo ilgakočiu kirviu pirmam pasipainiojusiam priešui, ir tas išvirto iš balno. Tai buvo lyg angos pravėrimas kitiems: lietuvių penkiukė, kaip paleista ietis, sulindo į priešo kūną. Kurių nespėjo užgriebti Stulgos kirvis, siekė šventaragio ir jo vyrų kardai. Vieno užpuoli-

ko pasibaidęs žirgas su raiteliu šoko į upę, trys, išblokšti iš balnų, tįsojo ant žemės, du užpakaliniai vyrai, matydami, kad priešakiniam blogai, apsigrėžę nurūko atgal. Tik keturi, jų tarpe ir Belūpis, prasmukę pro lietuvių kylį, atsidūrė jiems už nugaros. Jie nešėsi tolyn nuo kautynių vietos, kiek įkerta žirgai. Mantas norėjo juos vytis, bet Šventaragis sulaikė.

— Nebetoli vakaras, mums reikia grįžti į miestą prieš saulei nusileidžiant, kad neuždarytų vartų. Ar niekas nesužeistas?

— Vienas smirdas nudraskė man ranką, — Stulga atsiraitojo rankovę ir atkišo kruviną per linkmenį sužeistą ranką.

Šventaragis apžiūrėjo žaizdą ir ją aprišo: tvarstomosios medžiagos jis visada nešiodavosi savo balne.

— Jie jau nebegyvi, — pasakė šilinis, apžiūrinėdamas lavonus.

— Tikrai, — pasilenkė prie jų ir Šventaragis. — Nenujojo vyrai iki Pskovo. Sumeskite lavonus į upę: teplaukia pranešti magistrui apie savo žygį...

Kai lavonai nuplaukė, jie šoko ant žirgų ir zovada nušuoliavo Rygos link.

8

Magistro Volkevino dirbamajame žibėjo ant stalo didelė sidabrinė žvakidė, apšviesda-

ma tik nedidelį lopą aplink stalą: menės kam-
pai skendėjo potamsiuose. Buvo vėlyvas vasa-
ros vakaras. Magistras sėdėjo tiesiai atsirėmęs
į gotiškais motyvais išpiaustytą aukštą kėdės
atlošą ir kalbėjo, per stalą žiūrėdamas į vys-
kupo Mykalojaus veidą:

— Jūsų malonybė žino, kad brolių ordi-
nas yra nusprendęs suduoti žemaičiams le-
miamą smūgį. Tam žygiui mes iš anksto pra-
dėjome ruoštis ir šiandien, galima sakyti,
galutinai pasiruošę. Mūsų priešai apie mūsų
ketinimus gal žino, gal ir ne, bet tikrai niekas
nežino nei kada, nei kam smūgis bus tvotas:
tai paslaptis.

— Jūsų prakilnybė paminėjai, kad tas
smūgis būsiąs lemiamas. Kodėl jis bus lemia-
mas? — paklausė vyskupas.

— Turi būti lemiamas, — magistras atsi-
stojo ir, paėmęs žvakidę, priėjo prie sienos, kur
kabojo didelis Livonijos ir Baltijos pajūrio že-
mėlapis, apimęs dalį Lietuvos ir bemaž pusę
Žemaitijos, ir, rodydamas kuršių žemę, kal-
bėjo toliau: — Kaip jūsų malonybei žinoma,
kuršiai yra jau galutinai numalšinti ir klauso
ordino. Dabar mes turime suduoti lemiamą
smūgį žemaičiams, ir tada visas pajūris iki
Prūsijos ir bemaž pusė Žemaitijos atiteks
Livonijai. Man nereikia jūsų malonybei aiš-
kinti, kokia būtų iš to nauda Livonijai, visam
krikščioniškajam pasauliui ir, be abejo, pa-
tiems pagonims, nes jie būtų išvaduoti iš
stabmeldybės prietarų. Prūsijos ordino namo

broliai veržiasi į Rytus, mes turime jiems ties-
ti ranką į Vakarus. Kai abiejų ordinų žemės
susijungs, tuomet Lietuva galutinai bus at-
kirsta nuo jūros ir atsidurs tarp vokiškų žny-
plių. O turėdami Žemaitiją ir Lietuvą, mes
įkelsime koją ir į maskolių žemes. Vokiečių
imperija tuomet išsiplėstų nuo Reino iki
Dauguvos, o Rytuose gal net iki Dniepro.

— Žinoma, tuomet vokiečių imperato-
rius pasidarytų vakarų ir rytų Europos vieš-
pats, — ne be pašaipėlės tarė vyskupas.

— Suprantu, ką jūsų malonybė turi gal-
voje, — magistras vėl atsisėdo. — Imperato-
rius ir popiežius rungtyniauja dėl pirmavimo.
ir jūsų malonybė, kaip ištikimas popiežiaus
šalininkas, norėtum, kad laimėtų šventasis
tėvas ir kad mūsų Livonija atitektų Romos
Kurijos globon. Juk ne be reikalo popiežius
Livoniją pavadino Terra Mariana. Tik man ro-
dos, kad dabar, kai mes stovime prieš didelius
įvykius, rungtyniavimas tarp mūsų turėtų bū-
ti pamirštas. Kas pirmaus iš pagonių išplėš-
tose žemėse, man rodos, turėtų būti antraeilis
dalykas: svarbiausia, kad tos žemės atitektų
vokiečiams. Mes, vokiečiai, esame krikščiony-
bės avangardas čia, Pabaltijyje, mes čia lie-
jame savo kraują ir tik mes čia turime vieš-
patauti. Mūsų savitarpio nesutarimai nau-
dingi tik mūsų priešams. Juk ir mūsų prekiai
svajuoja, o gal dar ir šiandien tebesvajuoja Li-
voniją padaryti prekyjų valstybe, kurioje, be
abejo, vyrautų Liubeko Hansos įtaka. Kokia

nesąmonė! Mums tik tada pasiseks įgyvendinti pačios šventosios Dvasios mums pavestą misiją, mes tik tada sukursime krikščionišką, plačią ir galingą Livonijos valstybę, kai kryžius, prekijo sidabras ir ordino brolių kardas veiks išvien ir galutinai pablokš pagonis.

— Žinoma, vienybės reikia, bet ordinas tik tada ją atsimena, kai ji jam reikalinga, — atsakė vyskupas Mykalojus delsiai. — Nežinau, ar ordinui pasiseks galutinai paklupdyti žemaičius, kaip čia buvo pasakyta, o jei pasisektų, aš nenoriu, kad juos ištiktų toks pat likimas, kaip kuršius. Romos Kurija niekad to ordinui nedovanos. Šventojo Tėvo legatas Balduinas buvo sudaręs su kuršių karaliumi Lamikiu sutartį, pagal kurią jo valdos buvo pavestos Kurijos globai, o kaip pasielgė ordinas? Nors popiežius tą sutartį patvirtino, tačiau ordinas vis dėlto įsibrovė į Kuršą, nusiaubė jo žemes ir net sulaikė Visbyje kuršių pasiuntinius, kurie keliavo į Romą ieškoti šv. Tėvo užtarimo.

— Teisybė, — atsakė magistras, — tik jūsų malonybė užmiršo vieną dalyką, būtent, tą, kad, prieš Balduinui sudarant sutartį, ordinas jau buvo anksčiau susitaręs su kuršiais ir žymiai palankesnėmis sau sąlygomis. Aš labai gerbiu šv. Tėvą, bet nemėgstu, kai Kurija kaišioja mums koją. Jūsų malonybės pirmtakas vysk. Albertas svajojo sukurti čia nuo Romos Kurijos pareinančią valstybę, ir

atrodo, kad Roma vis dar nebus nuo tos minties atsisakiusi, nors būtų pats metas.

Vysk. Mykalojus tylėjo susimąstęs. Jis žiūrėjo į potamsiuose skendintį menės kampą ir galvojo apie dar neapšviestą krikščionybės pagonių kraštą. Žibančios žvakidės ant stalo jam priminė katalikybės ižiebtą žibintą Dauguvos žiotyse, bet kas tą žibintą ižiebė? Ar ne šventieji vyrai: Meinhardas, Bertoldas ir jo pirmtakas didysis vyskupas Albertas? Kertinį akmenį Livonijos valstybei padėjo dvasiškai, ne kareivos. Vyskupą Mykalojų, kaip vokiečių, žavėjo magistro pavaizduotoji Livonijos ateities vizija, tačiau, kaip dvasiškiui, ji jam kėlė didelių abejonių, nes ir pats magistras neslėpė, jog, sutriuškinus žemaičius, pirmon galvon laimės imperatorius, o ne popiežius. Kaip ištikimam popiežiaus šalininkui, jam rūpėjo visų pirma stiprinti Romos Kurijos galią.

— Bet ar ne kryžiaus vardu ordinas nori savo planus vykdyti? — pagaliau jis paklausė.

— Aišku, mes juk tam ir kryžius nešiojame ant savo apsiautalų, — nusišypsojo magistras, — bet kryžius be kardo bejėgis.

— Kaip ir kardas be kryžiaus.

— Šventi žodžiai, jūsų malonybe. Štai, aš kaip tik ir sakau, kad kryžius ir kardas turi veikti išvien. Mes negalime ir neturime pasitenkinti tuo, ką turime: mūsų misija nešti kryžių į Rytus. Mums, ordino broliams, mūsų sąjungininkams ir misininkams reikalingos

jūsų malonybės ir visos Livonijos dvasininkijos maldos į Visagali, kad jis suteiktų mums jėgų priešams sutriuškinti; antra, prašau jūsų malonybę įsakyti vienuoliams ir dvasiškiams per pamokslus ugningu žodžiu kurstyti riterių ir misininkų kovos dvasią ir pagonių neapykantą mūsų šventojo tikėjimo ir bažnyčios didesnei naudai, ir, trečia, mes prašome, kad jūsų malonybė įsakytum visur rinkti aukas ir pats plačiai atvertum savo išdinės duris.

— Jūsų prakilnybė kalbi taip, lyg kad visiškai neabejotum žygio pasisėkimu. O jei jis nepasisėks?

— Nepasisėks! — magistras šyptelėjo su panieka. — Kaip jis gali nepasisėkti? Žygiui mes jau seniai rušiamės. Mes jau susitarėme su Pskovu: jis atsiųs mums pagalbą. Jo šventenybės popiežiaus Grigaliaus paskelbtasis šiaurės Vokietijoje kryžiaus karas prieš lietuvius mums daug padėjo ir dar daugiau padės. Mūsų kariaunoje yra sutelkti lybių, estų ir latgalių būriai. Mes visaip stipriname savo kumštį, — magistras pakėlė ranką su sugniaužtu kumščiu, — ir jo smūgis bus triuškinantis. Ar ne taip buvo, kai mes suruošėme pirmąjį didelį žygį į Lietuvą? Mes nužygiavome iki Nalšėnų, sutriuškinome lietuvius ir su dideliu grobiu grįžome atgal.

— Ar Mindaugas žemaičiams nepadės?—

— Ne, nepadės: jis nekenčia žemaičių kunigo Vykinto, o, kita vertus, gal ir nesuspės,

nes apie mūsų pasiruošimus, tur būt, nieko nežino, o jei ir žino, Vykinto jis neparems. Jei mūsų pirmasis žygis į Lietuvą pasisekė, tai žygis į Žemaitiją bus dar sėkmingesnis, nes mes būsimė dar geriau pasiruošę.

Vyskupas Mykalojus žiūrėjo magistrui Volkevinui į akis, kuriose švietė ryžtas ir valia, ir pagalvojo, kad ginčytis nebūtų prasmės. Jis nori karo, ir tas karas bus, gal net dar šį rudenį, kam priešintis? Gal magistras ir jaučiasi padėties viešpačiu ir net Livonijos valdovu, bet, tur būt, ir jis pats žino, kad taip nėra, kad Livonijos ateitis galų gale pareis nuo to, kas laimės: imperatorius ar popiežius. Kad vokiečiai išigali Pabaltijyje — gerai, bet jei Friedrichui Hohenstaufenui bus aplaužyti ragai ir popiežius triumfuos, tai ir Pabaltijyje Romos Kurija viešpataus. Juk magistras ir jis, Livonijos vyskupas, tėra tik pėstininkai: didieji generolai kaunasi kažkur kitur. Jei magistro žygis pavyks, tai jo, dvasinio ganytojo, svarbiausias tikslas bus skleisti nukariautose žemėse krikščionybę ir išspausti ko daugiausia naudos bažnyčiai. Tą mintį turėdamas galvoje, vyskupas tarė:

— Tegul jūsų prakilnybės žodžiai pasiekia Visagalio ausį, ir tegul Jis išklauso mūsų maldų. Aš tik noriu išpėti iš anksto, kad karą laimėjus, dalijantis žemėmis nekiltų ginčų mūsų tarpe, kaip tai, deja, būdavo praeityje. Pagal mūsų susitarimą, nukariautųjų pagonių žemių bažnyčiai priklauso trečdalis. Mes

patys pasirinksiu, kurios žemės mums turi priklausyti.

— Tebūna taip, kaip jūsų malonybė nori,
— atsakė magistras nuolaidžiai.

— Dabar kitas reikalas: yra atkeliavusi Mindaugo pasiuntinybė.

— Girdėjau. Ko ji nori?

— Kad jūsų prakilnybė nebūtum kietas derybose dėl kunigo Lengvenio išlaisvinimo.

— Juokinga! — nusišypsojo magistras.
— Atrodo, kad lietuviai nori jūsų malonybę padaryti savo sąjungininku prieš mane,
— jie abu nusijuokė. — Jūsų malonybė pats supranti, kad čia negali būti kalbos apie kietumą ar minkštumą: čia tik gali būti kalba apie naudą ordinui ir bažnyčiai. Ruošiantis karui, reikalingi pinigai. Mindaugo išperkantieji mums labai pravers. Ar ne gudriausia taktika priešą nugalėti jo paties sidabru? — magistras žiūrėjo į vyskupą didžiudamasis savo gudrybe.

— Ar teisybė, kad ordinas reikalauja kai kurių žemių priedo? — paklausė vyskupas.

— Mažmožis. Dėl keleto valsčių Mindaugas nepasidarys elgeta. Aš noriu praplėsti mūsų žemių padauguvio ruožą ir Livonijos sieną pastūmėti iki Dysnos žiočių, kad vokiškų replių vienas spaustas tvirtai laikytų primygęs Lietuvos uodegą Rytuose.

— Taip, žinoma, — kalbėjo vyskupas delsiai, — tik man rodos, kad jūsų prakilnybė prieštaraui pats sau: nori taikos su Lietuva,

o apsigręžęs erzini jos valdovą. Lietuvių pasiuntinybės galva man aiškiai davė suprasti, kad Mindaugas nežiūrįs šaltai į savo gimnaičio bylą ir kad vienoks ar kitoks jos sprendimas nulemsiąs jo pažiūrą į santykius su Livonija ir net artimiausioje ateityje. Nebuvo sunku suprasti, kad tai buvo, nors ir užmaskuotas, grasinimas, bet vis tiek grasinimas karu. Būtų įdomu patirti, kas ištiktų ordino planus, jei jūsų prakilnybei tektų susidurti kautynių lauke su Vykintu ir Mindaugu?

— Niekad to nebus! — nesvyruodamas kietai atsakė magistras.

— Gal ir nebus, tegul visagalis Viešpats prie to neprileidžia, betgi mes žinome, kad karai kyla ir dėl menkesnių priežasčių. Aš prašau jūsų prakilnybę parodyti lietuviams krikščionišką gailestingumą, kaip to reikalauja mūsų viešpats Jėzus Kristus.

— Amen! — užbaigė magistras rimtai, bet nusijuokė savo širdyje.

Išeidamas iš pilies, vysk. Mykalojus jaučėsi išpildęs Lietuvos pasiuntiniams duotąjį pažadą...

9

Magistras Volkevinas Mindaugo pasiuntinius priėmė pabrėžtinai mandagiai. Į Parnaus perduotus Mindaugo pasveikinimus jis gražbyliaudamas atsakė, jog jam esą labai džiugu girdėti, kad Lietuvos valdovas ir jo

šeima džiaugiasi gera sveikata, kad savo didele išmintimi Lietuvos viešpats puoselėjas draugystę su Livonija ir kad pagaliau jis tvirtai tikis, jog abiejų kraštų taikaus sugyvenimo nedrumsią jokie šešėliai ir ateityje.

— Liežuviu mala gerai, bet ką širdyje galvoja? — Šventaragis klausėsi magistro kalbos, ne tiek kreipdamas dėmesį į žodžius, kiek galuodamasis iš akių išpėti, koks jis žmogus.

Kai Parnus užsiminė apie Lengvenį ir su ta byla susijusias derybas, magistras pakėlė antakius, dėdamasis nustebeš, ir prabilo taip, lyg būtų aiškinęs nesupratingam žmogui per daug aiškų dalyką:

— Man ne visai aišku, kokias derybas Lietuvos valdovo garbingas pasiuntinys turi galvoje? Man rodos, kad čia viskas be jokių derybų aišku: jūs sumokate išperkamuosius, mes gražiname belaisvį, ir byla baigta. Žinoma, kas be ko, — jis kalbėjo toliau delsiai, — po kunigo Lengvenio apsigyvenimo mūsų pilyje praėjo tam tikras laikas, ir belaisvio išlaikymas mums ne taip pigiai atsėjo, — magistro lūpų kampeliais nuslinko žaismi šypsenėlė. — Velgi kita vertus, mes pagalvojome, kad 500 markių už tokį kilnų ir Lietuvos valdovui artimą žmogų būtų lyg ir mažoka. Mes nenorime per daug užsiprašyti, bet ir bijome ižėisti jūsų viešpatį per mažai užsiprašydami. Todėl prie išperkamųjų mes norime mažo priedo, kuris jums ničnieko nekainuos.

Magistras sėdėjo savo kėdėje atsilošęs, ir

jo akyse žaidė žaismingos liepsnelės, kai jis jas vedžiojo nuo vieno lietuvio veido ant kito. Aiškiai matėsi, kad jis jaučiasi padėties viešpats ir žiūri į lietuvius iš didelių aukštybių. Kai jis sutiko šaltą, perveriantį Šventaragio žvilgsnį, magistras susiraukė, tarsi būtų pajutęs kūninį skausmą. Galimas dalykas, kad ta akimirka ir nulėmė Šventaragio tolesnę laikyseną toje byloje: jis negalėjo pakeisti pažeminimo ir neatžvalgos į žmogaus vertybę.

Tuo tarpu magistras Volkevinas atsistojo ir priėjo prie to paties žemėlapių, kuri rodė vyskupui. Braukdamas padauguviu pirštu, jis kalbėjo:

— Štai, čia eina Livonijos sausumos kelias padauguviu Dinaburko, Polocko ir Vitebsko link. Vietomis tas kelias labai siauras: mes norime jį praplėsti ir kiek pastūmėti į Rytus. Lietuvai, valdančiai Rytuose didelius žemės plotus, keletas varsnų žemės didelės, sakyčiau, jokios vertės neturi, — magistras vėl atsisėdo ir peržvelgė lietuvius, tarsi sakydamas, kad čia viskas aišku ir aiškiau būti negali.

— Jei Lietuva sutiktų praplėsti jūsų prakilnybės minimą žemės ruožą, tai ordinui pasidarytų lengviau pasistūmėti iki Dysnos žiočių, o tai jau nebebūtų mažmožis, nes ordinas tada galėtų tvarkyti prekeivių laivų susisiekimą ta upe savo nuožiūra. Gal ir galėtų būti kalba apie to žemės ruožo perleidimą ordinui, bet tik su ta sąlyga, jei ordinas sutik-

tų perleisti atitinkamą sėlių sritį Lietuvos pasienyje, — pasakė šaltai Parnus.

— Jokių mainų nebus! — magistras, rodėsi, norėjo trinktelėti kumščiu į stalą, bet, matyt, apsigalvojo, ir jo ranka pasviro pusiaukelyje, o kai jis vėl ėmė kalbėti, pasistengė grįžti į ramaus pokalbio toną: — Aš norėčiau priminti garbingiems Lietuvos valdovo pasiuntiniams, kad mes sėdime ne vienodose kėdėse: Mindaugas prašo paleisti savo giminaitį, o mes reikalaujame, — jis pabrėžė tą žodį, — išperkamųjų ir nieko neverto žemės sklypo.

— Ordinas labai aukštai vertina savo žemes ir tiesiog niekais laiko Lietuvos valdas, — atsakė Parnus. — Jūsų prakilnybės mūsų valdovui rašytame laiške nieko nebuvo užsiminta apie žemes: ten buvo kalbama tik apie pinigus. Ir dar norėčiau priminti, kad 500 sidabro markių kaina pernelyg aukšta. Vakaruose išperkamieji už belaisvius nebūna tokie aukšti.

— Ten belaisviai krikščionys, o čia stabmeldys, — šyptelėjo Volkevinas, bet staiga vėl surimtėjo ir sausai pridūrė, žiūrėdamas Parnui į akis: — Jei aš teisingai supratau jūsų iškilybės žodžius, jūs nenorite mokėti net tų 500 markių. Jei taip, tai mes kunigą Lengvenį perkelsime į kitą vietą, kur jis galės pasi-džiaugti žiurkių draugyste, — magistras palydėjo savo žodžius žiauria šypsena.

Šventaragis žiūrėjo į Volkevino kietą,

užsispyrusį veidą ir galvojo, kad, jei jis negaus, ko reikalauja, savo grasinimą įvykdys be svyravimų, kitaip sakant, įmes kalinį į tokį požemį, kur žmonės supūva, kaip sakė Remėza. Ji suėmė pyktis, ir jis turėjo kietai sukąsti dantis, kad neišspruktų iš lūpų koks įžeidus žodis.

— Aš nesakau, kad mes nenorime mokėti išperkamųjų, — atsakė Parnus. — Jūsų prakilnybės grasinimas atiduoti kalinį sugriaužti žiurkėms čia nebuvo reikalingas. Mes galime tučtuojau sumokėti išperkamuosius, ir byla būtų baigta, bet ordinas nori daugiau. Mums vis tiek nesuprantama, kaip tokią svarbią bylą būtų galima išspręsti be derybų. Net ir tuo atveju, jei mes sutiktume su ordino reikalavimais, be derybų nebūtų įmanu išsiversti, nes juk reikia aptarti, kokia sritis perleidžiama ordinui ir kur eis nauja siena. Juk, tur būt, jūsų prakilnybė negalvoji, kad tatai bus palikta vien tik ordino nuožiūrai?

Šventaragiui pasimatė, kad Parnaus žodžiai padarė magistrui įspūdį ir įnešė maišatį į jo galvojimą. Ką Parnus pasakė, buvo per daug aišku ir nuoseklu, kad būtų galima dar kas ginčyti. Volkevino paakyse pavandeniję maišeliai, atrodė, dar labiau išbrinko, o akyse blikstelėjo pykčio ir nepakantos liepsnelės. Priremtas prie sienos, jis galėjo nesiskaitydamas su nieku užsikirsti, pasitarimus nutraukti ir gal net ir pasiuntinybę išvyti iš Rygos. Kaip tik to Šventaragis ir bijojo, nes tuo

atveju visiems jo planams būtų padarytas galas, ir kunigas Lengvenis, greičiausia, žūtų, nugramzdintas į požemius. Tuomet jis nutraukė tylą, labai mandagiai kreipdamasis į magistrą:

— Aš noriu jūsų prakilnybei priminti, kad mūsų viešpats pavedė mums derėtis tik dėl išperkamųjų, bet nedavė jokių įgaliojimų kalbėti dėl žemių perleidimo. Kaip jūsų prakilnybė pasielgtų su savo pasiuntiniais, kurie, nuvykę į svetimą kraštą vesti derybų, susitartų perleisti vieną ar kitą Livonijos sritį be jūsų prakilnybės įgaliojimų bei sutikimo?

— Liepčiau galvas nukirsti, aišku.

— Ar jūsų prakilnybė mano, kad mes nebranginame savo galvų? — nusišypsojo šventaragis. — Be savo valdovo žinios ir sutikimo mes tokių sandėrių, kokių reikalauja ordinas, daryti negalime. Mūsų viešpats savo giminaitį taip gerbia ir myli, kad, gal būt, palankiai pažiūrės ir į ordino reikalavimus žemių, bet mums reikia pasitarti ir su juo susisiekti. O tuo tarpu mes prašome jūsų prakilnybę paskirti savo įgaliotinius, su kuriais mes galėtume kalbėtis toliau ir gal net susitarti: gavus savo viešpaties sutikimą, mums beliktų tik pridėti savo antspaudą. Be to, mes prašome leisti mums pasimatyti su kunigu Lengveniu.

Magistras metė skvarbų žvilgsnį į šventaragį, pagalvodamas: — Štai, kaip gražiai čiulba tas paukštelis, kuris skraido po Rygos

apylinkes ir lesa mano žmones! Vakar jis tris lavonus plukdyte perplukdė į Rygą, penkis sužeidė, ir kažin ar visi pagys? Vienuolika vyrų prieš penkis nieko nepadare! Joks kraštas lig šiol man dar nebuvo atsiuntęs tokio pasiuntinio. Aš gerai pažįstu Mindaugo senąjį patarėją,—magistro žvilgsnis nukrypo į Parnų,—žinau jį esant rimtą ir padorų vyrą, bet kas tas jaunas kunigas, nežinau,—jis vėl atsi-
grėžė į šventaragį. — Matyt, Mindaugas jau renkasi bendradarbius iš jaunimo. Ir tas bernas, be abejo, yra karštas Mindaugo šalininkas, jo užmojų vykdytojas, o tuo pačiu ir aršus ordino priešas.

— Kodėl jūs norite pamatyti kunigą Lengvenį? — pagaliau jis paklausė.

— Mes norime savo akimis įsitikinti, kad jis gyvas ir sveikas, — atsakė šventaragis.

— Galite įsitikinti: ordinas kilnių belaisvių neskriaudžia. Kiek laiko jums reikia susisiekti su jūsų valdovu?

— Greitininkas keliauja mažiausiai devynias dienas ten ir atgal.

— Labai ilgas laikas, — pagalvojęs pasakė magistras. — Duodu jums septynias dienas, ne daugiau. Per dešimtį dienų turi būti susitarta. Pasakykite savo valdovui, kad jei jis nori matyti savo giminaitį gyvą ir laisvą, turi patenkinti mūsų reikalavimus, — magistras atsistojo: audiencija buvo baigta.

Jojant atgal, Parnus atrodė labai susirūpinęs. Pasimatymas su magistru nieko gero

nežadėjo. Gal tik tiek buvo gera, kad dabar jie žinojo, ko ordinas nori. Jis tarė šalia jojančiam šventaragiui:

— Gobšys! Aviną duotas gaidžio panoro! Tu pasakei, kad mūsų valdovas iš meilės savo giminaičiui gali padaryti nuolaidų. Man rodo, to nereikėjo sakyti. Aš jau minėjau, kad iškeliaujant Mindaugas man įsakė nenusileisti. Mes atsidūrėme tarp dviejų girnapusių.

— Gal nėra taip blogai: magistras turės rimtai pagaltoti, ar jam geriau apsimoka gauti 500, ar likti tuščiomis rankomis su belaisviu. Jei jis ruošiasi karui, pinigai jam reikalingesni už kalinį. Aš jam tyčia pakišau mintį, kad mūsų viešpats gal nusileisiąs, nes norėjau išlošti laiko.

— Laiko? — nustebo Parnus. — Kam mums tas laikas? Mes visi norime ko greičiausiai grįžti Lietuvon.

— Priešingai, aš noriu dar čia pasižmonėti, — nusijuokė šventaragis. — Ir pirmon galvon noriu pamatyti, kur uždarytas ir kaip laikosi mūsų belaisvis.

— Stebiuos, kaip tu neatsidūrei Lengvenio draugystėje po vakarykščio susirėmimo su magistro žmonėmis padauguvyje.

— Magistras ne toks kvailas: ką jis būtų laimėjęs mane suimdamas? Gal būt, jis tai padarys vėliau, gavęs išperkamuosius, bet ne dabar. Kad jis šįkart spirgą prarijo net nesusiraukdamas, rodo mūsų susitikimas: jis nė minte neužsiminė apie vakarykštį įvykį.

— Tu vaikščioji ant peilio ašmenų,—
Parnus nepatenkintas dirstelėjo į šventaragi.

— Sakyk, ką tu sugalvojai?

— Pasakysiu, kai pasimatysime su Leng-
veniu.

Parnus beviltiškai mostelėjo ranka ir
daugiau nebekalbėjo. Jam darėsi apmaudu,
kad dveigys tariasi esąs gudresnis už treigį...

10

Nuošaliame pilies kiemo užangyje akme-
niniai laiptai leidosi į požemį. Nusileidę maž-
daug dešimtį pakopų jie pateko į požeminio
kalėjimo užvaizdos nedidelį, derviniu deglu
apšviestą kambarėlį. Du vienmarškiniai vyrai
sėdėjo už staliuko ir lošė kauliukais. Raudon-
veidis atsilapojusia krūtine vyras, matyt, bu-
vo vyresnysis, nes už jo diržo kabaliavo didelis
raktų ryšulys. Kitas vyras buvo jaunesnis.
Matyt, jie jau žinojo apie lietuvių apsilanky-
mą, nes, jiems įėjus, vyresnysis tuojau atsi-
stojo ir davė ženklą sekti paskui.

Platokas akmeninėmis sienomis korido-
rius irgi buvo apšviestas prie sienų pritaisy-
tuose įkištuvuose degančiais žibintais. Korido-
riaus grindys nuolaidžiu vingiu leidosi žemyn,
ir šventaragiui dingtelėjo galvon šurpi min-
tis, kad juo einant nusileistum į baisią kiau-
rymę. Iš pagrindinio koridoriaus jie pasuko į

siauresnį koridorėlį ir dar kiek paėjėję sustojo ties siauromis geležinėmis durimis.

— Žiūrėk, kokių raktu jis atrakina duris!

— Šventaragis pašnibždėjo Mantui į ausį.

Raktininkas įleido juos į vidų ir uždarė duris.

Nuo siauro, ištrinto guolio pakilo kunigas Lengvenis. Šventaragiui pasivaimėjo jį mantant nebe gyvą žmogų, o vaiduoklį iš kito pasaulio. Kalinys buvo išblyškęs ir neišpasakytai apžėlęs plaukais ir barzda. Tokio žėlūno jis dar nebuvo matęs savo gyvenime. Ir jo aukštas, išdidus stotas buvo sulinkęs, lyg perlūžęs perpus.

— Seniai laukiami svečiai, seniai...

— prabilo jis irzliai, ir iš jo pabalusių lūpų pasipylė priekaištų, kaltinimų ir skundų srautas. Kunigas virte virė pykčiu, kad jį visi užmiršę, kad jam tekę taip ilgai pūti toje dvokiančioje oloje, kad niekas nesirūpinęs jo vaduoti. Kad jis būtų buvęs Mindaugo vietoje, seniai būtų Volkevinui ištalžęs dantis...

Parnus jam ramiai paaiškino, kad byla užtrukusi dėl magistro gobšumo, ir prašė dar kiek kantrybės, nes išlaisvinimas esąs čia pat.

— Kantrybės! Kantrybės! Kiek kartų man tą žodį zaunijo Remėza! Tam šunsnuikiui švankšliui nepakanka maišo sidabro: duok jam dar žemių! Kad tik aš išlįsčiau iš tos prakeiktos urkštynės tam suosliui kryžininkui ėdmenis buože išmaišysiu!

— Tu būsi laisvas, kunige — pasakė šventaragis.

— Kas tu toks būsi? — Lengvenis piktai pažiūrėjo į jį.

— Aš esu šventaragis...

— Žinau, kunigo Suginto išpera.

— Aš esu kunigo Suginto jaunylis sūnus, — ramiai tarė šventaragis, užgniaučdamas pyktį. — Savo užgauliojimus, kunige, geriau palik, kai būsi laisvas: tada, jei norėsi, mes pasiginčysime kartais, o ne liežuviais. Dabar aš neturiu laiko tepliotis rankų.

— Vyrai, mes čia atėjome ne rietis, — griežtai pasakė Parnus.

— Bet ir ne klausytis šunburniavimų, — atkirto šventaragis.

— Gerai, gerai, apie tai galėsime kalbėti kitur ir kitu laiku, — taikiau prabilo Parnus. — Vienaip ar kitaip mes tave išvaduosime, kunige, — Parnus atsigręžė į Lengvenį. — Gal išpirksime, gal kitaip padarysime. Derybos eina galop... Manau, kad kitą kartą galėsime tau smulkiau apie tai papasakoti...

Po pasimatymo su Lengveniu šventaragis paprašė Parnų sukviesti pasitarimą. Remėzos kontoroje, be paties šeimininko, susirinko visi pasiuntinybės nariai. Šįkart, šventaragiui prašant, į posėdį buvo pakviestas ir Mantas, kuriam turėjo būti pavestas vadovavimas Lengveniui išlaisvinti.

— Dabar galiu pasakyti, ką esu sumanęs, — prabilo šventaragis. — Apsilankius kalėjime man pasirodė, kad kalinio išlaisvinimas bus lengvesnis, kaip kad pirma maniau. Už

trijų dienų bus didelis magistro pokylis, kurin sukviesti visi svetimšaliai riteriai, vyresnieji ordino broliai, prekijai ir vyresnieji dvasiškiai.

— Ir aš pakviestas, — įsiterpė Remėza.

— Juo geriau. Tą naktį pilies kieme bus didelis sąmyšis. Bus ten pilna svečių tarnų ir knechtų, o netruks ir magistro žmonių. Ir mes, štai, visi: viešpačiai Parnus, Karigaila, Remėza ir aš pats, esame pakviesti ir nusi-
bausime ten su savo ginklanešiais ir tarnais. Tik paprašysime mūsų šeimininką juos ap-
rengti taip, kaip čionykščiai tarnai ir ginkla-
nešiai rengiasi. Tame sąmyšyje niekam nebus galvoje kreipti dėmesį į mūsų žmones, ir jiems bus vieni niekai prasmukti į požemį iš to užangio, atsimeni, Mantai?

— Nesunku atsiminti.

— Požemyje mes matėme penkis sargy-
binius: du lošė kauliukais, trys ėjo sargybą koridoriuje. Ar būdavo ten daugiau vyrų, kai tu lankydavaisi, Remėza?

— Ne, nemačiau.

— O kiek mes turėsime vyrų? — Šven-
taragis paklausė Mantą.

— Viešpats Parnus paliko dešimtį: kiti
grįžo į Lietuvą.

— Ne, dešimties mes neturėsime: vienas
vyras su dviem žirgais turės būti iš laiko pa-
siųstas į Kopkalnį, — atsakė šventaragis.
— Nemanau, kad mūsų vyrams būtų sunku
susidoroti su penkiais vokiečiais. Juo labiau,

kad mes turėsime ir Stulgą su jo ilgakočiu kirviu, — šyptelėjo šventaragis.

— Tą naktį kalėjimo sargyba gali būti sustiprinta, — pastebėjo Karigaila.

— Žinoma, gali, bet čia laimės dalykas. O jei sargyba tą naktį būtų ir padvigubinta, manau, mūsų vyrai vis tiek su ja susidorotų. Aš dar viską smulkiai apkalbėsiu su savo bičiuliais. Tiesa, kad neužmirščiau, — šventaragis kreipėsi į Remėzą, — parūpink apdarą ir kunigui Lengveniui: jis negali pasirodyti kieme magistro svečiams kalinio vilkėsena. Mantai, atsimeni, koku raktu raudonveidis atrakino Lengvenio vienutę?

— Gerai išžiūrėjau.

— Gerai. Kas be ko, gali ir taip atsitikti, kad puotos metu atsiras gerų kalėjimo sargybinių draugų ir pasuks jiems ašotėlį su Ragučio sultimis. Jei jie bus girti ir nesipriešins, pakaks jiems suraišioti rankas ir užkimšti burnas, bet jei priešinsis, kitokios išeities nebus: reikės pavartoti ginklą. Žodžiu, turi būti taip padaryta, kad joks garsas nepasigirstų iš požemio iki ryto, supranti? — pažiūrėjo šventaragis į Mantą.

— Suprantu.

— Bet kas paskum? — įsiterpė Remėza. — Jei tu, viešpatie, manai, kad kunigą Lengvenį paslėpsi mano namuose, tai iš laiko sakau: ne! Aš galiu savo namuose paslėpti lobį, bet ne gyvą žmogų. O iš miesto pabėgti jis negali, nes naktį uždaryti vartai.

— Palauk, Remėza, kalbėkime padalykiui. Būk ramus, tavo namuose Lengveniui slėptis nereikės. Aš jodinėjau pamariais ir paupiais ne vėjus gaudydamas. Mes visi žinome, kad miesto vartai naktį uždaryti, bet žvejams naktį išplaukti į jūrą niekas nedraudžia. Bejodinėdami pajūriu, mes susipažinome su kuršių žveju Lokeru: jis gyvena Kopkalnyje. Į Rygą jis atgabena žuvį parduoti, o naktį vėl plaukia į jūrą. Mantas su juo jau matėsi ir susitarė, kad naktį, kai magistras pokyliaus, jis išplauks į jūrą su kunigu Lengveniu, tik, žinoma, neplauks žvejoti, o skubės tiesiai į Kopkalnį, kur jau lauks mūsų žmogus su pabalnotais žirgais. Kai rytą magistrą iš miego pažadins triukšmas, kad kalinys pabėgo, jis jau bus toli nuo pajūrio, pakeliui į Žemaitiją.

— Už dvi markes Lokeras pažadėjo kunigą Lengvenį saugiai nuplukdyti į Kopkalnį, — pastebėjo Mantas.

— Aš žvalgiausi ir po padauguvį, bet pabėgimas ten sunkesnis: reikia irtis prieš tėkmę, o ir sausumoj kelias ne toks saugus, kaip pajūriu. Įsodinę Lengvenį į Lokero laivelį, mūsų vyrai, lyg niekur nieko, grįžta į pilį ir, paruošę žirgus, laukia mūsų. Po puotos, o gal ir puotai nepasibaigus, mes išsmunkame, sėdame ant žirgelių ir nedelsdami atsisveikiname su Ryga, nes magistras pabudęs, tur būt, supras, kad kalinys išslydo jam iš gniaužto ne be mūsų pagalbos ir todėl, tur būt, panorės mus ko greičiausiai pamatyti...

— O, taip, jis labai gerai supras ir panorės jus pamatyti!—šuktelėjo Remėza.—Ir pamatys, nes naktį miesto vartai uždaryti ir jūs atsidursite tuščioje ir šiltoje kunigo Lengvenio vienutėje!

— Iš teisybės, — susimąstė šventaragis. — Apjojau visą miestą iš vidaus ir iš oro, bet niekur nepastebėjau, kad siena būtų perlipama. Žmogus gal ir galėtų persiristi, bet žirgų neperkelsi.

Kurį laiką visi tylėjo, paskum vėl prabilo Remėza:

— Ar nebūtų išmintingiau nuo tų užmačių atsisakyti, kol dar ne vėlu? Jei kunigui Lengveniui ir jums ir pasisektų pabėgti, tai dar nežinia, koks būtų mano likimas? Magistras tikriausiai ir mane įtartų.

— Kas kad įtartų: įrodymų jis neturi jokių. Pagaliau juk ir pats būsi pokylyje, — pasakė šventaragis.

— Magistrui pakaks ir įtarimo. O, be to, jis gali visus Rygos lietuvius prekybus apdėti didele kontribucija.

— Dėl to tau nereikėtų galvos sukti, — pasakė Parnus. — Tu turi savo išdinėje 300 markių.

— Tas lobis ne mano.

— Jei tu vienaip ar kitaip jį išleisi Lengvenio reikalui, niekas tau nieko nesakys. — Parnus nuramino jį.

— Gal čia mes vietoje kaip nors išsiversime, — kalbėjo Remėza, — bet jūs vis tiek

negalite iš miesto pasprukti. Jei jūs užpulsite sargybą, kils triukšmas, subėgs sargybiniai iš kitų vietų, visas miestas sukils ant kojų.

— Iš teisybės, būtų pavojinga, — delsiai kalbėjo Šventaragis. — Pro miesto vartus aš daug kartų jojau, kartais jojau tyčia, kad galėčiau įdėmiau išžiūrėti, kiek ten tų sargybinų ir kaip jie išsidėstę. Dar pamėginsiu joti naktį ir žiūrėsiu, ko jie nori iš manęs... — Šventaragis galvodamas perėjo per kontorą ir staiga atsigrėžė į Remėzą paklausdamas: — Ar tu turi gero, seno midaus statinaitę?

— Koks aš būčiau lietuvis prekijas, kad neturėčiau midaus? — trūktelėjo pečiais Remėza.

— Bet tokio midaus, kad nuo dviejų kaušų vyras nuvirstų nuo koto?

— Turiu dvidešimties metų senumo! Bet kas tą midų sargybiniams sugirdys?

— Bus tavo reikalas pasirūpinti, — nusijuokė Šventaragis. — Tavo miestas, tavo sargybiniai, tu ir vaišink juos. Įsivaizduok, kad tavo žmogus gabena dvi midaus statinaites į kaimą tavo giminei. Nemanau, jog sargybiniai turėtų tokią blogą uoslę, kad neužuostų, kas tose statinaitėse talaškuoja... Atrodo, kad visos mūsų sumanymo dalys susiderina, — Šventaragis atsistojo ties Parnu, — bet mums reikia dar antspaudo: ar viešpats Parnus sutinka, ar ne?

— Aš suprantu Remėzos baimę ir svyravimą, bet kažin, ar mes galėtume rasti kokią kitą geresnę išeitį? — kalbėjo jis lėtai. — Šiandien atkako greitininkas iš Lietuvos. Valdovas pakartotinai praneša, kad jis jokių nuolaidų nedarysiąs ir kad mes turime Lengvenį žūt būt išvaduoti tomis sąlygomis, kurias magistras pasiūlė iš pat pradžios. Aš to magistrui dar nesakiau ir nesakysiu iki puotos. Susirūstinęs jis ko gero Lengvenį gali nubraukti į tokį požemį, iš kurio mes jo tikrai nebepajėgtume ištraukti. Per derybas mes ne kartą ordino broliams siūlėme arba priimti išperkamuosius, arba mes nutrauksime derybas, tačiau jie nepasidavė gąsdinami ir nenusileido. Aiškut aišku, mes esame atsidūrę akligatvyje: mes negalime grįžti tuščiomis ir negalime perkalbėti ordiną nusileisti. Jei mes grįšime tuščiomis ir paliksime kunigą Lengvenį prapulčiai, niekas mūsų nepagirs. Prasidės niurnėjimai ir kaltinimai: giminaičiai kaltins valdovą, kam jis pasiuntė tokią neapdairią pasiuntinybę, o valdovas kaltins mus, kad nesugebėjome vesti derybų. Kaip mes pasiteisinsime, kad nepadarėme visko, kas nuo mūsų parėjo? Galop, jei taip blogai ir nebūtų, ant mūsų galvų vis tiek kristų apsileidimo šešėlis. Reikia mėginti iš to akligatvio išsikapanoti: reikia rizikuoti įvykdyti šventaragio sumanymą...

Už garbės skobnio šalia šeimininko dešinėje sėdėjo vysk. Mykalojus, kairėje — Lietuvos pasiuntinybės galva Parnus, toliau nuo jų žymesnieji riteriai svečiai ir vyresnieji ordino broliai.

Tarp užjūrio svečių sėdėjo ir šventaragis. Jo kaimynas buvo prancūzų riteris markizas de Frontinjakas, o priešais, kitoje skobnio pusėje, sėdėjo paniuręs, nekalbus vokiečių riteris markgrafas Ditliebas fon Rozenkrancas, kuris, atrodė, daugiau rūpinosi valgiu ir gėralu, kaip kad pokalbiu. Atvirkščiai, šventaragio kaimynas prancūzas buvo kalbus ir linksmas. Markizas kalbėjo šiek tiek vokiškai ir pats juokavo iš savo kalbos. Kai jam pritrūkdavo vokiškų žodžių, jis paberdavo prancūziškų žodžių berinį, kurio jau niekas nebegalėjo suprasti.

— Mano senelis ir tėvas kovojo šventoje žemėje su saracėnais: mūsų visa giminė kovojo su netikėliais, oh, pardon! — jis susigriebė, pažvelgdamas į šventaragį. — Lietuva, rodos, irgi dar nėra apsikrikštijusi...

— Kadangi saracėnai kryževivius iš Pales-tinos išvijo, tai jūsų giminė, nebetekusi ten darbo, joja į Rytus krikštyti lietuvių, — nusi-juokė šventaragis. — Tik norėčiau priminti, kad ordinas kovoja ne tik su nekrikštais lietuvi-ais, bet ir su apsikrikštijusiais rusais.

— Man sakė, kad ordinas su rusais padaręs taiką, kad rusai dabar esą Livonijos tal-kininkai.

Šventaragis nieko neatsakė, tik pagal-vojo, kad Remėza, tur būt, buvo teisus saky-damas, kad ordinas padarė sutartį su Pskovu.

— Aš irgi girdėjau, kad magistras ieško rusų paramos. Atrodo, kad po magistro vėlia-va suplauks rusų ir visa Vakarų riterių galybė vargsės Lietuvos paklupdyti, — nujuokavo šventaragis.

— Apie Lietuvą nieko negirdėjau: ordino broliai kalba, kad eisime mušti žemaičių, — rimtai atsakė markizas. — Man čia ne viskas aišku: ar žemaičiai ne tie patys lietuviai?

— Tie patys, tik žemaičiai gyvena Va-kaaruose ir turi savo kunigą, o kiti lietuviai aukštaičiai gyvena labiau į Rytus ir Pietus ir turi savo atskirą valdovą.

— Suprantu, kaip pas mus Prancūzijoje yra Burgundija, Pikardija ir kitos sritys. — Patylėjęs de Frontinjakas žvilgterėjo į šven-taragį ir vėl prabilo: — Vakaruose vienuoliai mums skelbia, kad Lietuva esanti laukinis kraštas, kad ten gyveną ne žmonės, o kažko-kios apokaliptinės pabaisos, bet, kai aš pažiū-riu į jus, lietuvius, imu galvoti, kad jie mums melavo. Jei jūs atkeliautumėte į mano tėvynę, būtumėte, kaip ir mes visi.

— Šėtono vaikai negali būti panašūs į krikščionis, — pasakė garsiai kitapus skobnio

sėdįs vokiečių riteris, grauždamas žąsies kau-
lą ir žiūrėdamas į prancūzą.

Šventaragis žvilgterėjo į vokiečių, bet nie-
ko neatsakė. Atrodė, kad ir prancūzas nutarė
nekreipti dėmesio į vokiečio išsišokimą ir lyg
niekur nieko kalbėjo toliau:

— Į Livoniją atkeliavau pirmą kartą ir
dar neturėjau progos susidurti su lietuviais
kautynių lauke, tik girdėjau, kad jūs esate
narsūs kovotojai. Man pasakojo ordino broliai,
kad ypačiai jūsų raitininkai jiems padarą
daug žalos.

— Blusos kartais irgi neduoda žmogui
užmigti, — garsiai nusijuokė Ditliebas fon
Rozenkrancas. Aplink sėdį ordino riteriai jam
pritarė, nes jiems nepatiko prancūzo pagyros
lietuvių jotei. Šventaragis vokiečiui atsakė
garsiai, kad visi girdėtų:

— Jei žmogus nori ramiai miegoti, turi
švariai išsimaudyti pirtyje, bet ypačiai jis turi
apsivalyti nuo blusų eidamas į svečius, kad
kitų neužkrėstų.

Frontinjakas ir keli kiti netoli sėdį sve-
timšaliai riteriai savo rėžtu garsiai nusijuokė,
o ordino broliai tylėjo. Markgrafas paraudo
iš pykčio ir, rodėsi, negali ištraukti iš burnos
žąsies kaulo. Frontinjakas atsigrėžė į Šven-
taragį ir potyliai pasakė:

— Būk su juo atsargesnis: aš jį pažįstu.
Vakaruose jis garsėja kaip labai geras kar-
dininkas ir per turnyrus nelabai kas jam pri-
lygsta. O, be to, jis stiprus kaip bulius.

— Bet, tur būt, jis nebus stipresnis už mūsų girių karalių stumbrą, kurį mes medžiojame ir įveikiame, — atsakė šypsodamasis Šventaragis.

— Kas tu toks būsi? — pagaliau atgavo žadą vokietis. — Jei tu žinotum, kad už vieno stalo sėdi su Saksonijos riteriu markgrafu Ditliebu fon Rozenkrancu, tai gerai apgalvotum kiekvieną savo žodį, prieš išsplaudamas iš savo pagoniškos burnos, o kad ne — aš pasiūsiu tavo nekrikštytą dūšėlę į pragarą velniams pasismaguriauti.

Visi aplink nutilo. Svetimšaliai riteriai ir ordino broliai smalsiai sužiuro į Šventaragį. Nuobodį puota pasidarė įdomi. Pagonis nepagonis, bet visiems buvo aišku, kad markgrafas lietuvių žiauriai įžeidė, kad čia jau nebeužteko žodžių, o turėjo prabilti kardai. Neatitraukdamas akių nuo vokiečio, Šventaragis atsakė garsiai ir aiškiai, kad suprastų ir silpnai kalbą vokiškai svetimšaliai:

— Tau irgi bus pravartu žinoti, kad aš esu kunigas Šventaragis, Lietuvos valdovo Mindaugo pasiuntinys, atsiųstas pas ordino magistrą. Patariu tau, jei neturi ko išmincingesnio pasakyti garbingoje riterių draugystėje, palinksminti savo nešvankiu liežuviu asilų draugiją. Jei tu nesiliausi drabstęsis nešvankybėmis, aš būsiu priverstas nudanginti tave į mūsų požemio dievo Pikulo karalystę, kad jis išlygintų tavo gumbuotą liežuvį.

Markizas ir kiti svetimšaliai riteriai atsi-

duso lengviau: smūgis vokiečiui buvo gražint-
tas su kaupu. Atrodė, kad šventaragio žodžiai
ir markgrafui bus padarę šioki tokį išpūdį.
Nors ir pagoniškas, bet šventaragio titulas bu-
vo nemenkesnis už jo paties. Be to, jis buvo
girdėjęs apie pasiuntinių neliečiamybę, ir ga-
liausiai jo prietaringai ausiai nemaloniai pra-
skambėjo pagoniško dievo vardo paminėjim-
as. Tačiau susimetęs jis save įtikinėjo, kad
plaukė per jūras ne su pagoniais draugysčių
varinėti, o kovoti. Jam nusibodo čia dykinėti:
jis ko greičiausiai norėjo savo kardą išbandyti
pagonims ant galvų. Jei jis tam išdidžiam
stabmeldžiui apdraskys ausis, gal greičiau
karas prasidės? Pagaliau ar jis nėra galingo-
jo ir turtingojo Saksonijos markgrafo sūnus
ir garsus riteris, ar jis neatgabeno magistrui
maišą sidabro, ir galiausiai ar jo tėvas nėra
geras magistro draugas? Tad ko jam varžytis
su tuo pagoniu bernu?

Tuos jo agresyvius samprotavimus nu-
traukė šauklio balsas. Jis pranešė, kad sve-
čiams esą numatyta visa eilė pramogų ir kad
pirmon galvon iš Vokietijos atkeliavęs garsu-
sis minezingeris Bertranas iš Sielbelburgo pa-
dainuosiąs savo baladę.

Svečiai aptilo, bet nenurimo. Prie garbės
skobnio iš lėto ir išdidžiai vijola nešinas pri-
siartino apie 25 metų aukštas, gražus vyras.
Ilgį, juodi plaukai jam vilnimis krito ant pe-
čių, o didelės, išmintingos akys švietė įkvėpi-
mu. Jis giliai nusilenkė magistrui ir vyskupui.

ir kai atsitiesęs oriai užgavo vijolos stygas, menė iškart nutilo.

Giliu, vyrišku gerai valdomu balsu Bertranas improvizavo baladę apie damą, kuri liko savo pilyje ant Reino kranto. Iš aukšto bokšto ji dairosi po šiaurės miškus riterio, kuriam per turnyrą ji ant ietgalio užrišo savo skepetą ir kuris išjojo kautis su pagoniais. Jos piktoji giminaitė raganiškai jai trukdė susitikti su išrinktuoju, bet jos meilei negali pastoti kelio jokios kliūtys: ji ištikimai lauks jo grįžtant. Riteris kaunasi su netikėliais, ir jo kardo smūgiai su padvigubinta galia daužo skydus, nes jojo širdyje žiba auksinė svajonė, nugalėjus priešą, grįžti į tėvynę ir susilaukti iš kilniosios damos dieviško atpildo. Nugalėdamas priešus, jis nugali visas kliūtis, kurios jam pastoja kelią į kilniosios damos širdį.

Minezingeris stabtelėjo, lyg duodamas laiko jo improvizacijai nugrimsti į klausovų širdis, o lūktelėjęs jis dar skaudžiau užgavo savo vijolos stygas ir užbaigė baladę, pakeltu balsu šaukdamas riterį sunaikinti priešą ir įsmeigti savo ietį su parišta damos skepeta toje vietoje, kur ištekęs pagonio kraujas.

Menėje kilo plojimų audra. Bertranas nusilenkė ir grįžo į savo vietą.

— Neblogai, bet mūsų trubadūrai kur kas geresni, — tarė Frontinjakas, kai plojimai nutilo. — Mūsų trubadūrai ryškiau dainuoja apie meilę ir meistriškiau sudėsto balades.

— Mūsų dainiai irgi neblogesni, — pa-

stebėjo šventaragis, — tik jie apie meilę mažai tedainuoja, o daugiau garsina didvyrių žygius.

— Aš girdėjau, kad jūsų dainiai moką gerai pamėgdžioti ožių mekenimą, — vėl įsikišo į pokalbį Rozenkrancas, pašaipiai nusi juokdamas.

— Mūsų žmonės sako, kad ar tu taip asilui kepurę dėsi, ar kitaip, vis tiek ausys matyti, — šventaragis beviltiškai palingavo galvą.

— Matyt, jūsų žmonės gerai nusimano apie asilišką išmintį: juk asilas asilui brolis, — atkirto markgrafas. — Aš girdėjau, kad jūs broliaujatės ne tik su asilais, bet ir su meškomis. Girdėjau, kad jūsų žemaičiai net ir savo herbe mešką nusitepliojo.

— Teisybė, — atsakė šventaragis, — mes su meškomis labai gerai sugyvename. Būdamas meškų draugas, aš nepatariu tau kojos kelti į Lietuvą. — Niekas nesuprato, ar tai buvo pasakyta juokais, ar rimtai.

— Kodėl? — iššaukiamai atmetė galvą markgrafas. — Gal tu manai, kad aš tavo meškų išsigąsiu?

— Ne, tavo narsybė ir drąsa plačiai žinoma, bet visa nelaimė, kad mūsų meškos apie riteriškas dorybes nieko neišmano: jos labiau vertina riebų kąsnį. Aš bijau, kad jos taip švariai nenugrauztų tavo kauliukų, kaip kad tu apgraužei žąsies kaulą...

Markizas de Frontinjakas kvatojosi atvirstinai. Kiti svetimšaliai riteriai nuo jo neatsiliko. Jie keliavo į Livoniją popiežiaus raginami, kariavo su nekrikščioniais ieškodami garbės, lobių ir nuodėmių atleidimo, bet vokiečių nemėgo. Kurie nesuprato vokiškai, prašė paaiškinti kaimynus, apie ką čia kalbama. Rozenkranco veidas pasruvo krauju. Jokie kiti žodžiai jo negalėjo taip ižeisti, kaip jo nutukimo paminėjimas. Staiga toje vietoje, kur sėdėjo šventaragis ir markgrafas, pasidarė visiškai tylu. Šventaragio šaltos akys buvo įsmeigtos vokiečiui į veidą: jis buvo pasiruošęs visam kam. Visiems buvo aišku, kad vienintelis dalykas, kurį riteris tokiu atveju galėjo ir turėjo padaryti, buvo priešininko iššaukimas dvikovon, metant pirštine, tačiau markgrafas to nepadarė. Gal jis buvo per daug įtūžęs ir nebegalėjo susigaudyti savo įsiutyje, gal jam pasirodė būsią per daug garbės riterišku būdu iššaukti dvikovon pagonį, gal apamai jis nieko nebepajėgė galvoti, nes, pamiršęs bet kokią savivaldą, atsivedėjęs jis sviedė per skobnį apgraužtą žąsies kaulą, tačiau į savo priešininką nepataikė: šventaragis kryptelėjo į šalį, kaulas jam prazvimbė pro ausis ir, atsikoręs į kabantį ant sienos magistro didelį portretą, tekstelėjo ant grindų.

Visi aiktelėjo iš nustebimo, baimės ir gėdos. Menėje pamažu stojosi visiška tylą. Svečiai žvilgčiojo į magistro suteptą paveikslą ir

šnabždėjosi klausinėdami, kas atsitiko. Netrukus pasigirdo šauklio balsas:

— Jo prakilnybė magistras įsako markgrafui Ditliebui fon Rozenkrancui prisiartinti prie jo skobnio!

Markgrafas nerangiai atsikėlė ir, metęs pilną neapykantos žvilgsnį į šventaragį, nuėjo prie magistro skobnio. Netrukus Parnus pakvietė ir šventaragį ateiti pasiaiškinti.

— Kas atsitiko? — magistras paklausė markgrafą.

— Aš nuolankiai prašau jūsų malonybę atleidžiamas už portreto sužalojimą, — pratarė jis niuriai, — bet aš tikiuos nuplausias jį to pagonio krauju, — jis per šalį dėbtelejo į šventaragį. — Užuoť metęs pirštine, aš jį iššaukiau dvikovon, mesdamas žąsies kaulą...

Svečiai pliuptelėjo juokais. Tikrai, puota darėsi linksma. Ne vienas iš jų galvojo, jog tai geriausias gestas pagoniui iššaukti dvikovon.

— Kas atsitiko? — magistras atsigręžė į šventaragį.

— Mes su tuo riteriu susižodžiaavome, — šventaragis dirstelėjo į vokietį su panieka, — o kai jam pritrūko žodžių man įžeidinėti, jis ėmė svaitytis apgraužtais kaulais, be abejo, užmiršdamas, kad jis sėdi jūsų prakilnybės menėje, o ne savo šunidėje.

Per menę nuslinko pasipiktinimo murmesys, bet tuojuo nurimo, nes šauklys pašaukė prie skobnio liudininkais markizą de Frontinjaką ir vieną vyresnįjį ordino brolių, kuris

sėdėjo šalia Rozenkranco. Markizas stengėsi visą kivirčą atpasakoti bešališkai, bet kadangi jis silpnai kalbėjo vokiškai, tai, trūkdamas žodžių, jis mėgino atvaizduoti įvykį mostais ir mimika, užkrėsdamas menę linksma nuotaka. Ordino brolis nieko naujo nepasakė, tik markgrafo išsireiškimus stengėsi švelninti, o šventaragio — tirštinti.

12

Magistras jautėsi kebliai. Jei tų abiejų vyrų apsižodžiavimui jis ir galėjo neteikti daug svarbos, tai markgrafo išsišokimo nuleisti negirdomis jis negalėjo. Jis žinojo, kad riteriai savo tarpe susirieja ir kaunasi, bet šis atvejis buvo kitoks: Ditliebas buvo jo įtakingo ir turtingo draugo Saksonijos markgrafo sūnus, kuris atkeliavo į Rygą ne tik su žirgais ir knechtais, bet ir su didele suma pinigų. Be to, jis garsėjo savo riteriškais žygiais bei stiprybe, o tai ordinui buvo labai svarbu, nes tais laikais geras žirgas ir stiprus vyras kautynių lauke daug reiškė.

Paskum magistro žvilgsnis nukrypo į šventaragį. Iš pat pirmo pamatymo jis jo nepamėgo. Jį erzino jo išdidumas, kurio, tiesa, jis nerodė, bet kuris buvo įrašytas kiekviename jo veido bruoželyje. Štai ir dabar jis stovi ramus ir spokso į jį savo šaltomis, mįslingomis akimis, bet už jų tikriausiai galvatrūktiškai

dirba mintis. Akių vietoje kažkoks pagonių prakeiktas raganius tikriausiai jam bus išspraudęs du mėlyno ledo gabaliukus! Jis kažko trankosi po miesto apylinkes — ko jis ten ieško? — jis pasiuntė į aną pasaulį tris jo geriausius agentus, broliai skundžiasi, kad per derybas savo velnišku protu jis sudaręs jiems daugiausia keblumų. Kad ne jis, tos derybos tikriausiai būtų seniai pasibaigusios. Jis tą berną kaip reikiant pačiupinėtų, jei ne baimė užrūstinti Mindaugą, kuris pasiuntinybę galėtų atšaukti, ir tada atsisveikink su išperkamaisiais, kurie taip reikalingi karui pasiruoti. Jis visaip stengėsi parodyti, kad nori taikos su Lietuva, ir vengė bet kokių veiksmų, kurie galėtų sukelti įtarimų. Tikrai, magistras buvo keblioje padėtyje ir pasilenkęs šnibždėjosi su vyskupu.

Nelabai geriau jautėsi ir Parnus. Jo širdyje virė tūžmas, nors iš paviršiaus jis stengėsi atrodyti ramus. Jam atkakliai dingsėjo mintis, kad su tuo bernu niekur ir niekad negali būti ramus! Jis labai nenoriai sutiko su beprotišku, nors ir labai smulkmeniškai apgalvotu, sumanymu išvaduoti Lengvenį iš kalėjimo. Jei jis nepasiseks, jie pražuvę! Pasiuntinybę magistras suims, Lengvenis supus kalėjime, ir greičiausiai sutriks Livonijos ir Lietuvos taikus sugyvenimas. Staiga jam dingtelėjo kita mintis: gal šventaragis tyčia susiėdė su vokiečiu, kad magistras ir jo svečiai, sutelkę dėmesį į kivirčą, ilgiau užtruktų

puotų menėje ir tuo būdu sudarytų palankesnes sąlygas kaliniui pabėgti? Parnus nė kiek neabejojo, kad ginčą pradėjo vokiečiai ir kad kažin ar jis pats, būdamas šventaragio vietoje, būtų kitaip pasielgęs. Prieštaringų minčių blaškomas, jis pasimetusiu žvilgsniu žiūrėjo į šventaragį, nežinodamas, kas daryti. Tame visame sąmyšyje jam buvo aiškus tik vienas dalykas: nežiūrint į tai, ką jis pasakytų ar padarytų, tas bernas vis tiek pasielgs saviškai! Ir tai dar labiau drumstė jo mintis, nes galų gale jis buvo pasiuntinybės vadovas ir už viską atsakingas prieš valdovą. Bet ar jis gali įsakyti jam ištiesti ranką tam vokiečių drimbai? Nuo tos minties jam pačiam pasidarė šleikštu...

Pagaliau, pasitaręs su vyskupu, magistras vėl prabilo:

— Riteris fon Rozenkrancas ir kunigas šventaragis yra mūsų svečiai, ir mes nenorime, kad jie kivirčytųsi šioje menėje ir mūsų akivaizdoje: tam yra kitų vietų. Be to, mes norime priminti mūsų gerbiamam svečiui markgrafui riteriui Ditlebui fon Rozenkrancui, kad kunigas šventaragis yra Lietuvos valdovo pasiuntinybės narys. Livonija ir Lietuva gyvena taikoje, ir mes nenorime tos taikos drumsti bet kokiais nesusipratimais. Mes priimame riterio Rozenkranco atsiprašymą dėl portreto sužalojimo, nes manome, kad tai buvo padaryta be blogos valios. Tad mes lai-

kome ginčą baigtu ir kviečiame grįžti svečius prie puotos malonumų. Tuoju mes pašauksime stipruolius, kurie parodys mums savo imtynių jėgą ir vikrumą.

Magistro sprendimas svečiams pasirodė išmintingas ir abiem pusėms priimtinas, nors buvo ir tokių, kurie juo nusivylė, nes laukė kažko daugiau. Tos jų viltys lyg ir pasitvirtino, nes markgrafas, užuot grįžęs į savo vietą, liko stovėti kaip stovėjęs ir balsiai prabilo, kad visi girdėtų:

— Mano ginčas su tuo... — jis vėl metė per šalį žvilgsnį į Šventaragį, — nieko bendro neturi su Livonijos ir Lietuvos reikalais: tai yra tik mūsų abiejų ginčas. Jūsų prakilnybė teikėsi pastebėti, kad aš be blogos valios sužalojęs portretą: taip ir buvo, bet, kaip jau sakiau, aš laikau savo garbės dalyku jį nuplauti jo krauju, — jis vėl dvilktelėjo į Šventaragį: visiems buvo aišku, kad jis vengia ištartį pagonio vardą, bijodamas sutepti savo lūpas.

Magistras vėl susižvalgė su vyskupu, ir atrodė, kad jo kebli padėtis dar nebus pasibaigusi, bet šikart jį išvadavo Šventaragis, garsiai tardamas:

— Aš sutinku su markgrafu: mūsų ginčas liečia tik mus abu. Aš prašau savo viešpatį Parnų leisti man pamokyti tą akiplėšą kabeiką, kad jis visam amžiui prisimintų, kaip pavojinga užgaulioti lietuvi kunigą, žinoma, jei jo kvailla galva dar liks ant pečių...

Per menę nuvilnijo lyg pritarimo, lyg pasipiktinimo murmesys, bet atrodė, kad Šventaragio žodžiai kažkaip visus patenkino. Magistras galvojo, kad, suvedus į asmeninę plotmę, ginčas tarpvalstybiniams santykiams pakenkti nebegalėjo. Tiesa, jo draugo sūnus galėjo nukentėti, bet ar jis nukentės? Jis žvilgterėjo į markgrafo tvirtą, stambų stotą ir nusišypsojo savo širdyje. Jei geriausi Europos riteriai jo nenugalėjo, tai kaip jam gali atsispirti tas tėvas, laibas barbaras? Gal tas pagonis pasižymi savo proto lakumu, bet argi svarbu kardui protas? Magistras negalėjo susilaikyti iš anksto nepasmaguriavęs mintimi, kad jei tas jaunas lietuvis, tvirtas Mindaugo ramstis, bus nudobtas, tai tuo pačiu bus nauda ir ordinui.

— Kadangi riteris Rozenkrancas ir kunigas Šventaragis ginčą laiko jų savitarpio nesusipratimu, tai mes nieko neturime prieš, kad jie jį išspręstų, kaip jiems patinka, — tarė magistras. — Mes tik nežinome, kaip į tai pažiūrės Lietuvos pasiuntinys Parnus, — jis atsigręžė į Parnų.

Parnus pažiūrėjo į kresną vokiečio povyžą ir kone apčiuopiamai jautė jo bulišką jėgą: šalia stovįs Šventaragis panašėjo į liekną pušį, augančią šalia išsiskėtojusio stuobrio. Nors jis gerai pažinojo Šventaragio išmonę ir jėgą valdyti kardą, bet jam vis dėlto knietė abejonė, ar išmonė atsilaikys prieš jėgą, ir juo labiau, kad ir markgrafas garsėjo kardi-

ninkystės meistryste. Bet Parnus suprato ir tai, kad abiejų priešininkų privalumų ar trūkumų dėliojimas ant svarstyklių nieko nebe padės, kad ginčas jau buvo per toli nuėjęs ir jo sulaikyti nebeįmanu. Jei jis dabar uždraustų šventaragiui su vokiečiu kautis, ar tai nebūtų žiaurus apsijuokimas prieš ordiną ir svečius? Visa menė žiūrėjo į Parną, laukdama jo atsakymo.

— Aš sutinku, — pagaliau jis mostelėjo ranka.

— Gera! — vėl paėmė žodį magistras, — ryt mes suruošime turnyrą, ir mūsų abu svečiai galės išbandyti savo narsybę. O dabar kviečiu svečius grįžti prie vaišių.

Tačiau ir šįkart Rozenkrancas nepajudėjo iš vietos. Jis tarė garsiai ir pašaipiai:

— Tegul jūsų prakilnybė man atleiddžia, bet aš nekryžiuosiu savo kardo garbingame turnyro lauke su pagoniu barbaru, kuris nieko neišmano apie riterišką garbę bei turnyro taisykles. Aš nuolankiai prašau jūsų prakilnybę leisti ginčą išspręsti tuojau ir čia pat. Belaukiant rytdienos, paukštis gali pasprukti...

Menėje kilo didelis juokas. Pritardami markgrafui daug kas šaukė: — Tuojau ir čia pat! Garsaus krikščionių riterio grumtynės su garsiu lietuvių kunigu pagoniu buvo reta pramoga!

Magistras žvilgterėjo į šventaragio pabalusį, lyg sumedėjusį veidą, ir jam pirmąkart

dingtelėjo galvon, kad kažin ar viskas taip baigsis, kaip jis nori? Be to, jį ėmė erzinti markgrafo užsispyrimas. Kad riteriai suvedinėja savo sąskaitas turnyro lauke, tai buvo priimta, bet kad savo ginčus spręstų puotos menėje, buvo kažkas ne taip: puotų menė pramogoms, dainoms ir linksmybei, bet ne kardams žvanginti! Tuo tarpu svečiai užė, triukšmavo ir kartojo markgrafo paleistą šūkį: Tuoju ir čia pat! Tuomet magistras trinktelėjo kumščiu į stalą sušukdamas:

— Silencium! Ginčą aš perduodu spręsti jo malonybei mūsų vyskupui: kaip jis tars, taip ir bus!

Svečiai staiga nutilo ir sužiuro į vyskupą. Jo galvojimas bemaž nė kuo nesiskyrė nuo magistro, tik jis turėjo tą pirmenybę, kad painiose padėtyse galėjo lengvai pasislėpti už tikiybinio uždangščio.

— Per visą tą garbingų riterių ginčą mes meldėmės, kad šventoji Dvasia apšviestų jų protus taikos ir meilės šviesa ir kad jie paduotų vienas kitam ranką ir baigtų ginčą broliškai, kaip to reikalauja mūsų viešpats Jėzus Kristus, — pasakė vyskupas.

— Mano kardas tą pagonį palies, ne ranka! — atkirto markgrafas.

Šventaragis tylėjo. Ir paskutiniam bukalviui buvo aišku, kad visi tiltai buvo sudeginti, kad lietuvis kunigas negalėjo dovanoti nuolatinių ir pikčiausių markgrafo įžeidinė-

jimų bei pažeminimų. Patylėjęs vyskupas vėl prabilo:

— Jei tie garbingi vyrai nori dvikovo, tebūna dvikova ir te įvyksta Dievo valia! Tik dvikova turi būti nutraukta, kai vienas iš jų bus pirmas sužeistas.

— Mes pritariame jo malonybės išmin-tingam sprendimui, — vėl įsikišo į pokalbį magistras. — Šioje linksmoje puotoje mes, kraujo praliejimo nenorime. Mums bus įdomu pamatyti ir įvertinti vokiečio ir lietuvių kautynių meistrybę, bet mes nenorime, kad jų kraujas apšlakstytų šios menės grindis. Ligi tik pasirodys pirmas kraujo lašas, dvikova turi būti nutraukta ir ginčas baigtas. Sutinkate?

— Aš sutinku, — atsakė ramiai šventaragis.

— Dvikova baigsis, kai jo galva nusiris nuo jo pečių, — niuriai pasakė markgrafas.

Magistras ir vyskupas vėl susižvalgė. Nors nė vienas iš jų nieko neturėjo prieš tai, kad lietuvių galva nusiristų nuo pečių, tačiau Rozenkranco užsispyrimas vis dėlto jiems atrodė perdėtas ir ne vietoje.

— Tegul garbingas riteris atsimena, kad ir jis pats turi galvą, — šaltai pastebėjo vyskupas.

— Tegul ir jūsų malonybė atsimena, kad mano galva tvirtai laikosi ant pečių, — šyp- telėjo markgrafas.

— Mes su jo prakilnybe magistrų padarėme viską, kad tos dvikovos būtų išvengta, o jei jos negalima išvengti, mes padarėme viską, kad ji baigtųsi ko švelniausiai; toliau nebe mūsų galioje. Mano sūnau, — vyskupas kreipėsi į šventaragį, — gal prieš dvikovą norėtum priimti šventąjį krikštą? Tuomet tavo nuodėmės būtų atleistos, ir gal su Dievo malonės pagalba tau atsivertų vartai į amžiną karalystę?

— Mūsų gerosios laumės man lėmė, kad nuo kardo aš nežūsiu, — nusišypsojo šventaragis. — O jei ir žūčiau, tai nemanau, kad mūsų Anapilyje man būtų blogiau, kaip jūsų amžinoje karalystėje. Jūsų malonybė geriau tepasiūlo tam garbingam riteriui suvesti sąskaitas su savo Dievu, nes šianakt jis padarė viską, kad tiesiausiu keliu nukeliautų iš šios puotos į velnių pokylį jūsų pragare.

Vėl per menę užtelėjo pasipiktinimo bangą. Pasigirdo balsai:

— Rozenkrancai, nukirsk liežuvį tam pagoniui!

— Mano sūnau, — kreipėsi vyskupas į riterį, menei aprimus, — gal tu prieš dvikovą norėtum išpažinti savo nuodėmes?

— Pirma aš pasiūsiu to pagonio vėlę šėtonui į rankas, tuomet jūsų malonybė man mažesnę atgailą paskirsi.

— Garbingi svetimšaliai riteriai ir ordino broliai, — vyskupas kreipėsi į visą menę, —

visi matėte, kad mes norėjome ginčą išspręsti, kaip mus moko viešpaties Jėzaus Kristaus šventoji bažnyčia, bet, matyt, Dievas skyrė kitaip: tebūna jo šventoji valia!

— Amen! — atsakė ordino broliai.

— Dar vienas dalykas, — atsistojo Parnus. — Niekas negali išpranašauti, kaip dvikova baigsis. Jei ji baigtųsi kunigo šventaragio laimėjimu, aš prašau jo prakilnybę magistrą duoti garbės žodį, kad mums, lietuviams, nebus trukdoma išeiti iš šios menės.

— Mūsų ordino namas niekad nenusižengė vaišingumo papročiu, nenusižengs ir šįkart, — atsakė iškilingai magistras. — Aš duodu garbės žodį, kad, nežiūrint kaip dvikova baigtųsi, lietuviams nė plaukas nuo galvos nenukris apleidžiant šią puotą.

Kai jų kardai susikryžiavo, menėje stojosi mirties tylą. Ir tada ėmė dainuoti šventaragio kardas! Riteriai buvo girdėję legendų apie dainuojančius kardus, bet tai buvo krikščionių kardai. Jiems buvo didelė mįslė ir nuostaba, kaip dainuojantis kardas atsirado stabmeldžio rankose. O dainavo šventaragio kardas kažkaip ilgesingai, švelniai ir glamonėjančiai villodamas į mirties glėbį amžinam poilsiui. Ir tas dainavimas giliai skverbėsi į prietaringų riterių dvasią, net prasiskverbdamas ir į tokius jų sielos užkampius, kurių pirma nebuvo pasiekęs joks žemiškas garsas. Nors jie drąsinosi ir žvilgčiojo vienas į kitą, o tūlas net ir žegnojosi ir maldą šnibždėjo, ta-

čiau nepajėgė išsivaduoti iš Šventaragio kardo mistiško ir buriančio dainavimo, kuris, rodėsi, ir juos viliojo į saldų Amžinybės glėbį.

Ir vėlgi riterius ir ordino brolius stebino Šventaragio kautynių išmonė, kuri ne tik panašėjo į jų pačių, bet dargi atrodė pranašesnė. Pagal savo paprotį Šventaragis iš pradžios nepuolė, o tik gynėsi, apčiupinėdamas savo priešą ir mikliai žlugdydamas markgrafo smūgius. Šventaragis netruko permąstyti, kad jo priešas stipresnis už jį ir kad ištverme jo nugalės. Iš ginčo eigos buvo galima laukti, kad, dvikovai prasidėjus, vokiečiai puls galvotrūkčiais, tikėdamasis lengvos pergalės, tačiau Šventaragis netrukus susirūpinęs pastebėjo, kad bus apsirikęs, nes iš pradžios ir markgrafas tik žaidė, ir atrodė, jog ir jis ieško savo priešo silpnųjų vietų. Ginklams sužvangėjus, riterio tūžmas dingo, ir jo veidą užliejo kautynių pasimagėjimo šypsenėlė: nebuvo jokios abejonės, vokiečiai jautėsi patekęs į savo gaivalą. Šventaragiui dingtelėjo nerami mintis: argi ir tas bulius sugebėtų kautis ne tik raumenimis, bet ir smegenimis? Jei markgrafas priimes jam ištvermės kautynių būdą, jis išsieikvos ir paguldys savo galvą. Tuomet Šventaragis prisiminė savo kardininkystės mokytojo Sėlio žodžius: kartais, jei nori nudobti žvėrį, kartodavo jam Sėlis, reikia jį išvilioti iš girios, kitaip sakant, jei nori nugalėti stipresnį priešą, reikia jis išmušti iš pusiausvyros, reikia jam primesti savo kautynių būdą.

Šventaragis dėjosi imas silpnėti ir, tarsi nebeįmanydamas atlaikyti priešo spaudimo, pamažėl ėmė trauktis atgal. Per markgrafo veidą švystelėjo piktdžiūgis. Tiek vokiečiui, tiek puotos dalyviams atrodė neabejotina, kad lietuvis eina silpnyn, kad jo akimirkos suskaitytos. Šventaragis žvilgterėjo į svečius ir sutiko pilną siaubo žvilgsnį Remėzos, kuris sekė dvikovą, prasiveržęs pirmon žiūrovų eilėn. Markgrafas, nujausdamas artimą pergalę ir galvodamas, kad bus pakankamai pažinęs priešo silpnynes, metė ištvermės taktiką ir savo kardo smūgių galią padvigubino. Iš vienos pusės Šventaragis buvo patenkintas, kad „išviliojo žvėrį iš girios“, kitaip sakant, kad sugundė markgrafą mesti patvarą ir pereiti į aršų puolimą, bet, kita vertus, pajuto, kad jam iš tikrųjų darosi vis sunkiau atmušinėti priešo smūgius. Ir pačiame kautynių įsiautyje riteris Šventaragį sužeidė į petį: iš žaizdos pasirodė kraujas.

— Dvikova baigta! — sušuko vyskupas atsistodamas.

Tačiau markgrafas puolė toliau be atodairos, tarsi vyskupo žodžių ir visai nebūtų nugirdęs. Atrodė, kad priešo kraujo pasirodymas tik dar labiau suerzino jo kraujotėkos aistras. Šventaragiui žaizdos neskaudėjo, tik jis jautė, kad kairioji ranka pamažėl ima tirpti. Tuomet jis nutarė griebtis paskutinės gudrybės: sužlugdyti priešą dvasiškai.

— Ar tu girdi, kaip dainuoja mano kar-

das? Jis užkalbėtas pagoniškais apžavais: jis šaukia tave į mirties glėbį! — jis kalbėjo potyliu tarp kardų smūgių.

— Spiant man į tavo pagoniškus burtus! Aš nešioju ant kaklo amuletą, kuris saugo mane nuo visokių velniavų. Geriau tu pats šaukis savo raganių pagalbos, nes tuojau atsidursi šėtono karalystėje!

— Mūsų meškoms tavo amuletas, kaip supuvęs lapelis ant uodegos...

— Šventojoje žemėje aš mačiau ne tokių pabaisų, kaip tavo meškos...

— Bet tu nematei tokių gyvačių, kaip mūsų žemėje. Jokie tavo amuletai neišgelbės tavęs nuo mano kardo. Ar tu nematai, kaip aplink mano kardo rankeną apsvyniojusi juoda gyvatė blykčioja į tave šaltomis akimis? Ji taikstosi savo nuodingą geluonį suleisti į tavo riebų kūną! Ji pasmaugs tave, apsvyniojusi aplink tavo minkštą kaklą, o gal tavo riebioje krūtinėje susisuks lizdą ir išperės vaikus...

— Ne! — ne savo balsu riktelėjo markgrafas. — Pirma ji tave pasmaugs! — ir, sugriebęs abiem rankom savo kardo rankeną, jis iš visų jėgų smogė į šventaragį.

Šventaragis tos akimirkos ir laukė: jis žaibiškai pašoko į šalį ir, kai vokiečio kardas atsidaužė į grindis, smogė jam per palinkusį kaklą. Atsiskyrusi nuo pečių, galva trinktelėjo ant grindų, ir iš padrioksėjusio kūno kliustelėjo kraujo čiurkšlė.

Svečiai apmirė. Vyskupas mašinaliai dėliojo kryžius ant krūtinės. Magistras pašoko, tiesdamas ranką į šventaragį ir prasižiodamas kažką sakyti, bet tuojau ir vėl susmuko kėdėje.

Mirtinoje tyloje lietuviai apleido puotų menę.

ALBINAS BARANAUSKAS

IŠ TREMTIES PAŠNEKESIŲ

*Kas per lipšnumas buvo tų berankių medžių
Tankų išvažinėtomis pakelėmis!
Klaipėdos krašto pievaitėse, tur būt, dar tūpdavo žu-
/vėdros.*

*Miuncheno dvokiančiuose griuvėsiuose lijo
Neseni dulkėti vaizdai.*

O kur? O kur?

Iš lengvo leidosi didelis lėktuvas.

Mes jau niekad, nei vasarą, nei...

Tačiau gal nors jiems kada

Sužaliuos palangėse.

NAUJŲ METŲ AKMENYS

*Spėriai per šaltį drumstos uolos į pat
Kalendoriaus pabaigą, kaip per karą
Sniego pūgos su išbombarduotais debesiais
Ir saulėtekiais už vos-ne-vos
Rašaluotų šakelių.*

*Padebesėmis aštraus skonio simboliai,
Ir giedojimas visą dieną keliu prieš kalną,
Vidurvasario giedojimas, ir kluonų sienos.*

ŠULŲ KAIMAS

*Kodėl, kodėl tasai rugių želmuo viduržiemy,
Ko toksai pilkas šlamesys
Ir pilkos tvoros?
Toli pro medžius dunksojo mano vaizduotė
Ten, kur langai be žiburių
Gavėnios vakaro askezės.
Vilnonė pirštinaitė
Tavo pačios mezgimo
Buvo šilta net iš lauko, kai sveikinaisi,
Manęs nematydama, su senuoju pakelės ažuolu,
Kuris numirusiais lapais vis ošė
Apie vasaros ir meilės laukiantį
Neįsivaizduojamą brendimą.*

IŠ LAIKRAŠTINĖS KRONIKOS PAVASARIOP

*Tamsaus vandens drebulys po oda,
Ir ėmė rodytis spalvos, kai rytuose bei
Vakaruos plonas vienodas smulkių pumpurų šauks-
/mas
Apvertė žolę veidu į debesius.
Šalia tik ką sukištų, juodai palaištytų pamidorų
Apsiskelbė nedrąsi ir nepatyrus paslaptis:
„O, žvelkite, praeidami pro šalį.
Nes aš esu dar tik savęs pačios...“
Pirmajame dienraščių puslapyje
Gegužės rytmečio aistringas virpesys
Nutylimas su be žodžių melodija.*

VALKATŲ VALSAS

*Sniegas krinta ant išdildytų pėdsakų —
Skaudus sniegas ant suskidusio drabužio
Ties nakčiai užrakintų kepyklų šiltais langais.
Kas metai pavasariop užsisakydavome vėjo
Daiginamą žolę su saldžiomis padangėmis ir saulės
Nemokamais priedais. Bet baigia išsisemti
Seniai nesimaudžiusių valkatų kreditas.*

EKSPRESU IŠ NIUJORKO Į ČIKAGĄ

*Peizažo greitis būtų per tris su puse minutes
Sudildęs langų stiklą iki rūkomo
Popierio plonumo, užtatai kiekvienas
Vaizdas buvo automatišku būdu iš anksto
Tepamas tokiu tirštu liūdesiu, taip šaltu,
Kaip liepos ketvirtą Marianapolio piknike
Leduose užsilikusio paskutinio
Butelio alus.*

EILERAŠTIS, RAŠYTAS BEVEIK PRIEŠ PAT LIETŲ

*Tie tamsūs, stori debesiai ties Gražiškiais
Dar šandie man įkvepia vėsius, ramias idėjas.
Įsivaizduokite — kalnas, kaip ištisa tragedija.
Ir kelio dulkės kasnakt prieš užmiegant.*

*Buvo paskutinis mėnuo. Valgėme neluptytas bulves.
Smilkiniuose tvinkčiojo nenoras dar kartą pažiūrėti.
Dūmai, dūmai,
Raudonas bokštas tarp vyšnaičių svetimoje pakluo-
|nėje.*

*Kai kurie žodžiai paskui buvo dar kartą
Paminėti senesnių asmenų memuaruose,
Bet niekad nė vienam neateis į galvą tai,
Kad buvo trumpai valandėlei suvisam nutilęs vėjas.*

PO VAKARIENĖS

*Sniegas rodo paguodos valandą nakties. Iš tolo
Debesių sluoksniu slegiami vyriški kamieniai.
[sirausęs prieblondon olą,
Mėnulis imlioja ir dėlioja šakeles po vieną.*

IŠVAŽIAVUS

*Aš tau nepasakosiu. Skaityk:
Žadintuvo išspausdinti šešėliai
Ant vasarą dažytų lentų po medžiais iš naujo
Atsiuntė įsakmų meilės patvirtinimą
Gatvės žibinto įprasmintomis baltomis užuolaido-
|mis.*

*Kokia staigmena, pervažiavus tą kaimiečių tiltą!
Kaip nematomas sniegas prieš kalną,
Posūkyje aukštyn, ir kas kartą šviesyn,
Pro tvorą su mirusiais lapais į bekraštį
Tavo kraityje atneštą pasiilgimą.*

LĖTAIS ŽIEMOS RYTAIS VIEŠKELIU

Jos kalvos, sausio rytmečiais susėdę
Prie apšarmojusios kojinės siuvamos mašinos,
Jai ko balčiausius sukirpimus bei rausvus apvedžio-
|jimus.

Jos kambariuose ant sienų miestiški popieriai.
Stogas prie stogo, jos kaminų posėdis
Gerdavo garuojantį Kodimo kakavą.
Ant paniekintų berniuko pečių, atremtų į tvorą,
Begeltonavo senoviškos žibalinės lempos.

VĖJĄ IR T.T.

Vėją ir medžius juodus bei geltonus, stogą,
Ir debesius, kaip cigaretės dūmai, ir ant kalno
(Kaip žiemos nemigo naktį kapinės, išsiilgę Velykų)
Giliai šeštadieniškai bespalvį, kone ledinį dangų —
Tokią pasirenka apylinkės gyventojai įžangą į
Nebejaunų, reumatiškų, nepraturtėjusių, dedervi-
|niuotų
Žiburius, į kvepiančią užstalę su savo gamybos ma-
|rinuotomis
Melonų žievėmis, į nuolatinį instinktyvų užsitikrini-
|mą, kad
Tai josios balsas virtuvėje. Šitaip, o atsargūs žemdir-
|biai,
Kada jau esate priglobę šakniavaisius ir šiaudais už-
|kaišioję
Kaupus, jūsų lėtas švelnumas ir jūsų rūpestis dėl pi-
|nigo
Įsilieja į vasarų prakaituose fermentuotą vyną.

LIŪDNAS VANDUO

*Vaikystėje iksoties atsižiūrėdavau stiprių,
Dar prieškarinės gamybos saulėleidžių.
Šitaipos formavos mano skonis.
Gražu, kas statiška, ir tik vienos, kiek brangesnės
Spalvos, o visa kita atspalviai, ir kur
Tylu, ir rėmai ne į aukštį,
O į plotį, kaip varnų pulkas ties plačiom rugienom,
Arba koks vienaaukštis miestas horizonte.
Tačiau tada dar nežinojau, kokia tai liūdna estetika,
Nes niekad savo akimis nebuvau matęs jūros.*

KELIAUNINKO PRATARMĖ

*Žolė įaugusi aukšta po medžiais, vidudienį, vidu-
|dienį.*

*Pavėsiuose telkšo vaikystė kosinčio
Žolių rankiotojo, kuriam ypatingai
Rūpėjo tikslūs lotyniški pavadinimai.
O, koksai senas tas akmeninis mūras!
Lapų šešėliai, ir lopai, kur nubyrėta tinko.
Dvi vos žymios keliuko vėžės
Veda į nenujaustai kruviną
Aštuoniolikto šimtmečio pabaigą.
Jos veda į devintąją termidoro.
Vos-ne-vos tėra pramintas takas,
Kuriuo žingsniuojant, suramina žemė
Atiduodamus į jos vėsųjį prieglobstį.*

PERSERGĖJIMAS SENSTANTIEMS

*Jaunas juodas mėnulis ganosi po visą paupį,
Skaito medžiai rudeniop kalendorių:
Atsiminkite mus, atgiedotus.
Žiemą — laužytos Mukdeno stogų linijos,
Vasarą—Varšuvoj vėjo kedenami pražydę kaštonai.
Bėgdavo iš džiaugsmo vaikai basi per Antanavo
/mišką,
O dabartės viskas jau taip sunku prisiminti.
Minėkite mus, save pametusius.*

KAIP VIENA OBELIS

*Lėtai ir išdidžiai, kaip žemė atšilusią naktį,
Kaip obelis viena eglyno pakraštyje,
Ateina tyla. Ji žengia per akmenis, per žolę.
Diena tekėjo, garsiai šnekėdama apie pavasarį
Keturiems pasenusiems klausytojams, rankose
Gniaužantiems nesurūkytas cigaretes. Kokie
Jie liūdni, ir kokios jų akys...
Tačiau jau valandos pamažu gęsta,
Prasideda vakarykšti metai.*

WEST PORTER STREET

*Visa gatvė vien rudens prisiminimai —
Apsirgusio dangaus ir su šiaudine skrybėle kaimyno.
Vakarais mes laukdavome vienas kito,
Sekmadienių popietėmis ketvirtame aukšte sušniokš-
/davo pušynas.*

*Ar tu girdi, kaip per tiltą vežimai,
Ar jauti, kaip virpa mano kaklo gyslose
[kaitęs rugiapiūtės oras?
Storuose, gerai įrištuose žodynuose aš taip atidžiai
Ieškodavau saulėgrąžų ir tos liūdnos
Tvorų tylos, kai geltonuoja apypietė miestelyje.
Dabartės jau gerai nė neatsimenu, dėl ko
Mes būdavom tokie laimingi. Sykį, jau visai prieš
/žiemą,*

*Tau net nepasakiau, kad ties Joe auto dirbtuve
Buvo visai raudonas saulėleidis. Nelyginant, pro
/gluosnius.*

*Bet tu, greičiausia, supratai iš mano pirštų palietimo,
Kada kita ranka aš atverčiau dar neskaitytą
Pageltusį lotyniškos knygos puslapį.*

RYTIEČIŲ DURKLAS

*Tavo staigus ir lengvas pažvelgimas
mane ištiko kaip rytiečių durklas.*

Esu kaip dūmuose.

Tiktai danguj siūbuoja

tavo staigus ir lengvas pažvelgimas.

DŪŽIS PO DŪŽIO

Vienatvė smulkias sielas sutriuškina.

Dūžis po dūžio daužo taranais mūrą,

iki mūras sugriūna.

Tai tiktai didelės sielos atlaiko vienatvės dūžius.

Dūžis po dūžio daužo taranais mūrą,

tačiau mūras atlaiko.

Tegyvuoja vienatvė!

Tegyvuoja taranai!

Tegyvuoja kaip lygumos plačios ir didelės sielos!

BE TAVĖS

Po to,
kai tu mane palikai,
man atrodė,
lyg pats dangus būtų mane palikęs,
lyg pats gyvenimas būtų mane palikęs.
O, kaip sunku susirasti širdžiai paguodos
be tavęs, mano miela.

NEFERTITĖS APYRANKĖ

Nefertitės apyrankei šalta ir baisiai liūdna,
nes nėr dieviškos rankos paglostyti ir sušildyti.
Tik vienatvė ir laiko dulkės gula ir spaudžia
užmiršimo laikais dovanotą aukso apyrankę.

APIE PAVASARĮ

Žiemą sunku rašyti,
nes nejauku ir šalta.
Nes liūdesys ir šaltis yra sinonimai.
Geriau padėsiu plunksną į stalčių
ir palauksiu pavasario.
Kas gi yra pavasaris?
Ar pasipuošusios vyšnios yra pavasaris?
Ar debesėliai, ar meilė
po pavasario vyšniomis?
Vieną kartą,
labai seniai,
tave baisiai mylėjau,
ir tada mano visas gyvenimas buvo pavasaris.

CHRIZANTEMOS

*Bučiuoju kiekvieną rudens chrizantemą, nes chri-
/zantemos*

reprezentuoja liūdesį.

Nes chrizantemos

reprezentuoja pradingusią mano meilę.

O, chrizantemos!

O, mano tylios ir vienišos seserys,

kurios guodžiat mane nelaimingą rudenio dieną.

KOMPLIMENTAS VANDENIUI

Gluosnis ant kranto

tai komplimentas vandeniui.

Tai grakštusis teptuko smūgis vaizdui papildyt.

O be gluosnio visam paveikslui būtų nelinksma,

tartum širdžiai, kuri paguodos nesusiranda.

BE PARTITŪROS

O, Žemaitkiemio sodžialka!

Su varlių orkestrantais,

kurie grodavo taip,

kad drebėdavo visas bažnytkaimis.

Kurie grodavo be dirigento ir partitūros,

nusileidus pakalnėn vasaros vakaro saulei.

DANGUS VIRŠ LIETUVOS

Kūdikystėje

tu braidei purvynėlį.

Vaikystėje

tu dėvėjai medinius šaligatvius.

Kiek vėliau

tu juos pakeitei į cementinius šaligatvius.

*Bet dangus virš tavęs pasiliko ramus ir lietuviškas,
mano tolimas krašte.*

Kas gi padarė dangų didžiai lietuvišką?

Žmonių kalba jį padarė didžiai lietuvišką.

Ir atodūsiai.

Ir širdžių aspiracijos

jį padarė lietuvišką.

*Štai kodėl amžinai pasilieka didžiai lietuviškas
amžinasis dangus virš taikaus ir lietuviško krašto.*

SU NUZULINTU VEIDO PROFILIU

Rudenio medžiai iš seno, išblukusio aukso

bei pusiau surūdijusio

ir iškaršusio aukso,

kurį saugo seni sarkofagai britų muziejuose.

Atskiras medžio lapas primena pinigą

su nuzulintu

Romos ciesoriaus

veido profiliu.

Ar senatvė?

Tai ne senatvė.

Tai tiktai poilsis.

Tai Rudens Didenybės karališkas popiečio poilsis.

EILĖRAŠTIS MEDŽIAMS

Noriu gerai įsižiūrėt į kiekvieną atskirą medį
ir į kiekvieną atskiros medžio liemens ir šakų išlen-
kimą,
taipgi į atskiros lapo spalvą pavasarį arba rudenį,
nes kiekvienas atskiras medis yra mano gyvenimo
sudedamoji dalis,
yra mano bičiulis ir palydovas,
mano džiaugsmui arba vienatvei paryškinti.
Ačiū už jūsų pavėsį, vasaros karščiams užėjus.
Ačiū už jūsų lietsargius, vasaros audrai užėjus.
Ačiū už jūsų ramumą, širdies neramumui užėjus.
Ačiū jums,
didelis ačiū, mano bičiuliai,
už jūsų didžią ir mielą širdies bičiulystę.

LINKSMA

Ir dėl to,
kad žvirbliūkščiai čirškia,
man linksma.
Ir dėl to,
kad apuokai gąsdina naktį,
man linksma.
Ir dėl daug dar kitų dalykų man linksma ir linksma.
Sėdžiu saulėj pusiau paskendęs Havanos dūmuose,
ir man linksma ir linksma.

VAIZDELIS

*Ir vakaras gražus.
Ir saulė,
kuri kaip didelis auksinis apelsinas leidžiasi, graži.
Ir aplamai gyvenimas gražus.
O kad vaizdelis būtų dar gražesnis,
kačiukas,
tigras miniatiūroj,
snaudžia.
Taip,
katinėli,
jis gražus.
Jisai,
gyvenimas,
labai gražus.
Jis daug gražesnis, negu tau atrodo.*

PIRAMIDĖS IR METRAŠČIAI

*Tie, kurie statė senus namus arba rašė eilėraščius,
seniai miega po žemėmis,
bet jų rankų darbai ir šiandieną gyvena tarp mūsų.
Piramidės ir metraščiai.
Kreivos gatvės ir Dantė.
Arba metų laikai amžinoj Donelaičio poemoje.*

DEBESYS

*Vietos nedaug teužima,
bet daug pasako.
Kas tai galėtų būti?
Tai poezija.
Vietos daug užima, bet nieko nepasako.
Kas tai galėtų būti?
Tai poezija.
Nes vieni debesys ateina ir užlyja,
o kiti šiaip tiktai ateina ir nueina.*

AUKSO RATAS

*Nėr ko stebėtis,
kad egiptiečių poetui tu buvai dievas. O, saule!
Ypač kai rytą liepsnodamas dega ir dega
tavo didžiai elegantiškas aukso ratas.
Taipgi nėr ko stebėtis, kad tu Donelaičio Metuose
ant, saulele, vėl atkopardama budinai svieta.*

SUDIEVU

Raganosių,
hipopotamų
ir krokodilų veislei sakau sudievu.
Liūtų,
tigrų
ir visų plėšrių kačių veislei sakau sudievu.
Taipgi jums,
visiems Afrikos paukščiams,

bei jums,
beždžionėms,
sakau sudievu.
Ašai,
pasenęs dramblys,
kursai ieškau nuošalios vietos kaulams pakloti,
paskutinį kartą sakau sudievu
tam didžiam ir žiauriam ugnies kamuoliui,
kurį žmonės vadina saule.

Taigi sudievu,
nes daugiau savo kojų stulpais nebedrebinsiu žemės
ir pro nosį vandens ir dumblo daugiau nebepurkšiu.
O prieš griūdamas,
tiktai tiek galiu pasakyti,
kad gyvenimas mielas
ir kad gera man buvo kaip kalnui tarp medžių
/vaikščiot.

ČESLOVAS VALDAS OBCARSKAS

PEIZAŽAS

*Ėjau pasaulyje ilgom, plačiom alėjom;
klajojau miestais ir kaimais;
kalbėjau su žmonėm, su paukščiais ir su vėjais;
mirgėjau tūkstančių kelionių efemeriškais vaizdais.*

*Ir taip po neramių kelionių, rudeniui artėjant,
aš apsistočiau vienoje keistoje šalyje,
kur žmonės buvo vieniši ir tylūs,
kaip pati vienatvė.
Ten džiaugsmas ir vanduo užšalę buvo tvenkiniuos,
ten skambančių dainų
daugiau išgirst nebegalėjau.
Lapai nuo medžių žemėn liejos, tarytum ašaros di-
džiulės*

*iš tragiškų akių skausmingų...
Taip palikau gyvent šitoj šaly.*

*O metaiėjo... Kaip vanduo,
užsklęstas užtvaroje, aš merdėjau.
Sutapęs su peizažo apiblukusiom spalvom,
tapau jo dalimi, į jį įaugau.*

*Ten nesiskyrė medžiai nuo žmonių,
nei žmonės nuo peizažo medžių.
Ten sielvartas ir skausmas buvo tik saulėleidžio
/dalis,
ten žmonės buvo — tik peizažas.*

*Ir taip krauju savu peizažan įsiliejau,
kaip jo žmonės ir jo medžiai, nelaimingas.
Todėl dabar, kai pradeda peizaže lyt,
kartu ir mano akys lietumi patvinsta;
kai ima vėjai pūst,*

*kartu ir mano mintys vėjais skrenda;
arba kai audroje linguoja medžiai,
ir aš su jais drauge linguoju;
arba kai jie į tolį žengia,
ir aš su jais drauge žingsniuoju —
čia mano mąstymas man nepriklauso.
Čia mano mintys ir jausmai — tai tik peizažas,
užsklęstas laiko jūroj, su manim suaugęs.*

VANDENYNŲ AKYS

*Beformiai akmenys ir aštrios uolos
Ir vėjai, vėjai... Ir tyla,
ilga, bekraštė. Blyškiais veidais
žvejų namai, smėlin prasmegę,
vienatvės prislėgti, į jūrą žiūri.*

*Atplaukia lietūs, ir kvatoti ima
tamsioj pakrantėj geležiniai vėjai
ir drasko tylai veidą ir akis.*

*Tūkstančiai bangu
per vandenyno veidą mėlyną, bekraštį,
dejuodamos ir lūždamos į krantą liejas.*

*Ir verias neramiai namų langai... Ir akys,
už laiko grotų nelaimingos akys, įsmigę į vienatvės
/tolius,*

*dar laukia vėjuos ir nakty.
O jūra užia mėlyna ir begalinė.
Ir paukščių klyksmas toks šiurpus
nuaidi pro salas erdve tolyn.*

*Beformiai akmenys ir aštrios uolos.
Ir vandenys ir laikas. Vėjai ir tyla.
Ir lietūs, lietūs begaliniai.
Ir žmonės vieniši tylioje pakrantėj.
Tik kartais toliuose praplaukia laivas
ir dingsta vandenyno plotuos begaliniuos.*

ALASTOR

*Alastor,
tavo veidas skausmingas. Tavo mintys sutemę.
Tu eini per alėjas belapes, tuščias.
Alastor,
tu nieko nemyli. Gamta negyva
ir uolos suskilę tave supa. Nakčia*

*tavo kraujas plaka vienatvėj. Toli
skrenda paukščiai ir miršta. Sutemę, liūdni
skliautai. Ir naktis.*

*Alastor,
tu vienas mąstai, kad esi,
tartum medis suskilęs. Pakrantėj tyli
prie sutemusių marių krantų.*

*Alastor,
tu vienas esi. Tu žudai
žodžius, ritmus, balsus. Tu žinai:
jie seniai prasmės nebeteko.*

*Alastor,
tavo balsai
skamba kaip akmenys,
krentą į bedugnes. Paėmęs laikai
vienintelę žvaigždę nakties vidury
tarp savo kraujuotų delnų. Iš tavo akių
trykšta nuostabios ugnys. Naktyje eini
per suskilusias uolas, per mirusį krantą.
Į kur?*

*Alastor,
tavo kelias beprasmis,
tavo džiaugsmas numiręs.*

*Iš kito pasaulio krantų
šviečia tolimos, amžinos žvaigždės.
Sustojęs girdi:
tyvuliuoja kosmoso melsvi ežerai.
Plazda vėjai,
ir vėliavos žydi.*

Alastor,
iš vienatvės kalėjimo tu išėjai.

Regi saulę
ir džiaugsmo peizažus.

Alastor,
tu eini ir eini.

Plačios ir šviesios tavo ilgesio šalys.

Toli
skrenda nuostabūs paukščiai. Jų sparnai mėlyni
atsispindi giliuos ežeruos. Vaikščiodams pakrantėm
/renki
paukščių nukritusias plunksnas, sidabrą ir auksą.

Alastor,
į svajonių pasaulius tu iškeliavai,
į ilgesio žemę, tolimuosius kraštus.

Alastor,
ar sugrįši kada dar pas mus?

NAKTIS

Liūdnai ošia vieniši medžiai naktyje
gaudžioj mėnesienoj.

Liūdna žemė, ir liūdnas dangus.

Duobėtu keliu jis sugrįžta pasenęs ir žilas,
praradęs dienas auksines
ir žydintį vėją,
nužudęs savo jaunystės geriausius metus.

Miega aplinkui tylūs kaimai, žemėn prasmegę.
Prie kelio
sapnuoja skurdūs ir nykūs laukai.
Iš toli
sklinda gailios raudos su vėjų verksmais.
Pilnos sielvarto akys žiūri pro langą.
Pavargusiais žingsniais jis eina iš lėto
per miegantį kaimą. Slegia jį tyla
skaudi, kaip naktis. Ir žemė, kaip motina mirusi,
skausmą bekraštį kelia širdy.
Namuose nei tėvo, nei brolių.
Verkia durys gailiai.
Tyliai šnara liūdesį gilų topoliai kieme.
Pro langą
šviečia žvaigždės išblyškę ir šaltos.
Gaudi žemė ir gaudūs namai.
Žalioj mėnesienoj
nykiai šnara kapuose žolė vieniša.
Antkapių raidės ištrintos. Ir kryžiai sulinkę.
Takai apleisti. Ir niekur nėra motinos vardo.
Eina naktyje tolyn keliu jis duobėtu,
beprasmingai pražilęs ir nelaimingas.
Liūdi žemė ir vėjas ir sunykę kaimai.
Ošia sielvartu toliuos miškai rudeniniai.
Ir upės naktyje,
skandindamos aukso lapus,
nusineša visą jo džiaugsmą.

ŽODŽIAI IŠ TANKMĖS

Van Dezan,

*tamsios džiunglės supa tave,
jų tankmė
tau slaptingai vis šnara.
Nakties viduryje regi
klastingus panterų žvilgsnius
ir piktas
orangutangų akis, įsmeigtas
į tave. Tu klausai:*

*klampių džiunglių tamsiuos paupiuos
šnara palmės, ir vėjas
rašo tavo mintis į palmių lapus.
Van Dezan, tu girdi:
plėšrūs žvėrys jau slenka. Drėgnų džiunglių nakty
aštrios iltys jų seka tave. Nuo medžių šakų
piktos akys panterų žiūri klastingai.*

*Van Dezan,
tavo visas mintis žino
paslaptinga tankmė. Džiunglių šakos šnara
tau kerštingus balsus. Bet tu išeisi iš džiunglių klam-
pių į šventus,
vaikystėj regėtus miškus. Per takus
atogrąžų žvaigždžių nušviestus. Regi
šviesius upių krantus jau ir saulėteky klūpančius
savus ramiuosius, gimtus miškus.*

NEŽINOMO DAILININKO EILĖRAŠTIS

*Kai mėlynų vaizdų ugnim, manu krauju sruvenan-
/čia, aš įsiliejau*

*į naktį tolimą ir begalinę,
savoį širdyje nuostabiai skaidrias upes aš pajutau.*

*Jų šviesų ilgesį,
jų sidabrinčius žodžius.*

*Ir vandenį juodus, slaptingus,
kurių gelmėj nuskendę švietė
tolimi žvaigždynai.*

*Ir mano mintys tapo upėm, tekančiom žvaigždėton
/begalybėn.*

Manų išnyko žemė, vandenynai ir sapnai.

*Mano jausmai, tartum ugniniai vėjai,
dainavo tolimų erdvių platybėj.*

*Ir taip į naktį, į upes, į vėjus įsiliejau,
liepsnodamas savų vaizdų ugnim keista.*

*Manų išnykę buvo praeitis, vienatvės vandenys ir
/skausmas.*

*Manoji siela, tartum laisvės vėliava nakty,
pleveno ilgesiu šviesiu.*

*O paukščiai nuostabūs per tolimas erdves vis skrido,
ir krito aukso žvaigždės vandenių gelmėn.*

Tekėjo sidabrinės, skaidrios upės.

Ir skrido mano mintys žvaigždžių lygumom.

*Jojo dainos sklido per laukus ir klonius,
Jas dainavo mūsų broliai Nemuno krantuos.
Tartum genijus šviesus pakilo štai Maironis,
Ir plevėna po dvasia dangaus skliautuos.*

*Jis tėvynės kančių kelią begalinį, klaikų
Iškentėjo, apšviestas Danguos malonės,
Ir dabar, palikę vieniši, po tiek daug laiko,
Vėl su ilgesiu prisimenam Maironį.*

*Nors jau dainiaus nebėra, — išnyko jis lyg dūmas
/vėjuj, —
Bet jo lyra vis virpės po mūsų žemę visą,
Ir girdėsime jį skambant, kaip Orfėjų,
Ir prie Nemuno, Nevėžio ir kalnuos Dubysos.*

PAGELTUS, APLAUŽYTŲ KAMPŲ

NUOTRAUKA

*Tylioj vienuoj atsiminimai prieš akis,
lyg seno albumo lapai, pradeda sklaidytis
...gimtojo miestelio bažnyčia jau matytis,
ir štai, regiu jus visas,
mano vaikystės dienų
numylėtas tetas ir bobutes,
šventoriuje, šventadieniškai apsirengusias,
po šlamančiais klevais ir kaštanais susieinančias,
suskirdusiomis rankomis
slidžias, dilginavo šilko skareles besitaisančias
ir šnekančias, šnekančias...*

*O, nepradinkit, pasibūkit!
Aš noriu pas jus atbėgti,
visas žvilgsniu apglėbti
ir, kaip anuomet, pajusti šiurkščias rankas,
plaukus paglostančias,
saldinius į delną įspraudžiančias,
barankų virtines ant kaklo užkabinančias.*

*Dar nesiskirstykit, pasišnekėkit
ir manęs palūkėkit.*

*Aš bėgu vešlia lanka tekina,
prisiskynus vėdrynų geltonų,
gegutės abrūsų ružavų
ir šarkakojų lelijavų.*

*Sėskitės visos į suolą paunksnėj,
o aš pro skylę tvoroj mūrinėj
(atlėkus risčią)
šventoriun įlįsiu
ir savo mylimiausiai bobutei ant kelių užsirangysiu.*

*Štai, aš jau čia!..
Bobutė mane ant kelių pasisodina
ir meiliai kalbina:
— O, tu mano baltaplūkėle anūkėle,
pelėdakėle mažutėle...*

*Arčiau viena kitos prislinkim
ir lyg į nuotrauką sustinkim —
pageltusią, aplaužytąis kampais,
pirštų nuospaudomis išmargintą,
dažnai bežiūrint ir kitiems berodant:*

*Štai ta — teta Ona,
meilia, kaip velykinis pyragas, šypsena;
o čia — teta Uršulė,
darbšti ir vikri,
kaip besisukančio ratelio špūlė;
teta Anelė visada susiraukus,
tarsi nelauktų svečių sulaukus.*

*Bobutės sesuo Cecilija
sėdi kietai sučiaupta burna,
o kai ją atveria —
karaliūnai su smakais kaunas,
turtuoliai aitvarus pagauna,
knibždėlynai žalčių rangos,
laumės medžiuose karstos...*

*O ten, anam nuotraukos kampe, nuošaliai,
sėdi kita mano bobutė, mama tėvelio
(seneliai jos — svetimšaliai).
Ji siauro veido, aukštos kaktos, rudų akių,
juodų, jau žilsterėjusių plaukų —
mažai šneka, svetima kalba knygas skaito
ir daugybę laiškų svečion šalin rašo.
Kai prie jos prieinu —
apglėbia švelniai ir žiūri įdėmiai.
Jos akyse man regis šalys nematytos —
apie jas jau tiek prisiklausyta!
Užaugus ir aš,
ir aš daug laiškų rašysiu,
svetima kalba knygas skaitysiu
ir svečias šalis lankysiu.*

*O čia — tai aš
stebiu pasaulį didelėmis, išplėstomis akimis.
Miestelio vaikai pelėdake vadina
ir tuo mano širdelę giliai įskaudina.
Dabar viskas nesvarbu,
nes sėdžiu ant savo mylimiausios bobutės kelių.
Plaukai jos pilkšvi,
kaip rudens lietu permerkta javų ražiena,*

*akys giedriai mėlynos, lyg dangus saulėtą dieną.
Burna niekada nebūna sučiaupta, nes iš jos dainos,
kaip šaltinio versmė, sraiviai liejas
apie mergelę Dunojėlyje žlugtą velėjančią,
raibą gegelę girioj kukuojančią,
bernužėlius į karužį jojančius,
žirgužėlius prie tvorūžės prunkščiančius...*

*Dar pasėdėkit! Išsikalbėkit!
Leiskit man barankas sugraužti,
saldainius sučiulpti
ir, jūsų visų nubučiuotai,
monotoniško ubagų giedojimo užliūliuotai —
užsnūsti ant bobutės kelių.*

* * *

*O atsiminimai, dar nedinkit,
pageltusios, aplaužytų kampų nuotraukos neatimkit!
Leiskit man kuo ilgiau mielus veidus stebėti,
kad jų kaimiškam paprastume ir meilume
pilnutinai atsigaivintų
kietame gyvenimo kelyje
pavargus ir išsisėmus manoji siela.*

MORISO BREDO UŽRAŠAI

Milžiniška ir raudona kaip kraujas kiklopo akis žiūrėjo į mane iš šviesiais šeriais apaugusios ir siaubingai smailėjančios kaktos. Šitos vaiduokliškos akies žvilgsnis degino visą kūną ir triuškindamas slėgė kaktą.

Bandžiau pakilti, bet negalėjau pajudinti nei rankų, nei kojų, nors jaučiau, suvokiau, kad sėdžiu atsilošęs ir plačiai atvertomis akimis, įsižiūrėjęs į didžiulę, viską užgožusią ir paskandinusią kruvinoje gelmėje, nemirksinčią pasakų kiklopo akį.

Užsimerkiau. Tamsa gaivinamai šalta srove nukrito ant manęs, ir daugiau nustebeš, negu nudžiugęs pajutau, kad galvos skausmai silpsta, o kūną užvaldo šiltas, mirtinai nusi-dirbusio žmogaus kvaitulys. Kvėpavimas pradėjo rimti, tarsi su kiekvienu nauju oro gurkšniu pradėčiau naują gyvenimą.

Atsargiai pakėliau ranką ir nusišluosčiau prakaituotą veidą.

„Koks bjaurus sapnas!“ atsidusau patenkintas, kad pagaliau išsibudinau.

Moters balsas įsiveržė į klausą taip netikėtai, kad aš net krūptelėjau ir atsigrėžiau į jį.

— Ačiū Dievui! Pagaliau pabudai... — šypsojosi tamsiaplaukė, vaikiškai romaus žvilgsnio ir gražaus, paprasto veidelio mergina. — Aš jau buvau pradėjusi nuogąstauti, kad tu niekada nebepabusi...

Ji linksmi mirktelėjo man ir užvertė skaitomąją knygą. Mūsų žvilgsniai susitiko, bet tą pačią sekundę prisiminiau kiklopo akį ir žvilgterėjau į ją.

Vietoje pabaisos už jaunučiais berželiais apaugusios kalvos raudona, kaip ant žalio lapo nukritusi vyšnia, leidosi saulė. Aš tyliai nusijuokiau ir apsidairiau aplink.

Sodelis, kuriame mes sėdėjome pintuose foteliuose, buvo juokingai mažytis: keletas žydinčių krūmų, dvi margaspalvių gėlių lysvės ir, nežinia kokių svajonių sumetimais pasodinta žaliai tvaiski eglaitė. Šalia sodelio, paraudusiais nuo saulėlydžio langais ir plačiai atvertomis durimis stovėjo vienaukštis namelis. Už medinės ir žaliai dažytos tvoros tokių pat kuklių namelių gatvėje buvo tuščia ir tylu.

Pastebėjusi mano nustebimą, mergina padėjo knygą ant staliuko ir pakilo. Ji buvo

smulkutė, krūpčiojamų staigių judesių, bet gražaus, nors kiek pablyškusio, veidelio, kuriame jaukiai šypsojosi skruostų duobutės.

— Visi seniai nuėjo vakarienianti, tik mes atsilikome, — priekaištavo ji, paimdama mano ranką ir tempdama mane iš fotelio. — Tu taip buvai įmigęs, kad aš jokių būdu negalėjau išbudinti. Šaukiau į ausį ir tampaui už plaukų, bet tu nepabudai. Tikrai, buvau pradėjusi nuogąstauti: kur matyta, kad žmogus, kuris negali vakare užmigti be tablečių, prisėstų popiečiu pasnausti ir išmiegotų šešias valandas!

Aš pakilau, bet pajutęs, kad svaigsta galva, atsirėmiau į staliuką.

— Persimiegojai! — nusprendė mergina.

Paskui ji paėmė nuo staliuko megztinį švarką ir užmetė man ant pečių. Tik dabar aš pastebėjau, kad esu vienmarškinis, be kaklaraiščio, suglamžytomis bespalvėmis kelnėmis ir avių paprastučiais odiniais sandalais.

Mergina sučiupo mano ranką ir ištempė mane į gatvę. Saulė jau buvo pasislėpusi už kalvos. Šilta vasaros vakaro prieblanda gaubė šviesiai nudažytuosius namelius, sodeliuose sustatytuosius pintinius fotelius. Ant staliukų gulėjo paliktosios knygos, pypkės, vaisvandenių bonkos. Prie vienerių durų kabojo narvas su snaudžiančia kanarėle. Didžiulis ir nutukęs, kaip persivalgymo nuodėmė, katinas gulėjo ant staliuko ir, apsimesdamas abejin-

gu, stebėjo paukščiuką. Jis buvo nusilpęs dėl beviltiško lūkuriavimo, bet galvažudiškai budrus, nors mums praeinant ir apsimetė miegančiu.

Miestelį sudarė keliasdešimt namukų, susstatytų abiejose gatvės pusėse, kuria mes leidomės žemyn, į neišvengiamą tašytų akmenų aikštę. Joje stovėjo neišvengiama, pasipuošusi varpo bokštu šventykla. Atokiai nuo jos, suglausti į tvarkingą keturkampį, matėsi kažkokių dirbtuvių mūriniai barakai.

Man pasidarė linksma. Nors ir nežinojau, kur esu ir koks gerasis ar blogasis velnias mane čia atnešė, bet buvau patenkintas ir džiūgaudamas laukiau naujų staigmenų. Viena man buvo aišku: vakar aš nusigėriau, o ši rytą, bandydamas atsipagirti, vėl nusigėriau ir išmiegojau iki vakaro. Tokie juokai man atsitikdavo neretai, bet kvailiausia buvo tai, kad išsipagiriojęs teprisimindavau tik nuo tada, kada pradėdavau girkšnoti. Girtuokliavimas galėjo tęstis keletą dienų, o kai nustodavai, tos kelios dienos iškrisdavo iš atminties, nors jomis ir ne visą laiką būdavau girtas. Kur ir kada sutikau šitą merginą, negalėjau prisiminti. Be abejo, kokioje nors užmiesčio kavinėje, kur, švaistydamasis pinigais ir žaibu trenkiančios meilės prisipažinimais, išpiršau į jos lovą. Kiek kartų aš esu prabudęs Kristinos draugių lovose ir kiek kartų negalėjau prisiminti, kaip į jas patekau! Bet kodėl esu apsirengęs šitais skudurais? O gal suteršiau

rūbus dėl kokios nors girtos nesėkmės ir mergina pakišo tai, ką turėjo po ranka? Stengiausi negalvoti apie Kristiną, kuri šventosios kantrumu laukia manęs, nei apie vyriausiąjį direktorių, kuris pasitiks piktai kratydamas seną galvą ir dejuodamas, kad aš deginu žvakę abejuose galuose, kad susirgsiu kepenų vėžiu, ar, neduok Dieve, kada nors užmigsiu vai ruodamas.

„Vėliau, vėliau“, murmėjau be garso, „sugrįšime į kasdienybę. Dabar reikia įsijausti į žaidimą, pergyventi kiekvieną jo sekundę, nes po keletos valandų susirasiu savo rūbus, sėsiu į nežinia kur paliktąjį autovežimą ir vėl tapsiu tikruoju Morisu Bredu“.

Merginos šlaunies šiluma erzinausiai sunkėsi į mane. Jos tvirtos krūtys drebėjo su kiekvienu žingsniu, o tamsūs plaukai retkarčiais paliesdavo mano smakrą. Aš pasilenkiau prie jos ausies ir tyliai paklausiau:

— Nejaugi aš taip ir pramiegojau visą naktį, kaip šventasis avinėlis?

Ji šnairiai žvilgterėjo į mane ir peikiamai pakraipė galvą. Manau, kad tai turėjo reikšti: ir surado kalbą gatvėje! Man pasidarė nesmagu. Ne todėl, kad nieko neprisiminiau, bet todėl, kad girtas aš esu visiškai nepajėgus. Kaip ir kiekvienas keturiasdešimt metų pasiekęs vyras, aš nenorėjau sutikti su tuo, kad pajėgumas silpsta, todėl kiekviena proga stengiausi įrodyti sau, kad tebesu jaunuoliškai žvalus.

Mes pasiekėme aikštę, praėjome šventyk-

lą ir prisiartinome prie šviečiančiais langais barako. Iš murmančių pokalbių gaudimo ir lėkščių skambėjimo supratau, kad tai valgykla. Mergina apvilko mane švarku, delnu sulygino plaukus, ir mes ižengėme pro praviras duris į vidų.

Ryškiai apšviestoje salėje, prie keturviečių stalų, vakarieniavo keliasdešimt abiejų lyčių žmonių. Galvos linksėjimais sveikindama savo pažįstamus, mergina nusivedė mane prie stalo, ir mes susėdome prieš nutukusio paniurėlio veidu vaikiną ir sidabru pražilusią moterį.

Aš valgiau taukuose virtus bulvių griežinius su dešrelėmis ir stebėjausi, kad esu alkanas. Šiaip, po tokių girtuokliavimų kaip vakar, aš net keletą dienų tesimaitinu tik citrinų sunkos ir džino mišiniu. Žilaplaukė moteris retkarčiais pažvelgdavo į mane, ir aš atsakydavau jai atsargia šypsena. Stengiausi paslėpti savo sumišimą ir nepasitenkinimą, kad mergina nesupažindina mūsų. O aš norėjau sužinoti, kodėl šitie žmonės valgo vienoje patalpoje ir tą patį patiekalą. Kodėl ne moterys valgančiuosius aptarnauja, bet jau senyvo amžiaus, tačiau bauginančiai stiprūs vyrai? Ką reiškia Mozės įstatymų lentos sienoje? Pagaliau kokiam izmui ar religinei sektai priklauso šitas būrys žmonių?

Staiga vaikiną padėjo šakutę ir išsitempė. Jo akys išsiplėtė, burna prasižiojo, kaip žmogaus, kuris išgirdo neaiškius garsus ir,

įtempęs klausą, stengiasi suvokti jų reikšmę. Paskui jis pradėjo judinti rankas, tarsi diriguotų tik jam vienam tegirdimą orkestrą, ir kraipyti galvą.

Moteris skubiai padėjo prieš jį keletą lakštų popieriaus ir pieštuką. Vaikinas dėkingai paglostė jos ranką ir pradėjo skubiai rašyti. Jo kakta aprasojo smulkiomis prakaito lašeliais, taip jis buvo susikaupęs, o pieštukas pasibaisėtiniu greičiu margino popierių. Nustebęs ir susirūpinęs aš pažvelgiau į merginą, bet ji valgė, tarsi nieko nebūtų įvykę. Atrodė, kad vaikino kūrybiniai proveržiai seniai jai nieko nebesako. Nusiraminęs aš vėl pasilenkiau prie savo lėkštės.

Po keletos skubaus ir įtempto darbo minučių vaikinas pakėlė galvą ir džiaugsmingai atsiduso. Dabar jo veidas vėl buvo paprastas ir mieguistas, o akyse pastebimai geso karštligiškas blizgesys, iki išbluko į idiotišką abejingumą viskam. Moteris (pagaliau aš suvokiau, kad ji yra vaikino motina) žvilgterėjo į lūžinėjančiais kabalistiniais ženklais prirašytą lakštą ir patenkinta nusišypsojo.

— Nuostabu! — džiūgavo ji. — Šaunus dalykėlis! Dar ši vakarą aš paskambinsiu jį tau.

„Čia kažkas nebetvarkoje“, nusprendžiau, stengdamasis nežiūrėti į juos. „Dievaži, vaikinas yra nenormalus...“

Mergina pastebėjusi, kad aš nebevalgau, spustelėjo mano alkūnę ir tarė:

— Eime, Morisai. Jaučiuosi nuvargusi ir norėčiau gerai išsimiegoti. Jeigu senasis Žakas bus sukalbamas ir tylomis praleis tavo nebuvimą dirbtuvėje šią popietę, aš turėsiu išklausyti ilgą pamokslą. Tuo labiau, kad siuvykla vakar gavo naują darbo mėlynukių užsaky-
mą...

Aš baisiai nustebau, bet pastebėjęs, kad žilaplaukė moteris išplėstomis akimis žiūri į mane, atsisveikinau galvos linktelėjimu, ir mes išėjome.

Gatvėje pradėjau nerimauti. Stengiausi prisiminti, kas buvo įvykę vakar, bet galva buvo sunki, ir vėl pradėjo skaudėti smilkinius. Kadangi merginaėjo tylėdama, aš bandžiau atkurti paskirus vaizdus ir sulipdyti juos į vieną gabalą.

...Vakar aš pasirašiau sutartį dešimčiai tūkstančių porų pusbačių su Auksinio Batelio parduotuvių bendrove. Mielam seniokui vos uždarius duris, aš šokau prie telefono pranešti Kristinai džiugios naujienos. Po keletos minučių, kada jau norėjau padėti ragelį, išibrovė Jonas. Jis atsisėdo ant stalo kampo ir kantriai laukė, iki aš baigsiu pokalbį. Nors jis ir stengėsi atrodyti abejingas, bet aš žinojau, kad šita degtukų dėžutės dydžio moterėlė stipriai laikė jį plieninėmis replėmis: prieš padėdama parašą skyrybų dokumente, ji reikalavo, kad Jonas pasirašytų penkių milijonų čekyje. Nors aš nejaučiau jokios užuojautos šitam cigarų maišui, kaip nepiktai jį vadino jo paties

darbininkai, nes jis jau keletą kartų pasirašė panašius čekius, bet šitas susirūpinęs vyras buvo mano bičiulis, ir aš pajutau šventą pareigą išblaškyti jo juodas mintis. Staiga, nutraukdamas džiaugsmingą Kristinos plepėjimą, pasiūliau pavakarieniauti „Čigonų rūsyje“. Ji padūsavo, išsilygo, kad aš pasitenkinčiau dviem vyno stiklais, ir sutiko.

...Iš „Čigonų rūsių“ mes nuvykome į dažnai lankomąjį naktinį kabaretą. Atkimšdamas pirmąją šampano bonką, bandžiau apšvirkšti skausmingai besišypsancio padavėjo veidą, paskui viskas pradėjo nykti migloje. Tačiau maldaujantis Kristinos balsas įsispaudė į atmintį. „Morisai, būk gerutis, grįžkime taksiu...“ Vadinasi, aš palikau juos ir pasprukau savo autovežimiu, kaip ir visada, kada pajusdavau nenugalimą geismą greitai važiuoti. Jie, žinoma, grįžo taksiu, nes Jonas, pasijutęs girtas, nesėdavo prie vairo, o Kristina iš viso nemokėjo vairuoti. Tai buvo gana kvaila, bet ji norėjo mirti lovoje, kaip pati sakydavo.

Prie durų aš sustojau ir pasiūliau:

— Pasivaikščiokime... — bet, nežinodamas jos vardo, sutrikau ir tik sumurmėjau: — Toks gražus vakaras...

Neaiški baimė skverbėsi į širdį. Valandėlę dairiausi, bandydamas pamatyti pavojų, kuris slinko prie manęs, bet težiūrėjau šviesiomis dėmėmis ryškėjančias gėles, būreliais grįžtančius iš valgyklos žmones ir baltoje mėnulio šviesoje dunksinčią kalvą.

Staiga aš supratau ir pradėjau drebėti visų kūnu. Vakar, kai mes vykome į „Čigonų rūsi“, buvo žiema! Purvinas sniegas dengė gatves ir tiško po autovežimio ratais... Apstulbęs aš atsitraukiau nuo merginos, tarsi kažkas būtų stumtelėjęs mane, bet šitas instinktyvus bandymas pasprukti nuo tikrovės nieko nepakeitė: aš stovėjau vasaros vakaro tamsoje, kvėpavau šiltu, laukinių pievų gėlių kvapais persisunkusiu oru, o po kojomis girgždėjo vasaros saulės įkaitintas ir dar neatvėsęs sodelio tako smėlis.

— Eikime miegoti, — švelniai, bet neginčijamai pasipriešino mergina. — Tu kažkoks keistas ši vakarą... Eime, Morisai, pasivaikščiiosime rytoj.

Stengdamasis nusiraminti, o gal vildamasis, kad viduje kas nors paaiškės, nusekiau paskui merginą. Prie durų vėl stabtelėjau ir paklausiau:

— Tu dirbi siuvykloje? O ką dirbu aš?

Viduje ji įjungė šviesą ir rimtai, stengdamasi paslėpti susirūpinimą, pažvelgė į mane.

— Aš nežinau, ką tu dirbsi rytoj, — lėtai atsakė ji, žvilgsniu tyrinėdama mane. — Tikriausiai prikalinėsi puspadžius, kaip ir visada.

Salonukas buvo apstatytas paprastais darbininko šeimos baldais. Visur matėsi rūpestingos rankos priežiūra, bet kažkas buvo ne taip, kaip turėjo būti. Po keletos sekundžių spėliojimų aš supratau, kad esu psichiškai normalaus žmogaus bute: viskas buvo žalios

spalvos, pradedant baldais ir baigiant žaliomis sienomis.

Pastebėjęs cigaretes ant kampe stovinčio staliuko, aš užsirūkiau ir išsižiūrėjau į degtuko liepsnelę. Vakar buvo žiema, o šiandien vidurvasaris... Vakar aš buvau turtingas pramonininkas, o šiandien prikalinėju puspadžius... Vakar buvau vedęs Kristiną, o šiandien šita mergina, kurios aš net vardo nežinau, elgiasi su manim taip, tarsi būtų mano žmona... O gal aš sapnuoju? Žinoma, kad sapnuoju! Vaikystėje troškau būti batsiuviu, tai dabar, nors sapne, įgyvendinu numalšintą, bet neužgesusį geismą. Būdamas dar dešimtmečiu berniuku, viską, kas tik buvo galima teplioti nerizikuojant sėdyne, išmargindavau žaliais batais. Visada neapkenčiau žiemos, jos ledinio vėjo, purvino sniego gimtojoje lūšnų gatvelėje, todėl šitame sapne gyvenu amžiną vasarą vaikų knygų paveikslėlio namelyje. Keistas sapnas, bet aš dažnai sapnuodavau neužgesusia sąmone, suskilęs į du manusius „aš“, kurių vienas gyveno sapno nebūtyje, o kitas, kentėdamas arba džiaugdamasis, stebėjo pasąmoninį dvyną.

Mergina pasirodė iš kito kambario tada, kai ugnis pasiekė mano pirštus. Atnešusi kažkokio tamsaus skystimo stiklą, ji ištiesė jį man ir tarė:

— Štai tavo vakarinis gurkšnis. Išgerk ir gulk, ir viskas susitvarkys.

Kas turėjo susitvarkyti? Ką reiškia jos

baimingas žvilgsnis, kuris ieškojo mano veide kažko, kas ją gąsdino?

Skausmas buvo baisus, bet aš ištveriau, iki degtukas užgeso. Išsigandusi mergina padėjo stiklą ant stalo ir ištiesė rankas, norėdama paglostyti mano veidą. Aš atšokau šaukdamas:

— Bet aš nesapnuoju! Visi dievai ir velniai, aš n e s a p n u o j u !

Ji sugriebė mane į glėbį ir pravirko.

— Viešpatie Jezau, — sušnabždėjo ji.
— Viešpatie Jezau, tau vėl užaina tie nelemtieji priepuoliai!

Aš išsiveržiau iš jos rankų, bet atsitrenkiau į sieną. Mediniuose rėmeliuose įtvirtinta nuotrauka atšoko ir nukrito ant kilimo. Ji gulėjo vaizdu į viršų, ir aš, nesuvokdamas kodėl, pasilenkiau ir pakėliau ją. Taip, aš neklydau: nuotraukoje, šalia balta jaunavedės suknele vilkinčios šitos merginos, stovėjau aš. Suglumęs ir nebežinodamas, ar turiu pradėti juoktis, ar nusikeikti, slinkau pagal sieną, išplėstomis akimis spoksodamas į joje kabančias nuotraukas. Visose mačiau save ir merginą, kuri sėdėjo ar stovėjo šalia manęs, meiliai prisiglaudusi ir laiminga šypsena veide. Paskui aš atsigrėžiau į ją, stovinčią viduryje kambario išblyškusių veidu ir baimingai išplėstomis akimis.

— Ką reiškia šitos nuotraukos? — paklausiau, sunkiai nugalėdamas kaskart stiprėjantį pasiutimą, kuris vertė mane daužyti

šito prakeikto kambario baldus, nuotraukas, viską, kas nesuvokiama baimė sunkėsi į mane.

— Bet, Morisai... — nusistebėjo ji, užsikirto ir tik beviltiškai truktelėjo pečiais. — Tas nuotraukas mes padarėme tuoj po vestuvių.

— O kada... kada mes susituokėme?

— Prieš metus, Morisai. O dabar būk gerutis ir išgerk savo gurkšnį.

Aš šaukiau, staugiau, užsidengęs akis rankomis, bet kai, užkimęs ir pasibaisėjęs savo riksmo, atitraukiau rankas nuo akių, niekas nebuvo pasikeitę: aplink tvirtai stovėjo keturios žalios sienos, pasipuošusios nuotraukomis su manimi ir mergina, kuri tvirtino esanti mano žmona ir verkė, nuleidusi galvą ant krūtinės.

Staiga ji pradėjo dusti. Veidas pasidarė pilkas, kaip pelenai, o akys išvirto, kaip smaugiamo gyvulio. Keliais grybštelėjimais ji persiplėšė suknelę ties krūtine ir nugriuvo, dusliai atsitrenkdama nugara į kilimą grindyse.

Aš pradėjau trauktis atbulas, iki atsirėmiau į sieną, susmukau ant kelių ir prispaudžiau kaktą prie raminančiai vėsios žalumos. Mąstymas sustojo, kaip užsikirtęs mašinos ratelis. Viskas atsipalaidavo ir išsiskyrė iš manęs paskirais elementais; aš nugrimzdau į žalią sieną, kuri linko nuo mano svorio ir vis giliau siurbė į save.

Kiek ilgai tai tęsėsi, negalėjau suvokti, bet pajutau, kad vėl pradėdu mąstyti, kad lai-

ko ratas vėl sukasi su laikrodžio tikslėjimu sienoje ir kad išsiskiriu iš žalios nebūties ir vėl pradedu jausti save šitame prakeikto pamišimo kambaryje.

Mergina gulėjo skausmingai pakreipusi galvą, o iš praviros burnos jai sunkėsi putojančių seilių srovelė ir lašėjo ant apnuogintų krūtų. Tiksliais protarpiais jos kūną sukrėsavo spazminiai drebuliai, ir pasigirsdavo skausmingas stenėjimas. Aš patryniau staugaus snaudulio graužiamas akis ir bandžiau pakilti, bet kūnas buvo švino sunkumo ir sudribęs. Miegas spaudė vokus, vertė išsitiesti ant grindų. Ir aš užmigau klūpodamas, atsirėmęs pečiais į sieną, nuleidęs ant krūtinės sunkiu akmeniu tapusią galvą.

...Saulė buvo keistai keturkampė ir švietė tiesiai virš manęs.

„Antrą kartą pabundu saulei šviečiant į akis“, pagalvojau. Paskui, kai visiškai išsibudinau, pamačiau keturkampę lempą lubose. Valandėlę gulėjau šypsodamasis, kad pagaliau šitas klaikus sapnas pasibaigė. Atsisėdau lovoje ir garsiai nusijuokiau. Kaip vaikas, kuris sapnavo, kad jį vejasi ugnimi spiaudantis sliubinas, o jis staiga išsibudino ir apgavo jį.

— Ačiū Dievui! — atsiduso mergina, užversdama knygą ir pakildama iš fotelio. — Atleisk, kad nepaguldžiau tavęs į lovą. Bandžiau nutempti iki jos, bet nepajėgiau. Dieve, kaip tu išgąsdinai mane! Taip išgąsdinai, kad ir aš apturėjau prieuolį...

Man pasidarė taip šalta, kad net pradėjau kalenti dantimis. Galvos oda pašiurpo, tarsi nematoma ranka būtų pradėjusi šiaušti plaukus. Sumirksėjau keletą kartų, bet mergina nenyko: ji stovėjo prieš mane ir atsargiai šypsojosi. Dabar ji vilkėjo kita suknele, bet tebebuvo ta pati moteris, kuri tvirtino esanti mano žmona ir su kuria aš susituokiau prieš metus. Ir nuotraukos tebekabojo sienose ir jose tikrai ir nepaneigiamai buvo mano veidas. Aš suspaudžiau rankomis galvą ir sudejavau:

— Kada gi pasibaigs šitas prakeiktas sapnas!

Ji atsiklaupė šalia manęs, suspaudė veidą tarp delnų ir stipriai pabučiavo į lūpas.

— Nusiramink, Morisai, — guodė ji mane. — Priepuolis praėjo! Šį kartą jis buvo itin sunkus, bet dabar vėl viskas bus gerai.

Ji glostė man veidą, bučiavo nudegintus ir puslėtus pirštus. Aš nebesipriešinau, nes galutinai įsitikinau, kad gulėjau ne savo lovoje, o ant šito žalio kambario grindų. Jaučiau, žinojau, kad nesu pamišęs, kad nesapnuoju į delirium trimensis kryptantį sapną — tikrovę. Viską suvokiau ir jaučiau, bet, nors ir kažkaip stengiausi, nieko nesupratau.

Staiga, kaip viską nušviečiantis žaibas, nelauktai iškilusi mintis pritrenkė mane. Pašokau juokdamasis ir sušukau:

— Viskas paaiškėjo! Taip, dabar viskas aišku ir suprantama.

Paskui pradėjau skubiai vaikščioti, steng-

damasis perprasti Jono žaidimą. Kad tai buvo jis, kuris iškrėtė man šitą žiaurų pokštą, aš tuo neabejojau. Jonas nenubraukė senos skolos, kaip aš vyliausi, o, sulaukęs patogios progos, sumokėjo ją, su milžiniškomis palūkanomis. Tokiomis palūkanomis, kad aš vos nepamišau. O mano skola nebuvo jau tokia didelė: miegantį negyvu girto miegu, aš nuvežiau jį į savo ūkį ir įsakiau ūkvedžiui, kad neišleistų jo, iki jis nepajodinės visais mano lenktynių arkliais. Po dviejų dienų jis sugrįžo, netekęs keletos kilogramų, bet jau praradęs liguistą baimę arkliams. „Kerštas yra toks daikčiukas, kurį kiekvienas nešiojasi kišenėje“, tepasakė jis, kai aš nekaltai paklausiau, kur jis buvo dingęs. Tačiau jis persistengė, nes žinojo, kad aš esu liguistai jautrus ir nervingas. Ir kaip lengvai aš įlindau į velniškai gudriai užtiestą tinklą! Gėdingas karštis užplūdo mane, kad net suprakaitavau. Viešpatie, kokia gėda... Žinoma, kad jis, leipdamas juokais, pasakos šitą kvailystę visiems mano bičiuliams, neaplenkdamas ir Kristinos.

„O vasara? Kaip tu išsiaiškinsi, kad vakar buvo žiema, o šiandien yra pats vidurvasaris?“ Aš sutrikau, bet po valandėlės įtemptų spėliojimų suradau atsakymą: Jonas turėjo lėktuvą! Jis įmetė mane į jį, ir po keletos valandų mes nusileidome pietinėje krašto dalyje. Na, ir suktas velnias, tas Jonas!

Mergina tebeklūpojo ant grindų, beviltiškai nuleidusi rankas. Aš pakėliau ją, tvirtai

spūstelėjau glėbyje ir pastačiau prieš save.

— Bravo, mergyte! Nors ir gėda, bet reikia prisipažinti, kad visiškai sudirbote mane. Į miltus sudirbote! O dabar išklausk, ką aš tau pasakysiu. Nežinau, kur tu slepi registраторių (man nepridera jo ieškoti), tačiau aš sutinku mokėti tris kartus daugiau, negu tau sumokėjo Jonas. Taigi, tu man atiduok juostelę su mano riksmiais, o aš tuoj pat išrašau čekį.

Ji glaudėsi prie manęs, slėpdama ašaromis pasrūvusį veidą.

— Čia nėra jokio registratoriaus, — kukždėjo ji. — Nėra, nėra...

Tikrai, ji buvo nuostabi aktorė ir sugebėjo parodyti ašaras taip pat lengvai, kaip ir šypseną. Aš palikau ją ir šokau ieškoti telefono. Išlandžiojęs visus taip pat vis žaliai išdažytus kambarius ir nesuradęs telefono, vėl grįžau prie jos. Kadangi ji tylėjo ir ašarotomis akimis baimingai žiūrėjo į mane, nusprendžiau leisti jai apsigalvoti. Mano žvilgsnį vėl patraukė nuotraukos. Apžiūrėjęs jas, pradėjau juoktis. Jonas buvo viską pramatęs ir vykusiai parinkęs komedijos aktorius, bet vieno jis nepastebėjo: nuotraukose mane vaizduojęs vyras buvo žymiai lieknesnis ir jau pradedančiais balti smilkiniais.

— Apsigalvojai? — paklausiau merginą.

Ji susigūžė ir sunkiai sudribo į fotelį. Buvo aišku, kad Jonas žinojo, ką pasirinko, ir aš supratau, kad ji vaidins tą tragikomediją iki ga-

lo. Prisėdau ant fotelio atramos ir apglėbiau jos pečius.

— Atvirai kalbant, esu patenkintas, kad tu neskubi išduoti Jono, — bandžiau sukti kitu keliu, — bet pripažinkime, kad mano padėtis yra baisiai kvaila. Gerai, sutinku su tuo, kad tu nepasakysi, kur yra mano autovežimis, bet rūbus galėtum grąžinti. O gal juos pasiėmė Jonas?

Staiga aš suvokiau, kad ne tik neturiu jokių dokumentų, bet autovežimis nieko neišsprendžia. Pirmiausia reikėjo pasiekti artimiausią aerodromą, kuris gal buvo už keliasdešimt kilometrų nuo šito užkampio.

— Jonas nepaliko mano paso?

Ji vis žemiau lenkė galvą ir tylėjo. Vadinasi, aš esu taip įmurdytas į šitą balą, kad net mano ausų nebematyti. Neturiu dokumentų, o be jų joks bankas nesutiks išmokėti man pinigų. Jis iškviės policiją ir sugrąžins Kristinai telefoninį patvarkymą išmokėti Morisui Bredui nurodytąją sumą. Velniai griebtų, kokia kvaila padėtis!

— Klausyk, Greta Garbo! — sušukau nebesusivaldydamas. — Šitie juokai turi pasibaigti, iki aš nepradėjau laužyti scenos žaisliukų. Suprask gi, kad mano žmona nežino, kas atsitiko, ir gal blaškosi, ieškodama manęs po visus užkampius. Sakyk, kur paslėpei telefoną?

— Mes neturime telefono, — sumurmėjo ji, pakeldama galvą ir tyrinėjamai apžvelgdama

ma mano veidą, bet pamačiusi, kad aš esu pasiryžęs viskam, pasidavė: — Ponia Žozeta turi telefoną...

— Seniai taip reikėjo sakyti! Kur ji gyvena?

— Gretimas namas...

— Puiku! O dabar užsuk ašarų vamzdelį, nes jos nieko man nebesako. Kaip tavo vardas?

— Marija. Morisai, tu...

— ...nueisi pas ponią Žozetą ir išsikviesi taksį. Paskui nuvyksi į artimiausią aerodromą ir telefonuosi Kristinai (manau, kad tu žinai, jog toks yra mano tikrosios žmonos vardas), kad ji sėstų į pirmąją lėktuvą ir atvyktų gelbėti savo vyro. Iki aš sugrįšiu, tu paruošk stiprios kavos ir surask kokį stipresnį lašą. Po seanso visada išgeriama. Paskui tu papasakosi man žaidimo smulkmenas, ir mes išsijuoksime kartu. Be pagiežos, sportiškai, kaip ir pridera tokiems atvejais.

Ji bandė sulaikyti mane, bet aš atstūmiau jos ranką ir išėjau. Komedija kryo į kokčiai kvailus juokus, todėl pasiryžau viską nukirsti vienu smūgiu. Buvo aišku, kad reikalai nesklostys taip sklandžiai, kaip aš norėjau, bet reikėjo pradėti judėti, nes Jonas nepajudins piršto ištraukti man iš tos balos.

Ponia Žozeta dar nemiegojo, ir aš džiaugsmingai atsidusau. Pro atvirą langą sklido neryški šviesa ir tylūs pianino garsai. Skubiai perėjau kiemelį ir atsargiai pasibeldžiau į duris.

Skambinimas pritilo, o po keletos ilgų sekundžių pasigirdo šnabždantis „įeikite“.

Aš atidariau duris ir pamačiau valgykloje buvusią moterį. Dabar jos veidas man pasirodė senas ir suvargęs, su giliomis skausmo raukšlėmis apie burną. Jos akys žvelgė abejingai, tarsi ji nė kiek nenustebtų pamačiusi mane. Šalia jos, susirangęs fotelyje, kaip staugaus nuovargio užkluptas vaikas, miegojo jos sūnus.

Aš prisiartinau pirštų galais ir rankų judesiais parodžiau, kad norėčiau pasinaudoti jos telefonu. Valandėlę ji žiūrėjo į mane, pasakui nežymiai atsiduso ir sušnabždėjo:

— Kur jūs norėjote telefonuoti?

— Kokiai nors taksių bendrovei, — atsakiau, nurydamas nepasitenkinimą jos smalsumu.

Nors mes sušnabždėjome tik keletą žodžių, bet vaikiną pabudo. Pamatęs mane, jis susiraukė ir sumurmėjo:

— Vėl šitas kurpius!

— Taigi, kurpius, — nusijuokiau. — Kaip matau, Jonas suorganizavo tikrą vodevilę. Tačiau skubu jums pranešti, jog uždanga nusileido. Matote, mieloji ponია Žozeta, mano žmona nieko nežino apie Jono išdaigą ir tikriausiai yra susirūpinusi dėl mano dingimo. Viliuosi, sutiksite, kad aš turiu pranešti Kristinai, jog esu sveikas ir gyvas ir grįžtu pas ją? Paminėjęs Kristinos vardą, ji pradėjo blykšti, bet nenorėjo pasiduoti:

— Bet jūs gyvenate šitoje gatvėje, gretimame name, ponas Morisai. Jūsų žmona vadinasi Marija...

— Ak, dėl Dievo, nustokite! — surikau, bet tuoj vėl pradėjau juoktis: — Nenustebčiau, jeigu Jonas būtų pasamdęs visą miestelį! Ar jūs leisite patelefonuoti, ar aš būsiu priverstas apsieiti be jūsų leidimo?

— Žinote ką, — pradėjo ji gudrauti, — jūs grįžkite pas Mariją, o aš iškviesiu taksį.

Aš nusivylęs palingavau galvą ir nuėjau į gretimo kambario duris. Pamatęs ant staliuko telefoną, nuskubėjau prie jo, bet moteris nuostabių vikrumų prasmuko pro mane ir uždėjo ant jo ranką.

— Jūs pamiršote, kad mes gyvename nuošaliame miestelyje, — prieštaravo ji. — Pirmiausia reikia susisiekti su miestelio centru, kuri sujungs su pagrindiniu krašto tinklu.

— Nejaugi čia nėra nė vieno taksių garažo? — nustebau, bet susivokęs, kad vėl esu apmautas, surikau, nebesitverdamas pykčiu: — Iškvieskite man taksį, nors iš paties pragaro!

Aš sutrikau. Valandėlę klausiausi, tarsi išgirdęs kažką šnabždant šalia savęs. Tikrai, kodėl aš užsispyręs reikalauju taksi, kai galiu patelefonuoti Kristinai ar paklusniai iš lovos šokantiems direktoriams?

— Telefonuokite tai prakeiktai centrinei ir paprašykite, kad sujungtų su šiaurės krašto tinklu.

Pasakiau jai numerį ir pridūriau:

— Kai Kristina... mano žmona atsilieps, perduosite ragelį man.

Tačiau ji neskubėjo, nors buvo aišku, kad pradeda bijoti manęs.

— Susisiekti su šiauriniu kraštu nėra jau taip lengva, kaip jūs tikitės, — tvirtino ji. — Tikriausiai reikės palaukti penketą minučių... Kuri šiandien diena? — staiga nei iš šio, nei iš to paklausė ji.

Aš juk negalėjau trenkti tos sausutės moterėlės į kampa, nors man niežėjo delnai čiupti ją už sprando. Buvau svetimuose namuose ir nors žinojau, kad ji yra Jono bendrininkė, negalėjau stumdyti jos. Reikėjo išlikti linksmai nerūpestingu, nes ir šitame kambaryje galėjo slėptis registratorius.

— Antradienis, sausio septynioliktoji, ponია Užsispyrėle.

— Kelinti metai?

— Šešiasdešimt tretieji. O dabar telefonuokite, nes, dievaži, ilgiau nebesusivaldysiu!

— O jeigu aš jums pasakysiu, kad šiandien yra ketvirtadienis, rugpiūčio dešimtoji, šešiasdešimt aštuntieji metai?

— Aš nusijuoksiu, ponია. Argi jūs nepastebite, kad aš esu visiškai išsipagiriojęs ir kad perpratau Jono žaidimą?

Ji valandėlę žiūrėjo į mane, paskui norėjo kažką pasakyti, bet tik sumirksėjo staiga ašaromis pasrūvusiomis akimis ir pasuko te-

lefono diską. Aš atsisėdau ant stalo kampo, pasiryžęs nepraleisti nė vieno žodžio.

— ...taip, taip, pakvieskite daktarą Golį.

Ji kalbėjo prislopintu balsu, atsukusi į mane nugarą, bet aš viską supratau.

„Taip seniai reikėjo“, pagalvojau. „Su moterimis viena kalba, o su vyrais bus visai kita: jeigu jis, šitas Golis, neatsisakys kolektyvo maldų, aš priversiu jį giedoti, kaip užlipt įsigeidusį gaidį“.

— ...atrodo, kad jis atgavo sąmonę! Taip... ne, aš neklystu. Jau vakarienės metu pastebėjau, kad jis yra pasikeitęs, bet tada nesupratau... Skubėkite, daktare, nes jis nežino, kur esąs, ir aš bijau, kad nepridarytų kvailysčių.

Ji padėjo ragelį ir valandėlę žiūrėjo į jį. Žiūrėjo taip ilgai, kad aš net kostelėjau ir paklausiau:

— Dar vienas statistas? — o mintyse pridūriau: — Jeigu vyrukas žinotų, kas jo laukia, tikrai neskubėtų!

Kai ji atsigrėžė, pamačiau, jog ir šita sena aktorė verkia. Neiškreipdama lūpų, nekūčiodama, kaip verkia staigaus džiaugsmo antplūdžio sukręsti vaikai.

— Baigiu įsitikinti, kad jūs visos slepiate lakrimoženo buteliukus rankovėse, — šyptelėjau. — Senas triukas, ponია, bet būkite atsargi: lakrimoženą kenkia akims.

Gatvėje pasigirdo bėgančio „daktaro“ žingsniai. Aš nesusivaldydamas patryniau

delnus ir atsigrėžiau į duris. Paskui žingsniai sušlamėjo pirmame kambaryje, pasigirdo vaikinaus sveikinąs „labas vakaras“, ir duryse išdygo šviesiu lietaučiu vilkintis vyras.

Jis buvo dar gana jaunas, nors jau aukštai praplikusia kaktą ir susirūpinusio senio veidu. Siaurų pečių, uždususia iš bėgimo plaučiais, jis nebuvo vertas pramatytojo smūgio, todėl nusprendžiau leisti jam atsikvėpti. Netikėtai į sceną įsimaišė vaikinai. Jis pasirodė už „daktaro“ pečių, žvilgsniu ieškodamas motinos.

— Mama... mamyte, — verkšleno jis. — Kas čia vyksta? Ko atėjo daktaras Golis? Vėl badys man šlaunį?

Motina žvilgterėjo į mane, paglostė drebančiais pirštais mano veidą ir išvedė sūnų. „Daktaras“ uždarė duris ir šyptelėjo man.

— Na, bičiuli, — užkalbinau jį, nušokdamas nuo stalo, — kokią pasakaitę paseksi man? Patarčiau pačią trumpiausią, nes, jeigu po dviejų minučių nebūsi jos išsakęs, aš pradėsiu laužyti kaulus šito marionečių teatro aktoriams. Baiminuosi, kad reiks pradėti nuo tavęs.

Jis pritariamai linktelėjo galvą ir priėjo prie telefono. Pasukęs diską, atsigrėžė į mane ir išmeigė linksmai žibančių akučių žvilgsnį. Net ir tada, kai ragelyje pasigirdo balsas, jis nenukreipė žvilgsnio nuo mano veido.

— Daktaras Golis, — tarė jis. — Pasiųskite autovežimą į Bepročių miestelį. Jeigu Sa-

muelis laisvas, pasiųskite jį. Tegul sustoja prie 25 numerio durų.

Tada aš visiškai netekau galvos.

— Kaip jis išdrįso?!— šaukiau, blaškydamasis po kambarį. — Kaip jis drįso atgabenti mane į šitą pamišėlių lizdą! Čia jau nebe juokai, o velniai žino kas!

Dabar aš supratau, kodėl miestelio gyventojai valgė vienoje patalpoje, aptarnaujami viskam pasiruošusių sanitarų, kodėl mergina skubinosi ištempti mane: ji baiminosi, kad aš nesuartėčiau su pamišėliais, iš kurių kalbos būčiau supratęs, kad jie yra psichiškai nesveiki. Vargšai bepročiai! Jie net nenujautė, kokia juos žeminanti komedija vyko jų mieste lyje, kur jie gyveno ir dirbo, net nežinodami, jog yra vadinami bepročiais.

„Daktaras“ išėmė iš spintelės konjako bonką ir du stiklus. (Atrodė, kad jis čia buvo kasdieninis svečias, nes elgėsi taip, tarsi būtų savo bute). Aš ištuštinau paduotąjį stiklą vienu gurkšniu ir smalsiai pažvelgiau į jį. Apsimesdamas visiškai abejingu, jis vėl pripildė mano stiklą ir tarė:

— Iki atvyks taksis, mes galime pasikalbėti. Sėskite, ponas Bredai, nes aš kalbėsiu ilgiau negu dvi minutes. O kaulų jūs nepajėgsite man sulaužyti, nes aš esu džiu džitso „juodasis diržas“.

Jis numetė man cigarečių pokelį, kurį aš pagavau ore. Valandėlę palaukęs, jis atsviedė ir degtukus. Aš užsirūkiau ir tuo j kibau į reikalą:

— Ar tikrai iškvietai taksį, ar tik šiaip sau burbtelėjai į ragelį, kad toliau galėtum mulkinti mane?

Konjakas pradėjo svaiginti taip staigiai, kad aš buvau priverstas atsisėsti. Kadangi kambaryje tebuvo tik vienas fotelis, aš stumtelėjau jį prie durų ir atsisėdau.

— Ponia Žozeta sakė, kad jūs norėjote išsikviesti taksį, — atsakė „daktaras“, sėsdamasis ant stalo kampo. — Jis atvyks už keliolikos minučių... Kur jūs numatote važiuoti?

— Į artimiausią aerodromą. Tačiau iki jis atvyks, aš telefonuosiu Kristinai. Tai mums sutaupys keliolika brangių minučių. Be to, esu tikras, kad Jonas nuo ankstyvo ryto vieši mano namuose, nenuleisdamas žvilgsnio nuo telefono.

Aš tariausi gerai pažįstas Joną ir net neabejojau tuo, kad jis dabar sėdi šalia nerimaujančios Kristinos ir pusiau sako, pusiau nebaigia sakyti, užuominomis ramindamas ją.

— Taip išeina, — pradėjo juoktis „daktaras“, — kad jūs negyvenate šitame miestelyje, nesate vedęs Marijos Ventūros, nedirbate batų taisymo dirbtuvėse, o..?

— Gyvenu šiaurės krašto sostinėje, esu vedęs Kristiną Dužardeną, nedirbu dirbtuvėse, bet kiti dirba man.

— Ar jūs tikrai neprisimenate, kaip patekote į Bepročių miestelį?

— Linksma žmogau, kaip aš galiu ką nors prisiminti, jeigu buvau nusigėręs ir miegojau?

— O kada ir kaip jūs pajutote, kad esate svetimas šiai aplinkai?

Aš vėl pradėjau niaukti. Nors vyras nieko neginčijo, nesimetė į gudrias išmones, o ramiausiai statė kvailus klausimus, bet aš supratau, kad jis tyčia delsia laiką.

— Atsibudau ir pamačiau, kad esu nepažįstamoje vietovėje. O dabar, juodas diržas ar geltonas, trauk juos visi velniai, sujunk mane su šiaurės krašto tinklu!

Pasakiau jam telefono numerį ir pakilau iš fotelio. Vyras žiūrėjo į mane prisimerkęs, tarsi bandydamas prisiminti telefono numerį, bet aš mačiau, kad jis yra sukrėstas iki dvasios gelmių. Paskui jis spragtelėjo pirštais ir pakėlė ragelį. Sužinojęs, kad Samuelis yra pakeliui į Bepročių miestelį, jis pasakė mano telefono numerį ir paprašė įjungti į šiaurės krašto tinklą. Kai jis norėjo padėti ragelį, aš išplėšiau jam iš rankos.

— Bepročių miestelio centrinė? — paklausiau.

— Taip, — automatiškai patvirtino vyriškas balsas, bet tuoj suprato, kad kalba nebe tas pats asmuo. — Čia jūs, daktare?

Aš atsідusau ir padėjau ragelį. Išgėriau konjaką ir vėl sugrižau į fotelį.

— Kadangi mes turime keliolika minučių laiko, — tarė „daktaras“, vėl atsiremdamas į stalą, — aš jums papasakosiu, kas atsitiko prieš ketverius metus.

— Na, ką gi, — atsідusau, vėl pripildyda-

mas stiklus. — Vienu melu daugiau ar mažiau... Tikiuos, kad sugalvosi ką nors originalaus, nebekalsi į tą pačią vinį.

Padaviau jam stiklą, kurį jis atsargiai padėjo ant stalo, net nepalietęs lūpomis.

— Šešiasdešimt trečiaisiais metais, vasario septynioliktosios vakare, jūsų žmona Kristina, jūs ir Jonas Davidsonas... — pradėjo jis, bet aš nutraukiau ir pats tęsiau toliau:

— ...atvykote į „Čigonų rūsi“. Pavakariavę ir išgėrę keturias bonkas vyno, mes nuvykome į „Mėnulio“ kabaretą. Visa tai aš prisimenu. Tu verčiau pradėk nuo ten, kur aš jau buvau girtas ir nieko nebeprisimenu.

— „Mėnulyje“ jūs išbuvote iki trečios valandos ryto, — pasakojo jis, nesileisdamas išmušti iš vėžių. — Kadangi jūs ir Davidsonas buvote labai girti, ponja Kristina nusprendė, kad protingiausia bus grįžti taksiu. Paskutinę sekundę, prieš sėsdamas į taksį, jūs nusprendėte grįžti savo autovežimiu: išsiveržėte iš bandančių jus sulaikyti ir sėdote prie savo autovežimio vairo...

„Ne, Jonui aš šito nedovanosiu“, galvojau, stengdamasis neklausti paskutines viltis bandančio plepio, baimindamasis, kad jis nepasakytų kokios kvailystės ir kad aš nesusivaldęs neužtrenkčiau jam kumščiu.

Aš niekada nebuvo ištikimas Kristinai, bet kiekvieną dieną, nors man neretai pasitaisydavo buvoti už tūkstančio kilometrų nuo namų, telefonuodavau jai net po keletą kartų.

O gal Jonas viską papasakojo jai? Gal dabar jie ramiausiai sau girkšnoja kavutę, sėdėdami šalia telefono, ir leipsta juokais, bandydami pramatyti, kaip aš blaškausi tarp šitų bepročių, įtikinėdamas, jog nesu joks kurpius, o esu visiems žinomas pramonininkas? Ne, Jonai, berneli, šito aš tau nedovanosiu!

— ...Vasario aštuonioliktosios rytą greitkeliu važiuojęs kelių policijos patrulis pamatė nuo pylimo nukritusį ir krūmuose apsivertusį autovežimą. Aš jums necituosiu patrulio raporto, bet trumpai paminėsiu esminę jo ištrauką, kurioje nurodoma, kad mirtinai nusiėgęs vairuotojas užmigo važiuodamas dideliu greičiu. Autovežimis iškrypo iš greitkelio, nukrito ant pylimo šlaito, atšoko nuo jo ir vėl nukrito šalia greitkelio į lygumos krūmus. Pradžioje buvo manoma, kad savo ekscentrika pagarsėjęs pramonininkas Morisas Bredas yra miręs, bet ligoninėje pastebėjo, kad jūs dar nebuvote užpūtęs žvakės. Necituosiu jums ir ligoninės raporto, kuriame, be kita ko, buvo išskaičiuoti tokie sužalojimai: perlūžusi kairioji ranka, sulaužyti šonkauliai, ir keliose vietose įlaužtas kiaušas.

Jis patylėjo, tur būt, laukdamas, kol aš pradėsiu čiupinėti, bet aš tik šyptelėjau ir galvos judesiu paraginau tęsti toliau. Vyras buvo puikus pasakotojas, tegul išsikalba už Jono pinigų.

— Tos pačios dienos popiečiu profesorius Ivas paguldė jus ant „biliardo“ ir taip vykusiai

sulipdė, kad tikriausiai nejaučiate jokių nelygumų lūžiuose. Po dviejų savaičių, kai atgavote sąmonę ir pradėjote judėti, prasidėjo tai, ko taip bijo profesorius: kojų paralyžius. Tačiau jūsų žmona nenorėjo pasiduoti ir išsikvietė iš Vokietijos neurologijos garsenybę — profesorių Fingerhutą. Senis sutiko nuvažti jums kiaušą ir žvilgterėti į smegenis, nors atvirai pasakė, kad tai nieko nepadės.

Jis žvilgterėjo į laikrodį, pavilgė konjaku lūpas ir tęsė toliau:

— Gal jums padėjo elektrošokai, o gal senis tikrai surado adatą šieno vežime, kaip jis pavadino pažeistojo nervo ieškojimą, bet rudeniį jūs visiškai atgavote kojas. Tačiau kai pradėjote vaikščioti ir jau buvo imta tikėti stebuklu, pasirodė pamišimo žymės: jūs pradėjote ardyti ir vėl taisyti savo šlepetes...

Gatvelėje pasigirdo autovežimio ūžimas. Aš pakilau ir linksmi mirktelėjau pasakotojui. Tačiau prisiminęs, kad kiekvieną sekundę gali atsiliepti Kristina, priėjau prie telefono. Ir jis sučirškė taip garsiai ir netikėtai, kad aš net krūptelėjau.

— Prašytasis numeris neatsiliepia, — tarė balsas ragelyje.

Aš laukiau tolimesnių žodžių, bet vyras centrinėje tylėjo, bandydamas suprasti, kas pakėlė ragelį. Supratau, kad „daktaras“ buvo išspraudęs kažkokį sutartą žodelį, kuris turėjo reikšti: sutik su viskuo, bet nieko nedaryk. Nusiminęs trūktelėjau pečiais ir padėjau ra-

gelį. „Daktaras“ sustojo prieš mane ir ištiesė ranką. Kadangi aš jaučiau neapykantą ne jam, o tik jį pasamdžiusiam Jonui, valandėlę žiūrėjau į tą bereikšmį veidą. Ar tai buvo alkoholis, kuris raminausiai veikė mane, ar aš buvau taip jau pasišlykštėjęs šituo žaidimu, bet nejaučiau jokio noro sudaužyti šį vyrą. Norėjau ištrūkti iš šito kambario, atsilošti autovežimio sėdynėje ir pasiduoti snauduliui... Truktelėjau pečiais ir padaviau jam ranką. Jis sugniaužė ją geležiniame kumštyje ir tarė:

— Ponas Bredai, leiskite baigti pasakoti.

— Eikite po velnių! — surikau, bandydamas išplėsti ranką. — Atpasakojai savo ir nešdinkis...

Jis žengė priekin ir taip užlaužė ranką, kad aš net surikau iš skausmo, ir parbloškė mane ant grindų. Atsukęs ranką ant nugaros ir primynęs ją keliu, jis pasilenkė man prie ausies ir pradėjo skubiai kuždėti:

— Keturiasdešimtys metų gyvenimas nutrūko po smūgių į galvą, o kai atgavote sąmonę, buvote jau k i t a s žmogus: piešiantis žalius batus sienose ir praradęs atmintį. Jūs ne tik kad neatpažinote savo žmonos, bet nežinojote net savo vardo.

Aš spurdėjau visomis jėgomis, bet jis triuškinamai spaudė mane prie grindų ir pasakojo toliau:

— Per ketverius metus daug kas pasikeitė... Per tą laiką aš prižiūrėjau jus ir šiandien

pamačiau stebuklą, taigi negaliu leisti, kad jūs, atsitrenkęs į skaudžią tikrovę, vėl nugrimstumėte į tą pamišimo košmarą. Jūs atgavote atmintį, ponas Bredai, o aš padarysiu viską, kad ją pasilaikytumėte.

Jis atvertė mane ant nugaros ir, sugriebęs mano laisvą ranką, prispaudė ją prie pakaušio.

— Pačiupinėkite savo galvą, — švokštė jis nuvargęs. — Perbraukite per pakaušį pirštais... Jaučiate nelygumus?

Jis pakėlė mane ir pasodino į fotelį. Pamatęs tarpduryje rankas laužančią moterį, įsakė:

— Atneškite veidrodį.

Aš nepajėgiu galvoti. Aklas pyktis purtė visą kūną, ir aš stengiausi giliais įkvėpimais atgauti jėgas, kad galėčiau sugriebti tą niekšą už gerklės ir pasmaugti, kaip kačiuką. Bet pirštai jautė pakaušyje nelygumus, kurių neturėjau vakar...

Senoji ponia atskubėjo su veidrodžiu ir padavė jį man. Paskui, vis tebeverkšlendama, vėl paglostė mano veidą ir tyliai uždarė duris.

Veidrodyje pamačiau merginos nuotraukose matytojo vyro veidą. Pilkos ir baimingai drebančios akys žiūrėjo į mane. Jos buvo apvedžiotos gillai įsipiovusiomis, smulkutėmis raukšlėlėmis, kurios tęsėsi iki baltu šerkšnu pridengtų smilkinių. Per kaktą driekėsi plokštas, vos išžiūrimas randas, kurio aš neturėjau vakar...

Aš patryniau tą prakeiktą brūkšnį delnu, bandžiau nuplėšti, pradėrėsdamas odą iki kraujo, bet jis tęsėsi per kaktą, nes tai buvo tikras randas.

— Aš apgailestauju, kad mes negalėjome ramiai išsiaiškinti... — pradėjo jis, ištraukdamas iš rankų veidrodį, bet aš nutraukiau jį.

— Kas įbrėžė tą randą? — suvapėjau, jausdamas, kad pradėjau dusti, kad skęstų ledinio šaltumo siaubo bedugnėje. — Vakar aš buvau „Mėnulyje“... vakar aš neturėjau to brūkšnio... nei žilų plaukų...

— Po trepanacijos liko randas, — negailastingai nubloškė jis beviltišką bandymą užsikabinti už „brūkšnio“, kuriuo aš netikėjau, bet kuris prilaikė mane ant bedugnės krašto. — Tačiau šiam vakarui pakaks. Aš išvirkšiu gardenalio, kuris jus nuramins...

Jis suspaudė mano rankas ir prisilenkė taip arti, kad mūsų kaktos vos nesusirėmė, ir švelniai tęsė toliau:

— Tik nepasiduokite panikai! Pabandykite nusiraminti, suprasti, kad p a s v e i k o t e . Ši vakarą, dabar, pradedate naują gyvenimą, nes atgavote atmintį. Viskas susitvarkys ko puikiausiai, tik dabar, šią minutę, nepasiduokite nevilčiai. Jūsų žmona ir berniukai yra gyvi ir sveiki. Jūsų įmonės dirba, kaip ir anksčiau, niekas nepasikeitė.

— Ketveri metai... ketveri metai... — vapėjau aš, bet jutau, kad rimstu ir pradedu protauti. — Pasakokite toliau, daktare. Dabar

jau esu tikras, kad nesapnuoju. Ar jūs baigsite pasakoti šiandie, ar rytoj, tas neturi jokios reikšmės.

Jis ilgą valandėlę žiūrėjo į mane, paskui nusivilko liutpaltį ir užmetė jį man ant pečių.

— Pasivažinėsime taksiu, — nusprendė jis. — Jums labai pravers pamatyti, kad niekas nepasikeitė, kad pasaulis tebėra toks, kaip ir prieš ketverius metus. O aš galėsiu baigti pasakoti, kaip norėjote.

Vaikinas miegojo fotelyje, kaip ir tada, kai aš įsiveržiau telefonuoti. Prie pianino sėdėjo jo motina, iškankintu veidu ir sugniužusi, bet budri ir pasirengusi tyliais akordais pasitikti sūnaus prisikėlimą iš miego. Dabar aš supratau ją ir praeidamas pasilenkiau ir pabučiavau jos mažytę ir išdžiuvusią ranką. Ji perbraukė pirštais per mano plaukus, norėjo kažką pasakyti, bet užsikirto ir nusigrėžė.

Taksi vairuotojas, kaip atrodė, buvo apsi-pratęs su Bepročių miestelio išdaigomis, todėl tik abejingai nužvelgė mane ir atidarė duris.

— Neskubėk, Samueli, — pasakė jam psichiatras, kai autovežimis pajudėjo gatvele žemyn. — Nuveši mus į Zolderį, pavažinėsi gatvėmis ir pargabensi atgal.

— Ar jūs dažnai išvežiojate bepročius? — paklausiau, kai jis patogiai atsilošė ir drąsiančiai spustelėjo mano alkūnę.

Jis tyliai nusijuokė ir atsakė:

— Aš nesu sentimentalus tipas, ponas Bredai. Mano profesijoje neįmanoma išlikti

sentimentaliu, tačiau laikausi nuomonės, kad psichiatras pirmiausia turi būti žmogum, o tik paskui išsimokslinusiū amatininku. Šį vakarą aš pergyvenu kažką nuostabiai mielo, jeigu ne džiaugsmą, kokio neteko patirti eilę metų, mano praleistų šitame miestelyje: stebėti žmogaus prisikėlimą.

Jis kostelėjo, žvilgterėjo pro langą į tamsoje susigūžusius namelius su miegančiais juose nelaimingaisiais ir tęsė:

— Jūs esate mąstantis žmogus (iki smulkmenų žinau jūsų biografiją ir papročius), todėl negudraudamas atidengsiu savo kortas. Esu įsitikinęs, kad juo greičiau paliksite bepročių miestelį, tuo bus jums geriau. Susisupkite į lietpaltį: jis atstos fiktyvų skydą, už kurio bandysite slėptis, kai papasakosiu jums nemielų staigmenų. Bandysiu jus išlaikyti pusiau mieguistame stovyje... — Jis kilstelėjo konjako bonką, kurios aš nebuvau pastebėjęs. — Taigi, pirmiausia papasakokite, kaip jūs pasijutote, kai atsikratėte amnezijos. Kalbėkite aiškiai, neskubėdamas ir pabandykite nesijaudinti. Pasakokite, lyg visa tai tebtų linksmas anekdotas apie kažkokį Morisą Bredą. Galite vartoti ir antrąjį asmenį, kai pasijusite, kad nebesusigaudote savyje.

Aš jam papasakojau apie kiklopo akį, kažkokią nesuvokiamą baimę ir netikrumą, kurie pasitiko mane, pabudusį iš miego, ir apie įsitikinimą, kad Jonas vedžioja mane už nosies, keršydamas už panašią išdaigą. Ką kitą

galėjau jam papasakoti? Viskas įvyko taip netikėtai, kad aš ir negalėjau nieko suvokti. Tačiau jis neklydo, leisdamas man iš naujo pergyventi tą pamišimo vakarą, kuřiame aš net nepajutau katarsio lūžio: viskas buvo aišku ir paprasta.

Mes pasiekėme greitkelį, ir Samuelis paspaudė pedalį. Retkarčiais prašvilpdavo vienišas autovežimis, važiuojas kita greitkelio puse, apipildamas mus lūžinėjančios šviesos srovelėmis.

— Bijote? — netikėtai paklausė jis, tarsi pabudęs iš susimąstymo. — Ar jaučiate spaudimą pilve?

— Jaučiu, — prisipažinau ir nusijuokiau. — Jau kuris laikas, kaip esu užsimerkęs...

— Atsimerkite, tačiau nežiūrėkite visą laiką į priekį. Kalbėkite, pasakokite, kas tik ateina į galvą.

— O Marija? — paklausiau aš. — Kokį vaidmenį atliko ji, ta mergina, kuri tvirtina esanti mano žmona?

— Marija nuo ankstyvos savo vaikystės gyvena Bepročių miestelyje. Neurotikės epileptikės mišinys. Bet apie ją vėliau. Taigi, kai buvo įsitikinta, kad esate nepavojingas, žmona parsigabeno jus į namus. Ji, kaip ir visos mylinčios moterys, neprarado vilties, tikėdamasi, kad šeimos aplinkoje atgausite atmintį. Deja, laikas slinko, o jūs nesitaisėte: dirbote sau įsirengtoje batsiuvio dirbtuvėlėje ir viską dažėte žalia spalva. Nei žmona, nei vaikai

jums nerūpėjo, tarsi jie nepriklausytų tam naujam pasauliui, kuriame gyvenote. Kartais išsėdėdavote ištisas valandas, įsmeigęs nejudantį žvilgsnį į vieną tašką, nieko nejudamas ir negirdėdamas. Paskui, kai apsipratote su aplinka, tada supratote, kad ta moteris (jūsų žmona Kristina) priklauso jums, ir pradėjote sekioti paskui ją. Nugalėjusi baime, ji išleisdavo jus į savo miegamąjį, bet tai tęsėsi neilgai, nes ji nedrįso užmigti šalia vyro, kuris kiekvieną sekundę galėjo sugriebti už gerklės. Bent taip galvoja tie, kurie psichiškai sukrėstuose temato tik savo aukas smaugiančius pamišėlius.

Jis padavė man bonką, iš kurios aš nugėriau didelį gurkšnį ir grąžinau jam.

— Berniukai veržėsi į jus, bet jūs atstumdavote juos atgalia ranka. O kartais užgaudavote juos taip skaudžiai, kad jie verkdami bėgdavo skūstis motinai. Manau, kad jūs suprantate, jog tokia padėtis negalėjo ilgai tęstis, jog reikėjo ką nors daryti, nes jeigu žmona sustiko viską iškęsti, tai ji pradėjo baimintis dėl vaikų. Tada ji kreipėsi į psichiatrus, kurie patarė jus ne izoliuoti, bet laikinai apgyvendinti Bepročių miestelyje. Atgabentas į miestelį, jūs kurį laiką nepritapote, bet kai įsidarbinote batsiuvių dirbtuvėse, tada nurimote ir pasinėrėte mėgstamo darbo aplinkoje. Po keletos mėnesių jautėtės, tarsi visą savo gyvenimą būtute čia buvojęs, ir, kas neišvengiama jūsų amžiuje, pradėjote dairytis į moteris. Jūsų

žmona nesutiko, kad mes pavartotume bromiūrus, o pati, kai atvykdavo į miestelį, tik iš tolo stebėdavo jus...

— Marija? — paklausiau aš juokdamasis, nors pasijutau labai nesmagiai, taip nesmagiai, jog pajutau degančius skruostus. — Tada jūs pakišote man tą merginą?

— Aš pasipriešinau, tvirtindamas, kad Bepročių miestelyje negali būti jokių „ypatingų atvejų“, bet sveikatos ministerijoje dirbantieji jūsų bičiuliai privertė mane nusileisti.

— O jeigu...

— Negalėjo būti jokių „jeigu“: Marija Ventūra buvo sterilizuota daug anksčiau, negu jūs atvykote į Bepročių miestelį.

— Bandote palengvinti mano sąžinę?

— Neturiu teisės jums meluoti, — pasausėjusiu balsu atkirto jis. — Marija yra tikra silpnaprotė, o tokie individai, kaip jums žinoma, sterilizuojami pagal sveikatos apsaugos nuostatus.

Mes įvažiavome į vieną tų bespalvių pietų krašto miestų, su siauromis gatvelėmis ir rėkiančiomis įvairiaspalvėmis reklamų šviesomis. Aš veržiausi į namus, geidžiau apkabinti Kristiną ir berniukus, bet supratau, kad jis dar ne viską pasakė. Kai jis paliepė Samueliui sustoti prieš vieną kavinę - restoraną, patenkintas atsidusau. Tamsa buvo pradėjusi varginti mane; norėjau matyti jo veidą, lūpas, pro kurias sklido mane slegiančios žinios, nes

tamsoje viskas atrodė žymiai juodesnėmis spalvomis.

Kavinėje mes susėdome prie staliuko kampe, o vairuotojas įsitaisė ant taburetės prie bufeto. Jis užsisakė stiklą alaus ir pradėjo staipytis prieš apsnūdusią, bet dar šauniai atrodančią savininę. Be mūsų ir Samuelio, kavinėje daugiau nieko nebuvo. Atsidavė prarūgusiu vynu ir tabako dūmais.

Kai savininkė atėjo prie mūsų staliuko, jis klausiamai pažvelgė į mane, bet aš abejingai truktelėjau pečiais.

— Du bifšteksus su pipirais ir bonką Beaujolais, — užsakė jis.

Moteris šnairiai žvilgterėjo į mus, bet priitariamai linktelėjo galvą. Gal todėl, kad psichiatras buvo vienmarškinis, o aš susisupęs į lietpaltį, tarsi mane krėstų šaltis. Mudviejų žvilgsniai susitiko, ir mes pradėjome šypsotis. Aš pajutau gaudinantį dėkingumą šitam vyrui ir sumurmėjau:

— Jūs esate geras žmogus, daktare...

— Geras? — nustebo jis, vėl surimtėdamas. — Nežinau, ar aš esu geras, ponas Bre-dai. Žinau tik tai, jog padarysiu viską, kad jūs vėl sugrižtute į prieš ketverius metus prarastąjį kelią. Jūs turite du berniukus? — staiga paklausė jis ir, neleisdamas man patvirtinti, tęsė toliau: — Jie nė karto nebuvo atvykę jūsų aplankyti. Manau, kad taip ir reikėjo, nes vaikai nesupranta, kaip galima sveikam sirgti. Jie sirgimą supranta tik kaip gulėjimą. Tai-

gi, pamatę, kad jų tėvas linksmas ir vaikšto su svetima moterimi, o ne su jų mama, jie būtų pasijutę esą apgaudinėjami.

Jis nutilo, nes moteris atnešė užsakytus bifšteksus ir vyną. Jai nuėjus, jis pripildė stiklus ir žvilgsniu paragino mane valgyti.

Kuri laiką mes tylėjome, stengdamiesi pasirodyti esą alkani, bet po kelių kąsnių aš atstūmiau lėkštę.

„Dabar jis suka galvą, kaip pasakyti man pačią nemaloniausią žinią“, galvojau, stebėdamas šitą aukštą, giliomis raukšlėmis išvagotą kaktą.

Aš stengiausi atmesti tą mintį, bet ji vis grįždavo ir vis ilgiau pasilikdavo manyje, kol aš buvau priverstas sutikti, kad Kristina ištekėjo už kito. Gyvenimasėjo savo keliu, nors ir aplenkdamas Bepročių miestelį. Jis tekėjo, kaip nesulaikomas srautas, nušluodamas prielaidas, moralės principus, nes toks buvo to srauto dėsnis. Kas bandydavo išsilaikyti jo paviršiuje, tą jis išsviesdavo į krantą, palikdamas betiksliai merdėti. Kristina nebuvo iš tų moterų, kurios pajėgia vienišos miegoti ketverius metus. Be to, aš juk turėjau keliolika įmonių, išmėtytų po visą šiaurės kraštą, ir jos reikalavo ne tik reikalus žinoti, bet ir nuolat viską prižiūrinčios akies. Paskui — buvo du jauna-mečiai berniukai...

Aš supratau, kad bandau pateisinti Kristiną, ieškodamas priežasčių, kurios privertė ją ištekti už kito. Tačiau širdies gilumoje vy-

liausi, kad tai nepasitvirtins. Žinoma, tai buvo kvaila, bet, kaip prancūzai sako: viltis yra visų kvailysčių motina...

Supausi į lietpaltį, tarsi man būtų šalta. Mintyse blaškiausi nuo vieno absurdo galimybės prie kitos, bet paklausti psichiatrą neišdrįsau. Apsimesdamas ramiu, tarsi tik vien tai man terūpėtų, atsidusau ir sumurmėjau:

— Vargšai vaikai... Jiems, žinoma, tvirtinama, kad tėvelio lėktuvas nukrito į vandenyną?

Jis atstūmė lėkštę ir smalsiai pažvelgė man į akis. Atrodė, kad jis perprato mano mintis, nes šyptelėjo ir atsakė:

— Štai mes ir priėjome patį aukščiausią slenkstį. O jį būtina peržengti, ponas Bredai, kaip galima ramiau. Jis aukštas, tiesa, bet nebesutrukdyt žengimo į gerąjį kelią.

„Alegorijos, simboliai...“, liūdnai galvoju, stengdamasis susikaupti ir pasislėpti po nesama stiprybe, bet, net ir nejausdamas, skubėjau, bandžiau įsibrauti į jo mintis ir atspėti tą sakinį, kuriuo jis išsakys skaudžią tiesą, o aš pabandysiu truktelėti pečiais, kad parodyčiau, jog ramiai peržengiu slenkstį ir einu tolyn, į tikrąjį kelią.

— Jūs pabandykite įsivaizduoti jūros krantą, — vėl prabilo jis, skverbdamasis žvilgsniu į mano akis, tarsi bandydamas pro jas įspausti į mano smegenis to kranto vaizdą. — Pirmoji banga atsitrenkia į jį, užlieja ir viską paskandina verdančiame sūkuryje. Paskui

ji sprogsta, sutrupa į daugybę mažyčių srove-
lių ir nuslenka atgal, išbarstydama krante sū-
kurio surinktuosius daiktus. Bangai nutolus,
į ūs surenkate krante išmėtytuosius daiktus
ir sudėstote juos, kaip jie yra buvę, bet taip
toli, kad artėjanti į krantą kita banga nebe-
pasiektų jų.

Aš pasidaviau į priekį, tarsi laukdamas
tos bangos smūgio į krūtinę, ir įsiklausiau į
kaskart stiprėjantį jos gaudimą.

— Po trejų metų, — balsas atėjo iš šono,
tarsi psichiatras ne sėdėtų prieš mane, o sto-
vėtų šalia, — ji apsisprendė skirtis. Aš esu įsi-
tikinęs, kad ji mylėjo jus, o gal ir dabar tebe-
myli, bet gyvenimas reikalavo savo: reikėjo
sumanaus ir prityrusio vyro, kuris sugebėtų
tvarkyti įmones. Aš manau, kad tik dėl to ji
ištekėjo už kito.

Banga smogė į krantą ir užliejo ją, bet aš
stovėjau aukštumoje ir laukiau, iki ji vėl at-
slūgs. Ir ji atslūgo: nušliaužė atgal ir sunyko
banguojančioje masėje.

Aš atsimerkiau ir kvailai nusišypsojau.
bet širdyje kurčiai dunkėjo: „Ji ištekėjo... ji
ištekėjo... ji ištekėjo...“

— Taigi, ji pasirinko vyrą, kuris buvo ar-
timas jūsų šeimai, žinojo jos įpročius, buvo
gabus administratorius, ir, svarbiausia, jūsų
berniukai mylėjo jį.

Tada aš pradėjau juoktis. Protas buvo
blaivus. Supratau Kristiną ir todėl nepajutau
jokio pasišlykštėjimo ja, bet kad ji pasirinko

Joną, man tai pasirodė taip juokinga, jog nepajėgiau susilaikyti nesijuokęs.

— Joną? — paklausiau psichiatrą, kuris susirūpinęs žiūrėjo į mane.

— Taip, Joną, — patvirtino jis. — Jis sutvarkė gana painią skyrybų bylą ir vedė ją.

Staiga manyje suliepsnojo deginantis pyktis. Jonas, mano artimiausias bičiulis, ilgametis šeimos draugas, pasinaudojo mano nelaime, kad pasiglemžtų Kristiną! Jis mylėjo mano žmoną ir to neslėpė, o aš gerbiau jį už tą atvirumą, kurį labai vertinau. Mes visi trys dažnai pasijuokdavome iš jo beviltiškos meilės, kaip jis pats išsireikšdavo, nors ne kartą pastebėjau, kad jis kankinasi Kristinos draugeje ir pavyduliauja man. Ne, aš niekada nebūčiau išdrįsęs vesti Bepročių miestelyje esančio draugo žmonos! Dabar, šią valandą, ji guliu nuoga (ji visada miegodavo nuoga), o jis, šitas vagis, šitas tabaku padvokęs cigarų fabrikantas, stebi ją, kietai įmigusią, paskendusią saldžiame nuovargyje... Aš bandžiau pasprukti nuo šito vaizdo, kuris buvo toks realus, kad tariausi išgirdęs vienodą miegančios Kristinos alsavimą, bet bijojau tikrovės, kuriuje kiekvienas širdies dunkstelėjimas šaukė, kad aš esu vienišas, paliktas šito hipnotiko rankose, kuris tvarko mano judesius ir priverčia galvoti, kaip jis nori, ir išduotas moters, kurią myliu.

Pagaliau miegančios Kristinos vaizdas išnyko, bet jo vietoje pasirodė besišypsančios

Marijos Ventūros veidas. Vaizdai, daugybė žinomų ir nepažįstamų veidų, drebėjo ir plėtėsi prieš mane. Vieni neryškiai, kiti priartėdami taip, kad aš turėdavau atsilošti, idant nesudurčiau su jais. Paskui išgirdau kažkieno raminantį balsą. Pakreipiau galvą ir įsiklausiau į jį.

— ...tai greit praeis. Štai, jaučiate, jau praėjo. Jūs pradėdote susivokti savyje. Banga nuslūgo. Ji buvo priartėjusi prie jūsų, bet nepasiekė, ta grėsmingai gaudžianti banga. Ir visi daiktai išliko savo vietose. Štai vėl atgautė visame šiaurės krašte žinomą linksną nuotaiką.

Ne, linksmos nuotaikos aš neatgavau, bet pasijutau nurimęs. Jis žiūrėjo į mane, bandydamas atspėti mano saviąautą, o aš, gal geisdamas nuslėpti savo širdgėlą, pabandžiau nusišypsoti. Kas bus toliau? Nuo kur ir kaip pradėti pirmuosius žingsnius? Juk negalėjau grįžti į namus ir sušukti: „Labas rytas, mielieji“. Kristina, žinoma, apalptų, o Jonas spokso-tų į mane, kaip į vaiduoklį. Aš piktai šaipiausi, kraipydamas galvą, bet nieko negalėjau sugalvoti. O reikėjo ką nors sugalvoti, nes laikas slinko ir kavinės languose pradėjo šviesėti rytas.

— Ką dabar darysime, daktare? — paklausiau. — Patarkite man, dėl Dievo, nes aš nieko nesugalvoju.

Jis padėjo savo šiltą ranką ant manosios ir atsakė:

— Svarbiausia yra tai, kad jūs pasveikote, o visa kita savaime susitvarkys.

— Niekas nesusitvarkys! — pradėjau šaukti. — Jūs taip pat gerai žinote, kaip ir aš, kad niekas nesusitvarkys. Mano žmona ištekdėjo už kito, tai viena. Antra, Jonas, be abejo, likvidavo savo smunkančią cigarų įmonę ir investavo kapitalą į mano biznį. Trečia, prekybiškai aš esu žlugęs žmogus, nes niekas nediris sudarinėti su manim sutarčių, bijodami, kad aš vėl neatkrisčiau į pamišimą. Bet blogiausia yra tai, kad Kristina, jeigu mes vėl pradėtume bendrą gyvenimą, amžinai kankinsis ir prikaišios sau, jog išdavė mane, jog per greitai susituokė su kitu. Ak, Dieve, — sudejau, nebesulaikydamas ašarų. — Verčiau aš būčiau nepasveikęs, o likęs batsiuviu ir ramiai gyvenęs tame žaliame namelyje!

Jis krūptelėjo ir prisimerkė.

— Neplepėkite niekų, ponas Bredai! Jūs dar tebesate sukrėstas. Pamatysite, rytoj viskas atrodys žymiai šviesesnėmis spalvomis.

Jis žvilgterėjo į laikrodį, prigesusiu žvilgsniu apžvelgė kavinę ir rankos kilstelėjimu pasisaukė savininę.

Apsimokėjęs jis pakilo ir nežymiai pasiraivė.

— Išsimiegokite kokiame nors viešbutėlyje, — pradėjo jis, bet aš skubiai nutraukiau jį.

— Grįšiu su jumis į Bepročių miestelį. — Aš baiminausi, kad jis paliks mane kokioje

nors blakėms nuodyti skirtais milteliais dvokiančioje skylėje, kur aš išgulėsiu nesumerkdamas akių ir kankindamasis. — Tikiuosi, kad jūs surasite laisvą kambarį, kuriame aš galėsiu išsimiegoti... vienas.

Jis vėl kažkaip keistai prisimerkė ir įsitempė. Valandėlę galvojo, paskui linktelėjo galva:

— Visame miestelyje nėra nė vieno laisvo kambario. Aš ištiesiu stovyklinę lovę savo darbo kambaryje...

Grižtant mes beveik nesikalbėjome. Atrodė, kad jis leido man suvirškinti išpūdžius, pasinerti savyje ir ramiai persvarstyti viską. Ir aš jaučiau, kad tikrai stoviu ant to, nors ir suggestinio, bet tvirto kranto, rankioju bangų išblaškytuosius kasdienybės daiktus ir gražinu juos į tas vietas, kur jie stovėjo keturiasdešimt metų. Tik viena man buvo neaišku: nejaugi aš tikrai buvau vedęs Mariją Ventūrą? O paklausti bijojau, baiminausi, kad tai galėjo būti tiesa, kas būtų galutinai pribloškė mane. Bet kai įvažiavome į pirmaisiais saulės spinduliais nušviestą Bepročių miestelio gatvę, pagaliau pasiryžau.

Jis raminau palietė mano ranką ir nusijuokė:

— Nebuvo jokių vestuvių, ponas Bredai. Sutuokė jus vienas sanitarų, kuris yra lyg ir miestelio burmistras. Žinoma, buvo galima apsieiti ir be tos komedijos (jeigu galima taip pavadinti amneziko ir neurotikės sutuoktu-

ves), bet mergina reikalavo vedybų. Taigi...

Jis, matyt, vengė užsiminti apie merginą. Ir aš tariausi suprantas jį. Taip, Bepročių miestelyje negalėjo būti privilegijuotų pamišėlių, nes tai galėjo sudaryti sunkių painiavų. Vyras buvo priverstas nusileisti, atskirdamas turtuolį nuo Bepročių miestelio inamių, o dabar, po trejų metų, yra pastatytas prieš sunkių pasėkų išdavą: kaip visa tai pergyvens Marija Ventūra? Kaip ji reaguos į staigų „vyro“ dingimą? Ką ji dabar veikia? Gal guli lovoje atviromis akimis ir klausosi, ar neišgirs mano žingsnių... Gal verkia prie ponios Žozetos durų, nes prie jų nutrūko mus rišęs šaltas? O gal blaškosi epilepsijos priepuolyje, draskydamasi krūtinę, pamėlusiu veidu ir sukanđiotomis lūpomis...

Ir dabar, kai aš baigiu rašyti, jaučiu, kad mano mintys vis grįžta prie jos. Šalia manęs stovi stovyklinė lovelė, kurioje aš tikėjausi užmigti, pasprukti nuo tų siaubingų minčių, bet buvau priverstas pakilti. Bandžiau, bet greitai pavargau ir buvau priverstas atsisėsti. Ant stalo gulėjo keliolika kartotekų, bet aš nedrįsau pasiieškoti savosios. Paskui mano žvilgsnį patraukė tušti popieriaus lakštai. Pradėjau juos vartyti, iki man kilo mintis surašyti savo išpūdžius, sukurti kažką panašaus į novelę, kurios veikėjas būsiu aš pats.

Lauke jau visai šviesu. Neužilgo pradės čirkšti laikrodžiai, ir prasidės nauja darbo diena. Trejis metus ir aš tuo laiku pakildavau iš

lovos ir neskubėdamas skusdavausi barzdą mažyčiame vonios kambarėlyje. Paskui užleisdavau vietą Marijai ir eidavau ruošti pusryčių. Kai mes susėsdavome vienas prieš kitą, ji nusiminusi atsidusdavo ir suaimanuodavo: „Tu ir vėl pamiršai...“ Aš apsimesdavau nustebes, o paskui skubiai pasilenkdavau prie jos ir pabučiuodavau į lūpas. Po šito kiekvieną rytą kartojamo žaidimo aš skubiai pavalgydavau ir sprukdavau pro duris. Gatvelėje ji pasivydavo mane ir tvirtai suspausdavo mano pirštus savo delne. Ir taip kiekvieną rytą, susiglaudę ir laimingi, mes leisdavomės gatvele žemyn, į atvirais langais dirbtuves. Keista, vakar juk aš nieko neprisiminiau! Ką tai reiškia?

Aš keletą kartų perskaičiau paskutiniuosius sakinius ir užverčiau Moriso Bredo užrašus. Valandėlę mes tylėjome, paskui aš pakėliau žvilgsnį į susimąsčiusį Davidsono veidą. Jis žiūrėjo į suglamžytuosius lakštus ir skausmingai šypsojosi. Paskui perbraukė moteriškai balta ir putlia rankute per veidą ir tarė:

— Šituos įspūdžius tu parašei ši rytą, Morisai. Daktaras Golis, neberadęs tavęs savo kambaryje, nuskubėjo į tavo butą, bet rado jį tuščią. Tada jis atėjo į batsiuvių dirbtuves ir pamatė tave ramiausiai prikalbinėjantį puspadžius. Dėl Dievo, Morisai, — jo balsas pradėjo drebėti, o akyse sublizgo ašaros. — Dėl Dievo, nejaugi tu tikrai nieko neprisimeni?

— Aš neturiu ko prisiminti, ponas Davidsonai, — nusišypsojau, nors jutau, kad tas storulis vyras pradeda mane vesti iš kantrybės. — Aš nesu tas Morisas Bredas, kurio jūs ieškote ir kurio užrašus davėte man paskaityti. Be to, žvilgterėkite ir įsitikinsite, kad mano rankraštis yra visiškai kitoks.

Aš paėmiau plunksnakotį ir paskubomis parašiau keletą žodžių Moriso Bredo užrašų palankėje. Valandėlę jie tyliai kuždėjosi, suglaudę galvas virš popieriaus lakšto, paskui vyras, kuris sakėsi atskridęs iš šiaurės krašto ir tvirtino esąs senas mano draugas, piktai pauptė galvą.

— Bet juk tai baisu... — murmėjo jis. — Net rankraštis pasikeitė.

— Jūs nė kiek nesistebėtumėte, jeigu plačiau nusimanytumėte psichoterapijoje, — truktelėjo pečiais daktaras Golis. — Asmenybės pasikeitimas...

Jis taip prislopino balsą, kad vėl visas susiliejo į kuždesį. Davidsonas klausėsi jo, palenkęs galvą, bet ir nenuleisdamas žvilgsnio nuo manęs. Atrodė, kad vyras ieškojo kažko kio mano bendravardžio, kuris, kiek aš supratau iš jo klausimų, buvo praradęs atmintį. Jis parodė man nepažįstamos moters ir dviejų berniukų nuotrauką, keletą kasdieninių smulkmenų, tvirtindamas, kad šitie daiktai man priklauso. Paskui ilgai pasakojo įvairias savo draugo gyvenimo smulkmenas, o pagaliau pakišo dingusio Moriso Bredo užrašus. Vi-

sa tai buvo juokingai kvailla, bet aš supratau storulio širdgėlą ir kantriai atsakinėjau jam ir daktarui Goliui.

— Nudegimas! — staiga sušuko Davidsonas. — Vakar nusideginai pirštus, pridedamas cigaretę. Na, parodyk savo rankas!

Aš ištiesiau prieš jį pirštus, kuriuos jis sučiupo drebančiomis rankomis.

— Štai nudegimo žymės! — triumfavo jis, iškeldamas dešinę mano ranką prieš akis.

— Argi ir dabar tau neaišku, kad tas, kuris parašė šituos įspūdžius, ir tu esate vienas ir tas pats asmuo?

— Čia joks nudegimas, — kantriai aiškinau jam. — Dirbtuvėse man dažnai tenka nusideginti pirštus karštais dažais. Jums seniai turėjo būti aišku, kad aš nesu tas asmuo, kurio tamsta ieškote, ponas Davidsonai. Nesuprantu, kodėl daktaras Golis nepadedą man įtikinti jus? Jis gerai žino, kad aš jau eilė metų gyvenu ir dirbu šitame miestelyje. Tą jums patvirtins ir mano žmona ir kiti šito miestelio gyventojai.

— Mes jau klausinėjome Mariją Ventūrą, Morisai, — atkakliai laikėsi savo Davidsonas. — Ji papasakojo, kad vakar tu... pergyvenai priepuolį ir šūkavai apie kažkokio bičiulio Jono išdaigą. Tas bičiulis Jonas esu aš, Morisai. Kai daktaras Golis pranešė man, kad tu buvai atgavęs atmintį, sėdau į lėktuvą ir atskridau čia. Nejaugi mano veidas nieko tau nesako?

— Nieko, ponas Davidsonai. O kad jūs ka-

mantinėjote mano žmoną, tai atvirai pasaky-
siu: negražiai pasielgėte. Ir jūs, daktare, ne-
gražiai pasielgėte, nes gerai žinote, kad Marija
yra labai jautri ir ją galėjo ištikti priepuolis.

— Bet, Morisai, prisipažink, kad tu nenu-
kritai į tą miestelį iš dangaus! — vos nešau-
kė Davidsonas. — Kur yra tavo praeitis? Ką
tu veikei ir kur gyvenai prieš atvykdamas čia?

— Šito aš nežinau, ponas Davidsonai, —
atsakiau jam ir pakilau. — Daktaras Golis
jums papasakos tai, ką visi žino: aš esu nepa-
vojingas pamišėlis, psichiškai sukrėstas žmo-
gus, kaip ir kiti miestelio gyventojai. Mano
praeitis? Laiko tarpas, kuriuo aš gyvenau, kai
dar nebuvau daktaro Golio globoje? Vienas
gerasis Dievas težino, kur aš trunkiausi... Bet
tai nebeturi jokios reikšmės, nes esu laimin-
gas ir viskuo patenkintas. O dabar leiskite
man atsisveikinti, ponas Davidsonai. Aš esu
įsitikinęs, kad jūs surasite savo dingusį drau-
gą.

Jis nenorėjo paleisti mano rankos, bet aš
ištraukiau ją ir išėjau.

„Geras vyras“, galvojau grįždamas į dirb-
tuves. „Retas draugas yra toks ištikimas, kaip
jis: vos tik išgirdo apie kažkokį bendravardį,
puolė į lėktuvą...“

Siuivyklos barako langai buvo atviri. Prie
vieno pamačiau manęs lūkuriuojančią Mari-
ją. Pamačiusi mane, ji išsilenkė taip, kad aš
net išsigandau, jog ji neišvirstų. Priėjęs pa-
glosčiau jos plaukus ir paklausiau:

— Ar jie neišgąsdino tavęs? Tu nepyk ant to storulio: jis ieško savo draugo. Ir mane jis privargino visokiais klausimais. Keistas žmogus, bet geras.

Aš pabučiavau ją ir nuėjau, tarpais atsigręždamas ir nusišypsodamas jai.

KAZYS BRADŪNAS

Fragmentai iš „DONELAIČIO KAPO“

AUKSO VIDURYS

*Nieko neperdėjai ir nepagražinai,
Neperdeginai ugnyje —
Buvai kaip lietus kalnelyje avižai,
Nukritęs lašais širdyje.*

*O buvo jiniai lyg pustoma smiltis,
Trokštanti ryto rasos.
Dabar vakarėjant grįžtu prisipilti
Dar ašarų vėsos,*

*Kurią ten užkasę, lyg lobį, abudu,
Nueisim linojant keliu...
Girdi? Tai sėkla žiemkentė pabudo
Po širdim — po grumsteliu.*

EGZODAS

*Laivo briauna skrodžia jūrą,
Tykšta į veidą druska.
Žaibo ugninį liežuvį
Svylančia griebk ranka,*

*Išrauk likimo geluonį,
Trenk į drumzles...
Dviejų bangų giliam klony
(Prisiminę Čiurlionį)
Uždenkim namų žarijas,*

*Kad nenupūstų nė peleno,
Neužpiltų druska...
Danguj vėl žaibai supleveno —
Svylančia griebk ranka.*

LABRADORO ŽIEMA

*Tai ne Paryžiuje rašytas „Ponas Tadas“
Ir ne Tolminkiemy būriškoji poema,
Tai spengianti ir atimanti žadą
Labradoro žiema,*

*Kurios tolybėje kažin kas mane šaukia:
Apakintas plynu baltumu,
Aš pamatau ten savo mirties kaukę
Medžio raižinio ryškumu.*

*Tai ne refrenas iš tautosakos rinkinio,
Tik skyla riksmas kurčios ir nebylės...
Anta ledinio Labradoro grindinio
Dingo jau pėdsakai mano tėvų vėlės.*

PAMINKLINĖ LENTA

*Lyg lavoj verdantis ledynas
Dar sproginėji jausmais,
O šaltis jau ugniakalnį gesina,
Apklodamas viršūnę jo sniegais.*

*Baltoji marška krenta, krenta...
Tu išeini, ir džiūsta šulinys.
Pasimk ir savo paminklinę lentą,
Kad niekam ji nebūtų kliuvinys,*

*Kad grįždamas pavasaris nerastų
To liūdesio anei žymės —
Tegu basi jaunieji atsibasto,
Gyvenimą, kaip žaislą, nešdamies.*

SAN LUIS KRIŠTOLAS

*Aš ją žinojau tik iš matymo, tik iš tolo.
Ji buvo šviesiaplaukis San Luis krištolas.
Praeidavo kas rytą pro mano langą.
Prie eukalipto sustojusi, laukdavo autobuso,
žiūrėdama į kaistantį didmiesčio dangų.*

*Bet aš nemačiau nei dangaus, nei gatvės,
nei medžio liemenio pilko.*

*Jos veidą stebėjau pro užuolaidų šilką
ir galvojau, kaip būtų gera su ja pakilti
virš miesto ir užmiršti gyvenimą pilką.*

*Bet vieną balandžio rytmetį ji nepraėjo,
bet praskrido automobiliuje pro mano langą.
Šalia juodaplaukis vairuotojas sėdėjo,
ant peties melsvo padėjęs raumeningą ranką.*

*Tada supratau, koks betikslis buvo žiūrėjimas
pro langą į meilę tik iš matymo, tik iš tolo.
Tartum Grenlandijoje, vėsiam užuolaidų kalėjime,
išnyko saulės šviesiaplaukis krištolas.*

San Luis, 1968

SILENUS

*Ateina rytmečiai viršūnėmis,
kaip jaunikaičiai gražūs.
Lelijų rasa nusiprausę,
saulės baseine rąžos.
Nuo jų pabyra spalvos,
kvepiančios apelsinų gėlės.
Ateina rytmečiai basi,
jauni ir susivėlę.*

*Ir tyliai šypsosi pamatę
džiugesio dievaitį,
kurs tupi, kaip satyras,
medy susiraitęs,
ir žiūri į kiekvieną ženklą —
mėlyną ir rausvą,
ir vis galvoja, kad ženklai
tik jaunikaičiams lemia aušrą.*

GULBĖ

*Prie gulbės kaklo norėjau patirti
gundantį skonį šaltinio vaiskaus.
Norėjau ragauti avietę nusirpusią
ir džiaugtis daina vyturėlio lakaus.*

*Prie gulbės kaklo, prie ežero žalio,
tarp akmenėlių ištryško versmė
ir atgaivino krūtinėj baltą berželį,
ir dangų nusagstė debesėlių dėmėm,*

*ir pažadino miegančią laumę meldyne,
kad tartų gulbei, kad ji — daina,
kad be jos kasdienybė liekne kankinas;*

*be jos ir tu, kaip Modigliani dama,
su liūdesiu žiūri į linkstančią tulpę
ir jau nebenori mylėti gulbės.*

1967

JŪRATĖ

*Palydima krantų žerėjimo, balta
Jūratė slenka vandenyno pasiilgus.
Pylimo bokštai įlankoje vilgo
vasaros vakaro sutemas šiltas.*

*Ji tolsta. Vėl vitražų violetas,
lyg pasmerkimas, lydi gairių kryptį.
Gal Latofagų prieplaukoje ieško vietos?
Gal trokšta į atogrąžų salas nuvykti?*

*Ją palytėja plintančios erdvės artumas.
Akyse ima brėkšti pilnaties gimimas.
Drabužio klostėse konvalijų baltumas,
kaip sapnas, atskleidžia spalvų irimą.*

*Staiga nuo vėstančio vandens paviršiaus
irkilai, suskilę valtininko pirštuos,
į gilumą nusliuogia. Tolumą užmiršus,
liekna Jūratė vandenyne miršta.*

1967

PAVASARIO SALĖS GALE

*Pavasario salės gale
sėdėjau sielą panarinęs alaus bokale.
Ištroškę svečiai judėjo tarp žalių stalų.
Jiems grojo klarnetas Vivaldi balsu.*

*Pro šalį juodaskvernis frantas praėjo,
apipurškęs mane kvepalais orchidėjų.
Prie užuolaidos isteriška dama sukikeno,
pamačiusi tuščią bokalą mano.*

*Pavasario salės gale
mane svaigino liūdno įsimylėjimo galia:
širdin įsmigę žodžiai, plokštelės daina
ir lėktuvu pakilusi ir dingusi diena.*

*Aš pašaukiau kelnerį. Paprašiau alaus.
Girdėjau, kaip trankos girti vabalai.
Girdėjau, kaip šaukia gatvėj paauglys:
Vakar ją nušovė morfino pirklys.*

*Pavasario salės gale
gyvenimas tirpo alaus bokale.
Aš mačiau ties briauna putojančią grimasą.
Įsimylėjimo purslai. Žvilgsniai užgesę.*

1967

PEER GYNTAS

*Draugai vaišino mane absintais
ir girdė Karibų jūros vaizdais.
Pražilusi ponia minėjo Peer Gyntą,
ant sofos kartodama žodį „kadais“.*

*Kadais, o kadaise šoko delfinai,
ir nardė ruoniai prie fiordo krantų.
Kadaise mane irgi banginiai mokino
nardyti ir suktis gracingai ratu.*

*Bet kas man Peer Gyntas šitam pasauly,
kur tiek daug naujų milžinų?
Kas rytą išgirstu pasaką naują
ir jos absintais save gaivinu.*

ŠERKŠNAS IR VĖJAS

*Aš bijau į save pažvelgti:
veidas liko kitur.
Šiandieną sąnarius ima gelti
kažkoks antikinis „ur“.*

*Kaktoje šerkšnas ir vėjas
nesutaria dėl mano širdies.
Kadaise buvau Odisėjas,
o šiandien paveikslas kertės.*

DĖDĖ

*Žiūrėdamas į žiedus aguonų,
šviesų pasaulį matau:
žaliame salone sėdi Valerijonas.
Aš jo pamokslo klausau.*

*Jis yra mano gerbiamas dėdė,
plikas kaip romėnų pirklys.
Šiandien jis kilniai apsirėdęs.
Žinau — jis daug pasakys.*

AUFWIEDERSEHN

*Sudie! Good-bye! Aufwiedersehn!
išeidamas šaukiu namams kasdien.
O lauke, po palmės šaka apvalia,
ilsisi didmiesčio migla.*

*Nuvažiuoju vejamas nakties,
tartum sėbras padugnių kaltės.
Pasileidžiu lenktynių su kitais
važiuotojais greitais.*

*Bet nenoriu niekad būti pralenkta
ir pakliūt smarkių mašinų uodegon.
Rizikuoju. Šaunu priekin. Pralenkiau
ir šaukiu visiems: Šalin! Be atvangos.*

*Ir jaučiu, mane tas miesto būdas
raižo, aria, grūdina kasdien.
Jo dirvonuos aidai mano veiksmo dūdos,
kai šaukiu: Sudie! Good-bye!
Aufwiedersehn!*

BENEDIKTAS RUTKŪNAS

GULBĖS

*Dvi laukinės gulbės
ant manų pečių.
Gieda giesmę karalaičių,
mylinčių, skaisčių.*

*Ta giesmė stebuklingoji, —
riedančių perlų,
gintaras, sakai nuvarvę
mėlynų šilų.*

*Dingo rūpestis ir skausmas —
pati laimė čia:
žvaigždės danguje ir žemėj,
pilnatis — nakčia.*

*Nors nuskrido aušrų grožio
gulbės, giedančios abi,
mano sieloj — rojaus gėlės,
jų giesmė skambi.*

ŽARIJA

*Gėrėjaus cigaretės žarija.
Žėrėjo ji šviesa skaisčia —
gražiau už žvaigždę tolią danguje:
ji taip arti. Ji čia.*

*Bet perdegė, užblėso ji. —
Pabiro pelenai.
Žinau, užblėsiu, perdegsiu ir aš,
kaip jinai.*

*O žvaigždės, naktimis sužydę,
per amžius amžinuosius vis žydės.
Iš mano dulkių rožės kapinyne skleisis,
sidabrais, auksais laistomos manos Aušros žvaigž-
dės.*

VĖL IŠĖJAU

*Vėl išėjau šiandieną
į skambančius, laisvus laukus.
Ir nusirito nuo širdies man
akmuo sunkus.*

*Aukštai — balti ereliai plauko,
žydrieji ežerai — —
Pasigeri nuo grožio, tarsį nuo midaus, rauginto il-
/gai, —
poetu vėl pasidarai.*

*Pasikelia krūtinė, vėl širdis atgyja,
pavasariu jauna — — —
Ir plūsta meilės potvyniu plačiuoju
pasauliui dovana — daina.*

DEBESYS

*O, debesys keistieji,
o, debesys keleiviai, —
ištieskite man ranką,
pakelkite nuo juodos žemės!
Myliu aš jus, aš — jūsų brolis:
giedroj ilgiuosi jūsų, laukiu —
giedra man atsibodo,
keliauti su jumis per tolimus pasaulius aš norėčiau!
Aš su jumis ant kalnų viršūnių pailsėčiau,
o paskum — lietumi sodriu
ant žemės motinos krūtinės pasiliečiau
su amžinąja gyvybe,
naujajai būčiai susiliečiau:
žiedais gražnos, darnos žydėčiau,
linguočiau vėjų ir kvepėčiau — —*

VOVERĖ

*Pilkoji vovere, manajam parke
pasveikinai mane šį rytą vėlei — —
Ištirpo, tarsi sniegas saulėj,
rūstieji kasdienos šešėliai.*

*Nuo medžio liuksi anta medžio,
žaidi, ieškodama sau peno.
Tas tavo žavintis lig vakaro žaidimas
man kūdikystę tolią mena.*

*Upelis, sodas, pieva, miškas
manu juoku, krykštavimu skardėjo.
Svirne nakčia į miegą grimzdamas,
klausiausi poringių aš vėjo.*

*Ir voverės, kaip tu, sode liuksėjo,
ir buvo man perdaugel visko — —
Auksinė praeitis! Jos nepamiršiu:
manoj būtų ji saule tviska!*

GIESMĖ

*Myliu aš rytą rožialūpį —
tokį spalvingą, šviežią, gražų.
Jis visą žemę, jūras, orą
jauna ugnim nudažo.*

*Diena, darbymečiu suskambus,
į vakarą nužengia.
Žvaigždžių, planetų milijardai
nusėja giliąją padangę.*

*Dvasia sparnus ištisia ir apglėbia
beribį kosmosą didingą.
O žemėn ligi naujo ryto
meteoritai sninga.*

KARALIUKAS

*Iš visų gal mažiausias paukštelis —
vikrus karaliukas,
bet iškilęs aukščiau už erelį, —
galingąjį paukščių karalių.*

*Tai pasaka, girdėta mano,
vaikystėje kadaise,
kai pievoj plaštakes aš gaudžiau
ir sodų sotinausi vaisiais.*

PIENĖ

*Dieve, kaip džiaugiuos! It vaikas.
Pievoje radau ugninę pienę!
Gal būt, jums aš kvailas, paikas,
bet ji puošia mano dieną.*

*Per pasaulį su ja eiti
lengva man, džiugu ir miela.
Žiedas jos skaistus it saulė,
jai dainuoja mano siela.*

EŽERAS

*O, ežere, o, ežerėli mano
žaliadugni,
kas kartą, pro tave praeidamas,
geriu akim gelmėj užburtą ugnį.*

*O, ežere, o, skaistaveidi,
pavogsiu tavo dugno ugnį-kraitį
ir pasodinsiu savo sostan dukrą-karalaitę,
įteiksiu kraitį.*

*Pasauly daug šalių, daug karaliūnų,
karaliūm vieną jai išpiršiu.
Abu valdys jie mano šalį
taikos ir grožio skeptru galinguoju,
ir aš ramus, laimingas mirsiu.*

PERKŪNIJA

*Vėl išvydau žalius žaibus,
vėl išgirdau griaustinį dundant.
Jis toks galingas, viesulingas,
toks iškalbus.*

*Pabudo žemė, suvirpėjus
iš džiaugsmo didelio, staigaus,
nes į jos širdį kirto žaibas
iš didelio dangaus.*

*Ir vėl perkūnija nudundo,
ir vėl dangus skaistus.
Ir žemė sužaliavo lyg savo jaunystėj,
kai nuplakė ją tarsi rykštėm prausiantis lietus.*

ČIURLIONIŠKAS LIETUS

*Ne sykį pranašavęs sodrų, girdantį gyvybę lietų,
pasauliui vėlei jį žadu,
kad sausroje ant žemės pasilietu
mirjadais pliauškančių, dainuojančių žiedų
melsvų, baltų, auksinių, šokančių žvaigždžių,
man skambančių sonatomis Čiurlionio,
užburtomis paveikslais genijaus,
kuriojo vizijose Kosmoso žvaigždynai, žemė žieda-
|kėlė,
„Rex“, karaliai, kūdikiai, arai, žalčiai
dermingai vienijas.*

KAROLĖ PAŽĖRAITĖ

NEVERKIT PAS KAPĄ

Fragmentas iš romano „ANAPILIO PAPĖDĖJE“

— Panele Vingėlaite, prašau į priekį! — sugriaudė bosu chorvedys Antanas Vaičiūnas. — Pasitempkit visi, nes koncertas ne už kalno, — kreipėsi į choristus.

Gimnazistai tvarkingai, pagal balsus, sustojo scenoje, laukdami dirigento ženklo.

Jonė, nerami, susijaudinusi, stovėjo priešakyje. Teks jai viešai pasirodyti. Teks. Ji taip nenorėjo sutikti dainuoti solo. Visaip atsisakinėjo. Bet chorvedys nenusileido. „Ir jūs turit prisidėti prie Lietuvos atkūrimo. Bent savo balsu“, — pareiškė jis jai andai griežtai. Į tuos jo žodžius ji nebeturėjo ką besakyti. Negi ginčysies? O taip ją gąsdina viešuma... Rodos, palįstų kur po stalu ar suflieriaus būdelėn ir tupėtų susigūžusi, kaip vištelė, kol pavojus praeis.

Vaičiūnas iškėlė ranką ir linktelėjo Jonei švie-siaplauke galva.

Užklupta mergaitė pamiršo visas baimes ir pradėjo sodriu liūdnu balsu:

„Neverkit pas kapą narsiųjų draugų,

„Kur krito kovoj tie didvyriai...“

O choras aidu pritarė:

„Tie didvyriai“...

Tada Jonė pakėlė balsą ligi tragiško crescendo:

„Kiekviena kova reikalinga aukų.

Laimingi už laisvę numirę“.

Dėkui Dievui, mano vaidmuo baigtas, — pralinksmėjo mergaitė. Dabar jau ji ramiai su choru traukė tolimesnį dainos posmą:

„Minėkit ne praeitį, mirtį, kapus,

O kovą, tik kovą lig galo.

Geresnio paminklo didvyriams nebus,

Kaip vykdymas jų idealo“.

Choristai irgi dainavo įsijautę į šios kovingos dainos prasmę. Paskutiniai įsakmūs poeto Janonio žodžiai nuskambėjo, kaip koks testamentas iš bendro žuvusiųjų kapo.

Ūmai Jonė žvilgtelėjo žemyn, salėn. Krūptelėjo. Į ją susižavėjusiu žvilgsniu žiūrėjo Tauras kariška uniforma.

Kariškai apsirengęs... Ką tai reiškia? — nusi-gando mergaitė.

— Gerai, panele Vingėlaite! — pareiškė chorvedys. — Kad šitaip padainuotumėt koncerte, tai būčiau patenkintas... O dabar seka „Jau slavaui su-kilo nuo Juodmarių krašto“. Bet priedainį „Petys gi į petį, na, vyrai, kas gali“ pakeisim šiuo priedainiu: „Ei, vyrai, prie ginklo, kas gyvas, kas gali, sustoję į kovą už mylimą šalį, prikelkime Lietuvą mūsų!“

Ką tai reiškia? — tebesijaudino Jonė, dainuodama chore, tačiau nenuleisdama nuo Tauro uniformos akių. Ir pastebėjo dar kelis gimnazistus kariškais rūbais. Kas įvyko? Kažkas negro...

Ji ir nepastebėjo, kai avanscenon išėjo Antanas Endziulaitis, dailus vyras, patriotas veikėjas, atvykęs Marijampolėn iš Kauno. Jis atrodė susirūpinęs, nusiminęs.

„Karvelėli mėlynasis, karvelėli tu pilkasis“... švelniu tenoru užtraukė jis solo partiją. Ypatingai liūdnei iš jo lūpų nuskambėjo priedainis: „Vai ilgu, man ilgu, nerimsta mano širdelė“.

Ir Jonė drauge su solistu ir choru nerimo. Mergaitei rodės, jog ši nerimo gaida skamba visų, salėje esančiųjų, sielose, net persisunkė ja gimnazijos rūmų sienos, ir ji nuaidėjo plačiai plačiai po visą kraštą.

Ne, darosi nebepakenčiama... Kad galima būtų tuo nerimu nusikratyti... Greičiau, greičiau, — nekantravo mergaitė, laukdama repeticijos pabaigos.

Pagaliau! Tuoj prisėlino prie Jadzės, dainavusios altų tarpe:

— Sakyk, kodėl kai kurie aštuntokai kariškom uniformom?

— Argi tu nežinai, kas įvyko? — stebėjosi draugė.

— Nieko nežinau, — susigėdo.

— Nagi lenkai klastingai sulaužė Suvalkų suartį, užėmė Vilnių ir vėl mūsų kraštą terioja. Tai, manai, mūsų vyrai žiūrės, rankas sudėję? Jau vėl buriasi savanoriai, kaip 1919 metais. Reguliarios kariuomenės neužtenka. Reikia ir savanorių karių.

Reikia ir propagandistų. Pernai visi aštuntokai buvo išėję kariuomenėn.

— Lenkai nuo amžių klastingi mūsų atžvilgiu, — pridūrė priėjusi Albina. — Ir dabar, po šimto su viršum metų, prisiminė jie malonią jiems uniją. Bet dabar jau nebe unijos nori, o mūsų kraštą užgrobti. Net iš vidaus sprogdina. Juk dar nepasibaigė peoviakų byla.

Jonė klausėsi mergaičių kalbų ir nepajėgė visko suprasti. Jos akyse raibuliavo viena kariška uni-forma.

MERGINA IR KASPINAS

Prieš keturiasdešimt metų mane griebė baisus galvosūkis — toksai neatmezgamas mazgas, kuris tebesuka mano galvą ir šiandien.

Aną Vėlinių dieną buvau įsivėlęs į kažkokį dvasinį indų raštą. Prie jo išsėdėjau visą dieną. Dešimtą nakties pakilau iš kėdės baisiai pavargęs, išsiblaškęs ir paklydęs. Gau-džiausi, kur lįsti. Pasiėmiau praeitų metų kaukę ir, kaip buvęs, išėjau į kaukių balių. Įlindau į salę, kuri buvo arti mano kambario.

Radau visus šokant, visus porom. Nei vienos merginos, nei vieno vaikino nebuvo matyti prie sienų bei kėdėse. Gal du šimtai porų trankė grindis, stumdėsi, kabinėjosi, siuto. Visi su kaukėmis, su pabaisų kostiumais. Velniai, velniukai, kipšai, biesai, princai ir špu-kės, laumės, raganos, giltinės. Jų kaukės siaubingai iškraipytais veidais — ilgi dantys be lūpų, veidas be nosies... Kaukės, kaukės, visokių pabaisų kaukės. Salės dekoracija — ru-

dens šmėkla. Kukurūzų virkščiai, varpos, nugeltę arbūzai, išpiaustyti su baisiomis veidų išraiškomis.

Atsistojau prie sienos, arti durų. Buvau vienas, vienų vienas. Ir su kasdienine eilute, be šiam vakarui skirto kostiumo. Nerimau, ilgėjausi, dairiausi, jungiau tik skaitytąją raštą su matomuoju vaizdu — sapnavau stovėdamas, nemiegodamas. Bet gal tik pusę minutės. Nepamačiau, iš kur atsirado, atsistojo prieš mane graži mergina. Linksma, gundanti. Geltonkasė, didelėm, mėlynom akim. Be kaukės, be raganiško kostiumo, balta suknia, baltais bateliais, su žaliu kaspinu ant galvos. Malonus jos veidas, smagūs žodžiai mirksniu nunešė mane į laimės gūžtą.

— Alio! Nusiimk kaukę, ir einame šokti. Visi šoka, šokime ir mes, — ji prabilo.

Nubloškiau savo kaukę į pasienį. O ji tuo metu nusirišo nuo plaukų žalią kaspiną ir padavė man.

— Įsikišk jį į savo kišenę. Bus smagiau palaidais.

Ji neturėjo rankinuko.

Žalią šilkinį kaspiną atsargiai, kad nesu-siglamžytų, įdėjau į savo švarko kišenę.

— Mano vardas Marytė, ne Marijona, ne Marė, bet Marytė. Visi vadino mane Maryte, tik Maryte, — kalbėjo ji, padėjus savo ranką į manąją.

Pasakęs merginai savo vardą, tariau:

— Aš esu menkas šokėjas.

— Tai aš vesiu, tu tik pataikyk mane sek-
ti. Va, kairę čia, dešinę ten — ir ragana ant
šluotos. Tik laisvai, drąsiai, iš širdies. Ką da-
rome, darykime iš širdies, tada bus gražu.

Tik pradėjus šokti, ji atsuko savo galvą į
vieną porą, kuri labai arkėsi, ir balsiai tvirtai
sušuko:

— Dūkit, siuskit, nes rytoj išgaruosit!

Bet užkabintieji nė nepažvelgė į Marytę.
Atrodė, kad jie neišgirdo jos.

Mergina arčiau prisiglaudė prie manęs,
arčiau laikė savo veidą prieš mano veidą ir
kalbėjo man:

— Ar ne tiesa? Šiandien jie turi draugi-
jėles — merginos savo, vaikinai savo; yra
tvirtai susidarę vaikinų būreliai, merginų bū-
reliai. Kas bus rytoj? Rytoj jie susiporuos, iš-
simėtys ir... Atsiras nauji rūpesčiai, ir užmirš
vieni kitus... Vakar diena paliks kaip nebu-
vus.

Aš nereagavau į šią jos kalbą, palikau ją
kaip lengvą mergaitės čiauškėjimą. Paukšte-
lis gieda, bet ar žino, ką ir kam jis gieda? —
pagalvojau. Tą valandėlę aš gilinausi į mer-
ginos veidą, kuris buvo labai gražus, labai ma-
lonus. Ir gailėjausi, kad tą linksmą, tobulą
veidą gadina nepašalinama apgama. Kairia-
jame merginos skruoste buvo didelė apgama,
didelis švelnus spaugas. Spaugas, ne karpa.

Šis šokis buvo ilgas. Muzikai nutilus, ta-
riau merginai:

— Tu pristumdei mane.

— Buvo malonu tave stumdyti, bet stumdyti nereikėjo. Tu šoki gerai, tik turėtum drąsiau, smagiau, žvaliau judėti. Šok iš širdies, sielą ir dūšią idėjęs į kiekvieną žingsnį. Ko tu taip susimąstęs? Ką galvoji? Einame pasi-
vaikščioti, atvėsti. Šią naktį gal būtų gražiau tyla, susikaupimas, ramybė. Čia gi jie dūksta. Einame.

Ji paėmė mano ranką ir išsivedė mane.

— Kur eisime? Einame šiuo keliu į niekur, į nieką. Žemė labai graži, ar ne? Malonu gyventi, būti, svajoti, laukti, tikėti, veržtis, savęs ieškoti. Ar ne taip? Aš niekada, niekur užpakaly nestovėjau. Kur buvau, ten dūkau, — linksmi, spausdama mano ranką, kalbėjo mergina.

Ūmai ji nutilo. Toliau mesėjome tylėdami. Kelias siaurutis, dulkėtas, medžių lapais nubarstytas, tarytum būtų užmirštas. Priėjome įžambų kelią, kurisėjo į kapus, į amžinus mūsų namus, kur šią naktį numirėliai kyla iš savo duobių ir skuba į paliktuosius savo namus, kad pamatytų, kas ten dabar gyvena, kaip gyvena, ką daro su jų paliktaisiais daiktais, kaip myli ar skriaudžia paliktąjį mopsiuką.

Priėjome kapinių vartus — aukštus, ketinčius, niūrius vartus. Rudens naktis buvo šilta ir labai šviesi. Dangus žvaigždėtas, pilnas mėnulis, nedidelis vėjas. Kapinėse aiškiai matyti paminklai, medžiai ir krūmai. Buvo keli jaunučiai ažuolėliai, tebelaiką savo lapus. Kai

kurie krūmeliai taip pat buvo dar žali, lapuoti. Ažuolų šakelėms judant, mėnulio šviesą praleidžiant ir užstojant, antkapių šešėliai kraipėsi ir šokinėjo.

— Aš turiu nubėgti už krūmų. Tuoju sugrišiu, — tarė Marytė. — Tu tą valandėlę tvirtai įsižiūrėk į kapines ir pamatysi numirėlius kylant iš savo duobių, išeinant iš kapinių. Ar turi mano kaspiną?

Patikrinau kišenę. Pirštai užkliuvo už šilko. Kaspinas tikrai buvo mano kišenėje.

— Turiu.

— Gerai. Turėk. Man jo dar nereikia.

Ji nubėgo. Nubėgo į dešinę, už tirštų krūmų, kurie dar turėjo lapų. Nubėgo ir dingo. Ilgai vienas stovėjau, laukiau. Žiūrėjau į kapines. Ir pradėjau... Pradėjau matyti žmones, lendančius iš duobių, išeinančius iš kapinių, arba dingstančius tarp paminklų. Kartais suprasdavau, kad tai yra ne žmonės, o šokinėjantieji paminklų šešėliai, kuriuos stumdo ir kraipo judančios, šviesą mėtančios medžių viršūnės. Bet kitą mirksnį vėl rodėsi, kad tikrai žmonės, ne šešėliai.

Nebetekau kantrybės laukt. Ėjau ieškot Marytės. Landžiau po krūmus, dusliai ir balsiai šaukiau. Marytės nėra. Marytė neatsiliepia. Marytė dingo. Dingo! Ko ji pabėgo? Kur? Gal jaunas numirėlis pagrobė?

Pakalnėje, už pusės mylios ar mylios, matyti namų languose šviesa. Gal ten ji nubėgo? Gal ten jos namai? Bėgau ten. Namą radau

patį vieną tuščiuose laukuose. Pasibeldžiau į duris, kurias ne tuoju atidarė viduramžė graži moteris, bet su apgama kairiame skruoste — tokia pat, kaip mačiau Marytės veide.

— Aš ieškau vienos merginos — merginos, kuri paliko mane prie kapinių vartų, — sumikčiojau. — Gal atėjo čia?

— Neatėjo, — tarė moteris.

Jos veidas pakito, akys sumirkčiojo.

— Tu uždusęs, atro dai labai išgąsdintas, — toliau kalbėjo moteris.

Ji paprašė mane įeiti į vidų.

Salonas buvo tvirtai apšviestas. Jo dešinėje buvo kitos durys, gal į miegamąjį. Čia stovėjo stambus vyras. Jis pupsojo, kaip pastatytas manekenas, paslėpęs savo rankas už nugaros. Jis neprabilo, man įėjus. Tylėjo ir nejudėjo. Aš kažką tariau jam — jis neatsiliepė.

Gale salono, taip pat dešinėje, buvo pianinas, o ant jo pastatyta didelė, paauskuotuose rėmuose merginos nuotrauka, kuri iš karto pasirodė, kad tai yra Marytės nuotrauka. Žengęs arčiau, jau buvau tikras, kad nuotrauka yra jos, tikrai jos, kuri paliko mane prie kapinių vartų.

— Tai ji! Aš ieškau jos, tos merginos. Jos vardas Marytė, ar ne? — šaukiau, rodydamas pirštu į nuotrauką.

— Taip, jos vardas Marytė, bet ne ta, kurios tu ieškai. Šitos merginos nebėra, ji nebė-

gyvena, — dusliai užgynė moteris.

— Bet ji! Tikrai ji! Ji! Ji šoko su manimi, atėjo prie kapinių su manimi. Nuotrauka yra mano ieškomosios. Aš matau. Kito tokio veido nėra, nėra visam pasauly. Negali būti. To veido aš niekad neužmiršiu. Ir tas jos kairysis skruostas...

Čia aš nutilau. Nutilau, kone prasitars: — Tas spaugas ant skruosto.

— Gali būti, kaip tu pasakoji, bet vis tiek ji ne ta, kurios tu ieškai. Nuotrauka yra mūsų dukters Marytės, kuri numirė. Jos seniai nebėra. Niekas jos nebeprikels. Ir šioji naktis.

— Bet ji! Tikrai ji. Viskas, iš visko matau, kad šioji nuotrauka yra anos merginos, kuri prieš valandą buvo su manimi, — spyriausi.

Moteris nuleido akis ir nutilo.
Aš žvilgterėjau į stambų vyrą. Jis tebestovėjo, kaip pastatytas manekenas, rankas paslėpęs už nugaros. Pradėjau bijoti to vyro, nors pati padėtis jau buvo išgąsdinusi mane iki paskutinio kaulo. Rodosi, kad didesnei ar kitai baimei jau negalėjo atsirasti vietos. Koksai kipšas nupynė man šitą narvą, įkišo mane į šitą velniavą? — pagalvojau.

— Tai ką ji tau kalbėjo? Ką pasakė? Ar gerai šoko? Kaip pasipuošus buvo? Su kauke ar be kaukės? — pakėlus galvą, paklausė moteris.

— Šoko gražiai, smagiai, buvo labai linksma. Ji mane vedė, drąsino, ragino, kum-

šnojo, bet maloniai, švelniai, tokiu sekso apyliu, švelniausia balso ir veido išraiška. Bet kalbėti tai mažai kalbėjo. Apie save nieko nepasakė. Kiek kalbėjo apie Vėlinių naktį ir numirusius. Ir apie tai, kad gyventi, būti yra labai malonu, kad mūsų pasaulis labai gražus.

Čia nutilau, vėl žvilgterėjau į stambų vyrą. Jis buvo tas pats manekenas, rankas paslėpęs už nugaros.

— Kokią suknią ji turėjo? Ką ant galvos? — domėjosi moteris.

Ji kėlė naujus ir pirmiau klaustus ir atsakytus klausimus.

— Balta, ilgą suknią.

Aš vėl nutilau.

— Ką ant galvos turėjo?

— Žalią kaspiną.

— Taip aprengtą ją mes palaidojome. Ir nieko ji neprasitarė tau apie save, apie savo tėvus, draugus?

— Nieko.

— Sakai, ji turėjo savo plaukus surištus žaliu kaspinu?

— Taip. Štai jis. Savo kaspiną ji padavė man palaikyti, einant šokti. Ji neturėjo rankinuko. Štai kaspinas.

Aš įkišau ranką į savo švarko kišenę išimti kaspino. Jo neradau! Lyg būčiau pamišęs, išverčiau visas savo eilutės kišenes. Kaspino nėra!

— Kaspiną, žalią, šilkinį jos kaspiną tikrai turėjau, turėjau savo švarko, štai šitoje kišenėje, čia! — teisinausi.

Mane griebė didesnis siaubas. Kur dingo mergina? Kur dingo kaspinas?

Ir pamačiau. Eina prie manęs anas mane-kenas — aukštas, tvirtas vyras. Rankas nulei-
dęs. Jo dešinėje juodas revolveris.

— Vaikine, — jis vyrišku balsu tarė, — aš matau, kad tu esi paklydęs. Gal reikia pa-šaukti ką nors, kad parvestų tave namo? Kur tavo namai? Ar žinai, kur eiti, kad pataiky-tum į savo namus? Ar nebijosi vienas eiti? Vėlinių naktis.

Vyras įsikišo revolverį į kelnių kišenę.

— Pats vienas pataikysiu. Nebijau nei velnių, nei raganų, nei kylančių iš duobių nu-mirėlių, — drąsiai, labai drąsiai atsiliepiu tam atletui.

— Tai ko tu čia atsiradai? — paklausė jis.

— Ieškau merginos, kuri paliko mane prie kapinių vartų.

— Tos? — jis mojo savo nykštį į nuo-trauką ant pianino.

— Jos, — atsiliepiu.

— Jos nebėra. Toji mergaitė prigėrė. Jos nebėra. Ji palaidota. Jau baigiasi penkti me-tai. Jos nebėra. Jos kaspino tu neturi, išvartei visas kišenes — jos kaspino neradai. Gali bū-ti, kad tu neturėjai jo kišenėje. Mūsų Marytė, mūsų dukrelė prigėrė. Išvyko su draugų būre-liu maudytis, nėrė, galva pataikė į akmenį, nusilaužė sprandą ir prigėrė. Draugai rado ją negyvą ir išvilko į krantą. Šita nuotrauka yra

mūsų Marytės, kurios seniai nebėra. Pakastas neišsikasa. Ir Vėlinių naktį neišsikasa. Gal nori, kad palydėčiau?

— Tada kur mūsų viltis? — sušukau, mat, man pasipynė kažkas iš indų rašto, prie kurio išsėdėjau praeitą dieną.

— Sapnuose, — atsakė didelis vyras.

— Aš einu, — tariau. Norėjau dar pasakyti: — Kur tu mane palydėsi?

— Ar žinai, kur eini? — paklausė tas vyras.

— Žinau, — atsiliepiu.

— Eidamas pro kapines, nebijok. Ten visi miega, niekas nieko netyko. Tai saugiausias kampelis.

— Aš išeinu. Bet dar kartą sakau, kad ji... Ji yra mergina, kuri su manimi šoko, mane paliko prie kapinių vartų. Tai jos nuotrauka, — kalbėjau ir rodžiau į merginos nuotrauką ant pianino.

Nebeatmenu, kaip atsisveikinau su tais žmonėmis. Palikau jų namus irėjau į savo kambarį. Priėjęs kapines, peršokau mūro sieną ir vėl landžiau kapines. Lindau į krūmelių,ėjau aplink paminklus, ieškodamas Marytės.

Namo grįžau vėlai. Neskubinau į lovą. Išsėdėjau prie stalo, iki išaušo.

Pasirodė saulė. Ir pakilus saulei prieš mane stovėjo ta pati tamsa — ta pati vakar nakties tamsa. Tokia ir paliko.

KUR BĖGA KELIAS

*Atsikėlęs žydrą rytą,
Aš žengiu į gaivų kelią,
Kur, it juosta, saulėn tiesias,
Ten, kur aukso dirvos šviesios,
Kur, briliantais pašlakstyta,
Pieva žiūri į upelį,
Ir, priglūdę prie kits kito,
Ajerai ir nendrės želia.*

*Lengva, lengva... Kiltum, skristum,
Kaip tas kelias mėlin skrenda...
Kiek to grožio! kiek to naujo!
Vien stebuklus brauktum sauja —
Rodos, gėlės nebevysta,
Graučius dalgio nebgalanda —
Rodos, amžina jaunystė
Siunčia spindulėtą gaudą.*

*Bėga kelias, bėga spėriai,
Ieško galo, kur jam skirtas;
Bėga tiesiai į kalvelę,
Į svajingą, ramią, žalią,*

*Kur jam vartai atsivėrę,
Kur žaliuoja tujos, mirtos,
Kur žvakelėm gėlės žėri
Ir sena žolė suvirtus...*

*Ten tarp liepų šimtamečių
Susimąstę kryžiai rymo.
Tyli ir svajingai globia
Šviežią, gilią, gelsvą duobę.
Į tą kuklią duobę stačiai,
Kaip į savąjį likimą,
Bėga kelias. Naują, šviežią
Ji glėbin maloniai ima.*

*Štai viršum supilto kapo
Auga kryžius, jojo sargas,
Kur, plačiai rankas išskėtęs,
Linki jam ramiai ilsėtis;
Ir, sukaupę saldų kvapą,
Jam kvėpuoja gėlės margos,
Ir girdėt iš medžių lapų:
„Gera pasilsėt pavargus“...*

Pimmersdorf, 46.VII.6.

GERESYS

*Į gegužio pirmą atdūsi, kaip svają,
Išnešiau aš savo linkstančią negalią,
Sunkią švino naštą, griūvantį karalių
Į jo platų kraštą - gamtą amžinąją.*

*Ant kalvos tarp pievų, pamiškėj, kur šilta,
Vienišas suolelis, negalingų sostas, —
Čia manam laiveliui šiandien mielas uostas —
Sėsiu ir nirvanon tiesiu sapno tiltą.*

*A! kaip gera, gera... Visą menką svorį —
Tą vargingą kūną — patikėjau suolui
Ir ramybės jūron — ton bedugnėn — puolu
Ir, alpiei apsilpęs, vien kvėpuoti noriu.*

*Noriu vien kvėpuoti, vien glūdėt, vien būti —
Tekelia suolelis, teneša žemužė —
O aš pasiduodu, jaukiai prisigūžęs,
Tartum kūdikėlis, slaugant jį motutei.*

*A! kaip gera, gera! Spinduliai kutena,
Vėjas švelniadelnis meiliai veidą glosto,
Šiluma apsupo motinišku mostu.
Vien kvapsnim alsuoju, Gera, Dieve mano!*

*Silpnas ir palieges, rods, esu Anapus.
Visas žemės triūsas — tolimas ir tuščias...
Ko gi aš begeisčiau, ko berimčiau, skųsčiau?
Taip ramu ir lengva, žemėj nuliu tapus.*

*Leidžiu žvilgsniui klaidžiot po pakalnę plačią,
Kur žmogeliai pluša, džiaugias, verkia, niršta.
Man gi čia nereikia net gi judint piršto —
Rymau ir kvėpuoju. Dieve, Dieve, ačiū!*

Pimmersdorf, 1946.VI.13.

RUDENI

Lyg smaigiamu spūdziu ruduo

Užgniauzė gamtai kvapą

Ir viešpatniu pirštu jai rodo:

„Jau metas! ženk į kapą!“

Lankų žolė, kvapni gėlė

Grąžino dangui kvapą,

Ir giriai plačią sielą gelia:

Jos grožis žengs į kapą...

Kur dainininkų padermė?

Čiulbių dainų nė kvapo.

Vien rūką gedulingą geriam,

Ir lyja mum... į kapą.

Rods, visa miršta. Vien audra

Sukils, atgavus kvapą.

Skrendu su ja! Į šalį raudą!

Kovot, ne žengt į kapą!

Kelheim, 46.XI.24.

ŽIEMA

*Ateina jau! Jos kvapas - šaltis.
Ji žengia — ledas žvanga.
Pamojo — sniego staltiesė.
Krikštolai girioj žvanga.*

*Duris darykit! krosnį kurkit!
Langai nuo speigo žvanga.
Prie žaizdro senis — kur kitur?
Gelžies pagaištis žvanga.*

*Vaikai laukan — kas juos atgąsdins? —
Ledan juokais atžvanga —
Greičiau prie padų ledžingas —
Ir skrenda, alda, žvanga.*

*Ko, drauge, tu į rūką vystais?
Gal Graučiaus dalgė žvanga?
O, ne! žiūrėk — ten ateitis!
Aušra ant ledo žvanga!*

Kelheim, 46.XI.25.

LIUDAS DOVYDĖNAS

P A S A K O S

KODĖL AŠ NIEKO NETURIU?

Eina medžiotojas miško taku ir mato žmogų, žiūrintį į dangų. Dangus buvo giedras, tenai nieko nesimatė, bet žmogus vis žiūrėjo į neapbrėpiamas dangaus platybes.

— Ką ten, sveikas, matai?

Po valandėlės žmogus nuleido akis ir atsakė.

— Ką ten, matai, žmogau?

Žmogus tyli. Tik pakaušį pasikasęs atsakė:

— Aš jau ten nieko nebematau.

Dabar medžiotojas vėl klausia, kodėl jis žiūri į aukštybes, jeigu ten nieko nematyti.

Tas žmogus, vardu Mykolas, apsakė savo nelaime. Jam pasisekė pagauti labai gražią paukštę. Jos galva žibėjusi auksu, plunksnos

mėlynos ir raudonos. O jau giedojusi paukštė, kaip jaunas angelas. Mykolas norėjęs nešti paukštę ir mieste parduoti. Gal net į karaliaus dvarą. Bet jis įsidėjęs paukštę į kiaurą kišenių. Aišku, paukštė išlėkė ir nunėrė į dangaus mėlynę. Štai jau daug dienų bus praėję, belaukiant paukštės grįžtant iš dangaus.

Medžiotojas ramino:

— Ką tu, žmogau, dėl kokio paukštelio stovėsi metų metus! Yra pasaulyje visokio gero.

— Kad aš nieko kita neturėjau, tik tą vieną paukštę pasisekė sugauti.

Medžiotojo patartas, Mykolas apsirengė savo geriausiais skarmalais ir išėjo į pasaulį. Sutikęs kokį žmogų, Mykolas ir klausia:

— Kodėl aš nieko neturiu?

— Ar tu turi kokį darbą?

— Ne, aš darbo neturiu.

— Jeigu tu darbo neturi, iš kur tu ką nors turėsi?

Ir vėl eina vargšas Mykolas, dažną sutiktą klausinėdamas: „Kodėl aš nieko neturiu?“

Taip beeidamas, jis pasiekė didelį miestą. Mieste buvo labai daug žmonių, net ir Mykolui atsibodo klausinėti sutiktuosius tą patį: „Kodėl aš nieko neturiu?“

Pasiekęs miesto sodą, mato Mykolas karalių ir karalienę, vaikščiojančius po sodą. Prieina jis prie karaliaus ir klausia:

— Kodėl aš nieko neturiu?

— Ar moki skaityti, ar moki rašyti? O gal moki kokį amatą?

— Ne, aš nemoku.

— Iš kurgi tu turėsi ką nors, jeigu tu nieko nemoki? — atsakė karalius.

Eina jis toliau ir mato: prie dvaro rūmų karaliaus duktė sėdi. Jis eina ir prie karaliaus dukters ir klausia: „Kodėl aš nieko neturiu?“

— Ar tu jau vedęs?

— Ne, aš dar nevedęs.

— Vesk, ir turėsi, — atsakė karalaitė.

Nusijuokė vargšas ir nuėjo.

Karalius matė vargšo juoką ir panoro partirti, ką jam pasakė karalaitė.

— Kągi tu jam pasakei, kad jis taip juokėsi?

— Jis manęs paklausė, kodėl jis nieko neturiš.

— Ką tu jam atsakei?

— Šito tai aš neatsakysiu, — atsakė karaliui karalaitė.

Nors ir labai spyrėsi karalius sužinoti, bet dukra neatsakė. Pyko valdovas, tačiau duktė tylėjo ir gana. Tada karalius įsakė surasti tą žmogų. Surado vargšą ir atvedė pas karalių, kuris tuojuo paklausė:

— Ko tu klausei karalaitės?

— Kodėl aš nieko neturiu?

— Kągi tau karalaitė atsakė?

— Vesk, ir turėsi.

Ir tai labai užpykdė karalių. Karalius liepė atvesti dukterį ir visų akyse užpuolė barti: — Kaip gi taip! Jis nevedęs, vargingai gyvena, o kas su juo bus, kai vaikų susilauks?

Tu, kuri tokį kvailą patarimą jam davei, eik su juo ir gyvenk!

Ir išvarė karalius savo dukterį su vargšu žmogum, kuris jau nebegalėjo klausti ir klausyti, kodėl jis nieko neturi: turėjo karalaitę.

Nuėjo abu į kitą miestą. Karalaitė dabar sako vargšui:

— Aš apsirengsiu kitais drabužiais, o tu mano karališkus drabužius nunešk pas tą pirklių, kur mano tėvas visados perkasi. Parduok už du šimtu muštinių, o jeigu pirklys paklaus, kieno tie drabužiai, tu atsakyk, kad tai tavo pačios.

Vargšas Mykolas taip ir padarė. Pirklys, pamatęs karalaitės drabužius, labai nustebo:

— Kur tu gavai tuos drabužius?

— Tai mano pačios.

Pirklys visaip teiravosi, tačiau vargšas vis kartojo, kad tai jo pačios drabužiai.

— Aš tau atiduosiu visą savo turtą, jeigu tu įrodysi, kad tai tavo žmonos. Tu juos pavogei.

— Tai mano žmonos, — kartojo driskius. Tai labai užpykdė pirklių. Jis pakvietė policiją ir policijai girdint pakartojo, kad jis atiduosiąs visą savo turtą, jeigu driskius įrodys, kad tai jo žmonos drabužiai.

— Kurgi yra tavo pati?

— Ji už miesto ant akmens laukia manęs sugrižtant.

Nebuvo ką daryti — policija, pirklys ir Mykolas nuėjo, kur nuvedė driskius. Ji sėdėjo

ant akmens už miesto. Ir ten tuojau visi pažino karalaitę. Ji buvo vienintelė karaliaus duktė.

— Kam jūs varginat šitą žmogų, tai mano vyras.

Nuleido nosį pirklys, bet pakilo pirklio kišenius, nes turėjo turtus atiduoti vargšui ir jo žmonai.

Persikėlė vargšas ir karalaitė į pirklio namus, užsikūrė pečių pasišildyti prie savos ugnies. Sėdi abu prie ugniakuro ir kalbasi, kaip pradėti gyvenimą. Visko yra pirklio namuose, net dideli seifai pinigams laikyti, bet, matyt, pirklys išėjo su nuleista nosimi ir nusvyrusiais kišeniais, — seifai buvo tušti.

Kaip sutarė prie židinio, karalaitė nuaudė juostą, išsiuvinėjo brangiais akmenimis ir liepė vargšui parduoti turguje.

Mykolas užrišo ant ilgos lazdos juostą (mat, prastas žmogus), eina per turgų, viršum galvos iškėlęs juostą, ir šaukia:

— Parduodu juostą, parduodu juostą!

Taip bevaikščiodamas po miestą su juosta, vargšas sutiko pirklių, kuris vienintelis visam mieste pardavinėjo tokias juostas.

— Iš kur tu gavai tokią juostą?

— Tai mano pačios.

— Prisipažink, kad pavogei!

— Tai mano pačios!

Taip jiems besiginčijant, prisirinko daugiau pirklių. Pirklys už pirklių, kaip varnas už varną, visada užstoja. Taip ir dabar, — visi

ėmė tvirtinti, kad tai vogta juosta, nors vargšas vis kartoja:

— Tai mano pačios.

Sudėjo pirkliai du tūkstančiu auksinių ir pasakė:

— Jeigu tu įrodysi, kad tai tavo pačios juosta, du tūkstančiai auksinių tavo. Jeigu tu meluoji, nukirsim tau galvą.

Kada vargšas nuvedė pirklius pas karalaitę, jinai sako:

— Kam gi jūs mano vyrą varginate?

Nusigando pirkliai ir atidavė pinigus ir sugrįžo namoliai, it šunį lupe.

Dabar buvo visko gana. Židinyje kūrenosi ugnis, seife buvo pinigų. Gyvena vargšas ir karalaitė laimingai.

Netrukus atsiunčia karalius tarnus pirkti tiek ir tiek, tokių ir tokių pirkinių.

— Tegu pats karalius atvažiuoja, — sako karalaitė, — kitaip neduosime pirkinių.

Sugrįžę tarnai ir sako, kad taip ir taip, pirkinius duos tik pačiam karaliui.

— Kaip? Ar pats karalius turi važiuoti? Gerai, pakinkykit arklius!

Pakinkė. Ir išvažiavo karalius. O karalaitė gerai žinojo tėvo pyktį, tai ji po viršutiniaus drabužių pasivilkė šarvus iš kieto plieno, kietesnius už karaliaus širdį.

Atvažiuavo karalius, iššoko iš karietos ir tiesiai prie karalaitės. Kad duos kardu per pečius! Kardas atšoko. Dabar karalius iš pykčio atsikvošėjo ir pažino savo dukterį. Negalėjo jis atsistebėti:

— Kaip tu čionai patekai?

Taip ir taip, tas ir tas. Apsakė karalaitė, kaip ji pateko, kaip viskas atsitiko. Ir sakys karalaitė:

— Juk negali būti mūsų karalijoje žmogaus, kuris nieko neturėtų.

— Tavo tiesa, dukra.

Ir grįžo karalius, vežinas prekėmis, kokių buvo užsakęs.

Netrukus pas vargšą ir karalaitę atvyko karaliaus pasiuntiniai pasakyti, kad karalius pusę savo karalijos užrašė dukrai ir jos vyrui.

Ir susėdo vargšas ir karalaitė į auksu ir sidabru tviskančią karietą. Dvylika arklių, karčius vėjuje kedendami, bėgo risčia. Karieta didelė, tai aš maniau, kad ir man bus vietos gana. Aš atsitūpiau užpakalyje ant ašies, nors kiek vargingai, bet gi karališkoj karietoj nukeliavau į karališkus rūmus. Ten jau buvo paruoštos sutiktuvės, ten jau grojo muzikantai, nes tai buvo vargšo ir karalaitės vestuvės. Aš viską girdėjau, mačiau ir surašiau.

MAŽAS ŽMOGUS POVILAS

Senais laikais, kai žmonės laiką skaičiavo smėlio laikrodžiais ir audeklius matavo sprindžiais, žemėje vaikščiojo pats Dievas. Kartą po didelio lietaus, kai žemėje buvo šlapia ant akmenų miegojo senas žmogus. Vardu jis buvo Povilas, bet jo niekas nevadino Povilu, visi sakydavo:

— Tai senas senis.

— Pasitrauk, Povilai, — taria žmogus balta barzda, obeline lazda pasiramsčiuodamas.

Pabudintas Povilas užleido vietos ant akmens baltabarzdžiui ir tarė:

— Esu mažumą nusnūdęs, dabar jūs galite gulti, aš pastovėsiu šalia akmens.

Baltabarzdis, pasidėjęs savo tarbelę po galva, atsigulė. Padėkojęs Povilui, pridūrė:

— Gerais darbais į dangų kelią nukloji.

Pavaikščiojęs rasotam miške, vis dar baltabarzdžiui tebemiegant, Povilas nutarė eiti savo keliais.

Po kiek laiko, gal po mėnesio, gal po dviejų, Povilas, atsisėdęs po ąžuolu, matavo sprindžiais jo paties išaustą drobę, rengdamasis sau pasisiūdinti marškinius. Prieina tasai pats baltabarzdis ir sako:

— Tai siūdinsies marškinius, Povilai?

Kai, jau baigęs matuoti sprindžiais, rado, kiek drobės beturįs, pamatė baltabarzdį stovintį priešais be marškinių.

— Mano, nors ir sulopyti, bet aš turiu. Siūdinkitės jūs marškinius.

Ir ištiesė Povilas drabužį. Baltabarzdis padėkojęs įsikišo drobę į užantį, tepasakęs:

— Dangaus knygos didelės, bus vietos ir tavo drobei, Povilai.

Laikas greit bėga, greičiau už smėlio laikrodį. Kartą, karštą vidurvasario dieną, Povilas sėdėjo pakelėje ant akmens, valgydamas

mažą riekutę duonos, kuri buvo viskas, ką turėjo kelionėje užkandai. Pakėlęs akis, Povilas išvydo tą patį baltabarzdį, suprakaitavusį, suvargusiai atrodantį.

— Gal esi alkanas?

Ir ištiesė duonos paskutinį gabaliuką. Baltabarzdis suvalgęs apsišluostė lūpas ir pasakė:

— Tasai daug davė, kuris mažu dalijosi.

Povilas dar atsiminė turįs šlaką vandens molio ašotelyje ir tai pasiūlė baltabarzdžiui, bet jisai pasisakė esąs atsigėręs. Povilas buvo beeinąs savo keliu, kai baltabarzdis paklausė:

— Ko tu norėtum už savo gerus darbus?

Povilas susimąstė. Ir po valandėlės atsakė:

— Kad aš jokių gerų darbų nepadariau, nes pats esu neturtingas, mažas žmogus. Kad aš būčiau didelis žmogus, tai gal ir gerą darbą padaryčiau.

— Ar nori būti milžinu?

— Taigi galėčiau būti.

— Ką darytum būdamas milžinas?

— Labai didelius gerus darbus daryčiau.

Baltabarzdis mostelėjo lazda, ir Povilo galva įsmigo į debesis. Povilas virto tokiu dideliu, kad savo pėdų negalėjo įžiūrėti iš aukštybių. Tik, rankas bandydamas, užsimojęs debesyse tuoj kelias žvaigždes nukrėtė. Vėliau suriko, bandydamas balso galybę, ir tuojau pamatė, kaip mėnulis delnais užsidengė ausis. Povilą apėmė juokas, ir jis nusikvatojo net

užsimerkęs. Vos spėjo atidaryti akis, ir pamatė netolimą kalną, nuo juoko perskilusį pusiau.

Povilas susirūpino, jis jau atsargiau kijo kojas — kur dėjo koją, ten jo pėda klimpo į žemę ligi kelių.

Povilas nutarė pasistatyti trobą. Nuėjęs į girią medžių pasikirsti, rado senutę, sausas šakeles berenkančią. Jam tai pasirodė labai menkas ir sunkus darbas, tai jis ir sakys senutei:

— Jeigu nori, aš tau visai žiemai malkų prinešiu.

Į tokį didelį milžiną žiūrėdama ir pirmą kartą savo akimis matydama, senutė tik galvą palenkė. Povilas sugriebė glėbį miško ir panešėjęs metė prie senutės trobelės. Tokia galybė miško uždengė visą senelės kiemą, darželį, ir pačią trobelę prislėgė medžių šakos. Persigandusi senutė atsiklaupė ir maldavo nebenešti daugiau malkų.

Bedirbdamas milžinas Povilas užsimanė gerti. Priklaupęs prie ežero, siurbtelėjo gerų porą gurkšnių ir išgėrė ežeriuko visą vandenį. Su visomis žuvimis milžinas Povilas susriaubė ežerą.

Mato milžinas Povilas senuką, ant ežero kranto sėdintį prie tinklo ir verkiantį. Milžino paklaustas, ko verkiąs, senukas pažiūrėjo į iš padangės aukštybių žiūrintį milžino veidą ir nusiskundė:

— Kur man dabar dėtis: nei ežero, nei žuvies?

— Neraudok, aš tau padarysiu ežerą.

Ir tēškė milžinas Povilas už dviejų šimtų mylių buvusį ežerą, kurio vanduo atlėkė ne tik į senuko ežerą, bet ir patį senuką nubloškė padangėn su visu tinklu. Tinklas užsikabino ant debesies, o žvejys, prisilaikydamas tinklo, leidosi į žemę. Kol jis nusileido, milžinas vėl įsinorėjo gerti, ir vėl likosi tuščias ežeras. Senas žvejys nusiminęs žiūrėjo į tuščią ežerą, o ir tinklas kabėjo debesyje. Milžinas vėl užsimojo kumščiu į marias ir iš ten tēškė žuvis stačiai į tinklą. Labai daug žuvų ištisko iš marių, ir jų nemažai pataikė į tinklą debesyje. Tinklas, neatlaikęs žuvų, nukrito sutrūkęs prie seno žvejo kojų. Dabar žvejys suprato, kad su milžinu nėra ko prasidėti, tai ir prašė palikti jį ramybėje. Grįžęs prie statomųjų namų, milžinas smarkiai dirbo iki sutemus. Pats nepajutęs, susidėjo kirvius ir piūklus ant debesų.

Rytą pabudęs, milžinas pamatė, kad kartu su debesių piūklai ir kirviai nukeliavo į tolimą šalį. Bet ką reiškia milžinui, jis metė keliolika gerų žingsnių ir pasivijo debesį su įrankiais. Bet tuo metu atėjo metas debesiui lyti. Kartu su vandens lašais nukrito žemėn ir milžino įrankiai. Taip nutiko, kad kirviai ir piūklai nukrito į miške gyvenančios senelės darželį ir trobelę. Tai jie ten susmigo, kad nei senutė, nei jos maža dukra Adulė nepajėgė įrankių ištraukti. O čia dar ir lietūs pila kaip iš kibiro. Tuo metu atėjo įrankių pasiimti mil-

žinas. Radęs senele ir jos dukrą beverkiančias, paklausė milžinas, kodėl juodvi verkiančios. Juk ir be ašarų lietus krinta iš dangaus kaip iš kibiro.

Senele nusiskundė, kad milžino kirvis prakirtęs jos trobelės stogą, kur jų miltai ir druska sudėta, tai lietus dabar užlyja.

— Neverkit, bus viskas vėl gerai, — tarė milžinas. — Aš užsiūsiu debesį, kad joks lašelis nepratekės.

Taip ir padarė milžinas — didele adata užsiuvo debesį.

Kiek laiko praėjus, pas milžino Povilo naują namą atėjo keletas ūkininkų ir, kepurės nusiėmę, prašė pasigailėti — atsiūti debesį. Javų varpos be laiko susitraukę, kaip zylės nagai, ganyklose galvijai taip gailiai baubia, kad ir pasimelsti negalima.

Milžinas Povilas paėmė žirkles ir vienu pasistojimu perkirpo debesį. Kad prapliupo lietus, kad prisipildė upės, ežerai! Ūkininkai, ligi barzdų mirkdami, plaukė po laukus, gaudydami vandens srovių nešamus gyvulius ir paukščius.

Vėl puolė vyrai ir moterys, net maži vaikai, prašydami milžiną užkimšti debesį, su laikyti lietu. Sugriebęs glėbį šieno ir glėbį krūmų, milžinas užkimšo debesį.

Sulytas pavargęs milžinas Povilas atsisėdo ant akmens pailsėti. Menką valandėlę nusnūdęs, pamatė žilabarzdį senuką, obeline lazda pasirėmusį.

— Tu mane padarei milžinu?

— Taip, aš tai padariau.

— Ar tu negali manęs padaryti tuo, kuo aš buvau?

— Galiu. Bet kodėl tu nenori būti milžinu?

— Kad iš didelių darbų išeina didelės bėdos.

— Tu nori mažų darbų?

— Aš noriu būti tuo, kas esu, mažas paprastas žmogus.

Žilabarzdis mostelėjo lazda, ir milžinas Povilas virto senuku Povilu. Tai yra, tuo, kuo jis buvo.

Kiek metų prabėgo, negalima būtų pasakyti, nes Povilas neturėjo laiko vartyti smėlinį laikrodį. Laikas ir be laikrodžių gerai ėjo. Bet kartą Povilas, atsisėdęs pakraštyje miško, išgirdo tarp lazdyno lapų zylę kalbančią. Daug ko buvo matęs Povilas per ilgą savo gyvenimą, bet kalbančios zylės nebuvo girdėjęs.

— Mano sparną vanagas beširdis sudras-kė, aš negaliu pasiekti lizdo ir savo vaikučių.

Nors ir pavargęs po dienos darbų, Povilas pasisiūlė paukštę nunešti į jos lizdą, pas vaikus.

— Ar toli tavo lizdas?

— Vieni juokai. Keliais suplasnojimais, kol mano snape miršta pietums sugautas žogas, aš parlekiu kaip bematant.

Neša senis Povilas, zylę ant delno padėjęs, per miškus, laukus, kalnus ir vis dar nepasie-

čia zylės vaikučių. Jau ir mėnuo nakties viduryje nusileido už girios, o jis vis dar nepasiekė zylės lizdo.

Senas Povilas jau nebegalėjo paeiti. Patupdęs zylę ant šakos, Povilas pats atsisėdo po medžiu pailsėti.

Zylė tarė:

— Kai tu ilsėsis, aš giedosiu.

Taip ir buvo. Netruko senas Povilas sudėti bluosto prie bluosto, kai išgirdo zylės negudrią dainelę. Povilui tai labai patiko, ir jis užmigo. Mato per miegus Povilas, kaip skirias debesis, o jis keliauja į dangų. Netrukus prie jo atsirado ir baltabarzdis senelis. Jis ištiesė drobės gabalą po Povilo kojų. Tai buvo ta pati drobė, kurią jis buvo davęs baltabarzdžiui marškiniams. Drobė buvo tokia ilga, kad už debesų ir galo nesimatė. Eina tuo drobės keliu senas Povilas ir eina. Jau jam kojos pavargo, bet žilabarzdis padavė jam obelinę lazdą. Pasiramsčiuodamas Povilas toliau keliauja drobės keliu. Net išalko. Tada mato, kad drobės pakelėje pats žilabarzdis dėlioja duonos gabaliukus, tokius, kokį jis davė žilabarzdžiui. Privalgęs, atsidusęs senas Povilas toliau eina. Vienoj rankoj lazdą, kitoj neša ant delno zylę, vis dar nepaskrendančią.

Pralenkus debesis, atsivėrė skaidri giedra erdvė. Girdėjosi graži giesmė. Tuoju pasirodė ir du angelai, ant baltų sparnų sidabrinėmis žvaigždėmis spindėdami, kurie paėmė zylę nuo Povilo delno ir nunešė į jos lizdą. Netru-

kus senas Povilas pamatė didelius auksinius vartus su dideliu užraktu. Prie užrakto gulėjo milžiniškas šuva, bet jis miegojo. Netoliese ant akmens sėdėjo barzdotas, plika galva senukas. Ant akmens šalia senuko gulėjo krūva raktų, surištų tinklo virve. Povilas, nors ir senas, tuoju pažino ir tarė:

— Tai tu bene būsi šventasis Petras?

— Esmi, ką veiksi nebuvęs.

Atsakęs Petras pasiūlė ir Povilui sėsti ant to paties akmens, prie pat raktų.

Abu išsikalbėjo. O buvo apie ką, nes abu buvo daug matę, girdėję.

— Norėsi, žinoma, patekti į dangų, — taria Petras.

— Už ką? Kad aš mažas žmogus, mažus darbelius, mažus griekelius dirbau.

— Tuoju pamatysim. Senstu ir aš, tai jau reik pažiūrėti į knygas. Seniau — viską atmintinai, — pasakė Petras šventasis.

Mostelėjus Petrui ranka, tuoju pasirodė šeši širmi žirgai, didelėje karietoje vežini didelė knyga. Dvylika angelų, apsivilkusių darbiniais drabužiais, prinešė gerokai padėvėtais viršais knygą prie Petro kojų ir atvertė. Vienu piršto paseilinimu vienas angelas atvertė kaip tik tą vietą, kur buvo surašytas Povilo gyvenimas.

— Tai čia mažų žmonių maži darbai surašyti, — tarė šventasis Petras, eidamas atrakinti vartų. Kai jau ir senas Povilas, savo laime pats netikėdamas, priėjo prie vartų,

šventasis Petras pasisuko praleisti Povilą ir po to Petras ištraukė mažą knygutę iš užančio. Tą knygutę, mažą, naujai atrodančią, parodė senam Povilui ir tarė:

— Tai čia didelių žmonių dideli darbai surašyti.

Bet senam Povilui pasirodė, kad ta maža knygutė buvo tuščia. Bet gal tik taip pasirodė, gal tai buvo tik sapnas.

VIENTELIS

Didelėmis šluotomis moterys šlavė dvaro kiemą. Dideli ir maži šunes plovėsi dėl kaulų po senais ažuolais, kur liepsnojo karšti laužai, kepant avis, jaučius ir briedžius.

Voratinklius nuo nosių braukdami, dvirionys ritino iš rūsių sunkias statines vyno, midaus.

Grįžo iš svetimos, tolimos šalies trys kunigaikščio sūnūs. Jų sutikimui buvo susodinta už stalų šimtai vyrų, moterų, net su vaikais prie krūtinų, kurie nesuprato, kai prabilo kunigaikštis, paskelbdamas visu balsu:

— Po to, ką aš pasakiau, aš tik galiu pasakyti, koks didelis mano džiaugsmas, matant greta savęs mano tris sūnus, didžiausius mokslus užbaigusius. Ir jie dabar bus jūsų ir mano dideli draugai ir talkininkai.

Paglostęs žilą barzdą, pakvietė kunigaik-

štis vyresnįjį sūnų prabilti į taukuotomis ir praviromis lūpomis susėdusius aplink stalus, trokštančius gražaus žodžio. Nes jau buvo ir prisivalgyta ir prisigerta.

— Kaip jau sakiau, baigiau mokslus gydyti žmonių ligas. Tai aš ir darysiu. Mano rankos, mano protas bus pašvęsta pakelti ligonims iš lovų ir išvaduoti iš rementų.

Nuplojo delnais. Kurie netingėjo, šaukė bravo ir ilgiausių metų. Antrasis sūnus, atsistojęs už stalo tėvo kairėje, taip pat pasakė, kad mokslus baigęs tolimoje šalyje.

— Mano rankos, mano protas bus vieškelių ir tiltų tiesimui! Kad žmogus ir gyvulys galėtų pereiti per upes ir kalnų tarpeklus.

Taip buvo nuplota rankomis, nušūkauta nuo persivalgymo tingiomis gerklėmis.

— Dabar į jus prabils mano jauniausiasis sūnus. Aš net pats nežinau, kokius mokslus jis baigė, bet iš jo skaisčių akių, iš jo dailaus veido aš spėju jį būsiant mano kunigaikštystės valdymo žinovu. Aš iš mažens stebėjau jo protingus žodžius, jo gerus darbus... Bet aš kalbu, pasisavindamas mano mylimojo sūnaus žodį. Jis pats tegu prabyla ir tegu savais žodžiais apsako.

Lieknas šiesiaplaukis, atsistodamas tėvo dešinėje, jau buvo sutiktas plojimais ir šūkavimais „Tegyvuoja mūsų ponas! Bravo, ilgiausių metų!“

Kai nutilo delnai ir gerklės, jaunesnysis sūnus pasakė tik tris žodžius:

— Aš būsiu vagis.

Lengva suprasti, koks buvo visų nustebimas! Kai kurie veidai už stalų lenkėsi prie kaimyno ausies, nustebimo žodžius slėpdami, netikėdami savo ausimis. Senesnės moterys paslapčia persižegnojo. Tėvas kurį laiką tylėjo. Žila barzda dengiamos lūpos žiopčiojo, kol visų balsu suriko:

— Išnyk, tu, iš mano akių!

Palikęs dar nenuvalgytus stalus ir neišgertas taures, sūnus išėjo iš namų. Ėjo jis ilgą kelią, švilpiniuodamas pakelės medžiams ir mojuodamas kepure pabaidytiems paukščiams.

Taip jis pasiekė mišką, kur gyveno labai gudrūs vagys.

— Gerai, pirmiausia turėsi trejus metus mokytis, tada gausi raštą, kad esi mūsų mokslus baigęs vagis, — tarė vagių mokytojas, priimdamas kunigaikščio sūnų, vardu Tomas.

— Gerai, mokytojau, žodis paskatina, pavyzdys patraukia, — tarė Tomas.

Mokytojas kalbėjo:

— Yra karių pulke du labai geri žirgai. Juos saugo kareiviai ir šuva. Aš pavogsiu žirgą, o tau reikia pavogti balną.

Arti patrankų ir ginklų sandėlio rado arklidę ir du žirgus, saugomus dviejų kareivių. Ir piktas margas šuva sutiko Tomą ir jo mokytoją.

— Kareiviai, ar jūs žinote, kad šiandien viršum mūsų prasiskirs dangus ir pradės kris-

ti auksiniai balandžiai? — paklausė vagių mokytojas.

Vienas kareivių, pakėlęs šautuvą, patarė neiti arti žirgų.

Mokytojas atsakė, kad jis nespėsias suskaityti iki šimto, ir auksiniai karveliai pasirodysią iš dangaus. Ir ėmė iš lėto skaityti. Kai jau buvo nuskaityta iki penkiasdešimt penkių, vienas po kito sargybiniai pakėlė akis į dangų. Tą akimirką mokytojas numetė šuniui mėsos gabalą, kurį anas vienu ypu prarijo. Dabar šuva jau ne pikta žiūrėjo į vagių mokytoją. Jau buvo aštuoniasdešimt devyni suskaityti, kai mokytojas tarė:

— Kareiviai, man gerklė išdžiuvo beskaitant.

Ir jis išsitraukė avies pilvą, pilną vyno. Atsigėręs jis pasiūlė kareiviams. Ir šie išgėrė. O po to užsnūdo.

Vagių mokytojas, nieko nelaukęs, sėdo ant žirgo, o Tomui liepė nešti balną, kuris buvo po užsnūdusio kareivio galva. Tomas, palaukęs, kol sargai nubus, glostė antro žirgo kaklą:

— Kareiviai, ar matot, tas vyras pavogė jūsų saugomą žirgą. Jokim, gal pagausim!

Tomas, uždėjęs ant žirgo balną, liepė sėsti vienam kareiviui užpakalyje ir vytis. Išjojo į visas puses dulkes keldami. Zovada jojant, kareivis nukrito pusiaukelyje. Pavijęs vagių mokytoją miške, tarė Tomas:

— Aš atnešiau balną ant arklio.

— Tu geresnis, negu aš maniau, — pagyrė mokytojas.

Atėjo diena išbandyti Tomą antrą kartą.

— Šitai yra bulius. Veskis jį prie kelio miške. Palauk, kol į turgų ūkininkas ves savo bulių, kurį tu turi pavogti ir atvesti į mūsų gūžtą.

— Kaip gi su tuo bulium pagauti ūkininko bulių?

— Klausyk, ką aš tau sakysiu, — kalba vagių mokytojas. — Tu lauk prie kelio miške, kol pasirodys ūkininkas, vedinas bulium, o šitą mūsų bulių pririšk miško gilumoje. Likęs vienas, bulius pradės mauroti. Supranti?

— Nieko nesuprantu.

— Klausyk, ką aš sakysiu. Tu ūkininkui pasakyk, kad miške yra bulius, kurį reikėtų pagauti. Tai jis savo bulių pririš prie medžio pakelėje, o judu nueikit prie mūsų šio. Tu jam duok vesti mūsų, o tu skubėk prie ūkininko paliktojo. Ir vesk pas mus. O mūsų bulius nesisiduos svetimo vedamas, jis ištruks ir pats atbėgs. Supranti?

Tomas, pasikasęs pakaušį, atsakė suprantas, bet jis ir vagių mokytojo buliaus neėmė.

Miške prie kelio, ūkininkui artėjant su bulium, po tankia egle pasislėpęs, Tomas maurojo buliaus balsu. Mišku pabėgęs, Tomas dar kartą sumaurojo buliaus balsu. Dabar ūkininkas ir įsiklausė, ko taip mauroja miške bulius. Kai toliau paėjęs ūkininkas dar kartą

išgirdo buliaus - Tomo balsą, jis savo buliui tarė:

— Tur būt, reikia tau draugą surasti.

Pririšęs prie medžio savo juodmargį, ūkininkas nuėjo į mišką. Tuo tarpu Tomas baubdamas slinko gilyn į mišką, kol paklaidino ūkininką. Apsukęs ratą miško tankumyne, Tomas rado pririštą pakelėje ūkininko bulių, kurį ir nusivedė į vagių gūžtą.

Pagyres vagių mokytojas Tomą išsivedė į mišką atlikti tretįjį bandymą. Mokytojas liepė paimti kiaušinį iš po perinėios pelkėje laukinės anties ir nepabaidyti paukščio.

— Pirmiau jūs, mokytojau, man parodykit, kaip aš turiu padaryti.

Noromis nenoromis mokytojas išsitiesė pelkės žolėje, sėlindamas prie lizde tupinčios anties. Ir jis išėmė kiaušinį, nepabaidęs paukščio. Kai mokytojas, atsitolinęs nuo paukščio per šautuvo šūvį, ištiesė ranką Tomui su šiltu kiaušiniu, Tomas ištiesė mokytojui jo batų šlapius padus.

Mokytojas nustebęs paklausė:

— Kaip tai atsitiko?

— Jums slenkant prie anties, norėjau jūsų batus numauti, bet kad nesuslaptumėt kojų, tik puspadžius nulupau.

— Tu baigei mokslus per keletą dienų.

Padėkojęs už raštą, kurį išdavė vagių mokykla Tomui, jis išėjo vieškeliu, mojuodamas kepure pakelės medžiams ir sveikindamas su tiktais paukščius.

Taip jis pasiekė karaliaus pilį, kur pasibeldė į karaliaus rūmų duris.

— Darbų pas mane daug, jaunikaiti, — tarė karalius, — bet ką tu moki?

— Aš moku vogti.

— Vogti!?

— Šitai yra raštas. — Ir ištiesė Tomas karaliui pergamentą, kur buvo pažymėta, kaip sėkmingai Tomas baigė vagių mokyklą.

Susimąstė senas karalius. Net jo veido raukšlės ištįso.

— Jaunikaiti, mano karalijoje nuo senų senovės nėra ir nebuvo vagių.

— Kad turtingiau atrodytų jūsų garbinga karalija, tegu bus nors vienas vagis.

Nusijuokė karalius visu balsu ir tarė:

— Gerai, priimsiu. Bet tu turi surasti nors vieną vagį mano karalijoje, nes tu netiki, kad pas mus tu būsi vienintelis. Jeigu tu nesurasi antro vagies per penkerius metus, aš tave uždarysiu į kalėjimą visam amžiui ir parašysiu ant durų: „Čionai mūsų vienintelis vagis.“

Ir pasklido gandas visoje karalijoje: — Mes turim vagį! — Vieni peikė, kiti gyrė karalių, kad pagaliau karalijoje, kur visko yra, bus ir vagis. Šaunus geras jaunuolis, mokslus išėjęs vagis.

Karalijos žmonės taikstėsi progos prie karaliaus rūmų, norėdami pamatyti, kaip atrodo vienintelis vagis. Vienintelė karaliaus duktė dažnai rymojo prie lango, norėdama

pamatyti vagį, kuris švilpiniavo takuose po senais medžiais ir sveikino paukščius, pakylančius nuo šakų.

Karalius kartą pasiskundė Tomui, kad kviečių aruoduose yra žiurkių, kurios kasmet suėda daug javų.

— Leiskit man, aš jas pagausiu.

— Tuščias darbas, jaunikaitei. Jau daug metų samdau tarnus-sargus, auginu kates, bet kasmet tolydžio daugiau žiurkės suėda kviečių.

Netrukus buvo paskelbta visoj karalijoje, kad vienintelis vagis gaudys žiurkes ir peles karališkuose kviečių aruoduose ir jam patikėti raktai nuo visų durų. Lengva suprasti, kiek buvo nustebimo ir juoko ir rūpesčio visoj karalijoje, išgirdus tokį seno karaliaus nutarimą.

Žiurkių priviso neregėtai daug. Raštininkai, raktininkai ir sargai tempė pas karalių dideles knygas, kuriose buvo juodu ant balto įrodyta, kiek priviso žiurkių ir pelių nuo tos dienos, kai Tomas pravėrė svirną duris. Susirūpinęs karalius pašaukė Tomą ir buvo gatavas atleisti jį nuo žiurkių gaudymo amato.

Tomas paprašė karalių leisti dar vieną mėnesį gaudyti žiurkes ir visam mėnesiui uždaryti visus karalijos malūnus.

— Aš jau paspendžiau spąstus, vienu ypu bus pagautos visos žiurkės, — pasakė Tomas.

Po mėnesio atidarius malūnus, užgriuvo su kviečiais ir karališkų svirną sargai, ir raš-

tininkai, ir raktininkai. Bet kaip jie nustebo, pamatę jų malamų kviečių miltus esant mėlynus.

Apie tai sužinojęs, senas karalius labai nusiminė.

— Ar tai gali būti, ar tai gali būti? — kartojo sau vienas.

Tomas pasakė karaliui, kad jis nakties metu ant karališkųjų aruodų paviršiaus pripylęs tokio nematomo skysčio, kuris kviečių branduolius pavertė mėlynais.

Pašaukti pas karalių, karališkųjų svirnų sargai, raštininkai ir raktininkai atskubėjo su plunksnomis už ausų, su didelėmis knygomis po ranka, bet neteko atversti knygų. Karaliaus tardomi, visi prisipažino nuo seno vogę kviečius iš karališkųjų svirnų. Bet ne tokias pilnas saujas sėmę, kol nebuvę karalijoje vienintelio vagies Tomo.

Karalius paskyrė Tomą visų karališkųjų klėčių ir aruodų valdytoju. Nuo tos dienos išnyko ir žiurkės ir pelės.

— Mano rūsiuose džiūsta karališkas vynos, — skundėsi karalius Tomui. — Vyno sargai, vyno ragautojai ir taurių valytojai dažnai nepataiko išeiti pro vartus, bet jie visi mane tikina, kad statinių ir molinių indų meisteriai blogai gamina indus ir statines.

— Suveršiu statinių lankus ir molinius indus aovyniosiu beržų tošėmis, — pasisiūlė Tomas. Ir buvo jis paskirtas karališkųjų vyno rūsių vyriausiu užvaizda.

Pirmąją dieną Tomas sušaukė visus vyno ragautojus, raktininkus ir sargus ir pavaišino baltu vynu.

Po kelių dienų pašaukė karalius tuos pačius vyno ragautojus, sargus ir raktininkus į savo rūmus. Nustebo karalius, pamatęs vyno ragautojų, sargų ir raktininkų lūpas ir dantis juodus kaip naktis.

Dabar apsakė Tomas, kas atsitiko.

— Visi, kurie gėrė karališkąją vyną be mano leidimo, tiems pajuodo dantys ir lūpos.

Taip karalius sužinojo, kad ne statinių lankai blogi, ne moliniai indai praleidžia karališkąją vyną.

Kitą dieną Tomas vėl pagirdė vyno ragautojus, sargus ir raktininkus baltu vynu, ir vėl visų dantys pasidarė balti ir lūpos raudonos. Nuo to meto netrūko karaliui vyno, ir vyno ragautojai, ir raktininkai, ir sargai dieną naktį pataikydavo praeiti pro karališkojo kiemo vartus.

Tomas nutarė grįžti pas savo tėvą. Tada jam karalius sako:

— Tu man sugaudei žiurkes ir peles, tu mano vyno lankus suveržei, ir nebeteka moliniai indai. Tave išlydint norėčiau tau sutaisyti dideles vaisės, bet man tai daug kaštuos.

Ir karalius apsakė Tomui, kad po kiekvieno baliaus dingsta keli labai brangūs šaukštai. Ir taip iš metų į metus mažėja tėvų, senelių naudotas auksinių šaukštų rinkinys. Rūmuose ir už vartų žmonės kalba, kad kara-

liškųjų vaišių metu į svečių tarpą ateina nematomas burtininkas ir išsineša auksinius šaukštus. Kaip kitaip, nes karalijoje nėra vagių!

— Bandysiu pagauti burtininką, — pasisiūlė Tomas.

Ant karališkųjų sienų ir vartų buvo iškabinti popieriai, skelbantieji išleistuves vieninteliui vagiui.

Sukviestieji bajorai, ministeriai, generolai gėrė ir valgė, keldami taures — linkėdami Tomui laimingos kelionės. Netikėtai baliaus pabaigoje užgeso žiburiai. Kai vėl buvo uždegti žiburiai, karalius nustebo, nematydamas ant stalų savo auksinių šaukštų. Į tą metą prabilo Tomas:

— Jeigu kieno kišenėje atsirado šaukštas, malonėkit padėti ant stalo.

Visi svečiai, savais pirštais paieškoję kišenėse, nerado nė vienas dingusiųjų šaukštų. Tada Tomas vėl tarė:

— Aš, kaip garsus vagis, turiu tamsos metu paėmęs du, — ir jis padėjo prieš save du šaukštus.

Visi svečiai atsiduso. Ir generolai ir ministeriai patylomis išsitarė, kad taip ir tikėtis dera, jeigu baliuje yra garsus vagis.

Dabar karalius pakvietė tarnus ir įsakė patikrinti svečių kišenes. Visų kišenėse rado po auksinį šaukštą. Tik Tomo kaimynas, senas generolas tryinė iš džiaugsmo rankas ir vis kartojo:

— Gerai, kad sėdėjau šalia vagies, — jis ir mano šaukštą, jis ir savo šaukštą...

Atsiskyrimo dieną karalius kalbėjo Tomui:

— Dabar tu garsus visoje mano karalijoje kaip teisingiausias. Lik su manim.

Tuo metu į sosto salę atėjo ir jauna, daili karaliaus duktė. Ir ji atsistojo kitoj pusėj sosto, kaip ir Tomas.

— Tark žodį, aš tau viską duosiu, — vėl tarė karalius. — Lik mano karalijoje, aš tau atiduosiu visą karaliją.

Tomas tylėjo. Karaliaus duktė stovėjo akis nuleidusi, iš po tankių blakstienų kartais žvilgterėdama į Tomą.

— Man labai daug reik, karaliau, — tarė Tomas. — Kažin, ar aš tiek užsitarnavau.

— Nereikalauk daugiau kaip mano karalija ir kaip... — mostelėjo karalius į dukters pusę.

Tomas pasakė, jis norėtų gauti du žirgu ir balną, vieną bulių ir paleisti iš kalėjimo kareivius, kurie nubausti už raitelių pulko žirgų neišsaugojimą.

— Ar tik tiek?

— Dar ne viskas, jūsų malonybe. Aš norėčiau gauti laukinės anties kiaušinį.

— Ir tik tiek?

Dabar į Tomą pažiūrėjo gražios karaliaus dukters akys.

— Aš dar norėčiau gauti saują kviečių.

— Ir tik tiek?

— Tik tiek, jūsų šviesybe.

Išeidamas iš sosto salės, Tomas norėjo dar pasakyti, kad jis išeina išlyginti jo padarytas skriaudas, kad jo laukia senas tėvas, du broliai, bet duktė jau buvo išėjus, o karalius sėdėjo soste, palinkusią galvą laikydamas abiejuose delnuose, ir tyloje girdėjosi, kaip teka smėlio laikrodyje smėlis.

* * *

Kai Tomas ėjo savo tėvo sode po senais dideliais medžiais, jis švilpiniavo ir kepure sveikino paukščius, kurie sukosi aplink, tūpė ant pečių ir lesė iš delno karališkus kviečius.

Senas Tomo tėvas, girdėjęs viską, kas dėjos su jo sūnum karaliaus dvare, dienų dienas sėdėjo ant rūmų laiptų ir lazdos galu kaukšėjo akmeninę pakopą, tarsi laiko tarpus skaitydamas.

Ir, vieną dieną išgirdęs švilpiniavimą ir paukščių krykštavimus, ūmai sušuko:

— Atidarykit visas duris! Mano sūnus! Sūnus mano grįžta!

EGLĖ, ŽALČIŲ KARALIENĖ

Labai seniai prie marių gyveno tėvas ir motina. Jie turėjo dvylika sūnų ir tris dukteris, kurių pati jaunoji vardu Eglė.

Kartą vasaros dieną visos trys dukterys išėjo į jūrą maudytis. Bangų plaunamos seserys krykštavo vandenyje. Kai išsiprausę išlipo

iš marių rengtis, Eglės drabužiuose rado žaltį. Rankovėje įsiraitęs žaltys nenorėjo liesti iš Eglės marškinių. Vyresnioji, pagriebusi šaką, užsimojo žaltį, o šis, nė nežiūrėdamas į seserį ir šaką, į Eglę prašneko žmogaus balsu:

— Egle jaunyle, pasižadėk už manęs tekėti, aš geruoju išlįsiu.

Seserys nustebo, žaltį išgirdusios žmogaus balsu kalbant. O šis kartoja:

— Egle jaunyle, Egle širdele, pasižadėk mano žmona būti.

Eglė net pravirko, kai jos seserys buvo jau apsirengusios, o žaltys dar vis prašo pasižadėti būti jo žmona. Dabar supykusi taria Eglė:

— Atiduok mano drabužius ir eik tu savo keliu, o aš savo!

Bet žaltys ir geruoju ir bloguoju prašomas neina iš drabužių.

— Duok man žodį, aš išlįsiu! — prašo žaltys. Ką bedarys jaunoji Eglė, ji pasižadėjo būti žalčio žmona.

Tuoju žaltys išlindo iš drabužių ir bemačiant dingo jūros bangose.

Po trijų dienų Eglės tėvai nustebo, pamatę daugybę žalčių kieme. Vienas iš jų, pats didžiausias, prašneko žmogaus balsu.

— Eglės, jaunylės atėjom, žalčiui pasižadėjusios atėjom.

— Kas jūs esat, kas jus čia siuntė? — klausia tėvai.

— Mes esam piršliai, žalčių karaliaus

siųsti Eglės parvesti į karaliaus dvarą.

Mato tėvai daugybę žalčių, besivartančių po kiemą, o vienas iš jų, tasai pats didžiausias, ir toliau žmogaus balsu kalba:

— Pasižadėjimą tesėkit, Eglę jaunylę už žalčių karaliaus leiskit.

Broliai, visa dvylika, ilgai tarėsi su tėvais, kas daryti. O žalčių vis daugiau renkasi. Broliai išsigalando dalgius, susirado kirvius, bet tėvai sudraudė, nes kaip gi išnaikinsi tokią daugybę žalčių!

— Esu pasižadėjusi, tėveliai. Aš nemačiau reikėsiant žodį tesėti.

Ir pasakė Eglė, kas dėjosi prieš tris dienas ant jūros kranto.

Broliai pasiryžo lydėti seserį, manydami kelionėje pavyksiant atsikratyti žalčiais. Ir tėvai su tuo sutiko.

Atsisveikinus, tėvų palaiminta, brolių lydimą, Eglė išsiruošė kelionei su daugybe žalčių.

Pasiekus jūrą, didysis žaltys nėrė į jūros bangas, kur po kiek laiko atsivėrė jūroje sausuma ir ten atriedėjo karieta, šešių baltų žirgų traukiama. Iš paskos karios jojo raiteliai ant širmų žirgų, aukso kardais ore mojuodami.

Iš karios išlipo jaunas gražus jaunikaitis, ir jis, kaip seniai viską žinojęs, priėjo prie Eglės ir ją pasveikino.

— Eglė jaunylė, važiuosim su manim.

Ir padavė jai ranką.

Broliai atsisveikino, o Eglė pažadėjo po kiek laiko grįžti pas tėvus ir brolius.

Kai tik karieta pasiekė jūros dugną, stauga bangos užliejo kelią ir karietą ir aukso kardais švytuojančius raitelius.

Eglė su žalčių karaliumi nukeliavo jūros dugnu į gintarinius rūmus. Auksu, sidabru išpuoštuose rūmuose buvo iškeltos vestuvės. Tris savaites rūmuose negeso žiburiai, iš sidabrinųjų statinių gėrė raudoną vyną, muzikantai grojo stygomis ir dūdomis. Žalčių karalius, malonus vyras, labai patiko Eglei. Ir taip abu virto laiminga pora.

* * *

Praslinko devyneri metai. Eglė susilaukė trijų sūnų. Ažuolo, Uosio ir Beržo. Ir vienos dukrelės — Drebulės (ji buvo pati jauniausia).

Kartą vyriausiasis sūnus Ažuolas klausia motiną:

— Mama, ar tu žinai, kur tavo tėvai, mūsų seneliai?

Motina atsakė, jog ateisianti diena, kai ji su vaikais pasieksianti savo tėvus.

— Mama, ar ir tavo tėvai valgo iš auksinių dubenių ir vyną geria iš kristalinių taurių? — kartą paklausė Uosis, antrasis sūnus. Motina atsakė, kad jos tėvai valgo grikių košę moliniuose dubenyse, šaltinio vandenį geria delnu pasisemdami.

— Mama, ar ir tavo tėvų namuose taip

pat dainuoja, kaip tu mus mokai dainuoti?

Taip dienos darėsi tolydžio ilgesnės. Ir kartą Eglė nutarė aplankyti savo tėvus. Ji tai pasakė ir savo vyrui, Žalčiui Karaliui.

— Ar tau ko stinga, Egle, ar tau čia bloga?

Eglė atsakė, kad jai nieko nestinga, jos dienos ir šviesios ir greit bėga, bet ji išsiilgusi tėvų ir namų.

Tada jos vyras paėmė ją už rankos ir navedė į tolimą pilies namą, kur Eglė dar nebuvo buvusi.

Didelėje menėje ant gintarinio stalo gulėjo milžiniško dydžio šilko rietimas.

— Tai mano senelės suverptas ir išaus-tas šilkas, belaukiant dienos keliauti pas saviškius, — pasakė Eglės vyras, Žalčiui Karalius. Ir padavė šilko kuodelį:

— Kai tu, Egle, suverpsi šitą šilko kuodelį, tada galėsi atlankyti saviškius.

Nudžiugusi Eglė dieną, naktį sėdėjo prie ratelio, verpdama šilko kuodelį. Bet šilko kuodelis koks buvęs, toks ir liko, nors Eglė nepailsdama verpė ir verpė. Mato Eglė, kad šilko kuodelis vis toks pat, vis toks pat. Ji nuėjo į tolimą mišką, kur gyveno sena burtininkė, klausti patarimo, kaip suverpti kuodelį.

— Ar daug siūlų turi priverpusi? — paklausė sena burtininkė.

— Jau visą kertę užkroviau verpalais, o kuodelis vis toks pats, — atsakė Eglė.

— Kai užkursi pečių duonai kepti, mesk

kuodelį į ugnį ir gerai žiūrėk, kas atsitiks.

Taip ir padarė Eglė, anksti rytą užkūrusi pečių. Šilko kuodelis uždamas sudegė, o ir iš jo tuoju išlindo didelė rupūžė, iš kurios bur-nos tęsėsi šilko siūlas. Tai toji pilka rupūžė leido siūlą, suprato Eglė.

Eglė, parodžiusi vyrui verpalų — šilkinų siūlų krūvą kertėje, prašo leisti pas tėvus. Vy-ras ištraukė iš po lovos geležines kurpes ir ta-rė:

— Kai šitas sunešiosi, galėsi eiti tėvų at-lankyti.

Apsimovusi geležines kurpes, Eglė vaikšto dieną ir naktį, brūžina į akmenis, plytas, kur tik pasitaiko, bet kurpės nedyla. Eglei atrodė, kad kurpės storėja. Ji suprato, kad ir visą am-žių minsi, nešiosi, akmenis sudildysi, o kur-pės liks kaip buvusios.

Eglė vėl nuėjo į mišką pas tą seną burti-ninkę. Išklausiusi Eglės, burtininkė patarė:

— Dar giliau miške, negu mano troba, yra balta barzda kalvis. Jo žaizdras niekad negęsta. Tai tu kalvį prašyk, tegu jis tavo kur-pes tame žaizdre pagruzdina.

Eglė viską rado, kaip buvo sakyta. Balta-barzdis kalvis, padėjęs ant priekalo abi kur-pes, patrankė kūju, o po to imetė į auksinės spalvos ugnimi žėruojantį žaizdrą. Kurpės net raitytis ėmė nuo karščiausios ugnies. Eglė, parsinešusi kurpes, per tris dienas sunešiojo.

Vartydamas rankoje sunešiotas kiaurais padais kurpes, žalčių Karalius kraipė galvą,

tur būt, stebėdamasis taip greit sunešiotomis geležinėmis kurpėmis. Tada vėl tarė Eglei:

— Kai jau taip nori, taip prašaisi, tai galėsi eiti pas tėvus. Bet turi jiems lauktuvių nunešti. Iškepik jiems kiškio pyragų visiems pavaišinti.

Kai tik Eglei reikėjo kepti lauktuvių pyragas, ji pamatė, kad visi indai, duonkubilis, net kibirai kažin kur pradingo. Ką daryti? Eglė vėl eina į mišką pas burtininkę, kuri davė tokį patarimą.

— Paimk tešlos raugo, kuris liko nuo paskutinio kepimo. Juo ištepik rėtį, tai tame ir galėsi vandens atsinešti ir pyragą įsimaišyti. Vandenį semk iš šaltinio, kurį rasi miške.

Vargais negalais, burtininkės patarimų padedama, Eglė išsikepė gardžių pyragų, raguolių ir susidėjo į kelionės krepšius. Mato Eglė, kad ir vyras, žalčių Karalius, nebeįstengia jos ir vaikų sulaikyti. Kai jau atėjo metas atsisveikinti su vyru, šis ir tarė:

— Tavo tėvo žemėje šviečia saulė ir šildo, bet ateina žiemos darganos ir lietūs. Ar tu nebijai vargo, Egle? Ar tau nepadarys blogo tavo artimieji, tavo priešai, Egle?

Eglė buvo tikra, kad jai neatsitiks nieko blogo.

— Aš tik atsigersiu vandens iš tėvų senelių šaltinio, aš tik pasėdėsiu ant akmens prie tvenkinio, aš tik parodysiu vaikams tėvo sodą. Aš grįšiu, vyre mano.

Vyras palydėjo iki gintarinių vartų. Bet jis Eglę sulaukė už rankos ir tarė:

— Aš tau turiu dar ką parodyti.

Ir jis nuvedė prie didelės upės.

— Čia plaukiojo didelė žuvis. Tokia didelė, kad kol jinai praplaukdavo, ant upės kranto, sode, nunokdavo du kartu obuoliai. Ir žuvis užsimanė plaukti į jūrą, kur jinai buvo gimusi. Iki šios dienos didžioji žuvis dar negrižo.

— Aš grįšiu, — skubinosi pasakyti Eglė.

— Einam, tau bus pakeliui, aš noriu tave ir vaikus palydėti, — kalbėjo Eglės vyras.

— Matai šitą didelį sodą, Eglė? Čia aš laikiau paukštę, kuri buvo sugauta betupianti ant žvaigždės spindulio. Šitam sode jai nieko netrūko, bet paukštė ilgėjosi žvaigždės. Ji norėjo savo auksiniu snapeliu dar nors kartą palytėti žvaigždę. Ji sudegė, priartėjusi prie žvaigždės.

— Man nieko blogo neatsitiks.

— Aš palydėsiu tave iki jūrų kranto, — kalbėjo Eglės vyras.

— Ant šito jūrų kranto amžinos vasaros giedroje ganėsi stirna. Ji buvo sugauta, kai vienu šuoliu iš ano jūros kranto per jūrą atšoko į mano karaliją. Ji panoro grįžti, kur yra giedrios vasaros, šaltos žiemos ir karštos kulkos. Ir ją pavijo karšta medžiotojo kulka.

Dar kartą apkabinęs Eglę ir visus keturis vaikus, pasakė:

— Kai tu grįši prie jūros kranto, baigusi viešnagę tėvų namuose, ateik ant jūros kranto ir tark:

Žilvine, Žilvinėli!

Jei tu gyvas — pieno puta,

Jei negyvas — kraujo puta...

— Jeigu pamatysi atplaukiant pieno putą, tai žinok, kad aš dar gyvas. Jeigu pamatysi kraujo putą, tai žinok, kad aš jau miręs. Jūs, vaikai, ir tu, Egle, niekam neišduokit šitos paslapties.

Žilvinas, palinkėjęs visiems laimingai grįžti, dingo jūrų bangose, o Eglė greit pasiekė tėvų namus, kur jai ir vaikams buvo daug džiaugsmo, daug laimės. Susirinkę giminės, kaimynai klausinėjo, kaip ji gyvenanti, kaip jos vyras, žalčių Karalius. Visi ją mylėjo, visi medumi ir pienu vaišino ją ir jos vaikus — Ažuolą, Uosį, Beržą, Drebulę.

Tuo tarpu jos broliai, tėvai galvojo, kas daryti, kad Eglei nebereikėtų grįžti pas žalčių Karalių. Jie nutarė patirti, koks vardas jos vyro.

— Kai tik sužinosim jo vardą, mes jį iškviesim iš jūros, ir bus jam galas, — kalbėjo dvylika brolių, mylimos sesers nebenorėdami išleisti iš namų.

Kai Eglė išėjo už tėvų sodo iš šaltinio atsigerti vandens, jos broliai nusivedė į mišką vyresnįjį sūnų Ažuolą ir norėjo išgauti žodį, išsaukiantį Eglės vyrą, žalčių Karalių. Geruoju ir piktuoju kalbinamas, Ažuolas tylėjo kaip nebylys. Broliai plakė Ažuolą šakomis, virve, bet paslapties neišgavo.

Kai Eglė saulėlydžio metu nuėjo pasėdėti

ant akmens, kur ji, maža būdama, sėdėdavo ir mėtydavo į kūdrą jos delno sušildytus akmenukus, tuo metu jos broliai nusivedė į mišką antrąjį sūnų, Uosį, ir taip pat klausinėjo, rykštėmis plakė, norėdami išgauti žodį, iškvičiantį žalčių Karalių. Bet ir Uosis tylėjo, kaip burną vandens prisigėręs. Kitą dieną broliai nusiviliojo į girią ir Beržą, jauniausiąjį sūnų, bet ir iš jo neišgavo žodžio.

Artėjo diena Eglei grįžti pas vyrą, ir ji paskutinį kartą nusivedė sūnus į tėvų sodą pasiskinti jau nunokusių obuolių, o broliai tuo metu nusivedė į girią Eglės dukrą Drebulę. Kol broliai geruoju klausinėjo, Drebulė plonu balseliu kartojo:

— Nežinau, negaliu, nežinau.

Bet kai vyresnysis brolis užsimojo lazdyno šaka, Drebulė pradėjo virpėti ir verkdamą ėmė kūkčioti:

— Žill... vii... ne, Žilvinėli... Jei tu gyyy ... vaas, pieno puta, jei negyvas... kraujo — puuta.

Tuoju visa dvylika brolių nuskubėjo ant jūros kranto, ir pats jaunasis brolis plonu balsu tarė:

— Žilvine, Žilvinėli! Jei tu gyvas — pieno puta, Jei negyvas — kraujo puta.

Kaip tik iš jūros išniro žaltys, broliai prišoko ir dalgiais sukapojo. Ir jie nieko nesakė Eglei ir jos vaikams, ką jie padarė ant jūros kranto.

Devintąją dieną, kaip buvo pasižadėjusi

vyru, Eglė atsisveikino su tėvais ir broliais seserimis. Nuėjo prie jūros ir tarė:

— Žilvine, Žilvinėli! Jei tu gyvas — pie-
no puta, jei negyvas — kraujo puta...

Sutviskėjo, subangavo jūra ligi pat dug-
no, ir Eglė pamatė atplaukiančią kraujo putą.
Išgirdo ir savo vyro balsą:

— Tavo dvylika brolių mane dalgiais už-
kapojo, mano žodį išdavė jiems Drebulė, mūsų
mylimiausioji dukrelė.

Apsiverkė Eglė ir, atsigrįžusi į vaikus,
karšto sielvarto ašaromis dukrai Drebulėi taip
tarė:

— Kad tu pavirstum į drebulėlę,
Kad tu drebėtum dieną naktele,
Kad tau išpraustų lietus veidelį,
Kad iššukuotų vėjas galvelę.

Į savo tris sūnus Eglė tarė:

— Stokit, sūneliai, stipriais medeliais...
Aš, jūs mamulė, liksiu eglėlė.

Kaip ji ištare, taip ir įvyko: ąžuolas, uosis
ir beržas yra visų stipriausieji mūsų miškų
medžiai. Drebulė ir šiandien, mažiausio vėje-
lio pučiama, tuoj ima drebėti.

Eglė žiemą, vasarą, audrų plėšoma, šalčio
baltinama, lietu plaunama, visada žalia.

KARALIUS IR TEISYBĖ

Kartą karalius užsimanė sužinoti, kur yra
teisybė. Keliavo jis, tasai karalius, į sodybas,
kur kelios šeimos semia vandenį iš vieno šu-

linio, surasdavo takus, kur tik vasaros metu galėjo prabėgti alkanas šuva. Taip pat keliavo karalius, kur kelių arklių traukiamos kariatetos dundėjo plačiais keliais, žvilgančiais stipiniais tvaskėdamos saulėje.

Mat, karalius sužinojo iš vienos žilagalvės burtininkės, kad jo karalijoje nėra teisybės. Tai atsitiko netikėtai. Kartą karalius ėmė ir paklydo miške. Jo generolai, ministariai, patarėjai paklydo kartu su karalium. Jiems beklaidžiojant, rado seno medžio liemenyje duris, o pravėrus duris pamatė seną moterį, klevo lapus veriančią ant ilgo kairės rankos piršto. Karalius užklausė, kam jina klevo lapus verianti.

— Suskaitysiu, mat, ateina žiema, tai noriu sužinoti, kiek lapų rudens šalnos atiduos pikčiurnai žiemai.

— Kam tatai?

— Aš noriu viską žinoti, — atsakė burtininkė.

— Ar jūs žinote, ko trūksta mano karalijoje?

— Teisybės, — atsakė burtininkė.

Karalius iš savo tėvo buvo sužinojęs, kad be teisybės negalima gyventi, todėl labai susirūpino.

— Negali būti, aš jau penkiasdešimt pirmuosius metus valdau savo karaliją, o mano žmonės gerai, teisingai gyvena.

— Kai paklydot savo girioje, o jūsų ge-

nerolai, ministeriai matė, kad paklydot, bet jie nedrįso pasakyti tiesos.

— Kur rasti teisybę? — vėl klausė karalius.

— Kai jūs pats nustosit sau melavę.

Tai buvo skaudu karaliui, nes jam nieks taip nekalbėjo. Bet jis išėjo padėkojęs. Atleidęs tarnus, ministerius, generolus, karalius apsivilko vienuolio rūbais ir išėjo sužinoti, kur yra teisybė.

Beeidamas karalius rado miško gilumoje sargo trobą. Jaunas vyras sutiko vienuolį karalių.

— Sunku, vienuoli, jus papenėti, — atsakė miško sargas. — Aš turiu tris vaikus ir jauną žmoną. Vandens gerkite, kiek norite, bet duoną pats dažnai raikau labai plonomis riekėmis.

— Juk tu saugai karaliaus mišką, argi tau už tai sunkia ranka atlygina? — klausia karalius.

— Teisybės nėra, vienuoli, — kalba miško sargas. — Ana, karalius man davė dirvą pamiškėje. Sodinu bulves, bet naktimis ateina šernai ir išknisa. Aš negaliu baidyti šernų, nes jie auga karaliaus medžioklei. Taip pat lapė mano vištas pagrobia, bet ir lapė auga žiemos medžioklei. Karaliui medžiojant, mane pasodina netoliese, paslėpę po šakomis. Karalius blogas šaulys, tai aš nušaunu žvėris, karaliui nematant manęs. Už tai man nieko neduoda. Kartais netoli karaliaus sėdi turtų valdytojas,

sena pelėda jo malonybė ministeris. Tuoju jis pasigiria geru šaudymu, kai aš iš po jo kojų, po šakomis paslėptas, ir jam nušauņu žvėrį ar paukštį. Argi tai teisybė?

Atsigėręs vandens, karalius keliavo toliau. Jis pasiekė laukus, kur auginama kviečiai karaliaus dvarui. Karalius - vienuolis paprašė duonos.

— Negalim duoti, — atsakė aruodų sargas. — Karaliui jo ministariai pasakoja, kad ant abiejų šiaudo galų auga varpos. Mat, jie nori įtikti karaliui, kad jie geriausi kviečių augintojai. O ministariai tik pusę derliaus atiduoda karaliui.

Turėjęs pietums žiauberę duonos, sargas pasidalijo, tardamas:

— Tu gi nieko neturi, kaipgi nepasidalyti?

Eina karalius toliau, vienuolio rūbe sumenkęs, basomis kojomis keldamas dulkes. Staiga kelias prie upės pasibaigė. Karalius dairosi valtininko ar kaip kitaip persikelti, bet nieko nesimatė nei šioj, nei anoj pusėje upės.

Nusiminęs karalius atsisėdo ant upės kranto, pavargusias kojas mirkydamas skaidriam upelio vandenyje. Pasirodė ir piemuo, atlydėjęs karves ir avis.

— Sakyk, vaike, kodėl ūmai kelias pasibaigė ir jokio tilto per upę neištiesė?

— Kad nereikia daugiau kelio, kad nereikia daugiau ir tilto, — atsakė piemuo. — Karaliaus tarnai pravedė kelią iki čia, o toliau,

sako, kad tik statytojų galvoje liko kelias ir tiltas.

— Kaipgi taip, vaike?

— Sako, kad didelius lobius už tiltą ir tolimesnę kelią karaliaus pavaldiniai susidėjo į savo kišenių. O kamgi statyti tiltą, jei nėra kelio?

Karalius, panarinęs galvą, nuėjo upės krantu. Jam buvo gėda, kad jis, karalius, nežino tiesos, kurią žino piemuo.

Radęs ūkininko sodybą, karalius užėjo pailsėti, saulės kaitros nuvargintas. Rado ūkininko dukterį, lesinančią vištas. Būrys vištų apsikriai rinko merginos beriamus grūdus, o viena didelė višta žvilgančia uodega vaikščiojo apie būrį lesančių.

— Kodėl šios taip skubina lesti?

— Jos kiaušinius turi dėti, vienuoli.

— O ką darys šita didelė, narsi višta?

— Tai gaidys, jis nededa kiaušinių.

— Kam laikyti gaidį, jeigu nededa?

Mergina atsakė:

— Kai yra vištos ir gaidys, tai jie išaugina mažas vištas. Iš mažų vištų išauga vištos ir gaidžiai.

Karalius greit išėjo iš kiemo. Jam buvo gėda, kad jis nežinojo tokios tiesos apie vištas ir gaidį ir mažas vištas, išaugančias į dideles vištas.

Mišku keliaudamas, išgirdo rykščių pliaukšėjimą. Mato karalius: trys nuogi vyrai, prišti prie ąžuolų, vienas kitą plaka diržais.

Tylėdami plaka be sustojimo. Karaliui pagailo vyrų, ir jis sako:

— Vyrai, ar jūs turit proto? Jūs užsiplaksite vienas kitą!

O tie plakasi ir gana.

Karalius ėmėsi vieną jų atrišti nuo medžio, tai ir jis gavo per pečius. Pagaliau taip jau viens kitą aptalžė, kad nebepajėgė diržų pakelti. Tada vienas, toks senesnio veido, pasakė, kad radę jie auksinių pinigų puodą. Nepasidalydami jau treji metai vedę ginčą, kuriam priklauso puodas auksinių. Sutarę prisi-rišti prie ažuolų nuogi ir plaktis, kol kuris suriks nuo skausmo, ir tam jau nebepriklausys lobio dalis. Jau septyni jų surikę nuo plakimo. Dievui padedant, likę tik trys. Kiek čia truks — liks vienas kuris, tam ir lobis teks.

— Pagal karališkus patvarkymus, rasti tieji lobiai priklauso karaliui, — tarė karalius.

Atrodo, kad to tik tetrūko. Ūmai atsirišę nuo ažuolų, visi trys puolė prie vienuolio-karaliaus ir visi ėmė plakti jį, kol vienuolis-karalius prisižadėjo niekam apie radinį neprasitarti.

Karalius nuplaktas eina vienas keliu, vos kojas pavilkdamas. Labai pavargęs, atsisėdo jis prie varpinės slenksčio, nes jau ir naktis temdė tolimųjų medžių viršūnes.

Senas varpininkas, pasispiaudęs delnus, ilgai skambino. Toli skrido varpų garsai. Gal net iki karaliaus miesto.

Beskambindamas, varpininkas pailso, tai ir atsisėdo šalia vienuolio - karaliaus. Dabar karalius ir klaus varpininką:

— Kur rasti teisybę?

Varpininkas atsiduso. Ilgokai tylėjo.

— Šito tai tikrai nežinau. O kam tau reiktos teisybės?

Čia vėl karalius nežinojo, ką atsakyti. Iš tikrųjų jis teisybės nematė, negirdėjo, net nežinotų, ką su ja daryti.

— Sakylim, jeigu aš būčiau karalius, ne vienuolis, tada man gal reikėtų surasti teisybę?

— O kam? Karaliui nereik teisybės, nes jis karalius, — atsakė varpininkas. — Jo ir didžiausia neteisybė yra teisybė.

Tatai labai patiko karaliui. Jis pasiskubino grįžti į savo rūmus. Labai nudžiugo tarnai, ministriai, generolai, pamatę savo valdovą. Ir jie, vienas antrą pralenkdami žodžių gražumu ir skambumu, kalbėjo:

— Šitai jo šviesybė karalius grįžo, suradęs tikrą teisybę... jo malonybė greit surado teisybę, nes jinai kiekvienam žingsnyje yra, buvo, bus...

Į tas ministerių ir generolų kalbas iš aukšto sosto karalius pritariamai linkčiojo karūnuotą galvą.

M. SLAVENIENĖ

KAUNĖ SU PUTINU

(IŠ ATSIMINIMŲ)

IŠ PRIENŲ Į KAUNĄ

Po dvejų metų Prienų „Žiburio“ gimnazijoje 1925 m., važiuodama vasaros atostogų, gaudžiai atsisveikinėjau su moksleiviais draugais. Tada jau buvo galutinai paaiškėję, kad nuo mokslo pradžios mokslą tęsti Putinas paims mane į Kauną. Atsisveikinimo nuotakoms ir žodžiams įamžinti nusipirkau specialų atminimams įrašyti albumėlį. Na, ir draugės bei draugai prirašė man į jį tikrai jautrių žodžių, skambių frazių, turiningų eilėraščių. Dabar labai gailiuosi, kad tą albumėlį vėliau per mažai branginau, nesaugojau, ir jis kažkur dingo. Tačiau kai kurie įrašai išliko mano atminty net iki šios dienos. Taip, pvz., A. M., pas kurio tetą Gertrudą gyvenau nuo įstojimo į gimnaziją, įrašė man, neabejoju, jo paties sukurta eilėraštį, kurio teatsimenu tik pirmą posmą:

*Aš išėjęs iš pavėsio
Daug žiedelių pririnkau.
Nuraminsiu jais liūdesį,
Kurį šiandien pajutau...*

Ir taip atsisveikinusi su mieląja Prienų „Žiburio“ gimnazija, su pasiaukojusiais mokytojais, su asketiškuoju rūpestinguoju direktorium F. Martišium, su klasės draugais ir draugėmis, išvykau vasaros atostogų. Atostogoms baigiantis, vieną ankstyvą rugpiūčio rytą, susikrovusi mamos jau iš anksto rūpestingai paruoštą „kraitį“ — paklodes, pagalves, užvalkalus, savo aprangą — visa nauja, naujutėliai pasiūta, — alpstančia širdimi atsiplėšusi nuo tėviškės, pajudėjau, Putino lydima, Marijampolės link, o iš ten — į Kauną. Kieme liko apsiašarojusi mama, beveik niekad savo jausmų neišduodantys broliai. Su tėte atsisveikinau Marijampolės gelžkelio stoty. Likau bestovinti šalia Vincento — Putino.

Tuo pačiu laiku, tik įsėdus su Putinu į traukinį, persijungė į naujus bėgius ir viso mano gyvenimo traukinys. Dabar jis jau vežė mane visai į naują, nepažįstamą pasaulį. Visa tai nuvokdama, vis dėlto buvau visai rami, net linksma, nes nujaučiau, kad visada būsiu saugi Putino globoje. Į jį žiūrėjau su nuoširdžiu vaikišku pasitikėjimu.

Marijampolės stoty, vos tik įlipus į vagoną, Putinas sutiko kažkokius savo pažįstamus — neseną, gražiai apsirengusį, galantišką vyriškį ir puošnią jauną moterį. Jiedu abu

— vyriškis ir moteris — tarpusavy buvo gana familiarūs. Putinas buvo su jais kiek formalus, ir manau, kad jis ta draugyste bent kiek bodėjosi. Tačiau visą kelią jis išlaikė gana gerą nuotaiką, kartas nuo karto pokalbio metu nusijuokdamas nuoširdžiu, giliu juoku. Nesuvokdama, kaip pritapti prie bendrakeleivių, jaučiausi laiminga prie vagono lango, pro kurį skriete skriejo vis nauji ir nauji vaizdai. Jaučiausi beskendinti visai naujoje, dar niekad nepatirtoje nuotaikoje, nes traukiniu važiavau pirmukart savo gyvenime.

Ir tie iš lėto besisukantys platūs laukai, ir tie akimirkos greičiu arti traukinio pralekiantys medžiai, ir tas traukinio ratų monotoniškas, tankus barškėjimas, — visa tai laikė mane nenusakomame sielos budrume.

Pagaliau Kaunas. Stotis. Čia ir mūsų traukinys, lyg kvapo pritrūkęs, sustojo. Mudu su Putinu visą savo lagaminą paskubom iškėlėme į peroną. Putinas, palikęs mane prie daiktų, pats išskubėjo vežiko ir nešiko. Tuoju jis grįžo su barzdotu, neaukšto ūgio, bet stiprios išvaizdos, rusiškai kalbančiu žmogum. Šio žmogaus tamsiai mėlynoje kepurėje, virš „matiko“, buvo įspausta blizganti plokštelė su įrašu „nešikas“. Šis nešikas, rodos, nemažą mūsų mantą visą suėmė iš karto: po viena ir kita ranka — didžiuosius ryšulius, į rankas — valizas ir, kaip tyrumų apkrautas kupranugaris, nužingsniavo tiesiai prie jam Putino nurodyto vežiko. stovinčio prie stoties aikštės.

Putinas nešėsi tik savo portfeli, o aš nedidelę valizėlę. Sustojome prie juodos, gražios, mažos bričkutės, kurios prieky aukštai sėdėjo, beveik tokios pat išvaizdos kaip ir nešikas, juodai apsiřengęs ir barzdotas „furmonas“. Nešikas beveik visą mūsų mantą sukrovė į bričkelės priekį, prie „furmono“ kojų. Mudu su Vincentu atsisėdome patogiai gale. Tuoju pajutau skirtumą tarp šios — tokios patogios ir minkštos — ir tos naminės tėtės bričkos. Tik ši ne porinė, o vienas arkliukas, ir tai gana menkas, įkinkytas į man pirmukart matomą keistą pabūklą — aukštą, platų medinį lanką. Vežikas savotišku lūpų čiulptelėjimu paragino arkli. Arklys, rodos, tik trupučiuką truktelėjo, ir „bričkelė“ pradėjo lengvai riedėti, lyg arklio ir netempiama, arklys — lyg tik taip sau bėgtų prieky, ritmiškai kanopomis stuksėdamas į gatvės grindinį. „Bričkelė“, lengvai supdamasi, dusliai, minkštai dundėjo. Man toks važiavimas patiko. Viskas taip nepaprasta, taip patogų, taip smagu. Ir miestas, iš pirmo pažvelgimo, pasirodė toks didelis, gatvė, kuria važiavome — tokia plati, tokia ilga... Putinas man paaĩškino, kad ji vadinasi Vytauto prospektu. Viduriu gatvės blizgėjo viena pora bėgių.

— Ar ir čia traukinys eina? — paklausiau broli.

— Ne, tai „konkės“ bėgiai.

Jis norėjo daugiau paaĩškinti apie tą „konkę“, bet kaip tik tuo pačiu momentu tie-

siai prieš save pamatėme ir pačią „konkę“.

— O štai ji! Pasižiūrėk! — patarė man brolis.

Žiūrėdama į pro mus pradardančią tą „konkę“, — vieno arklio tempiamą ne tai kokią vagoną, ne tai mažą namelį, — stebėjausi jos keistumu.

Vežikas iš Vytauto Prospekto pasuko viena gatve, kita ir sustojo prie nedidelio medinio namelio.

— Čia aš gyvenu, — trumpai pasakė man Putinas, o vežikui ranka parodė daiktus nešti pro stačių lentų sukaltus vartus į kiemą.

Į tą namelį įėjimas buvo tik iš kiemo.

Aš, išlipusi iš „bričkelės“, skubėjau pažvelgti į jos ratus dėl jų tokio duslaus dundėjimo ir lengvo bėgimo. „A, tai dėl to, kad jie guminiai ir tokie stori“, tuojau išsiaiškinau tą kaunišką „mandrybę“. O tų „mandrybių“ tuojau teko man patirti ir daugiau.

Tik įėjus į vidų, Putinas man vėl aiškino:

— Tai ir visas mano butas. Du kambarėliai. Dabar Kaune sunku gauti geras gyvenamąsias patalpas. Pakol kas, iki susirasiu geresnį butą, tau teks pagyventi „Saulės“ mergaičių bendrabuty. Jei man pavyks gauti didesnį butą su virtuve, tai tada paimsiu tarnaitę, ir tu galėsi persikelti pas mane, — kalbėjo lyg mane guosdamas, lyg ramindamas. — Kiek apsitvarkę, pavalgę pietus, bandysime nuvykti į „Saulę“. — Prisiminės pietus, žvilgterėjo į laikrodį. — Baigiasi dvylikta, kaip tik pietų laikas.

Pietų nuėjome pavalgyti, kaip Putinas sakė, į „Metropolį“.

Kai išėjome į gatvę, Putinas vėl man paaiškino, kad štai tie rūmai tiesiai prieš mus, kitoj gatvės pusėj, yra dalis universiteto namų, kad ši gatvė vadinasi Mickevičiaus.

— Jei kada paklysi, norėdama pas mane ateiti, žmonių tik paklausk, kur Mickevičiaus gatvė.

Eidami pietų, iš Mickevičiaus gatvės pasukome į didelę, plačią gatvę, kurios vidurys buvo nusodintas dviem eilėm gražių liepų.

— Tai Laisvės Alėja. Didžiausia Kauno gatvė. O čia tuojau ir „Metropolis“.

Tik įėjus pro didžiąsias duris į viešbučio foje, aš staigiai truputį loštelėjau atgal ir norėjau pasitraukti į šoną, nes man pasirodė, kad pro mus turi praeiti, labai arti prie mūsų sujudėję, kiti du žmonės. Bet kai tik aš į juos geriau pasižiūrėjau, tai pamačiau, kad tai mudu su Putinu didžiuliame, iki pat žemės veidrodyje. Putinas priėjo prie pat veidrodžio, šukomis palygino plaukus ir mestelėjo žvilgsnį ant manęs įsitikinti, ar aš nepasišiaušus. Bet mano plaukai dar iš namų buvo glaudžiai, lygiai sušukuoti ir supinti į kasą. Ar to mano „susidūrimo“ su veidrodžiu Putinas tik apsimetė nepastebėjęs, ar tikrai nepastebėjo — nežinau. Bet vėl panašus dalykas įvyko valgykloje, jau sėdint prie stalo. Laukėme, kol prie mūsų prieis padavėjas (o ir vėl labai keista, kad padavėjai vyrai, bet ne moterys), kad

galėtume jam pasakyti mūsų pasirinktus pietus. Buvome pasirinkę kimštą viščiuką, o kokią sriubą — jau nebepamenu. Aš žiūriu, kad pro vienas duris įėjo gražia uniforma, su padėklų ant rankos padavėjas, bet tuo pat momentu pro kitas duris išnėrė lygiai toks pat padavėjas. Ir vienas ir kitas vienodais žingsniais eina, vienodais judesiais lenkiasi prie vidurinio salės stalo, prie senyvų dviejų ponų. Išpūtusi akis spoksau į tą keistą reiškinį. Kai žvilgterėjau į Putiną, jis susilaikydamas šypsosi. Matyt, jis buvo patenkintas, kad aš randu sostinėje, kuo stebėtis... Susivokusi, kad tai buvo vėl tik veidrodžių žaidimas, naiiviai pasakiau:

— Kokie čia dideli veidrodžiai...

PUTINAS LYDI Į „SAULĘ“

Abu su Putinu sugrįžę po pietų į jo butelį, aptvarkėme atsivežtuosius daiktus, aš atsi-rinkau savuosius, ir vėl, pasiėmę vežiką, leidomės į „Saulę“ — į man Putino parinktąją ilgametę buveinę.

Važiavome išilgai visos Laisvės Alėjos. Jos gale vežikas pasuko dešinėn — į Ukmergės plentą, kaip man Putinas sakė. Ukmergės plentas kilo vis aukštyr ir aukštyr, ir vežiko kuinelis, tvirtai ir ritmingai kaukšėdamas savo pakaustytom kojom į akmeninį grindinį, atsidėjęs traukė mus tuo nuožulniai bekylan-

čiu plentų į Žaliakalnį, kur raudonavo gana gražūs trijų aukštų „Saulės“ rūmai. Juos privažiavę, stabtelėjome prie kiemo vartų. Rūmai buvo aptverti aukšta, smailių geležinių virbų tvora. Prie vartų stovėjo nedidelis sargo namelis. Kadangi, mums privažiavus, sargas nepasirodė, o vartai buvo atviri, tai, Putino patartas, vežikas įvažiavo į kiemą. Tik įvažiavus, ten pat — iš dešinės — durys į pačius „Saulės“ rūmus. Kieme nebuvo jokio žmogaus, tik gilumoje, prie kažkokių nedidelių tvartelių, pradėjo storai loti didelis, rudas, prižištas šuo.

— Mokslo metai dar neprasidėjo, užtat čia dabar atrodo taip viskas apmirę, — trumpai man paaiškino Putinas, kai kėlėme savo daiktus iš vežiko bričkelės. — Bet turėsime surasti kokią seselę, kuri mus priims. Seserų vienuolynas yra Pažaislyje, bet kelios paprastai čia gyvena visą laiką. Ir bendrabučio vedėja turėtų jau būti. Po dienos kitos jau pradės rinktis bendrabučio gyventojos. Mokslo metų pradžia čia pat.

Ir iš tikro, kai daiktais nešini perėjome gana ilgą išilgai namo koridorių ir laiptais pasikėlėme į III aukštą, bendrabučio duris radome atdaras. Įėjome tiesiai į kitą koridorių. Pats pirmasis kambarys iš dešinės buvo skirtas interesantams ar bendrabučio gyventojų svečiams. Ir prie jo durų prikalta nedidelė plokštelė su užrašu „Svečių kambarys“.

— Tu čia palauk, o aš nubėgsiu paieškoti

vedėjos, — ir, mane palikęs, Putinas greitais žingsniais nuskubėjo koridorium į kitą galą, matyt, kur gyveno seselės. Kadangi Putinas „Saulėje“ jau buvo gyvenęs, užimdamas prel. K. Olšauskio vietą (seselių kapeliono), tai jis šiuos namus jau gerai pažinojo ir žinojo, kur ko reikia ieškoti.

Neilgai trukus, jis sugrįžo su vienuole, beveik visa pasislėpusia savo plačiuose, ilguose, juoduose rūbuose. Visą jos krūtinę dengė tarsi kokia balta plokštis, iš po kurios kabo juodas didokas kryželis. Jau iš tolo koridorium jai ateinant su Putinu, pastebėjau prie jos šono, nuo liemens beveik iki pat žemės kabantį, didžiulį, taip pat juodą, ražančių. Nuoėjimo ražančiaus kryželis, gal tokio didumo kaip ir ant krūtinės, švytravo į šonus. Ant galvos buvo juodas gobtovas, kurio kieti, iš vidaus balti kraštai, pasidavę į priekį, dengė veidą iš šonų. Aš, pirmukart matydama tokią žmogystą, širdies gilumoje pajutau lyg kokią baimę.

— Tai jūsų sesutė?.. — klausiamai prašneko vienuolė švelniu, kiek prislopintu balsu, draugiškai žiūrėdama į mane.

Padavė ranką, pasisveikinom, susipažinom. Dabar jau ji man nebeatrodė baisi, bet, priešingai, labai maloni, simpatiška. Ji buvo aukšta ir plona, šviesiu, rausvu, neblogų bruožų veidu, mėlynomis akimis, gal kokių 35 metų amžiaus. Daugiau jai kalbant, pastebėjau, kad jos tarsena truputį švepluojanti.

Svečių kambary buvo atlikti visi forma-

lumai. Bendrabučio vedėja įrašė į sąsiuvinį mano vardą, pavardę, numerį kambario, kuriame gyvensiu. Čia pat brolis atskaitė jai nemažą pluoštelį pinigų: mokestį už bendrabutį, už mokslą gimnazijoje, o kitus — naujai uniformai nupirkti, šiaip rūbų papildai ir smulkesnėms mano išlaidoms. Seselė — bendrabučio vedėja, maloniai šypsodamasi, davė Putinui suprasti, kad jo sesuo čia bus visakuo aprūpinta ir rūpestingai globojama.

Putinas atsisveikindamas mane paguodė, kad čia man tikrai būsią gerai.

— Tikiuos, kad ir tu seselėms būsi gera ir jų klausysi, — pridėjo brolis išeidamas, žvilgterėjęs į mane.

Putiną išleidusi, seselė nuvedė mane į erdvų kambarį, kuriame stovėjo šešios tuščios lovos. Ji man paaiškino, kad jau ryt ar poryt susirinks ir kitos kambario gyventojos — visos gimnazistės. „Saulės“ gimnazijos pirmosios dvi klasės atidarytos tik praeitais metais, o šiais metais atidaromos trečioji ir ketvirtoji, užtat ir gimnazijos mergaičių bus daugiau. Iki šiol bendrabuty daugiausia gyveno „Saulės“ mokytojų seminarijos mokinės, nusakė vedėja. Kadangi aš šiame kambaryje pirmutinė, tai vietą ir lovą galinti pasirinkti, kurią norinti, ir ją tuojau pasikloti.

Likusi kambaryje viena, pirmiausia priėjau prie vieno iš dviejų didelių langų ir pasižiūrėjau, kas pro juos matyti. Tai buvo platus, puikus vaizdas žemyn į miestą. Bežiūrint

į jį, mane apėmė slopus vlenišumo ir kažkokio netikrumo jausmas. Žiūrėdama į miestą, stengiausi suvokti, kuria kryptimi man reikėtų nueiti pas Putiną, kaip susirasti Mickevičiaus gatvę.

ČIA GYVENO PUTINAS

Rytojaus dieną artimiau susipažinau su visa „Saulės“ aplinka. Nuo rūmų į pietų pusę buvo erdvus kiemas su gražia sporto aikštele. Aikštelėje stovėjo du tvirti stulpai su prie jų prikabintais tinkleliais — įrengimai krepšinio žaidynėms. Už sporto aikštelės į vakarus — savotiškas nedidelis sodelis, labai gražiai sutvarkytas. Čia vėšlios gėlynų lysės, čia ir balti suoleliai poilsiui. Apystatis krantas žemyn paverstas jaukiomis terasomis su plačiais, patogiais takais pasivaikštinėti. Šia jaukia vietele aš iš karto susižavėjau. Čia, rodos, atsileido visa mano iš vakaro patirtoji dvasinė įtampa. Šiltoje rugpiūčio pabaigos saulėje, dar gerokai priešpiet, aš sau vaikštinėjau, lipinėju po tas terasas, ir tuo tarpu man nieko daugiau nebereikėjo, jaučiausi laiminga.

Užlipusi į aukštutinę terasą, netikėtai randu labai simpatiškos išvaizdos, kiek apskritutę mergaitę, maždaug mano pačios amžiaus ar kiek jaunesnę. Ji pirmoji mane prakalbino, ir jos balselis buvo švelnus, beveik vaikiškas. Ji tuojau mane pasiteiravo, ar aš

gyvensianti „Saulės“ pensionate, ar būsianti „Saulės“ gimnazijos mokinė. Gavusi iš manęs teigiamus atsakymus, ji tarsi pralinksmėjo, pradėjo gyvesnę kalbą (ir tuoju pastebėjau jos negrynai lietuvišką tarseną). Pasisakė, kad ji taip pat saulietė - gimnazistė, trečiosios klasės, kad jos vardas Julytė, pavardė Acukaitė. Aš jai taip pat pasisakiau savo vardą ir pavardę ir kad būsiu taip pat trečioje klasėje. Sužinojusi, kad gyvensiu pensionate, skubėjo mane informuoti apie šios mergaičių gyvenvietės tvarką, griežtą drausmę. Bendrabučio vedėjos - seselės vardas Kazimiera, o gimnazijos direktorės — Margarita. Margarita atvažiavusi iš Amerikos.

Ir dar vieną „didelę naujieną“ man pasakė Julytė:

— Šiais metais į mūsų gimnaziją mokyti atvažiuos Putino sesutė. Seselės sakė, kad ji taip pat bendrabuty gyvens. Gal būsim viename kambary...

Man buvo tikrai linksma klausyti šitos čiauškančios, simpatingos mergaitės. Net juokas pradėjo kutenti dėl tos, Julytės taip rimtai pasakytos, „naujienos“, dėl tos Putino sesutės. Maniau, gal ji mano pavardės gerai nenugirdo. Bet kai vėliau sužinojau, ji Putino tikrosios pavardės net ir nežinojo. Jai Putinas buvo tik kunigas Putinas, praėjus metus gyvenęs „Saulėje“.

Kai aš prieš Julytę nusijuokiau, turėjau pasiaiškinti kodėl: kad Putinas — tai mano

tikras brolis, kad aš — tai jos ta paminėtoji sesutė. Julytė truputį sumišo sužinojus, kad Putinas turi ir kitą pavardę — Mykolaitis.

Su Julyte tuoju tikrai nuoširdžiai susidraugavau. Nors jos tėvelis pulkininkas Acukas gyveno Kaune, ir tai visai netoli „Saulės“ — Kalnų gatvėje, bet jis savo dukrelę auklėti buvo pavedęs seselėms „Saulėje“.

Mergaičių pensionatas pirmiausia buvo atidarytas tik „Saulės“ mokytojų seminarijos auklėtinėms. Atidarius ir „Saulės“ mergaičių gimnaziją, pradžioje tik dvi klases, gimnazisčių pensionate buvo labai maža, bet, plečiantis gimnazijai, didėjo ir gimnazisčių skaičius. Šis pensionatas, vedamas seselių kazimieriečių, matyt, Kauno visuomenėje turėjo labai gerą vardą, nes čia ir daugiau gyveno kauniečių mergaičių. Be jau minėtosios Julytės Acukaitės, buvo Viktorė Vailokaitytė (Viktoro duktė). Visos buvom patalpintos į vieną kambarį.

Tą antrąją dieną mano gyvenimo Kaune, ir tą pačią, kai sutikau Julytę, tuoju po pietų seselė vedėja mane nusivedė į Kauno centrą — Laisvės Alėją — apsipirkti. Prieš prasidedant mokslui tai buvo būtinai reikalinga padaryti. Be uniforminių reikmenų, ji man nupirko ir gražų megztinuką. Krautuvėse, kur pardavėjai kalbėjo daugiausia lenkiškai ar rusiškai, seselė vis rinko pirkinius aukštos kokybės ir kad atitiktų gerą skonį.

Griždamos namo, užsukome pas Putiną.

Kaip tik jį radome namie. Jis, mudvi sutikdamas savo salonėly, kiek užraudo. Pastebėjau, kad ir seselės švelniai ružavi skruosteliai stipriau pražydo... Tačiau seselė jautėsi, kaip man atrodė, gana laisvai, natūraliai. Ji, apžvelgusi Putino kuklią buveinę, pareiškė, kad namelio vidus daras daug geresnį išpūdį, nei jo išorė. Ji trumpai Putinui nusakė, ką mes pirkome. Putinas į tai atsiliepė, berods, koku tik pritariančiu žodeliu, nerodydamas didesnio susidomėjimo tais moteriškais pirkimais. Seselė, jo charakterį, matyt, neblogai pažinusi, pirkinių neišvyniojo, nekilnojo, nerodė. Putinui tai neįdomu, nesvarbu.

Ilgai netrukę atsisveikinom. Grįžtant namo, seselė, kaip paprastai, apytyliu, švelniu balsu man kalbėjo, kad aš savo broliuką (taip ji visada vadindavo — „broliukas“) turinti labai mylėti, jį gerbti, nes jis yra labai geras ir kilnus žmogus.

GĖLĖS BROLIUKUI

Vieną rytą mums, kelioms pensionato mergaitėms, bevalgant „Saulės“ pusrūsyje įrengtoje valgykloje pusryčius, seselė K. priėjo prie manęs ir pustyliai pasakė, kad aš pavalgiusi išeičiau į lauką ir prie didžiųjų durų palaukčiau jos.

Ilgai laukti nereikėjo. Seselė tuojau pasirodė pro mūro kampą, gražių žieminių gvaz-

dikų puokšte nešina. Tą puokštę ir dar kažką, suvyniotą į popierių, padavė man.

— Prašau nunešti savo broliukui šias gėles ir gėlėms įmerkti flakoną. Taip pat pasveikink jį nuo manęs.

Kadangi rytas buvo gana šiltas, tai man nereikėjo lipti į bendrabutį kuo nors daugiau apsirengti, ir aš, padėkojus seselei už gėles, linksma išdūmiau pro čia pat esančius plačiuosius vartus. Nužingsniavau pakalnėn, nusileidau Ožeškienės laiptais į Kalnų gatvę — kelias pas Putiną man jau dabar puikiai žinomas! Eidama spėlioju, ar aš jį rasiu namie.

Radau. Įteikdama jam gėles, paaiškinau, kas siunčia. Išvyniojau iš popieriaus flakoną. Jis buvo aukštas, siauras, kampuoto balto stiklo. Pripyliau į jį iš ąsočio vandens (nebe pamenu, ar Putino tame butelyje buvo įvestas vanduo) ir sumerkiau gėles. Gėlės, pastatytos ant saloninio stalelio, atrodė puikiai. Tačiau, kai atsisėdusi ant sofos ilgiau į jas įsižiūrėjau, man jos pradėjo atrodyti kažkaip lyg keistai, kažkas lyg netaip. Tas flakonas lyg per aukštas, lyg per daug ištįsęs...

Sekantį rytą, beklausant prel. K. Olšauskio laikomą mišių, pro atidarytas koplyčios duris žiūrėjau į nedidelį, bet puošnų, seselių rūpestingai prižiūrimą altorių. Nuo cimborijos į abu šonu simetriškai išrikiuoti stovėjo aukšti flakonai su tokiais pat žieminiiais gvazdikais, kokius seselė buvo davusi nunešti bro-

liukui. O štai! Ir flakonai lygiai tokie pat, koki seselė pasiuntė Putinui. (Matyt, jų buvo atliekamų).

Dar ir vėliau kelis kartus nunešiau seselės duotų gėlių „broliukui“. Atsimenu, vieną kartą nunešiau didelę puokštę puikių, didžiažiedžių jurginų. Juos sumerkiau jau į kitą, Putino bute rastą, vazą. Aukštojo, plonojo flakono daugiau pas jį nebemačiau.

MERGAICIŲ POKŠTAI PUTINUI

Kai į pensionatą susirinko jau beveik visos jo gyventojos (jų dauguma buvo „Saulės“ mokytojų seminarijos mokinės), aš iš jų šį tą daugiau sužinojau apie Putino „Saulėje“ praleistuosius metus.

Vieną vėlyvą popietę stoviu bendrabučio koridoriuj prie didžiojo lango į „Saulės“ namų salę. Salė buvo antrame aukšte, o bendrabutis trečiame, tai, matyt, pensionato mergaitėms buvo padarytas didelis langas sienoje, kad jos pro jį galėtų stebėti scenoje vakarais vykstančius parengimus, vaidinimus, kad joms nereikėtų eiti žemyn į salę. Pro šį langą, kaip vėliau patyriau, mėgdavo ir pačios seselės stebėti, kas dedasi salėje. Stoviu ir stebiu, kaip seselės salėje triūsinėja, rikiuoja suolų eiles prieš koplyčios duris (mišių klausymui) — rengiasi sekančią dieną įvykstančiam „Saulės“ gimnazijos mokslo metų atidarymui. Pa-

čios seselės tada man buvo dar didelė „atrakcija“. Nė nepajutau, kai šalia manęs atsistojo kažkokia mergaitė. Dirstelėjusi į ją, supratau, kad ji turi būti seminaristė — jau kiek vyresnė. Mudviejų susipažinimas įvyko draugišku viena kitai nusišypsojimu, ir pradėjome kalbėtis. Ji kalbėjo apytyliai ir, jei taip galima nusakyti, smulkiai. Tarsi kokie žirneliai byrėjo jos žodžiai, kurių, deja, daugumos aš nespėjau sugauti (pripratusi prie suvalkietiškos aiškos ir neskubios kalbos) ir suprasti. Valandėlę pasiklausiusi, nusprendžiau, kad ji turi būti ne lietuvaitė.

— Ar tik nebūsite latvė? — paklausiau aš ją tiesiai.

— Ne, ne,— skubinosi ji man užginčyti,— aš esu žemaitė, iš Žemaitijos, nuo Kretingos... O tu suvalkietė, tu esi Putino sesutė?.. — lyg klausiamai, lyg patvirtinamai, tiesiai žiūrėdama į mane, stengdamasi aiškiau tarti žodžius, leidosi toliau į pokalbį mano sutiktoji pirmoji žemaitė.

Išgirdusi pirmą kartą žemaitišką kalbą, aš labiau įtempiau savo klausą, kad geriau suprasčiau.

— Tai žinai (žemaitiškai, deja, nemoku pakartoti), kaip tik tavo brolis pasirodė „Saulėje“, tuojau visos mergaitės pastebėjo, kad jis labai kuklus, nedrąsus, greitai užrausta. Žinai, vieną sykį visos bendrabučio mergaitės susitarėme pasidaryti iš to sau juoko. Prieš jam išeinant iš koplyčios po mišių, mes išbėg-

davome pirma, sustodavome koridoriaus ar laiptų abiejose pusėse, kur jis turėdavo praeiti, ir, tiesiai žiūrėdamos jam į akis, šypsodavomės. Žinai, jis kiekvienąsyk, eidamas viduriu, nusirausdavo... nusirausdavo...

Žemaitė, nutęsusi du paskutiniuosius žodžius ir viską ryškiai prisiminusi, skaniai, širdingai nusijuokė. Lyg dirbtinai nutraukusi juoką, ji toliau kalbėjo:

— Žinai, tavo broliukas mums visoms labai patiko. Jis labai gražus kunigėlis. O kai jis išeidavo pasivaikščioti į sodelį, tai ir mes ten bėgdavom... neva mokytis... Ar jis šiomet čia jau nebegyvens?

— Ne, nebegyvens, — patvirtinau. — Jis jau turi butą Mickevičiaus gatvėje.

„NEATSIISVEIKINAI SU MAMA“

Jau po kokios savaitės prasidėjus mokslo metams, vieną popietę Putinas atėjo pas mane į bendrabutį. Kaip paprastai, nuėjome į svečių kambarį pasikalbėti. Jis tuoju išsitraukė iš švarko apatinio kišenius laišką. Tai buvo laiškas iš tėviškės, rašytas tėtės. Putinas, tiesdamas jį man pasiskaityti, kiek piktoku tonu pasakė:

— Rašo, kad tu išvažiuodama neatsisveikinau su mama! Mama dėl to net verkė.

Labai nustebau. Aš gerai prisiminiau, kad išvažiuodama mamą tikrai atsisveikinau.

Kaip gi aš būčiau galėjusi neatsisveikinti, išvykdama į Kauną ilgesniam laikui, kad jau po kiekvieno atsilankymo tėviškėje, grįždama į Prienus, visada atsisveikindavau? Griebiausi iš visos širdies broliui įrodinėti, kad mamą tikrai atsisveikinau. Prisimenu net ir tą momentą:

— Jau kieme, prieš įlipant į vežimą, tu ją atsisveikinau pirmas, o aš paskui tave. Kaip ji galėjo tai užmiršti?..

Ar Putinas buvo visiškai įsitikinęs, kad aš tikrai išvažiavau neatsisveikinusį su mama, ar jam buvo labai nemalonu apie tai man pasakyti, ar gal ir dėl kitų priežasčių, jis buvo prislėgtos nuotaikos. Jis net nepaklausinėjo manęs, kaip man patinka naujoji gimnazija, kaip aš, aiplamai, čia jaučiuosi. O aš taip pat, nustebinta tokio laiško iš namų, nesusigriebiau, apie ką su broliu būtų galima tuo momentu pasikalbėti. Užtat ir tas jo vizitas buvo labai trumpas.

— Na, aš šiandien turiu dar daug darbų, — pasakė keldamasis išeiti. — Tiesa, ateinantį sekmadienį noriu tave paimti į teatrą. Jau ir bilietus turiu nupirkęs. Spektaklis bus dienos metu, antrą valandą. Pirmiausia ateik pas mane apie pirmą valandą, paskui kartu nueisim į teatrą. Palieku tau ir savo buto vieną raktelį. Gali jį visada turėti, tik nepamesk. Jei kada atėjusi nerasi manęs namie, gali visada įeiti, o jei galėsi — ir ilgiau pabūti.

Taip blogai prasidėjusio to vizito pabaiga

buvo visai gera. Spėju, kad brolis, nenorėdamas manęs palikti slegiamoj nuotaikoj, taip viską nušviesino savo tikruoju jautrumu, gerumu.

Išleidusi Putiną, tuojau parašiau tėvams laišką. Bandžiau išsiteisinti dėl, mano įsitikinimu, neteisingų priekaištų. Tą visą vakarą galvojau apie namus ir apie mamą. Mintyse vis sukinėjausi tėviškės kieme, apie tą atsisveikinimo vietą. Vargšė mama! Kaip visa tai atsitiko, kad ji nebeprisimena? Gal ji tą mano trumpą atsisveikinimą — pabučiavimą į veidą, į ranką — nepalaikė tikru atsisveikinimu. Toks atsisveikinimas jai nepaliko įspūdžio. Atsisveikinimas nelygus atsisveikinimui. Prisiminiau Elzytės vestuves. Sesuo, prieš išvažiuodama į šliubą, plūsdama ašaromis, atsisveikinėja namiškius. Kai priėjo prie mamos, juodvi puolė viena kitai į glėbį ir, tvirtai susikabinusios, ilgai viena kitos nepaleido, suglaudusios galvas, pasisiūbuodamos į šonus vis verkė ir verkė. Moterys turėjo jas išskirti...

Gal mama apie šitoki atsisveikinimą ir su manim galvojo. Jos supratimu, aš, išvažiuodama į Kauną, tarsi suvisai atsiskyriau ir iš namų ir nuo namiškių. Beveik taip, kaip ištekanč...

Į TEATRĄ!

„Saulės“ gimnazijos mokinėms ir bendrabučio mergaitėms sekmadieniais pamal-

dos būdavo 10 val. „Saulės“ koplyčioje. Ką dangi pati koplyčia buvo mažytė ir į ją tik seselės tegalėjo sutilpti, tai mes turėdavome būti salėje ir mišių klausydavomės pro atidarytas koplyčios duris. Tai ir tą sekmadienį, kada brolio buvau pakviesta pirmą kartą į teatrą. turėjau užtektinai laiko pasirengti. Trečios klasės gimnazistei puošimasis nebuvo sudėtingas: palyginti uniformą, pablizginti batus. Tada uniforma buvo mums kaip antroji nuosava oda: ją reikėjo nešioti kiekvieną dieną nuo ryto iki vakaro, lygiai mokykloje, namuose ar išeigoje. Jei mokinė už mokyklos ribų būdavo sučiupta be uniformos, susilaukdavo didesnės ar mažesnės bausmės.

Nuėjusi brolių radau jau pasiruošusį. Savo juodoje eilutėje jis atrodė šventiškai, išeigiškai, gražiai. Jo juodi, garbanoti plaukai naujai pakirpti, rūpestingai sušukuoti. Nuotaika taip pat giedri. Jis tuojau man pasiūlė gerų šokoladinių saldainių ir, pažiūrėjęs į kišeninį laikrodėlį, prisėdo pats prie stalelio. Užklausė, kokius vaidinimus aš esu mačiusi Prienų gimnazijoje. Iš Prienų man gilus išpūdis buvo likęs vaidinimo bene „Vaidilos Malda“. (Dabar jau nebepamenu tikslaus pavadinimo). Tebeprisimenu vaidilą išpūdingai dainavusį:

Neužmirškite kaukeliams numesti kaukelių,

Alučiu palaistyt mažų jų galvelių. —

Be to jie nesaugos namelių...

Vos iš Laisvės alėjos įsukus į teatro sodelį, mane apėmė nuotaika, lyg eičiau taku į kaž-

kokią prieš mus baltuojančią šventovę.

Kai parteryje nusileidome į galias minkštas kėdes, smalsiai apsižvalgiau aplink. Tikrai pasakiška! Kokis puikus įrengimas! Parterio kėdės eina nuožulniai žemyn, kad sėdinantieji neužstotų vieni kitiems vaizdo į sceną. Pirmame ir antrame aukšte aplinkui balkonai, iš kurių sėdinčiųjų žmonių tik galvos tesimato. O už vis labiausiai nuostabus iš lubų plaukiąs elektrinis apšvietimas.

Brolio nupirktaj programoj buvo įrašyta vaidinimas — G. Hauptmann'o „Hanelė“. Ši Hanelė ilgam manyje pasiliko nepamirštamą, neišdylančiu įspūdžiu. Ir vaidinimas, ir dekoracijos, ir rampų šviesos man atrodė tikras stebuklas, nepaprasto grožio pasaka. Ir iki šiol kartais tarsiu išgirstu Hanelės tėvo, didelio girtuoklėlio, balsą: „Sąžinė rami, sąžinė rami“... (o iš tikro jauti, kaip ta sąžinė yra kenčianti, nerami). Mirstančios Hanelės matomas kelias į dangų — paslaptingi laiptai, būgiai ramus juodasis angelas, bevaikštinėją aukštyn ir žemyn šviesieji angelai, Hanelės mirusios motinos dvasia — dvelkė į tave tikru fantastiniu antgamtiškumu. Daug vėliau, gal po kokios dešimties metų, teko šią „Hanelę“ matyti kino teatre „Forume“. Filma buvo pavadinta „Hanelės kelias į dangų“. Į šį filmą nusivedžiau ir tada pas mus viešėjusią mamą. Mama, matyt, filmos buvo taip sujaudinta, kad, išėjus iš kino, ant šaligatvio parpuolė, nors buvo vėlyvo pavasario laikas, šaligatvis nebuvo slidus.

Putinas, patyręs, koki man gilų išpūdį padarė teatras, pasirūpino, kad aš jame galėčiau dažniau lankytis. Netrukus po „Hanelės“ spektaklio jis davė man du bilietus (kad galėčiau nueiti su kokia drauge) į operą, bene „Traviatą“. Čia man buvo dar didesnis stebuklas nei „Hanelė“.

Ne, ne! Tas teatras, tas jo teikiamasis nepaprastas grožis, dvasinis gėris — tai kažkokia neaptariama palaima, tai tas, kas reikalinga, kad nors retkarčiais pasijustum tikrai laimingu šioj „ašarų pakalnėj“. Teatras pradėjo savo burtais mane traukti, kaip alkoholis girtuoklį. Pradėjau dažniau nueidinėti pas brolių, tikėdamasi gauti bilietą į teatrą, nes, gyvenant bendrabuty, man pačiai juos išigyti buvo sunkiau. Kai pasitaikydavo, kad brolio nerasdavau namie, įėjusi su jo duotuoju rakčiuku, knisinėdavausi jo knygoje, žiūrinedavau žurnalus, laikraščius, ko taip labai stokojo bendrabutyje. Vieną kartą nuėjusi radau Putino salonėly prie pianino sėdinčią jauną gražią poniją. Tai buvo ponia Turauskienė. Ji skambino kažkokią labai ramią, liūdnoką melodiją. Apie šią poniją man buvo sakęs pats brolis, duodamas savo buto rakčiuką:

— Nenustebk, jei kada rasi skambinančią poniją. Tai bus ponia Turauskienė. Jie gyvena tame pačiame namely prieš mano duris. Kai aš išeinu į paskaitas, jai leidžiu naudotis mano pianinu.

Ponia Turauskienė kilimo buvo prancūzė,

tada dar nemokėjusi lietuviškai. Kai įėjau į saloną, mudvi pasisveikinom trumpais šypsniais. Baigusi ar nebaigusi skambintą melodiją, pakilusi nuo pianino su gaidomis rankoje, tuojau išėjo, atsisveikinusi mane taip pat šypsniu. „Nuostabiai graži ponია“, pagalvojau.

O vieną kartą nuėjusi Putino buveinėle radau gerokai prišiukšlintą: salonėly ant staliuko buvo pilnos peleninės nuorūkų, saldinių popieriukų, riešutų kevalėlių. Man tik įėjus, neužilgo parėjo ir Putinas. Jis man paaiškino, kad iš vakaro buvęs studentų susirinkimas, jie čia vaišinėsi, o jiems išsiskirsčius, taip ir likęs butas neaptvarkytas.

KAIP MAŽAS KARININKAS...

Kai vieną šaltoką rudenio dieną pas Putiną nuėjau apsivilkusi dar Prienuose pirmajai žiemai siūdintu palteliu, į mane metęs akį brolis nusprendė:

— Tau reikia naujo žieminio palto. Žinai, aš dabar turiu šiek tiek laiko, nueikime į Karių Bendrovės siuvelyklą. Jie ten turi įvairių medžiagų, turi gerų siuvėjų, ir pas juos galima, net ir moterims, siudintis bet kokią aprangą. Manau, kad ir tau palta ten galėtų pasiūti.

Tikrai tos Karių Bendrovės žmonės buvo labai paslaugūs. Vos tik brolis pasakė, ko mes ten atėjome, tuojau vienas vyriškis pradėjo

mums rodyti rietimą po rietimo gerų vilnionių medžiagų. Abu su Putinu išrinkome žalsvai rudą, kiek panašią į gelumbę, medžiagą, ir paltas buvo užsakytas. Mandagus, lankstus siuvėjas „paėmė mano mierą“ ir pasakė, kada ateiti prisimieruoti.

Vienos savaitės bėgyje paltelis buvo baigtas. Nuėjusi atsiimti, užsivilkusi patikrinau kaip atrodo, ar viskas tvarkoje, pasisukinėjau prieš didelį veidrodį. Ne visai jis buvo man „prie širdies“, bet nedrįsau siuvėjui parodyti savo nepasitenkinimo. Sumokėjau sutartąją kainą ir, nešina dideliu pakietu, išėjau.

Kai parsinešiau į bendrabutį ir užsivilkau, visos mūsų kambario mergaitės sukilo apžiūrinėti manęs naujajame palte. Tuoju iš jų akių, iš jų veidelių išraiškų išskaičiau, kad kažkas su mano paltu „ne taip“. Jos negyrė, kaip kad paprastai būva su nauju apdaru, bet tik stovėjo ir įdėmiai žiūrėjo į mane.

— Žinai, atrodo, kaip mažas karininkas!.. — pasakė kažkuri, ir visos pradėjo juoktis.

Ta pastaba pataikė kaip tik į mano širdies tikrąją tašką. Ir aš pati buvau pastebėjusi, kad paltelio krūtinė ir pečiai buvo tvirtai iškimšti vata ir klijonke, kaip daroma su karių mundierais. Iškelti pečiai kone siekė mano ausis, nors nesu trumpakaklė. Ką daryti? Atsisėdusi prie stalo, atardžiau paltelio viršutinės dalies pamušalą ir pradėjau traukti vatą bei klijonkę. Ištraukiau gal kokį kilogramą.

Kai vėl užsivilkau, jau nebebuvo panaši į „mažą karininką“...

TEATRO BURTAI

Brolis, pirmukart paimdamas mane į „Hanelę“, tarsį parodė man kelią į teatrą. Putinas ir toliau gana dažnai pats nupirkdavo man bilietus ar tai į dramą, ar tai į operą, ar į baleto spektaklius. Džiaugsmingai besinaudodama šia kultūrine pramoga, tuojau patyriau, kad ir pats Putinas teatrą gana dažnai lanko. Vieną kartą, pas jį nuėjusi, gavau iš karto net visą pluoštą teatro bilietų. Jis, duodamas man bilietus, kartu paaikškino, kad jis yra pakviestas dėstyti literatūros Teatro Dramos Studijoje ir kad dėl to jis gaunąs veltui bilietus į kiekvieną spektaklį. Jis pats negalįs visų sunaudoti, dėl to man atiduodąs.

Taip teatro atmosferoje mano bebundančiai jaunystei pradėjo formotis visai naujas pasaulis. Man, augusiai natūraliame gamtos grožyje, teatras sutviskėjo neribota fantazija, pasakiškomis esybėmis. Tie patys nuo pat kūdikystės mane supę gamtos vaizdai, menininko perkelti į drobę ir sustatyti scenos dekoracijose, man atrodė daug gražesni, ypatingesni. Dekoracijoj matomas berželis daug intymiau ir paslaptینگiau į tavo kalbą, nei toks pat tėviškės pagiry. Ne iš karto susivokiau, kas yra tikrosios teatro vertybės. Pradžioje

man buvo tik gražu, įdomu, pasakiška, ir tiek. Tik ilginiui supratau, kodėl į Šekspyro tragedijasėjau beveik tiek kartų, kiek kartų jos buvo statomos.

Bet vis dėlto labiau už viską, net ir už Šekspyro tragedijas, man patikdavo opera. Čia ir vaidyba, ir chorai, ir solo arijos, ir orkestras, ir butaforiškas tviskėjimas... Kai kurių operų, kaip Gounod „Fausto“ ar Rossini „Sevilijos Kirpėjo“, man buvo nepaprastai gražios uvertiūros. Pradėjau pažinti ir išskirtinai vertinti kai kuriuos solistus. Pradėjau suprasti, kodėl Kipro Petrausko vardas ir pavardė operų programose visada būdavo įrašyta visomis (ne vien pirmosiomis) didžiosiomis raidėmis. Atsilankiusi į vieną kitą operą su šiuo genijum, tuojau jį išimylėjau. Ir išimylėjau nejuokais — kaip tik gimnazistė tegali išimylėti. Petrauskas teatraliniais personažais kūrė man vyriškio idealą savo išore, o jo balsas lietė pačią sielos gelmę. Būdavo, grįžtu vidurnaktį iš operos, o prieš mane Petrauskas ar tai Lohengrino baltuose spindinčiuose šarvuose atsisveikindamas savo mylimąją Gulbę, ilgesingai ištiesęs ranką, jautriai tebedainuoja „Sudiev, gulbele tu mana“, ar tai Faustas, jaunatviško gaivastingumo nešamas, nemigos naktį bastydamasis Margaritos sodely, svajoja „Tylus, ramus, kampeli, aš sveikinu tave...“ — Ne! Čia neišvardysi tų visų nuostabiųjų K. Petrausko arijų ir neaprašysi visų tų operiškų scenų! Operos, koncertai, baletas — daugelį

mano jaunystės metų buvo man didelio grožio versmės.

Dėl operos „Fausto“ tai net ir „kriminalą“ esu įvykdžiusi. „Saulės“ gimnazijos žemesniųjų klasių mokinėms seselių buvo neleidžiama eiti į operą „Faustas“, jeigu jis buvo statomas su „Valpurgijos naktimi“ („Faustas“ būdavo dažnai statomas ir be šios nakties). Ši „Valpurgijos naktis“ buvo laikoma nemoralaus pastatymo, ir seselės baimindavosi, kad tai gali daryti neigiamos dorovinės įtakos. Bet... uždraustas vaisius labiau vilioja. Mes, jaunesniosios pensionato gyventojos, vakarus prakalbėdavome, prasvajodavome, kaip pamatyti „Faustą“ su „Valpurgijos naktimi“. Kildavo visokiausių sumanymų. Praktiškai paaikškėjo visai geras gana paprastas būdas: į teatrą išsprusti visai slaptai — nepasiklausus seselės vedėjos. Kai ji kas vakarą, dešimtą valandą, tikrindavo, ar jau mergaitės lovose, užtekdavo išvykusios lovoj apkloti tik kokį drabužių gumulą. Seselė paprastai labai atsidėjus netikrindavo, tik, prasivėrus duris, dirstelėdavo į kambarį ir pasakydavo: „Labanakt, mergaitės“. „Labanakt, sesele!“ — atsakydavo nemiegančiosios. Taigi šia mūsų visų naudojama labai praktiška apgaule teko ir man pasinaudoti, kad pamatyčiau „Faustą“ su „Valpurgijos naktimi“. Tas „uždraustasis vaisius“ — „Valpurgijos naktis“, — tai buvo labai aukšto lygio baletas — raganų ir faunų puota, į kurią Mefistofelis buvo atvedęs nera-

muolį Faustą išsiblaškyti nuo jį kankinančių minčių.

„Saulės“ Mergaičių Gimnazija vėliau buvo pavadinta „Švento Kazimiero Kongregacijos Mergaičių Gimnazija Kaune“. Šios gimnazijos visą mokomąjį personalą sudarė vien seselės kazimierietės, išskyrus tikybos mokytoją kunigą ir gimnastikos bei sporto mokytoją, kuria per visą mano gimnazijos laikotarpį buvo panelė K. Steponaitytė, vėliau ištekėjusi už muz. dirigento Marijošiaus. Mes buvome seselių rūpestingai auklėjamos, globojamos ir saugomos nuo „pavojingų įtakų“. Sakysim, mums būdavo duodama suprasti, nors ir labai netiesiogiu būdu, kad vyriškio reikia saugotis, vengti. Seselių geros auklėtinės turinčios siekti aukščiau.

Putinui, be abejo, seselių auklėjimo linija buvo ne paslaptis. Manau, kad jis planingai stengėsi suteikti man platesnį gyvenimo akiratį, supažindinti su gero meno vertybėmis, o viena iš tų meninių vertybių, be abejo, teatras. Putinas mėgdavo retkarčiais užėti į „Saulę“ ir kartu su savim mane paimti į teatrą. Atsimenu iš to laikotarpio net vieną labai savitą atsitikimą. Buvau jau 4-je ar 5-je klasėje. Vieną rytą mūsų klasės auklėtoja seselė Genovaitė po maldos prieš pamokas, rimtu žvilgsniu apmetusi mokines, labai rimtu, kiek griežtoku tonu paklausė: „Mergaitės, prisipažinkite, kuri iš jūsų vakar vakareėjote su vyriškiu po ranka?“ Nutilo ir laukia. Klasė taip

pat tyli. „Nusidėjėlė“ neatsiliepia. Staiga man dingtelėjo mintis: juk tai aš! Kaip tik vakar vakareėjau su Putinu į teatrą, ir, kadangi leidžiantis nuo kalno buvo labai slidu (žiemos metas), jis paėmė mane po ranka, ir taip mudiem buvo drąsiau leistis žemyn slidžiu šaligatviu.

Pakėliau ranką.

— Ach, tai tu... — lyg apsidžiaugė seselė mano prisipažinimu.

— Bet, sesele, ašėjau su savo broliu...

— Jam ant kaktos neužrašyta, kad jis tavo brolis, — kategoriškai trumpai nutraukė seselė tolimesnį mano pasiaiškinimą.

SIMPATINGA STUDENTĖ

Vieną kartą, nuėjusi pas brolių ir neradusi jo namie, sėdėjau salonėly, žiūrinėdama žurnalus. Ne po ilgo pro buto langą šmėkstelėjo Putinas. Ne vienas — su juo buvo ir moteris. Buvo per trumpas momentas, kad būčiau galėjusi bent kiek geriau į ją išžiūrėti. Kažkaip impulsyviai, pasiėmusi keletą žurnalų, perėjau į kitą Putino kambarį — kabinetą. Atsisėdusi prie rašomojo stalo, toliau vartinėjau žurnalus. Putinas, radęs salonėlio duris atkakintas (tik pro jas buvo įėjimas į butą), pasakė: „Matyt, yra atėjusi sesuo“.

Brolis turėjo būti geroje nuotaikoje, nes tuoj salonėly suskambėjo jo linksmas, nuošir-

dus juokas. Taip pat atsiliepė moters juokas, kuris man pasirodė lyg ir nenatūralus, nelabai išpūdingas. Neilgai trukus įnėrė pas mane toji moteris — jauna, aukšta, džiugiu, besišypsančiu veidu. Ji, trumpai žvilgterėjus į mane, kažką, berods, brolio skrybėlę, paėmė nuo spintos ir vėl šmaikščiai pranyko už tų pačių durų. Per tą trumpą valandėlę, be jos ūgio, kuris pirmiausia man krito į akį, suskubau dar pastebėti, kad jos veidas gerokai pailgas, sveiko rausvumo, noselė taip pat ilgoka, į galą kiek platesnė. Besišypsą lūpos man atrodė ypač siauros; plaukai — trumpokai pakipti, tamsūs; veido kompleksija — taip pat tamsoka, gal saule įdegus. Bendras išpūdis geras: aukšta, grakšti, gerai nusiteikusi, simpatinga. Tačiau jos tame trumpame pasirodyme buvo kažkas lyg pabrėžtino, kad ji čia jau ne visai svetima. Jos mosto laisvumas ir tikrumas, tas greitas kažkokio daikto paėmimas nuo spintos pabrėžė, kad ji Putino bute jau neblogai orientavosi.

Neilgai trukusi išėjo. Brolis man trumpai paaiškino, kad tai buvusi viena jo studentė, po paskaitos užėjusi pasiskolinti knygų.

Tada nesužinojau tos studentės nei vardo, nei pavardės.

I GEGUŽINĘ!

Jau pirmaisiais metais man įstojus į „Saulės“ gimnaziją, buvo ten įsteigta ir moks-

leivių ateitininkų kuopelė. Į šią kuopelę tuojau įstojau, nes jau ir Prienų „Žiburio“ gimnazijoje šiai organizacijai priklausiau. Į ją įstoti mane uždegė Ateitininkų himnas. Jį išgirdus pirmukart, man buvo kažkas stebuklingai gražu, nepaprasta, aukšta.

Ir štai vieną kartą, gal antraisiais metais mano gyvenimo „Saulėje“, pavasariui jau gerokai prakiutus, brolis paskatina mane vykti į studentų ateitininkų ruošiamą gegužinę. Nereikia nė sakyti, koks džiaugsmas mane pradėjo kutenti, išgirdus tokią žavingą naujieną! Gegužinė vyksianti Kačerginėje, reikėsia plaukti Nemunu. Plaukti Nemunu! Ach!.. Buvau mačiusi plaukiančius garlaivius Nemunu, bet pati dar niekad nebuvo plaukusi. O slinkti į tolumą vandens paviršiumi man atrodė nepaprasta, fantastiška.

Tuoju sužinojau, kad į tą studentų gegužinę ruošiasi vykti kelios „Saulės“ seminaristės ir Onutė Dovydaitytė su savo tėveliu. Nors Onutė buvo pora klasių žemiau už mane ir gerokai jaunesnė, bet mudvi tampriai suartėjome, jai dažnai atsilankant į pensionatą (Dovydaičiai gyveno netoli „Saulės“ namų).

Tą žieduoto birželio sekmadienio saulėtą rytą vykti į prieplauką man nebuvo jokios bėdos. Iš „Saulės“ išskubėjau kartu su seminaristėmis.

Tik išėjusios pro Rotušės aikštę iš senamiesčio į prieplauką, pamatėme daugybę žmonių, skubančių į garlaivį. Studentų atei-

tininkų tamsiai raudonos aksominės kepuraitės saulėje švietė kaip bijūnai. Laiminga nuotaika, platus, linksmas klegesys. Ir mes, nežinia ko pradėjusios juoktis, bėgte pasileidome garlaivio link. Tuoju pamačiau ir Putiną, stovintį prie garlaivio laiptelių, gal laukiantį manęs. Jis atrodė linksmas, laimingas. Žmonių, daugiausia jaunų — studentų, kleganti srovė plaukė siauru tilteliu į garlaivį.

— Paskubėkime ir mes, gal dar gausime kur atsisėsti, — paragino mane (mano kompanijonės jau buvo dingusios tarp žmonių) ir pats pirmas skubiai žengė liepteliu.

Ant denio viena kompanija ypač linksmi mojavo Putinui ir mus šaukė prie savęs. Mes prie jos ir pasukom. Čia aš pirmiausia pažinau mūsų giminaitį kun. Antaną šmulkštį - Paparonį. Jis buvo taip pat su raudona studentiška kepuraitė, kiek atgalios atsmaukta. Nespėjau visos tos kompanijos nė peržvelgti, kaip mane kažkas staigiai truktelėjo į šoną. Tai buvo Onutė. Jos galva buvo apjuosta sulankstyta, raudona šilkinė skarele. Jos šone kabą kampai lengvai pleveno vėjelyje.

— Geriau į aną galą! — nė nepasisveikinus pasakė ji man ir galvos pasukimu parodė į kurį. — Ten yra gražių bernų!

Greičiausia, mudvi tų „grazių bernų“ nepasiekėme. Ant denio buvo gana didelė maišatis: visur linksma, juokas, dainos...

Kai mudvi su Onute, apsukusios visą garlaivio denį, vėl sugrižome į tą pačią vietą, kur

palikau Putiną, čia jau buvo susidariusi nemaža dainininkų grupė, kuriai, kaip atrodė, vadovavo Paparonis. Jis sėdėjo ant ištiesto „dulkinio“, o apie jį kelios studentės. Tarp stovinčiųjų su Putinu atpažinau prof. Eretą, kurį pirmukart buvau mačiusi dar Prienų gimnazijoje (tada J. Eretas į Prienus buvo atvykęs su kitais svečiais. Visus, o ypač mokinius, stebino savo paprastumu ir linksmumu, — net išleido su mokiniais gimnazijos aikštelėje paspardyti futbolo). Buvo ir ta aną kartą Putino bute sutiktoji aukštoji panelė. Visas būrys dainavo bene „Žirgelį“.

Man gi jau pats plaukimas Nemunu — šiltą, saulėtą rytą — audė laimės jausmą. Nemuno krantai pamaži slinko pro mus atgal nepaprastame savo grožyje — jauname, saule nulietame žalume.

Garlaiviui sustojus ties Kačerginės pušynu, visa ekskursija plačiai išsiskleidė miške ir pamiškėj. Atskiros grupės rinkosi sau atitinkamas, kiek galima patogesnes vieteles — ne per saulėtas, kad būtų gerai matoma aplinka, ne per toli centrinės aikštelės, kurioje apsisitojo orkestras, kurioje sukuriuos šokiai.

Taip ir mūsų jau garlaivyje susidariusi grupė apsisitojo vienoje aukštumėlėje, kelių pušų eilutės pavėsyje. Prie mūsų būrelio buvo prisidėjęs naujas žmogus — neaukšto ūgio, šviesių, apyrečių plaukų, su barzdele. Tuoju sužinojau, kad tai buvo Liudas Gira. Moteriškąją dalį sudarė gal tik studentės, tarpusavy

besivadiną vardais: Saliutė (Salomėja Nėris), Angelė (Asevičiūtė), Petronėlė (Orintaitė), Miliutė — sutiktoji pas brolių (Emilija Kvedaraitė). Aš pati prie šio ratelio nedaug teprisilaikiau. Gal tik tiek, kiek alkis privertė — užsikąsti bendrai visų (o gal tik moteriškosios pusės) sudėtų sumuštinių, pyragaičių, torto ar vaisių. Mudviem su Dovydaityte ši kompanija buvo „per rimta“. Mudvi šokome ir flirtavome su studentais.

Vis dėlto iš tos „per rimtos kompanijos“ nuotaikų vienas kitas gabaliukas užsilaikė mano atminty iki šiol. Štai prof. Eretas nenustygsta nekliudęs L. Giros — tai už jo barzdelės, tai dėl meilumo panelėms... Jau vien tik prof. Ereto per ilgai užkliuvęs už Giros žvilgsnis mums visiems kėlė juoką ir intrigą, laukiant naujo sąmojo. L. Gira atsikirsti prof. Eretui greit nesusigriebdavo ir atrodė sentimentalus, jautrus. Be to, jis buvo didelis šokio mėgėjas ir su kuria nors studente vis bėgdavo į šokių aikštelę. O štai prof. Ereto budri akis jau sugavo jį kiek nuklydusį giliau į pušynėlį, ar miško ramioje nuotaikoje pasvajoti, ar gamtoj naujų išpūdžių paieškoti. Prof. Eretas visam būreliui ir skelbia: „Žiūrėkit, žiūrėkit! Gira ten jau eilėraščių stato... Kuria...“

Putinas daugiausia pramogavo fotografuodamas. Jis turėjo atsivežęs savo aparatą, kaip dabar atrodytų, gana primityvų. Tai nebuvo filminis, o vaizdas užfiksuojamas stikle. Ir toje gegužinėje, pristiprinęs ant kojelių

aparata, nustatęs, nureguliuavęs, prikabindavo automatišką „fotografą“ ir pats skubėdavo į savo nužiūrėtą vietą, kad būtų kartu su visa kompanija.

Mudvi su Onute, bevaikštinėdamos gegužinės dalyvių apsemtame plote, sutikome Putiną su Miliute. Jiedu dairėsi atitinkamos vietos fotografijai. Miliutė, staiga pastebėjusi platoką kelmą, linksmai sušuko:

— Žiūrėkit, profesoriau, mane nuimkit ant šio kelmo!

Ji grakščiai užsoko ant kelmo ir atsistojo, gal kiek perdaug dirbtinėj pozoj: aukštylė pakelta galva, viena ranka įremta į šoną, kita nuleista, lyg prilaikant lengvą, juodų ir baltų vingių suknelę. Šypsojosi. Onutė, primerkus akis, ilgu kritišku žvilgsniu permetė Miliutę.

Kai mudvi kiek nutolome, Onutė pasakė savo nuomonę:

— Nuo jos perdaug dvelkia dar kaimiška žaluma...

KAIMYNAI

Senasis buhalteris pensininkas Benediktas aną vėlyvą popietę nebeišlaikė nepaglostęs tų širdį žavinančių šakų, taip gausiai baltais žiedukais aplipusių. Neiškentęs išslinko iš savo namuko ir, atsidūręs prie vyšnios, savo gyslotomis grubiomis rankomis atsargiai palietė čia pat išsikerojusias šakas, kurių gero ka dalis siekė net kaimyninio Vajaus sklypą. Kągi, Benedikto sodelis, kaip ir jo namukas, buvo mažas, ir net nuspiaunant reikėjo būti atsargiam, kad nepataikytum į kaimyno Vajaus darželį... Bet dviem trim medeliui ir gėlių lysvėm vietos vis tiek pakako. Žinoma, kaimyninis sklypas buvo kur kas didesnis, tačiau jame retai kas žydėjo, ir tik sena, aplūžusi juos skirianti medinė tvora buvo apsodinta tankiom, visada žaliuojančiom nykštuko didumo eglaitėm.

Buhalterio pensininko žmona Teklė ir Vajaus Elena retkarčiais pastovėdavo prie tos

tvoros: pakalbėdavo, pasiskųsdavo šlubuojančia sveikata arba pasiūlydavo viena kitai kokį naminį receptą reumatizmui palengvinti.

Vajaus Elena jau nuo neatmenamų laikų pati viena gyveno toje senoviškoje viloje, kurios viršutinis aukštas buvo ilgom, medinėm, dažnai girgždančiom langinėm uždarytas, tarsi visiems amžiams. Bet buhalterienė Teklė dar gerai atsimena, kaip tie patys langai būdavo plačiai atidaromi ir pro juos sklisdavo linksmas juokas ir muzika. Vajaus Elenos tėvas buvo notaras, ir juos lankydavo daugelis žymiųjų miesto žmonių. Pati Elena sako, kad ji kadaise buvusi laiminga nuotaka, ir jeigu jos leitenantas būtų grįžęs iš mūšio lauko, jai dabar nereikėtų šiltais vasaros vakarais vienų vienai palangėse rymoti.

Tačiau ir vienintelis Elenos brolis buvo apleidęs senuosius tėvų namus. Jis koncertuodamas keliavo po svetimus kraštus. Benediktas buhalteris tik vieną vienintelį kartą jį tematė aplink vilą bevaikščiojanti, o ir tai tik iš tolo. Jo žmona Teklė tada pirštu parodė į tą pusę ir paaiškino:

— Žiūrėk, Elenos brolis, tas muzikos profesorius, į svečius atsibaladojo...

Bet anuomet Benediktas nelabai dar domėjosi kaimynais. Jam rūpėjo jo paties kada pasodintosios tulpės, kurių taurės rojaus spalvomis supavosi mažiausiam vėjeliui papūtus. Besigėrėdamas žiedais, buhalteris giliai atsikvėpė ir, traukdamas į save orą, pa-

suko savo pražilusią galvą kaimynų pusėn. Iš anapus tvoros jį pasiekė tabako kvapas. Nors jis pats niekada nerūkė, tačiau iš to malonaus aromato pažino, kad tai būta gero ir brangaus tabako, tokio, kokį rūkydavo pat-sai firmos direktorius, kai Benediktas dar buhalteriaavo.

Dabar jam reikėjo tik truputį ištiesti kaklą ir tas smalsumas buvo lyg ir numalšintas: prie Vajaus vilos sienos ant medinio suoliuko sėdėjo gerokai subrendusio amžiaus vyras. Sėdėjo skrybėlėtas ir, užsimetęs ant pečių tamsų šaliką, ramiai sau rūkė pypkę. Benediktas per tvorelę pasveikino nepažįstamąjį ir, sulaukęs atsakymo, greit nuskubėjo atgal į namuką.

Žmona Teklė virtuvėje ruošė arbatą ir, jam įėjus, tuoj paklausė:

— Tai ko čia taip įtariamai šaipaisi?

— Kaip gi nesišaipysi! Ha. Vajaus Elena, matyt, šiemet smarkiai pavasariauja. Po jos langais, va, net sužadėtinis pražydo.

Teklė žvilgtėrėjo pro langą į kaimynų pusę ir, kone pasipiktinusi, pasakė:

— Joks ten sužadėtinis. Tai profesorius Vajus atvyko, kaip sako, nesveikuojančios sėters slaugyti, bet man atrodo, kad senatvėj ir jam, senberniui, nuosavi namai pasidarė jaukūs.

Nuo tos dienos praėjo gana daug laiko. Senatvės ir ligų palaužtos, abi kaimynės, tar-

tum susitarusios, turėjo atsigulti į ligoninę: Vajaus Elena — širdžiai silpnėjant, buhalterio Teklė — dėl įpusėjusio arterijų sukalkėjimo. Benediktui pensininkui ir muzikos profesorui dabar atiteko nemaža pareiga: lankyti savąsias ligones, guosti jas, raminti ir pasakoti joms kasdienių įvykių eigas. Jau pirmomis dienomis abu vyrai susitiko ligoninės koridoriuose. Kilstelėdavo jie savo apnešiotas skrybėles, mandagiai pasisveikindavo, pratarėdavo po keletą žodžių apie orą ir vėl išsiskirdavo. Bet šiek tiek vėliau jiedu grįždavo kartu tomis pačiomis gatvelėmis namo į miesto pakraštį. Jų kelias nebuvo toks jau ilgas, o ir pašnekėti taip pat šio ir to susirasdavo. Be to, kai abi moterys atsidūrė ligoninėje, pasunkėjo jiems ir maitinimosi klausimas, tad kada nekada užsukdavo jie į kokį nebrangų restoraną papietauti. Tada profesorius Vajus ilgokai aiškindavo kaimynui apie bereikalingą energijos ir pinigų eikvojimą, kai persotintas organizmas. Tačiau Benediktas pensininkas, visą savo gyvenimą buhalteriaavęs, mėgo tik skaičiais galvoti, ir jo nuomonė buvo ta: kai nėra vaikų ar artimų giminių, nėra rimto pagrindo atsisakyti vieno kito skanėsto, nes pensijos, nors ir nedidelės, turi pakakti pragyvenimui.

Kartą Vajaus Elena, kai nebuvo brolio, pasikvietė Benediktą prie lovos ir nusilpusiu balsu prašė jį kiek galint padėti jos broliui tvarkytis. Esą, profesorius niekada nebuvo

praktiškas ir daugiau ar mažiau vedė bohemiską gyvenimą, o kai paseno, tai nelengva jam priprasti prie tvarkos ir disciplinuotai galvoti. Savo visas sutaupas brolis sukišęs į gaidas, tabaką ir knygas. Jau vien dėl to ir tėvai anuomet be galo krimsdavosi, o ir jos, Elenos, širdis, gal būtų, nebūtų tokia, jei nereikėtų amžinai rūpintis broliu. O dabar bent tiek, kad vila nėra visiškai tuščia ir nereikia bijoti, jog kas nors išibraus. Tačiau kaimynas buhalteris, visą gyvenimą tvarką mėgęs, gal kada nekada prireikus pašauktų koki amatininką, gal būtų toks malonus kai kada ir sodelį apžiūrėti, patartų broliui, jis gi niekada niekuo nesirūpino.

Pasijutęs nepaprastai pagerbtas tuo, kad jį laiko tvarkingu žmogumi, labai susijaudinęs Benediktas pažadėjo, kiek tik jėgos leis, padėti kaimynui.

Iš tikrųjų vieną dieną, jau Elenai mirus, pirmą kartą po eilės metų, nors ir nelabai noriai, profesorius Vajus pasibeldė į buhalterio duris, prašydamas patarimo. Ar jis nežinąs keletą stiprių vyrų pianinui perkraustyti į kitą kambarį? Į tą seną salonėlį iš sodo pusės veržiasi per daug drėgmės, o tai labai kenkia klaviatūrai. Nors Benediktas negalėjo suprasti, kaip galima pianiną traktuoti, kaip koki žmogų, parenkant jam tinkamą kambarį ir klimatą, kai jis pats, visą gyvenimą buhalteriaavęs senoje kontoroje be ventiliatoriaus, sveikutėlis išėjo į pensiją. Bet vis tiek pažįsta-

mų tarpe surado kelis vyrus ir net patsai padėjo perkraustyti tą skambančią skrynią. Pasakui nešiojo gaidas iš vieno kambario į kitą, o profesorius Vajus rūšiavo tuos priraizgytuosius lapus, kažką žymėjosi, dėstė, ieškojo ir, kažką nesuprantamo murmėdamas, tarytum buvo pamiršęs visą aplinką.

Benediktas net turėjo priminti jam, kad pianiną tempusiems vyrams reikia atlyginti, ką profesorius Vajus nevisiškai suprato ir, pakišdamas jam savo seną piniginę, prašė už ją tą atlikti.

Neužilgo buhalterio žmona Teklė pasekė Elenos keliu, ir profesorius Vajus, tai sužinojęs, nuskubėjo pas kaimyną jam savo užuojautos išreikšti. Nežinia, ar iš mandagumo, ar iš tikro gailesčio jis nedaug ką tepasakė, tik, gerokai spustelėjęs Benedikto ranką, priminė, kad vienuma nėra gyvenimo skriauda ir kad liūdesys tik stiprina žmogų.

Nuo to karto abu kaimynai lyg ir daugiau suartėjo. Kasdieniniai, nors ir nelabai svarbūs, tačiau būtini reikaliukai ir vienatvė juodu veržte veržė vieną prie kito.

Benediktas, aptvarkęs savo darželį, dažnai pereidavo ir kaimyno Vajaus sodu: tai kokį krūmokšnį apkarpydavo ar vieną kitą piktžolę išraudavo ar prikaldavo atšokusią senos tvoros lentelę. Profesorius Vajus vis skambindavo pianinu arba, rūkydamas pyp-

kę, pro atvirą langą su dėkingumu stebėdavo kaimyno darbus sode. Vidun į vilą kaimyną retai tekviesdavo. Ir kam? Buhalteris nesu-
prato šuberto „Žiemos kelionės“, o ir Volterio vardo sakėsi niekada negirdėjęs. Profesoriumi Vajui užteko, kad kartą per savaitę ateina patarnautoja, kuri nuolat skundžiasi kažkokia niekada nesibaigiančia netvarka...

Bet pasėdėti lauke ilgainiui pasidarė abiem lyg ir įprastas dalykas. Kalbėdavosi jie apie šį ir tą. Profesorius kopė į aštuoniasdešimtuosius, o buhalteris taip pat žadėjo neužilgo kaimyną prisivyti. Kartais jiedu girdavo viens kito sveikatą ir kad taip puikiai išsilaikę, ir tokių beprasmiškų pokalbių metu stengdavosi kiek galima giliau išvelgti į viens kito sielą.

Žiemos metu, kai nebebuvo galima prie tvoros stovėti ir aptarinėti dienos įvykių, judviejų smalsumas ėmė augti. Negalėdami viens kito kontroliuoti, abu sunkiai teuzmigdavo. Dėl to Benediktas apie vidunaktį atsikeldavo ir, prisišliejęs prie lango, įbesdavo akis kaimyno pusėn. Taip pat ir Vajus, vartęs knygų lapus, troško sužinoti, ką tą valandą buhalteris galėtų veikti. Ir ne kartą buvo atsitikę, kad abu, viens kitą besekdami, tuo pačiu metu praverdavo langus, tarytum nuste-
bę šūktelėdavo kelis kartus „labanakt“ ir vėl, likę sau vieni, ilgėdavosi šiltų dienų ir artu-
mos.

Kalėdų šventėms atėjus, viskas vyko tuo pačiu įpročiu, kaip ir daugelį kitų kartų. Abu kaimynai pasikeitė mažom dovanėlėm: sausainiais, tabaku, buteliu vyno, sveikino vienas kitą su nepalūžtančia sveikata ir rodė tik laimingą ir patenkintą savo pusę. Tačiau šį kartą buhalteriu Benediktui atrodė, kad profesorius Vajus yra kažko lyg prislėgtas, labai nekalbus ir beveik įtariamai neramus. Veltui Benediktas pro savo užuolaidos plyšį slapta sekė kaimyną: profesorius nesirodė prie lango. Jo grojimo taip pat nesigirdėjo, ir savo senų durų jis nebeatidarė nei lankytojams, nei pačiam paštininkui. Priešingai, rašteliu ant pašto dėžutės jis davė visiems suprasti, kad jo nesama namuose. Tačiau Benediktas ne tik jautė, bet buvo tiesiog įsitikinęs, kad profesorius yra namie. Jau kelis kartus jis matė, kaip vidunaktį kaimynas, kažką užsimetęs ant naktinių marškinių, su degančia žvake rankose švaistėsi po senosios vilos kambarius lyg vaiduoklis.

Šitaip praėjo trys keturios dienos. Net nauji metai prasidėjo, tačiau Vajus nebesirodė. Net ir virtuvėje nakties metu daugiau jau nebesivaideno. O dienos metu Benediktas matė, kaip pažįstami iš miesto ir net tolimesni giminės veltui spaudinėjo durų skambutį ir barškino iš visų pusių. Buhalteris tik beviltiškai žiūrėjo ir niekam nedrįso prasitarti.

Penktosios dienos naktį, begalvodamas, kas galėjo ištikti kaimyną, Benediktas visai

nesumerkė akių. Žinia, profesorius yra menininkas, gyvenęs užsieniuose, visokiausių žmonių matęs. O vis tiek jis ir ponas yra, notaro sūnus, o jis, Benediktas, tik mažas buhalteris, tai ar jis turėtų teisę kištis į tokio pasaulį mačiusio pono asmeninius reikalus? Tiesa, profesoriaus sesuo Elena mirdama prašė atsiminti, kad jos brolis nepraktiškas, ir Benediktas pažadėjo. Ir, rodos, viskas iki šiol gerai klojosi, tačiau dabar kas čia yra?

Pamažu pradėjo aušti. Nemigo nakties išvargintas, Benediktas anksti atsikėlė ir vėl prie lango, bet niekur nieko nematyti. Kaimyno užuolaidos užleistos. Šviežiai pasnigus, sodelis dabar atrodė lyg balta paklode pridengtas. Vėjas taršė prie pašto dėžutės pritvirtintą raštelį. Visiškai nusiminęs, Benediktas pradėjo ruoštis sau pusryčius. Bevalgant staiga jam smogė baisi mintis: profesorius Vajus baigtas! Ne veltui paskutiniuoju laiku jis atrodė toks keistas ir melancholiškas! Vajus neteko noro ilgiau gyventi! Gal dabar guli vieną vienas merdėdamas, kai jis, Benediktas, geria sau arbatą su citrina. Elenai gi buvo pažadėjęs jo neapleisti, o profesorius gal jau visai sustingęs. Duonos kasnis užkliuvo Benedikto burnoje, jis kone užspringo. Šiurpas nukrėtė jį visą. Metęs pusryčius, be apsiausto ir be kepurės, senom ištižusiom šlepetėm ant kojų, buhalteris puolėsi laukan ir, net vartelių nepasiekdamas, drebančiom rankom prasiskynė apsnigtą krūmokšnių tvorą ir griūdamas pasiekė kaimyno duris.

Skambutis, tarsi ugniagesių sirena, nuskardėjo visais senos vilos kambariais. Niekas į tai neatsiliepė. Benediktas aplėkė visą namą, šaukė, mėtė sniego kamuolėlius į virtuvės langus. Nieko! Pagaliau, baisaus nujautimo purtomas, sukaupė visas savo jėgas ir išibėgėjęs visu kūnu metėsi į duris. Senos medžio lentos girgždėdamos sudejavo. Benediktas, siaubo apimtas, dar kartą stumtelėjo, ir tuo metu, beveik netekęs jėgų, krito kartu su durimis į koridorių ir užkliudė kaimyną Vajų, kuris, apsivilkęs dryžuota pižama, viena ranka spaudė kaktoj iššokusį guzą, o kita mosikavo ir baisiai barėsi.

Visai nelaimei padidinti kaip tik tuo pačiu metu iš gatvės pusės į sodelį pasuko ir profesoriaus patarnautoja, kartą į savaitę aprūpinanti savo senąją poną. Iš tolo pamačiusi išverstas duris ir du rankomis mostaguojančius vyrus, nieko nelaukdama šoko atgal į gatvę ir, kiek tik kojos nešė, tiesiog į artimiausią policijos būstinę.

Veltui nelaimingasysis Benediktas aiškino atvykusiam policininkui, ko jis išiveržęs. Protokolą rašęs valdininkas nebuvo taip greit įtikinamas, ypač kai iširdęs profesorius Vajus nerodė palinkimo suprasti tokio, anot jo, akiplėšiškumo ir vadino kaimyną brutaliu, moterišku smalsumu sergančiu išibrovėliu, pažeidusiu jo kaip žmogaus asmens laisvę, suardžiusiu kaimyninę santaiką ir pridariusiu jam žalos ir nuostolių.

Kadangi patarnautoja taip pat šūkavo ir barėsi, policininkas vos besusigaudė ir jau norėjo Benediktą vestis su savim į daboklę, bet, pamatęs jo raukšlėtu veidu riedančias ašaras, numojęs ranka tepasakė:

— Viskas bus išaiškinta teisme. O dabar žiūrėkite, kad kas nors pataisytų duris. Viduržiemy čia jokios išdaigos.

* * *

Tą nelaimingą dieną Benediktas rimtai susirgo. Grižęs į savo namelį, tyliai įslinko pro duris, net pamiršęs jas tinkamai uždaryti, nenusirengęs krito į lovą ir visai išsekęs užmerkė sudrėkusias akis. Graudulys purtė visą buhalterio kūną, o tasai skausmas širdies pusėje čaižė krūtinę daugiau negu anuomet Teklei mirus. Žinoma, ir tada jam buvo be galo liūdna, netekus ištikimos žmonos. Tačiau Teklė ilgai ir sunkiai sirgo. Senatvė tartum per anksti ją užklupo, bet per tuos visus metus Benediktas mintyse buvo lyg ir apsipratęs, kad vieną dieną žmona, išsilaisvinusi iš visų kankinančių skausmų, iškeltaus negrižtamai. Tačiau dabar lyg netikėta audra būtų jį užklupusi. Skausmai dar daugiau padidėjo, kai išgirdo kaimynystėje kalamas duris. Be jo patarimų, be jokios jo pagalbos! Su kiekvienu smūgiu lyg aštrios vinys smigo į seną krūtinę, begalinė vienuma, tarsi rudenio miglos, apsiautė visą jo aplinką. Pasijuto pasaulyje vienų vienas. Brutaliu įsibrovėliu jį išvadino,

sergančiu smalsuoliu — jį, Benediktą, tvarkos ir sąžinės žmogų!

Iš naujo liūdesys, lyg nematomas juodas šydas, apraizgė sielą. Kad taip daugiau neatmerktų akių, nejaustų to sopulio! Į daboklę jį norėjo vesti! Ak, Viešpatie! Kaip piktai buvo iškreiptas profesoriaus Vajaus veidas! O tačiau Vajus gyvena, nieks nebuvo jam atsitikę. Bet vistiek judviejų draugystė sunaikinta — dabar prarado kaimyną ir jo artumą... Kas dabar taisys jam tvoras, kas pavaršiais apkarplys krūmokšnių šakas, su kuo pasidalys prinokusiomis vyšniomis?

Vis naujas karštis srovėmis purtė Benedikto kūną. Jis net nebejuto, kaip ašaros veržėsi į raukšlėtas veido vagas. Kai visai išsekęs užmigo, jam rodėsi, kad kažkas atsargiai pravėrė jo namuko duris, kad įslinko į kambarį ir tyliai šaukia jį vardu:

— Benediktai, pone buhalter!

Jis vartė ant pagalvės galvą, liūdnei galvodamas: kas ten jį daugiau bešauktų, kam jis dar reikalingas, kam dar berūpėtų, kai nieko daugiau nebeliko? Būtų gera nepabusti ir ilgai, ilgai ilsėtis po visų žemiškų vargų. O čia ir vėl:

— Benediktai!

Gal jau atvyko policija vestis jo į daboklę? Jis, tvarkos žmogus, turės prieš patį teisėją dar kartą viską paaiškinti. Duryš!

Dabar tas balsas atrodė daug garsesnis. Benediktas aiškiai išgirdo ir, prakaito apipil-

tas, lėtai pravėrė sulipusius akių vokus. Viešpatie! — kaimynas Vajus! Ne, jis neklie-dėjo — tikrai ant jo lovos krašto sėdėjo pats profesorius, ir jo veidas nerodė jokios rūstu-mo išraiškos, ir jis beveik švelniai klausinėjo: — O kaip dabar jaučiatės? Ar galite at-sikelti?

— Aš? Kaip tai, ar aš sirgau?

Jis norėjo pakelti galvą ir klausinėti, at-siprašinėti ir aiškinti, tačiau kaimynas per-spėjo:

— Tik atsargiai, tik pamažu! Jau ir taip užtektinai mane išgąsdinote. Aš ko ne visą naktį prie lango prastovėjau. Kai nė karto nepasirodėte, tai nujautimas sakė man ilgiau nedelsti. Taip, ir neapsirikau. Radau jus ge-rokai negaluojančią.

— Tai atleiskite, aš tada tikrai maniau, kad ponas Vajus...

— Joks aš čia ponas! O dabar tik sustip-rėkite, eisime kartu į policiją to nelemto pro-tokolo atšaukti. Reikėjo čia tai patarnautojai, manęs nepasiklausus, taip sauvališkai pasi-elgti! Bet aš jums, kaimyne Benediktai, jau ne kartą sakiau: moterys tik sudrumsčia ra-mybę, kaip spygliuota sena šaka tyrą vande-nį. Bet dabar užteks apie tai. Va, išgerkite stiklą arbatos su romu. Patarnautoja pati pa-ruošė: sakė, tas padės geriau negu visi gydy-tojų lašai. Beje, ji kambarį jums pašildė. Ti-kiuos, jūs nieko prieš...

* * *

Policijos viršininkui sunku buvo susivokti, koks svarbus reikalas taip jaudino abu prieš jį sėdinčius senukus. Abu beveik vienu kartu kalbėjo, abu gestikuliavo rankomis ir aiškino. Tik, perskaitęs surašytąjį protokolą, jis suprato jų rimtą norą atitaisyti visus nesusipratimus ir klaidas.

— Bet viena dar liko neišaiškinta, — susidomėjo reikalu viršininkas. — Pavyzdžiui, kodėl jūs, pone profesoriau, buvote taip ilgai užsidaręs?

Sumišęs Vajus pradėjo aiškinti iš naujo. Jis užsieniuose praleidęs didesnę savo gyvenimo dalį, įpratęs ir pamėgęs rūkyti ir užsieninį tabaką, kas čia, žinoma, daugiau kainuoja... Be to, naujų knygų ir gaidų jam taip pat reikėjo, dėl to visos sutaupos lyg tirpte sutirpo. Jis negalėjęs net už elektrą susimokėti ir troško tik viena: pasislėpti nuo visų Naujųjų Metų linkėjimus nešiojančių giminių, pažįstamų ir pinigų rinkėjų. Jis norėjo laimėti šiek tiek laiko, kad atsigavęs pasikui galėtų viską ramiai sutvarkyti. Žinoma, jis buvęs labai nusiminęs ir tame jausmų ir nevilties labirinte nekuriam laikui pamiršęs mielą kaimyną, su kuriuo jau eilė metų dalijosi surūgusiom dienom. Jis nesigina, kad aną dieną buvo labai užsirūstinęs dėl be reikalo padarytojo nuostolio.

Bet jau sekančią valandą supratęs, kad kaimynas tik nenorėjo jo apleisti, kad buvo juo giliai susirūpinęs ir troško jam gera. Dėl

to jis, profesorius Vajus, viešai ir iškilmingai atsiprašo savo kaimyną Benediktą ir prašo policijos vadovybę sunaikinti tą nelemtąjį protokolą.

— O kas sumokės durų sąskaitą? — įsiterpė viršininkas šypsodamasis.

— Aš! — pašoko buhalteris, šluostydamasis ašaras. Profesorius Vajus norėjo protestuoti, bet Benediktas tik šaukė: — Taigi savaime suprantama. Kas pridarė nuostolių? Aš!

Pasilenkęs į vis dar tebesijaudinantį profesorių Vajų, jau gerokai tyliau sukuždėjo:

— O dabar tiesiog į restoraniuką paskalnėstauti... Į mano sąskaitą, žinoma. Mano sutaupų užteks net užsieniniam tabakui... Žinote, man nei knygos, nei gaidos nerūpi... Aš tvarkos ir sąžinės žmogus.

Policijos viršininkas ilgai lydėjo akimis gatve einančius abu senukus ir susimąstęs džiaugsmingai pagalvojo, kad tai būtų jo maloniausio tarnybinio sprendimo.

ALGIMANTAS MACKUS
IR TOBULA TREMTIS

Tur būt, nė vienas jaunųjų lietuvių rašytojų vakaruose su tokiu pasišventimu netikėjo į tremtį, kaip Algimantas Mackus. Dauguma mūsų, net ir ketvirčiui šimtmečio praėjus, dar vis manome, kad mūsų likimas yra kažkoks beprasmis atsitiktinumas, priešingas pagrindiniams žmogaus instinktams, nes gi natūralu žmogui turėti namus. Užtat mes arba jau apskelbiam svetimą kraštą savuoju, arba, priešingai, susigūžtam į savo pačių širdyse nešiojamąją tėvynę, į daugiau neegzistuojančius namus, sudėstytus, lyg iš kortų, iš svajonių ir prisiminimų. Maža kas tepajėgia į tremtį žiūrėti Mackaus akimis, kaip į žmogiškosios prasmės išsipildymą. Jam atrodė, kad rašytojo, kūrėjo natūrali būklė yra tremtis plačiausia šio žodžio prasme. Toje tremty vienintelė nepaneigiama tiesa buvo jo žinojimas, kad mirs. Iš šito taško — egzilio ir mirties — Mackus su pasišventimu veržėsi tolyn į tobulą žmogaus vienatvės pergyvenimą visatos tuštumoje.

Ta tragiška jo pasaulėžiūra, gal būt, prasidėjo

jo palinkimu taip vartoti poetinę kalbą, kad pasaulis, kuriame visi gyvenam, staiga pasidarytų „svetimas.“ Jo žodžiai bei gramatinės konstrukcijos, atrodo, stengiasi įsigyti jiems priklausančias prasmes, ne tokias, kaip priimta normalioj kalboj, kuri sausakimšai prikrauta neįrodytų, bet raminančių prielaidų apie laimės galimumą pasauly. Mackus, užsispyrusiai reikalaudamas iš žodžių tikslumo ir tiesos, nuėina iki to, kad iš principo paneigia gyvenimo džiaugsmą, maitinantį vaizduotę tokio rašytojo, kuris pasauly jaučiasi esąs namuose. Būti „namuose“ šiuo atveju reiškia tikėti, kad įprastu būdu vartojamoji kalba gali teisingai perduoti santykį tarp tikrovės ir atskiros asmens sąmonės. Žalias žolės stiebas, staigus paukščio judesys gali būti įpinti į eilėraščio raštą, nes jie priimami kaip dalys tikro tęstinumo, kuriam priklauso ir mūsų kraujas ir komplikuoti smegenų procesai, iš kurių gimsta poetinė mintis. Kalbos logika, atrodo, tiesiogiai atitinka pačios gamtos logiką, o iš to seka, kad ir abstrakčios sąvokos, pavyzdžiui, nemirtingumas, išreiškia objektyvią tiesą. Gimsta malonus jausmas, kad priklausome pasauliui, kuriame mirtis neturi pergalės.

Tokia savijauta, Mackaus akimis žiūrint, yra jau prarastas arba niekad nebuvęs rojus. Meno kalba jam, būdama iš principo netiesioginė ir metaforinė, iškraipo normaliai priimtąjį santykį tarp žodžio ir tikrovės ir sukuria naują, atitinkantį kūrėjo asmenišką tiesos pajutimą. Tiek, kiek šita tiesa jam vienam tepriklauso, kūrėjas yra vienišas ir svetimas pasauly. Kuo labiau įtempta jo vienatvė, tuo didesnė beprasmybės grėsmė. Kai kurie rašytojai tos grės-

mēs akivaizdoj apriboja savo vaizduotės polėkius, apsisprendžia priimti daugumą tradicijos peršamųjų tiesos ir tikrovės apibrėžimų. Bet Mackaus išdidi iš-tikimybė tiesai neleidžia jam sustoti pusiaukelėj. Už-tat jis atmeta visas žinomąsias vertybes ar tikėjimus, reikalaudamas kūrybos absoliučios laisvės, net lais-vės nepriimti išganymo, būti svetimu ir nepažįstamu prisikėlusiam, egzistuojančiam Dievui. Nemirtingu-mas, išplaukiantis iš gamtos-žmogaus-dievybės tęsti-numo, tada pasidaro tik jauki iliuzija, mitas be pras-mės.

Rinkiny *Jo yra žemė* iš pat pradžių pastebime ištisą seriją mažų žodžio prasmės pakeitimų, kurie palaipsniui susikaupia į naują poetinį įžvelgimą, ta-rytum naujai ištirtą tašką dar geografijai nežinomos poeto žemės. Pirmajame eilėrašty, „Pasikartojimai“, matome Paukščių taką, kuris kartoja „kas vėsų va-karą ties gluosniais“. Kadangi poetas tuo tarpu dar nemini vandens paviršiaus, kuriame žvaigždynas at-simuštų, tai susidaro įspūdis, kad jis ne upės, o laiko veidrody atsispindi. „Atsispindėjimas“ išvirsta dina-miška sąvoka — ji teka laike, tartum upėj. Tik tada, antram posmely, ateina žodžiai „kartoja vandeni-mis“, taigi tikrosios upės plaukimas lyg ir kartoja ir pabrėžia laiko srovę. Dabar mes jaučiame, kad plaukiame per laiką, ant upės kranto, stebėdami jo-je atsimušantį žvaigždyną, per kurį savo ruožtu teka pati upė. O žvaigždės tuo tarpu eilėraštyje jau virto „raidynu“, lyg gamta būtų koks alfabetas, iš kurio mums ir poetui tenka sudėstyti naujas savo sąvokas apie save, upę ir laiką. Todėl jau nei „vanduo“, nei „vakarai“ nebeturi pilnų savo priimtųjų prasmių.

Mackus tuos žodžius perėmė ir pakeitė juos į savo paties pasaulio sudėtinės dalis. Sekančiam eilėrašty, „Miestelis upėje“, jis žengia dar žingsnį toliau:

Save mąstydamas svajojau

ir upės veidrody žiūrėjau į save.

(Prie upių visi valkatos prastovi,

norėję būti žemėm ar srove). (psl. 14)

Atsispindintis raidynas iš pirmojo eilėraščio dabar jau susidėstė į paties poeto buvimą, sujungtą su valkatavimu, vienatve, su noru pačiam tapti savitu pasauliu — vis temos, jau iš anksto nusakančios jo būsimąjį kelią į tiesą ir vienišumą.

Sekančiam eilėrašty, „Ryžių rinkėjos gyvenimas ir mirtis“, vandens sąvoka perkeliama į žmogiškosios būties kategoriją, lyginant vandenį ir akių blizgėjimą („ir mano akys — ne šitų plantacijų vanduo“) ir tuo būdu atveriant vandeniui, kaip metaforai, visas jausmo ir pergyvenimo galimybes, kurios glūdi žmogaus žvilgsnyje. Eilėrašty yra taip pat toks išsireiškimas: „stikliniai žodžiai“ — dar vienas palyginimas su vandeniu ir akimis, blizgančiais, permatomais dalykais. „Kalbėti“, „tekėti vandeniui“, „žiūrėti“ dabar jau gali savaip santykiauti eilėraščiuose naujai duotųjų prasmų dėka. Tam tikru poetui reikalingu būdu tie žodžiai pasidarė panašūs į vienas kitą, intymiai artimi. Savo pirmuosiuose eilėraščiuose Mackus nesiekia didesnės gelmės, negu naujai duodamosios žodžių prasmės ir santykiai gali pakelti, bet vis tiek jau matyti aiški tendencija nukrypti į klausimus, susietus su mirtimi ir su transcendentiniu tikėjimu. Atrodytų, lyg poetas „miršta“ senajai kiekvieno žodžio prasmei po to, kai jau naujoji prasmė

išvystoma ir įeina į jo vaizdų ir metaforų sistemą. Šitoks „mirimas“, savaime aišku, reiškia ir „senosios“, įprastinės tikrovės atsižadėjimą, eventualiai vedantį per tremtį į mirtį ir į metafizinę vienatvę. Šis procesas atsispindi, pavyzdžiui, eilėrašty „Keista mirtis“, kur poeto „aš“ miršta, pamatęs, kaip rasa (ne žolė!) pažaliavo kvepiančiam lietuj. Per šitą „mirimą“ žalia spalva susijungia su vandens sąvoka (lietus), taipgi tuo pačiu ir su jau išdirbtomis asociacijomis su stiklu, akimis, mirtim. Žalios spalvos naujai įgytasis mirtinumas vaidina svarbią rolę vėlesniuose eilėraščiuose, kur Viešpaties Angelas, todėl, kad jis persisunkia per žalią vitražą, tampa iš tiesų tiktai tikėjimu, kaip kauke, prisidengusia mirtim.

Pirmoji *Jo yra žemė* dalis, pavadinta „Pasikartojimai“, baigiasi poeto atsisakymu tikėti į Dievą, kaip egzistuojantį pasaulį, dar neperkeistam poeto žodžiu ir jausmu:

Nebeieškokime —

*mes nieko nesurasime:
nei žemės, nei pavasario,
žaliom raidėm užrašomo,
tik vakarą
ir elgetas smuikuojančius
prie katedrų.*

Nebeieškokime —

*mes nieko nesurasime,
kol patys sau nebūsime
ir žemės ir pavasariai.*

Eilėrašty grįžta jau seniai išdirbtosios naujos

žodžių prasmės ir vaizdai. Buvęs žvaigždžių raidynas čia tampa „žaliom raidėm“, reiškiančiom gyvybės laiką — pavasarį, bet dėl žalios spalvos mirtinumo pakeičiančiom pavasarį iš su prisikėlimu susietos sąvokos į pilną mirties sąvoką. Valkatos figūra tampa ypač bejėgė, grojanti savo (tikėjimo?) muziką šalia didelių, kurčių akmens katedrų — negyvos ir triuškinančios Dievo masės (į kurią paskui, knygoj *Chapel B*, atsimuša Antanas Škėma). Kaip tik tikėjimo į šitą Dievą Mackus atsižada ir čia ir vėlesniuose eilėraščiuose.

Sekanti dalis, „Sala ir paukštis“, tęsia toliau šį metodišką kūrimą vaizdų, galiojančių dažniausiai tik paties Mackaus poetinėj struktūroj. Lietus, žėrintis drėgną žolę, tampa ugnim („kodėl kaip fosforas liepsnojo lietus, nukritęs ant žolės?“), o paskui tos ugningos spalvos paplūsta laukinės obelies žiedais, aštriam kontraste su sunkia, geležine poeto siela, slepiama per didelio žinojimo, per greito gamtos pasikeitimo iš vien tik buvimo į griežtai asmenišką prasmę. Dabar daugiaprasmiš metaforinis lietus lyja be galo, kiaurai per poeto sąmonę, kol šis net priverstas skųstis: „Ar yra gyvenimas nuolatos būti lyjamam?“ Galų gale Mackus suabejoja vieno ir to paties, nuolat besikartojančio, simbolio prasmingumu: „lietau, aš netikiu tavim, nes nežinau, ar tikros tavo ašaros“. Šitoks yra maišto principas kovoje už poetinį išsipildymą. Jeigu lietus lyja visados, tai jis gali tapti centrinio, privalomu tiesos pažinimo simboliu, į kurį tada reikės tikėti, kaip į akmens katedrų Dievą. Tada jau geriau ieškojimas ir netikėjimas, taigi dvasioje ir vėl tremtis.

Sekanti knygos dalis, „Mūsų vasaros praėjo nesusitikusios“, pateikia vaizdų ir simbolių sistemą, kurios Mackui reikia tam, kad galėtų akis akin susitikti su Dievu — lyg ir rasti tokį Jo pavidalą, į kurį gal būtų galima tikėti. Deja, susitikimas neįvyksta, nes logika, pagal kurią vystosi speciali Mackaus poetinė kalba, neleidžia iškilti priimtinam dievybės simboliui. Eilėrašty „Kad mano kraujas būtų Tavo žaizdose“ Nukryžiuotojo makrokosmas pastatomas prieš poeto ir jo žaizdų mikrokosmą (prisimintini Nykos-Niliūno žodžiai: „Aš stoviu kaip mažytis taškas prieš beribę erdvę“). Poetas, pervargęs, to skirtumo nepakelia, o ypač jau būtinumo nuolat, per amžius, kartoti kančią ir mirtį. Jei Dievas būtų toks mažas, kaip menka vaikystės bažnytėlė, tai gal Jis ir poetas susitiktų, bet bažnytelių, kaip ir katedrų, Dievas priklauso tradiciniam kalbėjimo ir mąstymo būdai, neperkeltam į naująjį poeto pasaulį ir užtat neturinčiam prasmės. Priimti tokį mažą — tik žmogaus sielos didumo — Dievą reikštų nebebūti daugiau poetu (turime, žinoma, mes poetų, kuriems tokio Dievo pakanka). Mackui gi lieka tik vienas kelias — toliau kūrybiškai vystytis ir todėl kentėti. Katedrų, bažnytelių Dievo jau nėra, lietus, kaip gyvybę duodantis centrinis simbolis — Dievo naujas pavadinimas arba pakaitalas, — jau atmestas: „Po Tavo kojom žaliuoja pernykštė žolė, ir po Tavo kojom užgęsta žmogus“. Bet žmogus gi turi būti gyvas. Užgesimas Viešpaty, Jo nepažįstant, gali būti tik paprasčiausia nebūtis. Ir vėl išsiskiria poeto ir dievybės keliai:

*Išsiskiriam ir nusinešam su savim
savo atsineštus daiktus:*

*kai Tu atėjai — buvo lietus,
kai aš — čia dega sausra. (psl. 43)*

Taigi, dabar ugnis, sausra, dykuma, kandi kietą vienatvę, vaizdai, normaliai reiškiantys ne gyvenimą, bet mirtį, sudarys pasaulį, kuriame poetas ieškos Dievo jam įmanomo supratimo. Gal būt, Jis glūdi antitezėj. Visa mūsų suvokiamoji ir mūsų žodžiais išreiškiamoji egzistencija yra tiktai laiko apraiška ir todėl turės išnykti, o jei taip, tai jau ir dabar yra iliuzija. Tikrovė turi tada būti tiesioginė viskam, ką suvokiame, priešingybė — amžinybė yra antitezė to, ką vadiname būtim. Dievas, Mackus sako, jį nuvedė ten, kur Jo nėra. Gal būt, užtat reikia ir kurti ir ieškoti negatyviniu, antitetiniu būdu, kalbėti apie Netikėjimą ir Nebuvimą. „Esantis“ Dievas taip pat priklauso laiko sąvokai, taigi ne Dievas, o iliuzija. Iš čia pradeda Mackaus kūryboj augti naujoji, negatyvinė poezijos kalba. Džiaugsmas, pavyzdžiui, tampa „senuoju liūdesio apaštalu“, o Kristus gimsta ne žiemą, bet vasarą, kai tuo tarpu poetas:

...vasaros karšty — vasary.

*Todėl nenuostabu, kad mūsų vasaros
praslinko nesusitikusios. (psl. 52)*

Tada ir tremtinių mažasis pasaulėlis pūva ne dėl to, kad nemokame gyventi, o priešingai — kad nemokame numirti daiktams ir žodžiams, jau nebeturintiems prasmės: „Mes neatsinešėm naujų veidų. Mes pabijojom mirti“. Taigi, ir patys esame visiškai priešingybė to, kuo skelbiamės esą, būtent, dvasinės gyvybės nešėjais:

*Mes esame negyvas pasaulis,
kuris turėjo apsaugoti daiktus.*

Mes esame miręs sodas,

kuriame auga negyvi vaismedžiai. (psl. 48)

Paskutinė knygos dalis, „Dedikacijos mirčiai ir meilei“, sudaro lyg ir apibendrinimą tų moralinių ir meninių imperatyvų, kurie iškilo iš naujos, tik asmeniškai reikšmingos poetinės kalbos kūrimo. Poetas dabar sveria ir matuoja savo naujo pasaulio didumą, ieško jo aprašymo. Jis pradeda nuo savokų, paprastai reiškiančių mūsų pačių prasidėjimą, būtent, nuo tėvo ir motinos. Pirmasis eilėraštis, „Dievo motina“, kalba apie dvasinį poeto gimimą, taigi, jo Dievo gimimą. Tikrasis Dievybės supratimas gali ateiti tik iš vidaus, ir todėl „kiekvienas esam savo Dievo motina“. Eilėraštis „Tiesa“ liečia kūrybinės pastangos pradžia. Tėvo testamentas palieka sūnui vidinį kūrybos troškimą, išreikštą kaip švelnią ir trapią meilę, išrašytą rupiam gyvenimo paviršiuje:

Suspėjau paduoti

luošam neužaugai sūnui

neužgrūdintą meilę

medienos paviršiuje

iškaptuotam eilėrašty. (psl. 63)

To paveldėjimo supratimas labai išsiplečia sekančiam eilėrašty, „Upė, tėvas, upė“, kur įsijungia visa ligšiolinė lietuvių poezijos praeitis. Kartą Mackus buvo kalbėjęs:

Ir lietuvių poezijoje matau tvirtą grandinę:

nuo liaudies dainų, nuo bereikšmių, vienok

poetinių, autentišką poezijos klausą rodan-

čių „sadauto rūto sadauto“ iki Donelaičio

hegzametru; nuo Putino ir Aisčio iki Radaus-

ko ir Žemės kartos, sofistikuotai išnaudoju-

*sių lietuvių poezijos minties raidą ir lietuvių
prozodijos laimėjimus. Tai, ką padarė jie,
įgalina ir mus, jaunesnius lietuvių bardus,
daryti, ką darome šiandien. Mums nereikėjo
sugrįžti ir baigti kitų neatlikto darbo. Todėl
mes galime didžiuotis lietuvių poezijos tradi-
cija ir viltis, kad kada nors ir mes būsimė tos
tradicijos dalis. (cituota pagal Metmenis, Nr.
9, psl. 12)*

Šiame eilėraštyje apie tai šneka tėvo balsas (tapęs
upe, plaukiančia į mirtį). Tai tradicinė lietuvių poe-
zijos kalba, apie pievas ir laivus, žuvis ir piemenė-
lius, bet jinai nukreipta į tai, kas tada, toj kalboj, bu-
vo tiesa, ir šita tiesa yra dabar perduodama sūnui,
kaip testamentas ir prašymas:

*Aš tau nieko, mano sūnau, nepalieku, ko nė-
ra buvę.*

*Mano vandenys nėra išsipildę, mano vande-
nys liko bevardžiai,
mano veidas susilies su veidais, anksčiau
įplaukusiais jūron,
ir mano rankos sieks tolstančio tavo žemyno.*

*Mano sūnau, paimk iš mano veido nors vie-
ną raukšlę —*

*ir aš liksiu gyvas,
atgaivink nors vieną mano vandeniui plauku-
sią žuvį —*

*ir aš nebūsiu miręs,
išgirs sk nors vieną ties mano vandenim sva-
jojančią mergaitę pratariant,*

*kad šešėliai, atsimušą vandenį, yra gyvų
paukščių šešėliai.*

Mano sūnau, aš išdidžiai liejuosi jūron. (psl.65)

Ne tik Mackus, bet ir keletas kitų jaunesniųjų tremties rašytojų šį testamentą išpildė. Staiga ir žiauriai išmesti iš namų tiesiog į Vakarų pasaulio katastrofą, jie išmoko likti gyvi ir dabar gyventi ant galimo visos civilizacijos bedugnės kranto. Jie išmoko pajusti ir suprasti absurda, besiskverbiantį tiesiog į šiandieninio žmogaus kaulus, žmogaus nebetikėjimą, rūšią ir šaltą jo jėgą pasaulyje be iliuzijų. Bet, visa tai išreikšdami savo kūryboje, jie vis dėlto sugebėjo kalbėti per gamtovaizdį, kuris lietuvių literatūros tradicijoj visad buvo pagrindinis poetinio pergyvenimo šaltinis. Į miestietišką ir abstraktų modernų meną jie atnešė žemės, augančių daiktų, dangaus ir vandens pajutimą — senąjį aidą kadaise buvusio sakralinio pasaulio — gamtos ir žmogaus vienumos.

Užtat viską susumuojančiam eilėrašty „Mirę svečiai“ Mackus ir vėl naudoja gamtovaizdį aprašyti savo paties asmeniškam tęstinumui tarp gamtos, žmogaus ir Nieko, tiesiogiai priešpastatydamas save tiems poetams, kurie, nežinodami, kas iš tiesų yra tremtis, dar vis mano, kad upės veda į Dievą. Mackaus eilėrašty matome mirties spalvas: žalią ir juodą, įkūnytas žalioje upėj, tekančioj į juodą mišką ir nešančioj atspindžius (kaip buvo atspindžiai ir ankstyvesniuose jo eilėraščiuose!) tiek mūsų kūnų, tiek ir mūsų svajonių: nekaltą vaikystę, sidabrinį mėnulio lanką — mirusius, mirusius. Kai upė pasiekia mišką, jau yra vakaras, visko pabaiga: „visų medžių ir

visų miškų mirtis“. Tada ir vėl iškyla mūsų dabartinės padėties, tremties, apibrėžimas:

*Žaliame vandeny
mūsų kūnai yra užgesęs gaisras,
ir žaliame vandeny
mes esame mirę svečiai. (psl. 69)*

Reikėtų atsiminti, kad pati mirtis, paskutinis gyvenimo faktas, menininkui kaip tokiam nėra įdomesnė už, sakykim, medžius ar akmenis. Svarbu yra tai, kiek mirties pajutimas prisideda prie poetinių vaizdų išvystymo. Mąstydami šiaip gyvenimo reiškinius, mes galim atsiekti mene emocijos ar minties išraišką; žiūrėdami į mirtį, mes galime suvokti begalybės esmę, nes, jei Dievas būtų tik mitas, tai mirtis tampa vieninteliu absoliutu. Kaip tik šitokį begalybės pergyvenimą Mackus ir stengiasi atsiekti savo kūryboj, ir efektingiausia tam priemonė yra antitezė. Tikėjimo priėmimas gali nuvesti į iliuzijas; teisybė prasideda su atmetimu. Tada, jei tikras Dievo vardas yra Niekas, amžinybė iš tikrųjų yra mirtis.

Žinoma, Mackus vartoja tas sąvokas ne tiesiogine, bet perkelta, menine prasme, kaip metaforas, aprašančias asmenišką pergyvenimą. Niekas šiuo atveju eilinėj kalboj reikštų tiesioginį susitikimą su Dievu anapus netikėjimo į institucijų (pvz., bažnyčios) išdirbtąjį mitą, kuriam po to buvo duotas Dievo vardas. Kitaip sakant, tikrasis Dievas egzistuoti gali tik po Jo, kaip šiandien sakoma, mirties. Taip iš naujo įsiprasmina Kristaus mirtis ir prisikėlimas. Tuo atveju vienintelė tikra malda yra maištas, ir Mackus ta prasme yra poetas-sukilėlis, poetas-tremtinys, išėjęs lauk iš institucinių, religinių ir patriotinių mitų žemės.

II

Antroji Mackaus knyga, *Neornamentuotos kalbos generacija ir augintiniai*, išlaiko ir ištobulina struktūros ir temos vientisumą, bet pagrindiniai uždaviniai kiek skiriasi. Pirmoje savo knygoje Mackus daugiausia rūpinosi, kaip rasti vardus savo asmeniškam tikrovės pergyvenimui pavaizduoti. Vardų beišskant, radikalčiai keitėsi įprastinė žodžių prasmė, kol galų gale Dievo ir mirties sąvokos pasidarė diametraliai priešingos toms, kurios normalioj kalboj vartojamos. Dabar gi, *Neornamentuotoj kalboj*, pasiremdamas jau išdirbtąja poetine pasaulėjauta, Mackus susikaupia ties viena tema, būtent, tremtim. Knyga padalyta į dvi dalis. Pirmoji, „*Neornamentuotos kalbos generacija*“, reiškia daugiau poeto asmeniškų pergyvenimus, o antroji, „*Augintiniai*“, išplečia įgytąją savęs supratimą į keletą kitų situacijų, kuriose matome, kaip dvidešimtojo amžiaus vaikai pasidarė patys savo laikui ir gyvenimui svetimi.

Pagrindinis „*Neornamentuotos kalbos*“ planas remiasi penkiais eilėraščiais, tiesiog pažymėtais romėniškais skaitmenimis nuo I iki V. Tie eilėraščiai sutinkami ir palydimi Atsklandos ir Užsklandos, o tarp jų, viduje, yra eilėraščiai, kurie išvysto ir surenka metaforas ir simbolius, reikalingus tam, kad paaiškintų ir suintensyvintų pagrindines temas. Užtat „*Generacija*“ gali tikrai prasmingai būti skaitoma tik visuma, nes atskirai paimti eilėraščiai darosi kiek migloti.

„*Atsklanda*“ yra dialogas su nepavadinta būtybe, gal būt, paties poeto antrininku, apie stiklo kars-
tą:

—*Ką nešu stikliniame karste?*

—*Surinkau visus daiktus, turėtus anuomet.*

—*Šaknis įleido mirę daiktai manin.*

—*Nenusimesi aštraus, mirusio svorio?*

—*Kai žmogus nebeturi ko laidoti, jis
tampa vienas.*

—*Būk.* (psl. 7)

Pagrindinis poeto uždavinys todėl šioje knygoje dar aiškiau, negu pirmojoje, yra: išmokti būti vienu. O tuo tarpu aplamai tremties poezijoje įprasta ieškoti draugystės ir šilumos, bent jau atsiminimuose, bent jau neapleidžiant stikliniame karste, kaip karalaitės, miegančios buvusios (ar tik dabar įsivaizduojamos) laimės.

Po to sekančioje pirmojoje daly („I“) matome poetą mąstantį mirtį koplyčioje su žaliais ir juodais vitražais, lyg tai irgi būtų savotiškas stiklinis karstas, kai tuo tarpu antroji dalis („II“) tarnauja kaip anti-strofa pirmajai, aprašydama tremtį kietais, aukštos įtampos žodžiais. Pirmojoje daly pasirodo nauja sąvoka, Viešpaties Angelas, kurio profilis rymo vitraže. Tai, iš vienos pusės, centrinė figūra, primenanti Angelą Sargą (kuris visada kokia nors prasme yra žmogaus antrininkas), o iš kitos — transcendentinis žmogaus idealas arba metafizine prasme, arba filosofine, kaip bendra išraiška (dabar, deja, jau beprasmiu) humanistinio tikėjimo į žmogų. Ši figūra, besiplėtojanti vėlesniuose eilėraščiuose, pradeda atstovauti dar tebegyvai pasauly iliuzijai, kad žmogus gali vis dėlto gyventi su viltimi. Nuo tos iliuzijos Mackus ir trokšta išsilaisvinti vardan tiesos.

Tiesa savo ruožtu Mackaus poezijoje reikalauja

vis radikalesnio, vis savitesnio kalbos traktavimo. Pirmojoj knygoj jisai buvo išsidirbęs, iš paviršiaus žiūrint, labai paprastą stilių, kuris tačiau slėpė savy daug ir labai komplikuoūtų, antitetinių minčių ir pergyvenimų. Antrajame rinkiny jis žengia dar žingsnį toliau — padidina galimų žodžio prasmių skaičių tuo, kad, taip sakant, pastato „antitezę kalbos dėsniams“ — jungia žodžius gramatiškai vos įmanomais būdais. Susidaro lyg specialus Mackaus „šifras“, kuris tuo daugiau veikia į jausmus, kuo įtempčiau skaitytojas skverbiasi į jame užslėptąsias prasmes. Tam reikia ne tik intelekto aštrumo, bet ir tam tikro sugebėjimo „jausti vaizdais“ ir ypač, Mackaus poezijos atveju, jausti tiesiog garsais, nes dažnai, šalia ir nepriklausomai nuo sąvokinės žodžių prasmės, garsų sukeltasis jausmas papildo, išplečia ar sunaikina mintį, kuri, atrodytų, išsakoma žodžiais.

Paimsim pavyzdžių vidurinį posmą:

*Miegosiu per Viešpaties Angelą,
miegosiu per koplyčios vitražą,
per veidą Viešpaties Angelo,
per, angele, juodą ir žalią,
per, angele, amžiną atilsį.* (psl. 8)

Prielinksnis „per“ reiškia ne tik ko nors „dėka“ ar ko nors „išdavo“, bet ir praėjimą per ką nors: abstrakčiai „per kančias į laimę“ (čia prasmė kartu ir priežastinė), arba konkrečiai, sakykim, „per gatvę“, o šiuo atveju „per vitražą“. Po to staiga pamatome, kad yra galimas ir miegas „per amžiną atilsį“, o, be to, ir „per spalvas“ — juodą ir žalią! Jau tada gramatinės žodžių jungimo galimybės būna peržengtos, bet jos dalyvauja eilėraštyje ir tuo, kad visos kitos

žodžio „per“ prasmės lieka galioti ir susijungia su naujosiomis į vientisą sąvoką. Pati ta sąvoka kažkaip dėl sunkaus ritmo ir aliteracijų („per, angele, juoda ir žalia, per, angele, amžiną atilsį“) pradeda darytis panaši į muzikinę sąvoką, arba bent jau sukelia panašų atliepimą skaitytojo sieloj, kaip muzika. Prisimena tada seni magikų žodžiai — inkantacijos, kuriose garso muzika savy kaupė vos ne didžiumą prileidžiamosios magiškos jėgos.

Be to, abstrakti sąvoka, „Viešpaties Angelas“, tapusi konkrečiu daiktu — paveikslu vitraže, pasidaro kartu ir amžinojo miego priežastim, būdama tuo pat metu ir to miego persunkta, kaip šviesa sunkiasi per stiklą. Kiekvienoj eilutėj žodis „per“ įgyja vis naujas prasmes, o kiekviena ta prasmė yra susieta su žalia ir juoda spalvomis, jau anksčiau Mackaus kūryboje reiškusiomis mirtį. Taigi čia „miršta“ ir „prisikelia“ ne tik pergyvenimas, bet ir pati kalba, ir net jos grynai muzikiniai garsai. Tuo būdu Mackus siekia tobulai pakeisti įprastinę mūsų kalbą, o rezultatas kartu išeina ir toks, kad tobulėja jo svetimumas įprastajam pasauliui, taigi, tremtis, pati savo ruožtu reiškianti mirtį.

Dar vienas naujas stiliaus elementas yra lietuvių liaudies dainų žodyno ir išraiškų įjungimas į paties Mackaus eilėraščių vidinę ir išorinę struktūrą. Pirmasis pavyzdys — „Hermetiška daina“. Nuo knygos pradžios iki to eilėraščio vystoma mintis, kad senoji lietuvių kalba jau nyksta ir miršta ir kad ta mirtis yra tik vienas aspektas visą pasaulį apgubiančio nykimo (atsiminkime: su mūsų mirtim *mums* dingsta ir visata; „mirdami“, kaip Mackus, įprasti-

nėms žodžių prasmėms, mes kartu nužudom ir tais žodžiais išsakomąją tikrovę). O kaip tik viena vyraujančių nuotaikų mūsų liaudies dainose yra tokia savotiškai lyriška sandora su mirtim. Mackus tada atkuria liaudies dainų stilių savo paties eilėraščiui, aprašančiam savižudišką, uždara, emocinį tremties pasaulį:

*I avilį nebelėk,
medaus nebenešk,
bitele pilkoji;*

*koris išvalgytas,
avilys išdraskytas,
bitele pilkoji;*

*sudegink sparnus,
geluonį įleisk,
bitele pilkoji;*

*valandėlę gyvenk,
ir ramios tau mirties,
bitele pilkoji. (15 psl.)*

Ta „hermetiška“ ir nelogiška situacija, kad pati „bitele pilkoji“ save mirtinai gelia, toliau tame pačiame eilėrašty brutaliai suintensyvinama, padaroma šiurpiu tremties emocinio ir ideologinio „autokanibalizmo“ aprašymu:

*Maitinuos savimi:
sqnariams — kondoras,
sqnariams esu hiena.
Skausmą dedikuodamas sau,*

*sapnuoju homoseksuališkus angelus,
lesbijaniškas teresėles.*

*I ugnį —
kraują draskomų sąnarių —
paneriu galvą. (16 psl.)*

Įdomu čia pastebėti, kad modernistinis vokiečių rašytojas Jakov Lind labai panašiu būdu aprašė kaip tik lietuvius tremtinius Švedijoje, kurie tariamai laikę palubėje pakabinę supuvusį arkli ir patys marinavę ir valgę savo vaikus. Savo laiku vaizdų nuotrupos iš tos apysakos, patekusios tarp lietuvių, sukėlė (ir teisėtai!) nepaprastai daug pasipiktinimo. Ypač pyko žmonės ne dėl vaikų, bet dėl to arklio, kuriame įžiūrėjo Lietuvos herbo įžeidimą. Pyko žmonės ir ant Mackaus, bet ir vėl ne dėl savo sąnariusėdančios hienos, o dėl lesbianiškų teresėlių, taigi ir vėl ne dėl fakto, o dėl perkeltinės sąvokos. „Homoseksualinis“, „lesbijaniškas“ irgi reiškia savižudišką atsisukimą į save, į savo lytį, esmę (o toks atsisukimas tremtinių sapnuose dažnai vaidenasi kaip ištikimybė Lietuvai). Pats Mackus turėjo šį eilėrašį galvoj, kai kartą sakė:

Išties, gal tai labai paprasti dalykai: daugumai ar daliai gerai įprastas žodis neiįprastoje vietoje, neiįprastoje situacijoje, neiįprastu laiku. Gal tai neiįprastas kūrybinis išsiskyrimo būdas, neiįprasta visuma, kuriai, dėl jos neiįprastumo tenka pasipriešinti, o pasipriešinimui konkretizuoti — suradus labiausiai neiįprastas detales, paneigti tą, ko nesuprantama.
(cituota pagal *Metmenis*, Nr. 9, 11 psl.)

Nežiūrint labai santūraus išsireiškimo „neįprasta visuma,“ šis Mackaus pasisakymas iš tiesų gana tiksliai charakterizuoja radikalų jo poezijos pobūdį (ir konservatyvaus skaitytojo reakciją!) mūsų ieškomąją prasme. Mackus toliau sako, kad jis pasilieka sau „visumos ir detalių laisvę“. Laisvė jam ir buvo svarbiausias dalykas, o ne koks nors noras „gąsdinti buržujus“, nors, žinoma, atsirado buržujų, kurie nusigando. Bet Mackui tik reikia pilnos laisvės naudotis visa kalbos medžiaga savo poetiniam pasauliui sukurti ir naudotis ja taip, kaip tam tikram tiesos ieškojimo etape yra vidujai būtina. Savaime aišku, tai reiškia dvasinę tremtį ir vienatvę; savaime aišku, tai reiškia ir mirtį, jeigu tai, ką vadiname gyvenimu, yra sudaryta tik iš kultūringų, nešokiruojančia kalba išsakomų bendrybių arba ir melų. Mūsų amžiuje daug ir gražiai meluojama, daug kilnių sąvokų vartojama pridengti kondoro ir hienos plėšrumui. Jeigu taip reikia gyventi, tai Mackus atsisako, pasirinkdamas geriau būti laikomas tarp mirusių:

*žaliuose užmaskuotų dievų vitražuose mano
pajuokai drausmingai rikiuojasi generolų ant-
pečių žvaigždės,*

*jų pajuokai — nepaklausiau įsakymo gyven-
ti aš. (26 psl.)*

Tolimesni knygos eilėraščiai apjungia anksčiau išdirbtuosius simbolius, stiliaus ir struktūros elementus į vientisą poezijos tekėjimą, giliai ir komplikuoti ir radikaliai perduodantį mūsų tremties situaciją. Prie Viešpaties Angelo (kaip atsimenam, mirtinos iliuzijos) prisijungia Teresėlė — simbolis, centrinis

taškas, jausmų, susijusių iš dalies su moters idealo iliuzija, bet dar daugiau su Lietuva, kaip poetiškai filosofine prasme moteriška sąvoka, išugdyta patriotų eilėraščių, nešiojama hermetiškose tremtinių širdyse, kur ji nejučiom ir nenorom pavirsta melu — apsimetimu, kad „jinai“ — tėvynė — mummyse dar gyva, dar vis ta pati skaisti mergaitė, kokią mes ją įsivaizduojame. Iš liaudies pasakų plotmės ateina ir prie Teresėlės sąvokos netiesiogiai prisideda prisiminimas apie Eglę Žalčių Karalienę (Mackui jinai yra ištremta į požeminę mirusiųjų karalystę). Šie motyvai susilieja su Viešpaties Angelo sąvoka, su stiklo sąvoka (stiklo-vandens-akių mirties simbolikos prasme) ir su žemės vaisiais (kurie Mackaus poezijoje dažnai taip pat antitetiškai reiškia mirtį), ir išdavo gaunamas agonijos šauksmas, kylantis iš žemės prieš visą žmogaus iliuzijų mitologiją:

*Teresė atsigulusi kapuos
išaugo jau į didelę mergaitę.
Siauruos mergaitės drabužėliuose
tik tėvo rankų paliestos
perdaug krūtinės*

*Vitražo angelas pas ją rytais
išklauso numatytų
iš kalno pasmerktų maldų
atbėga su agrastų
obuolių ar kriaušių pintine
Tėvelis greitai tau atsiųs
platesnį drabužėlį
tik sudėvėk agrastus Teresėle
tik sudėvėki obuolių ir kriaušių pintines.*

*Už žemę, angele, išaižytos stiklinės mo-
 terys dalina kūnus
 šviesiaplaukių, tamsiaodžių dukterų;
 už žemę, angele, visi dievai plonai pavy-
 dūs ir pikti,
 už žemę, angele, suprastintas dangus
 ir iškastruotas džiaugsmas,
 už žemę, angele,
 ir Teresėlės pintinėje pražydęs
 šiurkštus agrastų krūmas;*

*už žemę, angele,
 gyvųjų ir mirusiųjų neapykanta.*

(22-23 psl.)

Stipriai pabrėžta žemės sąvoka paruošia skaity-
 toją antrajai knygos daliai, kurioje matome „augin-
 tinius“ — jaunąją kartą, moraliai suniekintą karo
 audroj. Jie yra kaip tik vaikai žemės, šio, kaip Mac-
 kus sako, „iškankinto ploto“. Ta prasmė Teresėlė
 pradeda reikšti dar ir tuos karo užmuštus vaikus,
 kurie savo kapeliuose išauga dideli, kaip viso pasau-
 lio prakeikimas. Žmonijos suprostitutinimas taip
 pat perduodamas simboliu „šviesiaplaukių ir tam-
 siaodžių dukterų“, vėliau išreikštu į dar aukštesnę
 daugialypę prasmę pakeltu „Negrės Marijos“ vaiz-
 du. Dar vienas augintinių simbolis — tai liaudies
 pasakų Jonukas, pasimetęs tėvų kartos suniokotame
 pasauly:

*Tai saulės išblėsimas metas,
 tai vakaro laikas.
 Surinkit dievukus, vaikai, —
 žaidimas baigtas:*

*jūsų vaikystė išaugo
į piktą, abejojančią sielą,
į plėšrų, išgalastą kūną,
į grobiui paruoštą sapną:
motinos iščioj,
anapus išdainuotų marių,
Jonukas gimtąja tarme
šneka namus. (38 psl.)*

Antroji knygos pusė, „Augintiniai“, išplečia lietuviškos tremties problematiką į bendrąją pasaulinę plotmę. Pagrindinė struktūra panaši į „Generaciją“ tuo, kad ir vėl yra suskirstyta į keletą romėniškais skaitmenimis pažymėtų dalių, tarp kurių įterpti kiti eilėraščiai smulkiau išdirba pagrindines mintis ir vaizdus. Tačiau šį kartą turime dar du turinio centrus — ilgas poemos „Baladė apie gerąjį Joną“ ir „Jurekas“, kuriose dvi geografiškai tolimos vietos — Afrika ir Lietuva, Vilnius — pergyvena tą pačią mūsų amžiaus žiauraus išprotėjimo agoniją.

Pirmam „Augintinių“ eilėrašty atsiskleidžia lyg ir ateities perspektyva, iš kurios mūsų civilizacijos palikimas atrodo kaip kadaise užmirštos molio plytelės:

*Iš mirusios jūros dugno
aš vis dar iškeliu
ant deginto molio plytelių
užrašytus hieroglifus:
tavo kapo vieta*

vieniša —

be medžio,

be paukščio,

be vasaros.

*Tik lino antklodėm išklotos lovos
kaip karstai*

ant tų marių mariųjų.

Šita pagrindinė molio plytelių metafora padaro eilėrašį ir senoviniu ir kartu šiandieniniu, ir tikrovę ir mitą atspindinčiu. Poetas skaito tuos hieroglifus ir randa juose siaube sustingusias akis savosios (ar bet kokios) generacijos augintinių, kuriems mirtis tapo „pagaliau baisi“.

Sekančiam eilėrašty ta mirtis apsireiškia kaip sustingęs Lietuvos peizažas: mūsų svajonės, patetiškai besilaikančios „seno istorijos herbo“, lyg tai būtų dar viena tų molio plytelių. Trečiame eilėrašty praeitis ir dabartis susilieja abstrakčios moderniosios skulptūros sąvokoj, tokios skulptūros, kuri taip nepaprastai panaši į karo paliktus beprasmiškai iškraipyto plieno ir cemento griuvėsius. Ateina nauji simboliai: juoda ir sidabrinė spalva, lyg spalvų nustojusiam pasauly, kaip televizijos ekrane, mirtis ir kraujas:

*Juodų mėnulių šviesoje
įnirtę blaškosi sidabro augalai,
savęs draskyt atsigula
sidabro žvėrys.*

*Įsižiūrėk į tą valandą,
augintini sūnau:
į naują rasę teka
sidabrinis kraujas.*

*Kentėti nekaltybę pasmerktos,
iš medžio ir metalo liekanų*

*sudėstytos mergaitės
vidurnaktyje perskaptuoja
savo kūnų formas.*

*Sidabro bei mėnulio šviesoje
ar gera liesti medį ir metalą,
jei kūną mąstantieji kūnai guli
sudraskyti karo cirko laukuose,
jei inertus ir piktas liūdesys
su neapykanta nesantykiauja? (47 psl.)*

Dviejų pagrindinių poemų temos — negrų ir žydų likimas — gali atrodyti neįprastos lietuviams poetams, kurie kartais aukštu principu laiko savo nacionalinį siaurumą. Bet iš tiesų tai šių dviejų grupių likimas yra labai mums pamokantis ir pastato mūsų pačių skriaudas į tinkamą perspektyvą. Mes, lietuviai, savo žaizdas betvarstydami, dažnai tampame abejingi kitų kančioms ir tuo pačiu prarandam teisę į „kankinio vainiką.“ O kai Mackus įjungia lietuviško likimo motyvus į tų dviejų poemų turinį, jis ryškiai pabrėžia mūsų padėties ironiją: reikalaudami užuojautos kaip tremtiniai, mes tikrai nesuprantame, kas yra tremtis, nes atsukam nugaras kenčiantiems broliams, laikome save kažkokia kilnia išimtim, nustojam žmogiškosios tragikos visuotinumo pajutimo. Gal kai kuriems mūsų patartina būtų prisiminti Kainą, kuris gi taip pat buvo tremtinys, bet ne auka, nes nenorėjo būti savo brolio sargas.

„Baladė apie gerąjį John‘ą“ yra savos rūšies alegorija, nusakanti juodojo žmogaus sutikimą priimti baltųjų imperijų Dievą ir jo maištą savo paties istorijos vardu. Maištu ir pasidavimu pati Afrika tampa

sunaikinta be prisikėlimo. Centrinė figūra, žilagalvis John'as, „geras žmogus ir geras sakytojas“, dirbo baltojo Dievo darbą savo žemėj, kas jį priartino prie šv. Jono Krikštytojo. Iš kitos pusės, savitai Afrikai jis buvo išdavikas, nes Afrika jau buvo turėjusi savo pačios krikštą krauju:

*Derliaus dvasių vardais
John'o protėvis krikštijo
baltųjų medžiotojų skalpas.*

*Baltųjų medžiotojų skalpos
aistringai šnekėjo Dievo baltumą.*

*Medžiotojų kaulai buvo balti,
bet vidurnaktis buvo juodas,*

*o John'as buvo geras žmogus ir geras
sakytojas. (56 psl.)*

Svetimumas ir neteisybė atėjusio baltojo Dievo jaučiami net ir pačiuose varduose: ne Jonas, bet John'as; ne Dievas, bet Lordas. Tiktai sukilime, tik atgavęs savąjį Afrikos vardą, John'as gali būti savi-
mi ir skelbti Dievo nespalvingumą, taigi ir nebuvimą, ta pat prasme, kaip kad nėra nei katedrų, nei koplyčių, nei turtingųjų, nei vargšų Dievo. Bet John'as savo maišto išsigąsta ir pasitraukia, tuo būdu ir vėl tapdamas Judošium. O jį Dievas savo ruožtu irgi tada išduoda:

*Lorde, o Lorde, tai Tu
išdavei Judą
ir bizūnais nuplakei
protėvio sielą. (58 psl.)*

Poemoje „Jurekas“ Mackus apverkia kartu su motina-žyde Vilniuje užmušto žyduko likimą. Pradžioje gedulingai tragiški tonai išvysto vaizdą motinos absoliučios vienatvės visam pasauly, visoj istorijoj. Ten ritmiškas vaizdų kartojimasis ir tam tikri stiliaus elementai primena senovines lietuvių raudas. Tuo būdu įtaigojama tiek vienišos motinos, tiek ir užmušto sūnaus intymi priklausomybė kraštui, kuriame jie kenčia ir miršta. Bet pats tas kraštas juos priima tiktai palaidoti, ne gyventi:

*Paklausė motina geros maitintojos žemės,
ir žemė atsakė: — Taip.*

Paklausė motina karstadirbio priemiesčio gatvėje,

ir karstadirbis ištare: — Taip.

*Paklausė motina auklės žodžių lopšinei sudėti,
ir auklė atsakė: — Ne. (66 psl.)*

Arba toliau:

Parduokite duonos mažajam Jurekui, jis nori valgyti!

Grižai su Dovydo namų žvaigžde, be duonos.

Duokite gabalą žemės palaidoti Jurekui!

Grižai su Dovydo namų žvaigžde ir atsinešei karstą.

Kodėl tau pardavė karstą,

o man, Jurekai, pardavė duonos? (67 psl.)

Daug kas iš mūsų tais nacių laikais, nenorėdami ar negalėdami padėti, iš baimės ar iš neapykantos, dėl gyvybės ar duonos, lygiai taip atsakėm „ne“ tiems žydams, kurie šaukėsi mūsų pagalbos. Bet bent jau šiandien, jeigu norime vadintis tremtiniais

ir nusipelnęti tą vardą, turime aiškiai suprasti, kad mažasis Jurekas ir jo motina, Dovydo žvaigžde nešini, tikrai buvo lietuviai.

Dar viena svarbi mintis iškyla Jureko laidotuvių aprašyme, būtent, kad mirusieji turi likti naivūs ir be neapykantos, net jeigu tai reikštų, kad jie nežinos tiesos. Tiesa yra gyviesiems, kad žinotų pasaulio iškrypimą, kad atviromis akimis į jį žiūrėtų, kad nebeturėtų daugiau Jurekų lavonų. Prisiminus pirmojoje knygos pusėj mintį apie „gyvųjų ir mirusiųjų neapykantą“, Jureko motinos noras, kad Jurekas liktų naivus, implikuoja didelį norą ir didelį pajėgumą dovanoti mums ir pasauliui — didesnį, negu pats poetas jautė tada savy:

— *Nedrįsdama surizikuoti neapykanta,
klaikioj likimo atpažinimo sekundėj
aš uždengiau rudąsias Jureko akis
nuo saulės smūgio, saulės įniršimo.
Tegul palieka jo išsirpusiose akyse
falsifikuotas mūsų amžiaus vaizdas.*

— *Įkelsiu jo naivų kūną
į sidabrinį lietų,
į pušyno vėją:
tegu kartu su medžiais ir lietum,
kartu su sidabru ir žalia
ošia neapykantos neatpažinusi širdis. (69 psl.)*

Poema baigiasi ir pačios Jureko motinos, miške sušaudytos, mirtimi. Mackus tą mirtį aprašo dainos pilnais žodžiais, liaudiškas godas atskambančiais, tik vietoj bitelių pilkųjų dabar dūzgia kulkos:

— *Ne šūviai aidi pamiškėj,*

*tai sidabrinis bičių spiečius
pakely į mūsų sodo avilį.*

— — — — —

*Ne šūviai aidi pamiškėj,
tai senos Testamento giminės
man padeda sukalt vinis
į tavo žalią karstą. (70 psl.)*

Priešpaskutinis knygos eilėraštis atveda lietuvį tremtinį į galą kelionės per jo paties sąžinę. Ta sąžinė, ilgai tylėjusi, dabar pasako aiškiai, ką visi slapta suprantame: kadangi Jurekas mirė, o mes ne, kadangi pasaulyje žmonės verkė, bet mes negirdėjom, dabar jau nebėra visai gimtosios žemės. Su Jureku kiek vėliau mirė ir partizanai, bet mes ir vėl gyvi likom, o todėl gimtojo krašto irgi nebėra. Prisimena neseniai rašyti estų poeto Jaan Kaplinski žodžiai: „Vercingetorix pasakė: Cezari, gali atimti iš mūsų žemę, kurioje gyvenam, bet žemės, kur mes numirėm, atimti negali.“ Kadangi gyvename, žemė iš mūsų tapo atimta:

*Nėra gimtosios žemės!
Nėra, kad tykiai plauktų Nemunėlis
ir aviža prašytų būti dailiai pasėta*

*Yra, kad Jurekui tebūtų žalia ir sidabras
yra, kad John'ui būtų juodaodis sapnas
kad būtų ošianti ir plyštanti širdis
ant svetimos šalies ant žemės svetimos
prieš paskutinį patepimą
ne saulėgražų aliejais. (72 psl.)*

Saulėgraža, kaip žinom, visuomet žiūri į saulę. Bet tremtinio žvilgsnis turi būti nukreiptas tamson.

III

Tikrąjį tamsos veidą matome paskutinėj Mackaus knygoj, *Chapel B*, kurios aprašymas bent iš dalies buvo paskatintas tragiškos Antano Škėmos mirties. Škėmos ir Mackaus kūryboj yra daug bendro: abu suprato, kad vaizduotės dovana padaro žmogų tremtiniu aklam pasauly, priešiškam žmogaus klausinėjančiam protui. Abudu stengėsi išreikšti save menine kalba, einančia toli už tradicijų nustatytųjų ribų, ir abiems buvo svarbu rašyti apie tuos tūkstančius mirties apraiškų, kurios žiūri į mus iš kiekvieno gyvenimo kampo. Mirtis padarė save centru jų meninio pasaulio; su savo baisia ir tragiška logika ta pati mirtis ir pasiėmė juos pas save, arba, tiksliau, sutriuškino be atodairos. Mackus rašė apie Škėmos kūno „kolažą“ ant kruvino vieškelio, o dar jo knygai neišėjus, jis ir pats tapo tokiu kolažu.

Mirties tema *Chapel B* pasiekia trečiąją, tartum ir paskutinę studiją. *Jo yra žemė* ir *Generacijos* pirmoji pusė daugiausia siekė atsižadėti tradicinių išraiškos būdų mene — siekė „neornamentuotos“ kalbos, tokios kalbos, kuri būtų laisva nuo retoriškų iliuzijų, nuo dirbtinės gražbylostės, užtemdančios tiesą. Tai buvo tam tikra visų priimto pasaulėvaizdžio mirtis. Antrojoj *Generacijos* pusėj mirtis tapo sąžinės balsu, aiškinančiu tremtiniui, kaip iš tikrųjų sunku yra nusipelnyti tą vardą ir kaip absoliučiai reikia pasišvęsti tiesai. *Chapel B* mirtis ateina kaip giliai žeidžiantis asmenišką pergyvenimas, grynai žmogiškas draugo praradimas. Tačiau Mackus tiek nenugrimsta asmeniškam sielvarte, kad prarastų sa-

vo kaip menininko supratimą, jog vieno žmogaus tragedija turi būti kaip nors prasmingai sujungta su bendru gyvenamojo laiko pobūdžiu. Užtat jis tą vieną tašką Pensilvanijos žemėj, kur škėma žuvo, paverčia centru lietuvių tremtinio bei emigranto praeities ir dabarties istorijos, o taip pat ir komentaru to smurto, kuris tapo primestas modernaus pasaulio „augintiniams“ tiek tikrovėj, pvz., Afrikos situacija, tiek ir literatūroj, pvz., Frederico Garcia Lorca kūryba.

Pradžioje pavaizduojami keletas mirties pavidalų, susietų su bendra visos knygos struktūra. Namuose, Lietuvoj, mirtis yra palaipsniškas tautos tirpimas okupantų jūroje:

*Mirtis yra pasenęs ir nuvėęs
saulėleidis virš Lietuvos gamtovaizdžio:
pavasary saulužė ištekęjo
už svetima kalba prašnekusio mėnulio.*

(11 psl.)

Mirtis yra taip pat ir partizanų beatodairinė, beviltiška kova:

*Mirtis yra fanatiški artojai,
apakęs kraujo sakramentas su žeme:
kaip žvėrys sužeisti pakyla jie iš guolių
ir dūžta atsimušę į cementą vakare.* (11 psl.)

Pagaliau mirtis yra vandens ir stiklo metaforos, jau anksčiau išdirbtos Mackaus poezijoje, ir žalia ir juoda spalvos, perkeltos į koplyčių vitražus, įskaitant ir Chapel B — laidotuvių įstaigos — langus.

Tuo būdu pirmoji knygos dalis atsiveria kaip dusinantis agonijos šauksmas, aprėpiantis visas pasaulio apraiškas, paruošiantis skaitytoją ir poetą fa-

taliniam smūgiui — triuškinančiai atsimušti „į Dievo masę“. Taigi paskutiniojo išvadoj mirtis yra Dievas.

Antroje daly matome jauną, neramų kontinentą, pionierių žemę, šaukiančią klajoti mirties sezone. Nuotykių, ieškojimo troškimas palengva išsipildo, kaip gimimas kūno, kūniškos tikrovės ir kaip Dievo atsitraukimas iš apčiuopiamos realybės. Palaipsniui kalnų ir upių išraižytas kontinentas pasidaro panašus į sutriuškintą, kraujuojantį kūną. Tada Antanas Škėma, tapęs to kontinento likimo simboliu, išauga ir išsiplečia už horizonto, iki pat tuštumos, kur turėtų būti Dievas:

*Žemyno balsas, tapęs kūnu ir lytim,
prieš aktą paryčiui isteriškai suspiegia:
varinėje plokštėje — intaglio —
įnirtęs Dievas ritualo vidury
atšaukia masei numestą išganyką. (23 psł.)*

Supratus, kad Dievas, bent jau toks, kuris „egzistuoja“ toje pačioje plotmėje, kaip ir daiktai, turi tik tiek gyvybės, kiek jos yra žmogui, Jo išradėjuje („jei Dievo nebūtų, reikėtų jį išrasti“, sakė Volteras; Mackus parodo, kad Dievo iš tiesų nėra ir kaip Jis po to būna išrastas), darosi aišku, kad žmogaus sutriuškinto kūno įspaudas žemėje yra, kaip mone-toj, ir Dievo profilis. Tai pinigai, kurį žmogus užmokėjo už tikėjimą, kad bus išganymas. Tada jau ir visa žemė tampa tokiu Dievo paveikslu: sekančiojo knygos daly Škėmos kūnui atsako negrės Marijos bizūnais sučaižytas bronzinis kūnas ant Afrikos molio.

Visa poema sukuria pati savo vietą ir laiką, sakytum, pati savąjį agonijos kontinentą. Ten lietuviai

tėviškėj (ir čia) ir negrė Marija yra kaimynai ir bendralaikiai. Specifinis žemės taškas, kur Škėma žuvo, pritraukia ir savo mirusiuosius į tą bendruomenę, būtent, tuos mirusius lietuvius („grynus“ ir sulenkėjusius), kurie kasė anglis ir išmirė ar žuvo Pensylvanijos kalnuose. Tie mirusieji irgi prisideda prie laidotuvių procesijos — visa knyga yra iš esmės laidotuvių aprašymas daugialype to žodžio prasme, ir mažas senų Pensylvanijos lietuvių pasaulėlis susilieja su negrės Marijos pasauliu ir su Škėmos pasauliu į vieną gedulo giesmę:

*Patrauksiu į kraštą belaikę valandą
negre Marija Retėjantis vyrų būrys
sekmadieniais traukia į smuklę Ten geria mirtis
Dainuoja kaip Nemunas plaukia Pilkoj atvirutėj iš Lomžos*

labanakt dainuoja Marija. (34 psl.)

Toj giesmėj Marijos vardas, nuolat besikartodamas, patampa kartu ir malda, atėjusia iš Vilniaus, nuo Aušros Vartų Marijos, kurios tamsus veidas irgi yra perkirstas įsibrovėlių kardu.

Po to ir tremties kūryba, jos galimybės, uždaviniai ir likimas tampa tos pačios gedulingos melodijos dalim:

*Mes kalbame nykstančiais žodžiais
merdinčios mūsų kalbos.*

*Pilas vanduo į mūsų laivus —
jais išplaukė mūsų šeima.*

*Tuščioj, išardytoj krantinėj
niekas nelaukia sugrižtant.*

*Mes kalbam išgelbėtais žodžiais
mirusios mūsų kalbos. (39 psl.)*

Kai kurie Škėmos bendralaikių pavydėjo jam jo talento, pasmerkė jo bekompromisinį senų vertybių pervertinimą. Jiems Mackus sako:

*Buę valstybės piliečiai,
įsidėmėkit jo mirtį:
kūnas pavirto į žodį,
ne žodis pavirto į kūną.*

*Sklaidome sapno putas
apsamanojusiom rankom,
pikto pavydo šauksmais
išlydime tolstantį plaustą. (44 psl.)*

Tema „kūnas pavirto į žodį“ toliau vystoma „Raudiškojoj“ sekcijoje, tiesiogiai susietoj su ispanų rašytojo Federico Garcia Lorca *Llanto por Ignacio Sanchez Mejias*. Ten kartojamasis refrenas: „a las cinco de la tarde“ Mackui virsta „septinta valanda ryto“ — katastrofos laiku, kada mirė Škėma. Šioj daly centrinis klausimas yra prisikėlimas. Septintą valandą ryto ore kybo didelis įtempimas, nes civilinė gvardija turi sužinoti, kur palaidotas Lorca, turi garantuoti, kad jam nebus prisikėlimo. Jei Lorca nepakils, valstybė bus saugi, kaip ir bažnyčia, nes be prisikėlimo Kristus ne Dievas, taigi Dievo nėra, ir pasaulio valdytojai gali ramiausiai pristatyti savo pačių Dievą („Jį reikia išrasti“) kaip tikrąją tiesą:

*Ir lygiai septintą valandą ryto,
iškilus veriančio žodžio fanfarui,
tikėjų reprezentantai
trumpetėm ir trombon paskelbė —
Dievo nėra! —
ir ta proga pasveikino popiežių. (47 psl.)*

Bet nei Dievas, nei Lorca savo pasauliuose nenumirė. Jie dabar tremtiniai, ir jie prisikėlė į tremtį. Tremtis šiuo atveju reiškia tikrovę, kurios nėra šios žemės popiežiams, civilinės gvardijos sargams, tur būt, ir mūsiškių vadootojų veiksniams. Tenai ir Škėmos žodis tęsia savo gyvenimą, egzistuojantį plotmėj, kur nėra „buvimo“, jeigu buvimas tai tik tąsa nuo žolės iki Dievo sąmonėj tų, kurie niekad namų tikrai nepaliko. Tada Mackus skaudžiai apsisprendžia nosisukti nuo mirusiojo sutriuškinto kūno, kaip ir nuo jausmo nuotrupų, sudarančių pasaulį tų, kurie verčiau norėtų matyti Kristų prisikėlusį kūne, negu žodyje.

Paskutinė knygos dalis yra tiesioginė antifrazė Dylan Thomas eilėraščiui „And Death Shall Have no Dominion“. Thomas kalba apie meilės ir gyvybinės jėgos nemirtingumą, nežiūrint to, kad atskiri žmonės turi mirti. Tai dar viena poetiška iliuzija, dar vis susieta su buvimo sąvoka, kurios mums taip sunku atsisakyti mirties akivaizdoj. Mackui mirusieji tikrai yra mirę; jie yra tremtiniai iš bet kokio buvimo. Thomas eilutėms:

*Dead men naked they shall be as one
With the man in the wind and the west moon;
When their bones are picked and the clean bones gone,
They shall have stars at elbow and foot*

Mackus atsiliepia:

*Ir mirtis nebus nugalėta.
Vyrai numirę neatsigrįš,
alkūnėm griaučius parėmę.
Šiaurės mėnulio šiaurės akis*

*spindės virš buvusio kūno.
Kaulus surinks, bet jų nesudės
kaip žodžio — raidės prie raidės.
Siela paliks, bet sielos neliks.
Ir mirtis nebus nugalėta.*

Thomas žodžiai: „Though lovers be lost love shall not, and death shall have no dominion“ gauna tokį Mackaus atsakymą:

*Ir mirtis nebus nugalėta.
Vyrai daugiau negriš į namus.
Už laiko laikrodžiams plakant
pulso ritmu, tuščiuos kambariuos
bus nakčiai klojamos lovos.
Niekas negriš, bet visa išnyks,
duris aklinau uždarys.
Laikas paliks, bet laiko neliks.
Ir mirtis nebus nugalėta.*

Uždarydami Mackui duris, turėtume aiškiai suprasti, kad jo žodžiai nemirs. Tikras ir tobulas tremtinys, Mackus bus visuomet namuose — ne mirstančių daiktų ir iliuzijų tęstinyje, bet pilnutinyje, absoliučiajame jų atsižadėjime. Amžinybė kaip tik ir yra Niekas — tai buvimas su Dievu didžiajam Jo Nebuvime.

MŪSŲ AUTORIAI

KAZYS BRADŪNAS (g. 1917.II.11 Vilkaviškio aps., Alvito vl., Kiršų k.) — eilėraščių rinkiniai: **Vilniaus varpai**, **Pėdos arimuos**, **Svetimoji duona**, **Maras**, **Apeigos**, **Morenų ugnys**, **Sidabrinės kamanos**, **Sonatos ir fugos**; redaguota: **Literatūros Lankai**, **Žemė**, **Lietuvių literatūra svetur**.

MARIUS KATILIŠKIS (g. 1915.IX.15) — romanai: **Miškais ateina ruduo**, **Išėjusiems negrįžti**; novelių rinkiniai: **Prasilenkimo valanda**, **Užuovėja**, **Šventadienis už miesto**.

ČESLOVAS VALDAS OBCARSKAS (g. 1929.VII.18 Utenoje) — eilėraščius spausdino periodikoje.

KAROLĖ PAŽĖRAITĖ (g. 1903.VIII.6 Krasnike, Liublino gub.) — romanai: **Liktūnas**, apysaka: **Nusidėjėlė**, novelių rinkinys: **Didvyrių žemė**.

RIMVYDAS ŠILBAJORIS (g. 1926.I.6 Kretingoje) — literatūros klausimais straipsniai lietuvių ir amerikiečių žurnaluose.

GRAŽINA TULAUSKAITĖ (g. 1908.VII.20 Šakių aps., Lekėčiuose) — poezijos rinkiniai: **Paklydę žodžiai**, **Vėjo smuikas**, **Po svetimų dangum**, **Rugsėjo žvaigždės**, **Vakarė banga**.

ANTANAS TULYS (g. 1898.IV.6 Šeduvoje, Panevėžio aps.) — novelių rinkiniai: **Aš bučiavau tavo žmoną, Tūzų klubas, Inicialai po tiltu**; draminiai kūriniai: **Žingsniai, Mūsų kelias, Jau tik per sapną**; vertimai: **A. Steinbergo Tremtinys, H. Ibseno Kada mes iš numirusių prisikelsime**.

Apie kitus autorius po pluoštelį duomenų buvo pateikta ankstesnėse Pradalgėse.

TURINYS

Jonas Aistis — Išėjusiai 5

Grażina Tulauskaitė — Pasaka birželio, Traukiny, Vakaro lyrika, Avietės, Ne tiktai dėl to, Atsibusk, Žydinčios širdys, Ateinanti diena, Mylimajam poetui, Gėlių dalintoja, Palanga, Kaip žaros ugnis, Kai ruduo, Negaliu aš gyventi, Joninių žiedas, Viešnia, Išradėjas, Melancholikė, Prasmė, Duobėje 6-21

Juozas Kralikauskas — Saulelė raudona 22-39

Marius Katiliškis — Senatvėje 40-59

Vytautas Alantas — Dainuojantis kardas 60-156

Albinas Baranauskas — Iš tremties pašnekesių,
Naujų metų akmenys, Šulų kaimas, Iš laik-
raštinės kronikos pavasariop, Valkatų val-
sas, Ekspresu iš Niujorko į Čikagą, Eilė-
raštis, rašytas beveik prieš pat lietu, Po va-
karienės, Išvažiavus, Lėtais žiemos rytais
vieškeliu, Vėją ir t.t., Liūdnas vanduo, Ke-
liauninko pratarmė, Persergėjimas senstan-
tiems, Kaip viena obelis, West Porter
Street 157-164

Vladas Šlaitas — Rytiečių durklas, Dūžis po
dūžio, Be tavęs, Nefertitės apyrankė, Apie
pavasari, Chrizantemos, Komplimentas
vandeniui, Be partitūros, Dangus virš Lie-
tuvos, Su nuzulintu veido profiliu, Eilėraš-
tis medžiams, Linksma, Vaizdelis, Pirami-
dės ir metraščiai, Debesys, Aukso ratas,
Sudievu 165-172

Česlovas Valdas Obcarskas — Peizažas, Van-
denyno akys, Alastor, Naktis, Žodžiai iš
tankmės, Nežinomo dailininko eilėraštis,
Maironis 173-182

Agnė Lukšytė — Pageltus, aplaužytų kampų
nuotrauka 183-186

Eduardas Cinzas — Moriso Bredo užrašai 187-238

Kazys Bradūnas — Fragmentai iš „Donelaičio
kapo“: Aukso vidurys, Egzodas, Labrado-
ro žiema, Paminklinė lenta 239-241

Pranas Visvydas — San Luis krištolas, Silenus,
Gulbė, Jūratė, Pavasario salės gale, Peer
Gyntas, Šerkšnas ir vėjas, Dédé, Aufwie-
dersehn 242-247

Benediktas Rutkūnas — Gulbės, Žarija, Vėl
išėjau, Debesys, Voverė, Giesmė, Karaliu-
kas, Pienė, Ežeras, Perkūnija, Čiurlioniš-
kas lietus 248-254

Karolė Pažėraitė — Fragmentas iš romano
„Anapilio papėdėje“: Neverkit pas kapą
255-258

Antanas Tulys — Mergina ir kaspinas 259-268

Mykolas Vaitkus — Kur bėga kelias, Gėresys,
Rudenį 269-273

Liudas Dovydenas — Pasakos: Kodėl aš nieko
neturiu?, Mažas žmogus Povilas, Vieninte-
lis, Eglė, žalčių karalienė, Karalius ir tei-
sybė 274-317

M. Slavėnienė — Kaune su Putinu (iš atsimi-
nimų) 318-353

Irena Joerg — Kaimynai 354-368

R. Šilbajoris — Algimantas Mackus ir tobula
tremtis 369-403

Mūsų autoriai 405-406

Šia proga su apgailestavimu atžymime, kad „Ketvir-
tosios pradalgės“ nei turinin, nei viršelin per klaidą ne-
buvo įrašyta ten 236-249 puslapiuose išspausdintoji Pet-
ronelės Orintaitės apybraiža „Kapas dirvoje“.

